VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

Vydává Musejní spolek v Brně.

REDAKCE:
Dr. Frant. Dvorský, Dr. Frant. Kameníček Fr. J. Rypáček
a Dr. Fr. Šujan.

II.

MÍSTOPIS MORAVY.

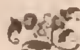
Díl VI. místopisu.

ZNOJEMSKÝ KRAJ.

Rediguje Dr. Fr. Dvorský.

HROTOVSKÝ OKRES.

Čís. 42

V BRNĚ 1916.

Nákladem Musejního spolku v Brně. — Tiskem Moravské akciové knihtiskárny.

VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

II. Místopis.

HROTOVSKÝ OKRES.

Napsal
prof. dr. Frant. Dvorský.

Cena K 5.

Za vydávání odpovídá Dr. František Dvorský.

V BRNĚ 1916.

Nákladem Musejního spolku. — Tiskem Moravské akciové knihtiskárny.

I. Všeobecná část.

1. Přehled zeměpisný a přírodovědecký.

Poloha a velikost.

kres Hrotovský, jenž jest části hejtmanství M.-Krumlovského, leží mezi 48° 57′ 40″ a 49° 9′ 38″ severní šířky a mezi 33° 34′ 58″ a 33° 52′ 41″ východní délky od ostrova Ferro. Na severu hraničí s hejtmanstvím Třebickým, na jihu s hejtmanstvím Znojemským, na východě s okresem Krumlovským, na západě s okresy Třebickým a Mor.-Budějovským.

Velikost okresu dle měření z r. 1900 udána 27.544 ha půdy, z nichžto jest 26.713 ha půdy poplatných. Z toho připadá: na pole 16.909 ha, na luka 802 ha, na zahrady 270 ha, na pastviny 1.061 ha, na lesy 7.671 ha.

Místem okresního soudu jsou Hrotovice.

V okresu není města, nýbrž toliko 6 městeček: Hrotovice, Biskupice, Dalešice, Horní Kounice, Myslibořice a Rouchovany, ostatní osady (23) jsou vesnice. Spojené obce jsou: Lipník—Hostašov, Bačice—Udeřice, Radkovice—Pulkov, Újezd—Františkov, Střebenice—Chroustov—Plešice a Skreje—Lipňany. Nejsoverněji v okrese leží Plešice, nejjižněji Stupešice, nejvýchodněji Dukovany, nejzápadnější Hostašov.

Osady okresu jsou vesměs malé, na nejvýš prostřední velikosti. Nejvíce obyvatelů mají: Hrotovice 1331, Rouchovany 963, Myslibořice 847 a Dalešice 801, nejméně obyvatelů Chroustov 67, Udeřice 120, Plešice 120 a Kordula 121.

V celém okrese načítáno r. 1910: 15.598 obyvatelů s obcovací řečí českou a 80 s řečí německou (asi $\frac{1}{2}\%$).

Povaha půdy.

Geologické poměry.

Hrotovský okres zdá se geologicky býti velmi jednotvárným: podkladem vesměs celého jest rula. Ale kdo blíže okres ten prozkoumá, i v té jednotvárnosti zdánlivé, nalezne mnoho rozmanitosti. Již rula sama přibíráním nových součástí nabývá různého vzhledu; zvláště vytknouti sluší žíly ruly jinorázové, ruly skvrnité a ruly tvarem podobné dřevu (u Valče). Protkána byla rula žilami křemennými, položulovým aplitem a nejčastěji granulitem. Nejpamátnější však po celé oblasti rulové jsou roztroušené ostrovy a ostrůvky hadcové. Vytkneme tyto:

Ve Valči a nejbližším okolí, u Plešic, Stropešina, Slavětic, Skrejí a Dukovan; západně a jižně od Radkovic, u Bačic—Udeřic, u Krhova a Račic, u Hrotovic (celé pásmo na říčce Mocle až po Nové Dvory), u Lipňan, Korduly, u Ryšic (Valova mlýna), od Tavíkovic až do Přeskač, u Slatiny a Biskupic a j. Dobře lze rulu hadcem proloženou pozorovati v hlubokých zářezích břehů řek Jihlavky a Rokytné, které ve svém štěrku vlekou hojné valouny hadcové. V hadci bývá vtroušen bronzit, pyrop aneb chromit. Ostrovy hadcové jsou vydatnou komorou minerálních nálezů. Vyskytují se tu přerozmanité druhy křemenců (jaspisu, plasmy, chalcedonu, rohovce a j.), opálů (zejména v okolí Hrotovic, Krhova, Radkovic a Dukovan), osinku, magnesitu a forcheritu (u Valče), žuly písmenkové, lepidolithu (u Radkovic a Biskupic), horniny eklogitové a j. Poblíž hadcových ostrovů bývají jinorázové horniny proměněny v rudy železné: u Slatiny, Dukovan a Korduly. Velmi bohaté naleziště na minerály bylo, dokud se tam na magnetovou rudu dolovalo, u Valova mlýna, na řece Rokytné pod Ryšicemi: Aktinolith, albit, amfibol, augit, apatit, antomolith, axinit, diallag, diopsid, epidot, erythrin, granát, malakolith, nefelin, orthoklas, petalit, prehnit, pyrit, skapolith, titanit

a cirkon uvádí tam prof. J. Klvaňa: že by tam se nalézaly též polymygnit a tantalit o tom pochybuje.[1])

Velký nedostatek jeví se vápencem. Jen u Střebenického mlýna, tedy již na hranicích okresu Náměšťského vyskytuje se vápenec prahorní silně promíchaný jinorázem. Lom, ve kterém ještě před 50 lety se pracovalo, byl pro nečistotu vápence opuštěn a nyní zcela zarostl. Jako vzácnost můžeme nalézti štěpný vápenec s jinorázem u Valova mlýna.

Dobré hliny hrnčířské má okolí Dalešic a Dukovan; onde byly základem býv. kvetoucího hrnčířství, zde dosud provozovaného kamnářství.

Nejzajímavějším zjevem geologicko-mineralogickým jsou křemenné oblázkové nánosy uložené na nejvyšších místech pravého břehu Jihlavčina u Dalešic, Skreji a Dukovan, nejbohatší to naleziště záhadných vltavínů.[2]) (Obr. 1.)

Zmíniti se ještě musím o třetihorních usazeninách na jediném místě v severním sousedství vltavínových nánosů u Dukovan s jaspisovými křemenci, jenž v sobě uzavírají zbytky sladkovodních hlemýžďů, zejména okružáků (Planorbis). Jsou to zbytky třetihorní, které jinde dávno byly odplavením zničeny. (Obr. 2.)

Horopis.

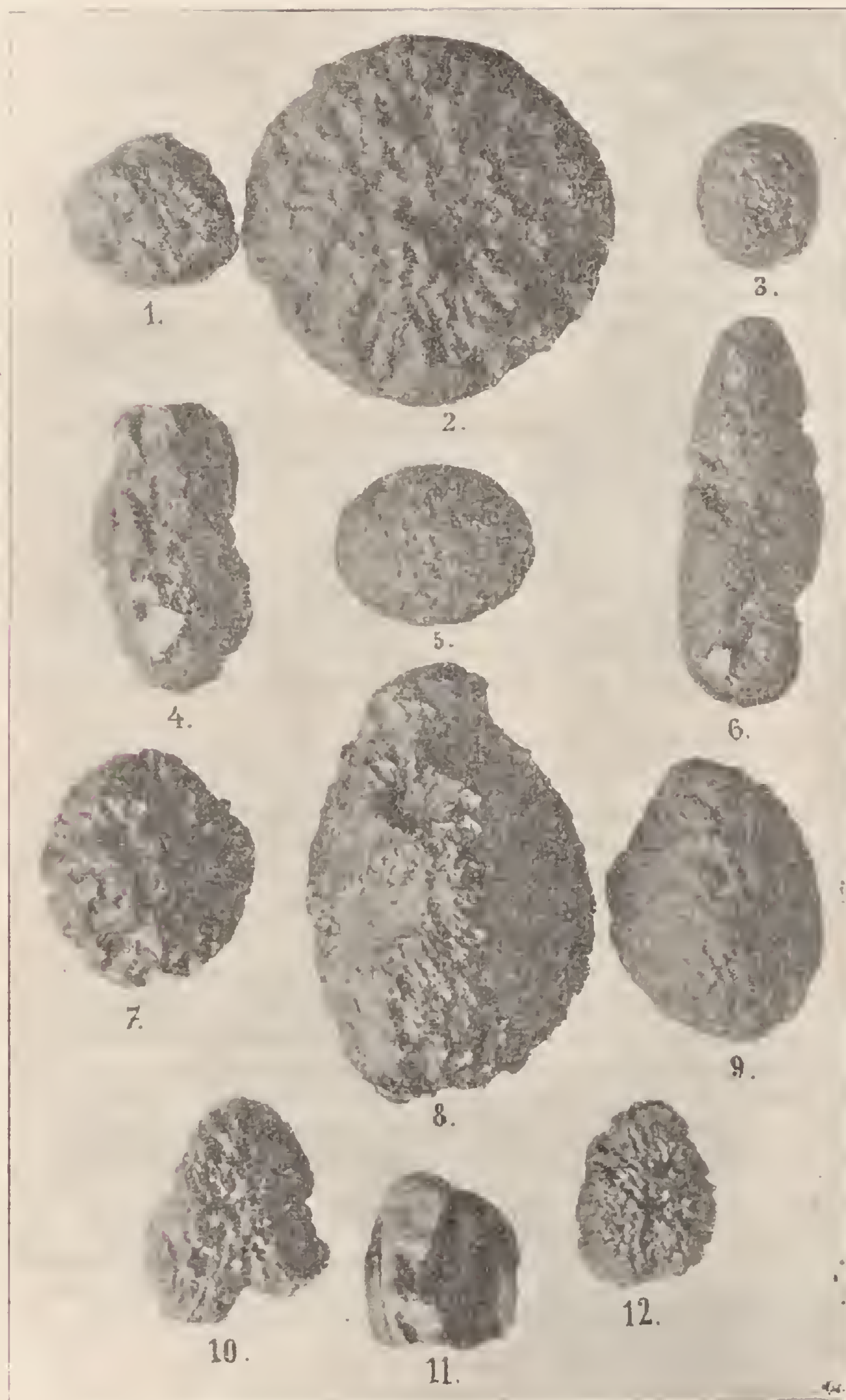
Celý okres Hrotovský jest částí pahorkatiny Českomoravské, tvoře vysokou planinu s kopci málo nad 400 m vyvýšenými. Na severu obklíčen jest okres hřbetem Rokytnicko—Klučovským, jenž dále na východ lemuje řeku Jihlavku až po Dukovany. Nejvyšší horou této vypnuliny na západě jest „Valečský kopec“ (528 m), na východě „Háječný kopec“ u Skreji (401 m).

Na straně západní od hlavního hřbetu odbočuje se na jih lesnatá haluz Myslibořická táhnoucí přes Lipník a Myslibořice k Pulkovu, jejíž nejvyšší část jest Myslibořický les s vrchem „Stříbrnou horou“ (528 m), ale již u Radkovic horou „za Jezerem“ do 450 m a u Pulkova do 428 m klesá.

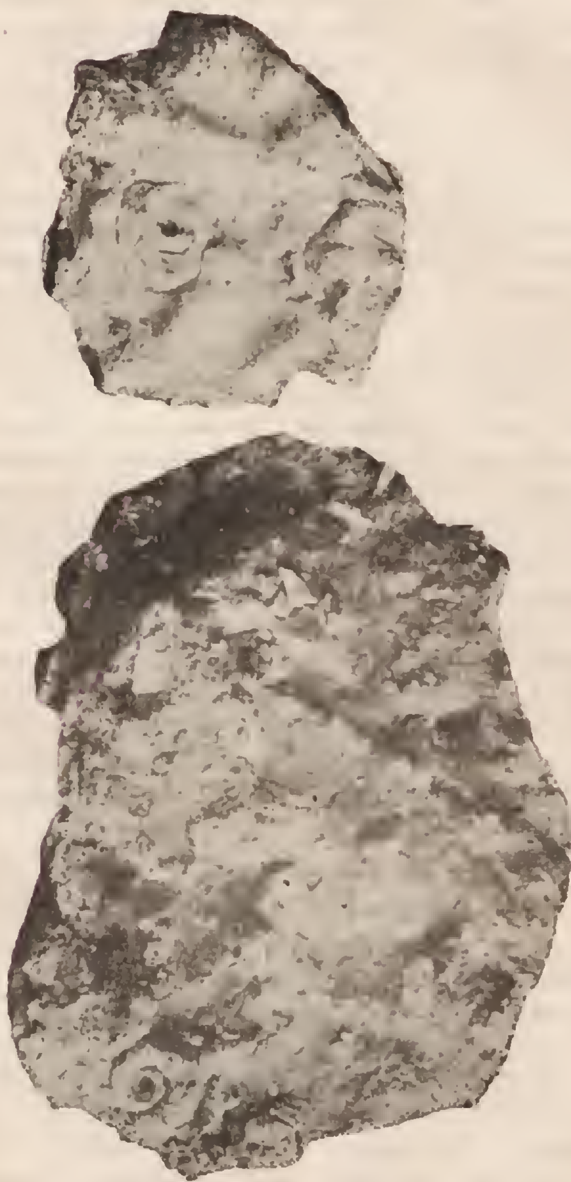
Jižní a východní část okresu tvoří toliko náhorní planiny zdvihající se mírně nad 300 m; jsou to zejména planiny Běha-

[1]) O nerostech Hrotovska pojednává spis dra. Fr. Dvorského: O předních nalezištích nerostů na západní Moravě.

[2]) Viz: „Dr. Fr. Dvorský die am Iglavaflusse abgesetzten - Moldavit-Quarzgerölle“ (Program gymn. Třebického r. 1883) a téhož spisovatele: O vltavínech moravských. (Museum Francisceum, Annales 1898.)

Obr. 1. Vltavíny od Dalešic, Skrejí a Dukovan.

Obr. 2. Rohovec se zkamenělými okružáky od Dukovan.

řovická a Dukovanská, lesem chudé, ale mající hojnost dobrých rolí. Jinak vypadá jen nejjižnější cíp okresu, který nad Ratišovicemi „na Vrbkách" dosahuje výše 390 m a východně od Křepic ve výši 350—360 m silně lesnatým jest.

Vodstvo.

Okres má dostatek vod tekoucích. Celý jeho sever obtéká řeka Jihlavka, tvoříc okresní hranice od osady Střebenic až ku konci okresu pod Dukovany. V celém tom přes 30 km dlouhém toku nepřijímá řeka ni jediného silnějšího potoka, nýbrž samé nepatrné potůčky. Důležitějším tokem okresu jest říčka Rokytná, neb jak jí zde říkají „Jaroměřička", která protéká okresem celým. Přitéká totiž do okresu západně nad Pulkovským mlýnem opouštějíc okres pod Horními Kounicemi; délka toku jejího v okrese asi 27 km. Největší přítok její jest na levém břehu Rouchovanka, která se do ní vlévá pod Ryšicemi a v horním svém toku u Hrotovic Moclou se nazývá. Jiný dosti vydatný přítok na levém břehu jest Volešná: Vyniká poblíže Dalešic, spěje na Slavětice, Lipňany a Kordulu, ústí již v sousedním okrese Krumlovském nad dvorem Halenkovem.

Obě řeky, jakož i z velké části jejich přítoky proudí hlubokými skalnými koryty, tvoříc malebně romantická údolí, která však našim turistům dosud málo jsou známa a proto méně oceněna; některá též málo přístupna.

Na rybníky, kterých před lety zde bývalo hojnost, jest nyní okres chud. Největší jsou u Lipníka, Zarubic, Slavětic, Hrotovic a Tavíkovic.

Krajinný ráz.

Hrotovský okres jest částí pahorkatiny Českomoravské: i nese to jméno vším právem. Jest to jen skutečná pahorkatina — poloha mírně zvlněná, na které se střídají mírný důl a mírný vrch — louka, pole a les! Lesy menší a háje roztroušeny jsou po celém kraji, ale také rozsáhlými lesy pokryty jsou některé výšiny, zejména u Lipníka a Zarubic, u Myslibořic, Radkovic, Hrotovic a Křepic. Četné osady skryty jsou v hustém ovocném stromoví.

Pohled na žírné pole a bujné zdejší osení, na lány zlatokvetoucí řepky, na nivy oseté bohatě kvetoucím mákem, na luka plná rozmanitých květů, na četné řady stromů ovocných a též lesních podél silnic mile dojme a pobaví každého cestovatele,

jenž za vedra letního v hájích a lesích zdejších příjemného osvěžení nalézá.

Kdo však miluje kraje, ve kterých příroda silami svými mocněji účinkovala, kde stálým tisíce let trvajícím působením vod tvrdé skály vyhlodány a odneseny byly, a tím řečiště až 100 metrů hluboké povstalo: ten ať navštíví řečiště Jihlavky a Rokytné; tu zajisté malebným pohledem na rozervané skalstvo porostlé na temeni lesem a pohledem tok řek bystře se prondící bude překvapen a zachová si odtud trvalé dojmy na divokou zdejší romantiku. (Obr. 3.)

Podnebí.

Dle dlouholetého pozorování na meteorologické stanici v Hrotovicích, které velmi horlivě vede hospodářský úředník Jos. Roubal, bývá v městečku Hrotovicích průměrná roční teplota ranní 7 C⁰, odpolední (o 2. hod.) 10·5 C⁰ a večerní 7·7 C⁰; největší teplota dosahuje 35 C⁰ a nejmenší — 17 C⁰. První sníh objevuje se středem měsíce listopadu, poslední pozorován bývá ku konci dubna. V mírných zimách neklesá průměrná teplota pod — 4 C⁰ a v mírných létech nepřesahuje přes 20—25 C⁰. Vůbec bývá průměrná jarní teplota 8 C⁰, letní 18 C⁰, podzimní 7 C⁰ a zimní — 2 C⁰.

Celoroční srážky vodní dosahují průměrem až 480 mm, dnů zamračených bývá 7·5 dle stupnice od 0—10, dnů se srážkami ročně 100—140, se sněhem 25—40, s bouřemi 20—27.

Síla větrů udává se asi 3·5; směr jejich není průměrem stejný: obyčejně převládají větry severozápadní (až 23%), též severní (18%) a západní (18%), méně jižní (16—17%).

Tyto poměry platí pro většinu okresu; jen severní jeho část má podnebí poněkud drsnější.

Květena.

Květena našeho okresu posud slabě jest prozkoumána, předně pro nedostatek milovníků—botaniků a pak pro odlehlost okresu od železnic. Kdežto sousední okresy Třebický, Náměšťský a Znojemský důkladně, Mor.-Krumlovský a Budějovský částečně prozkoumány jsou: Hrotovský okres dosud na botanického odborníka čeká. Odkazujíce tedy čtenáře na floru okresů Náměšťského a Mor.-Krumlovského uveřejněnou ve Vlastivědě, obmezíme se zde pouze na výpočet vzácnějších druhů trav, které po hranicích okresu zjištěny byly. Jsou to:

Vousatka obecná. Ostrokvět hroznatý. Rosička krvavá. Pšeníčko rozkladité. Kavyl péřitý a vláskovitý. Tajnička rýžovitá. Třtina křovištní, sivá a rákosovitá. Paličkovec plazivý. Psárka

Obr. 3. Údolí u skrejského mlýna.

kolénkatá, Tomkovice jižní. Pěchava modrá. Oves tenký, luční a pýřitý. Metlice křivolaká. Ovsík žlutavý. Trojzubec stoupavý.

Strdivka pestrá, brvitá a jednokvětá, Lipnice tvrdá, cibulatá, úrodná a stlačená, Milička menší, Bezkolenec rákosovitý a pozdní, Zblochan řasnatý a rozkladitý, Kostrava různolistá, luční a obrovská, Sveřep polní, drsný a vztýčený, Válečka lesní, Ječmenka evropská, Smilka tuhá.

Zvířena.

Ještě méně podrobných známostí můžeme podati o zvířeně okresu, která však málo liší se od fauny okresů Náměstského a Krumlovského. Obratlovci žijí zde celkem stejně jako v obou uvedených okresích; postrádáme toliko na Hrotovsku rozmanitost vodního ptactva, jaké se objevuje na četných rybnících Náměstska, také chybí zde daněk a vepř divoký, jež chovají Náměstské obory. Jinak jest okres na obyčejnou zvěř bohat: svým množstvím divoký králík mladým lesům jest na škodu.

Ryb chová říčka Rokytná, mající dosud vodu čistou, dostatek,[1]) kdežto v Jihlavce pro nečistotu vody mnohý slabší druh rybí již vyhynul. V rybnících, kterých jest nyní po skrovnu, chovají se kapři, líni a štiky. Ptactva zpěvného na polích, lukách, v hájích a lesích jest dostatek, také menších dravců, jako ostřížů, poštolek a krahujců; větší dravci zřídka se objevují. Z nočních dravců obyčejnější jsou: Sova pálená, kulich, puštík a pustovka: výr bývá již (na skalnatých vysokých březích Jihlavky a Rokytné) velkou vzácností.

Hmyzu všeho druhu podmiňuje již rozmanitost okresu samého; za parných let pozorování bývají někteří hmyzové pocházející z teplejších krajů dolnorakouských.

---

2. Osazování kraje.

Starožitné nálezy.

V celém okresu Hrotovském vyskýtají se často ojedinělé nálezy hlazených nástrojů kamenných na př. u Běhařovic, Biskupic,

[1]) V říčce Rokytné mají rybky hojnost potravy na larvách jepic (podenek), ježto některá léta v takovém množství se objevují, že okolo břehů po několik dní ani nelze choditi.

Dukovan, Heřmanic, Lipňan, Lipnika, Ratišovic, Stupešic a jinde, ale byly zde také zjištěny a dílem i prozkoumány četné osady a některé hroby předhistorické. (Obr. 4.)

V Hrotovicích na nivě za panskou zahradou, patřící velkostatku Hrotovskému, prozkoumáno přes 100 ohnišť se starší keramikou lineární. — Kromě četných střepů vykopány zde též celé nádobky, z nichž některé jsou ozdobeny spirálami a meandry pevnou rukou vyrytými. (Obr. 5.)

Dále vyskytly se zde kopytovité klíny, sekerky na jedné straně oblé a na druhé vypouklé, nožíky a úštipky z pazourku a rohovce a kousky červené hlinky.

Keramika sídliště tohoto patří k nejstaršímu stupni keramiky lineární. (Stupeň I. 1. relat. chronol. mladší doby kam. J. Palliardiho.) Jámy s lineární keramikou mladšího stupně (I. 2) byly zjištěny v „Horním Hájku“ u Hrotovic, u Skreji v tratích „Farská“ a „Široké“, u Dukovan v „Pařezech“ a za parkem.

V „Pařezech“ nalezeno mimo jiné vzácná kulovitá nádoba s ozdobou lineární, opatřená čtyřmi kolmo propíchnutými úšky v podobě zvířecích hlaviček (Obr. 6.), v jedné jámě za parkem byla vykopána polovice provrtaného kladiva z vyhlazeného jelenního parohu ozdobená vytečkovanou volutou.

Neolithická keramika píchaná (stupeň II. 1.) byla nalezena v jamách se zbytky kulturními „za Chalupami“ ve Skrejích, z nichž jedna obsahovala též několik úplných ručních mlýnů z pískovce. Také v některých jámách na sídlišti v trati „Pařezy“ u Dukovan na jamolických hranicích objevena neolithická pomalovaná keramika.

Toto dosti rozsáhlé sídliště rozprostírá se z části též na sousedních jamolických pozemcích a poskytlo mnoho zajímavých nálezů.

Keramika jeho patří k stupni III. 1. b neolithické pomalované keramiky. Na některých střepech zachovaly se ozdoby červenými a žlutými hlinkami namalované a někdy kromě malby též vrytými ornamenty opatřené. Několik menších nádob bylo rekonstruováno. Z ostatních nálezů uvádím lžíce s trubkovitými držadly, drobné nádobí (hračky), části hliněných lidských a zvířecích sošek, hliněné korálky, nožíky z pazourku, rohovce a obsidiánu, hlazené nástroje kamenné, kostěnná šídla, obroušené kousky tuhy, hrudky červené hlinky a j.

Obr. 4. Kamenné nástroje z Hrotovska.
1. Motyka z Lipnika. 2. kopyto ze Skreji. 3. úlomek sekeromlatu z Lipňan.

Obr. 5. Neolithické nádobky z Hrotovic

Další sídliště téhož rázu byla zjištěna u Skreji v tratích „Zmoly" a „Široký", pak u Hrotovic v bezprostředním sousedství svrchu popsaného sídliště s keramikou lineární za panskou zahradou.

V „Dolním Hájku" u Hrotovic nachází se další dosud neprozkoumané neolithické - sídliště s pomalovanou keramikou mladšího rázu, které podle nalezených zde střepů patří k stupni III. 2. a nebo b.

Bohatým nalezištěm předhistorických starožitností z různých období je „Hradisko" u Křepic.

Nejstarší předměty, které na sídlišti tomto vykopány byly totiž charakteristické v několika případech červenou barvou natřené střepy, některé zlomky hliněných lidských sošek, četné nožíky a škrabadla z pazourku a rohovce, oštípaná jádra z týchže nerostů, pak z křišťálu a obsidiánu, kopytovité klínky a jiné hlazené nástroje kamenné náleží ke kultuře neolithické pomalované keramiky mladšího rázu. (Stupeň III. 2. a neb b.)

Téže kultuře přináleží uražený přihrocený týl sekerky chloromelanitové (jediný na ten čas známý předmět z chloromelanitu na Moravě), jakož i známá jadeitová sekerka křepická, která, pokud bylo lze vyšetřiti, nalezena byla na pozemku na blízku „Hradiska“.

Obr. 6. Neolithická nádoba z Dukovan.

Mladší skupina neolithu (t. zv. doba přechodní) je na Hradisku Křepickém zastoupena velmi četnými a zajímavými nálezy.

Patří k ní zejména střepy z hrnců s krajovou ozdobou připomínající románskou ozdobu obloučkovou, střepy s plastickými ozdobami z přilepených sekaných proužků, pak některé nádobky a střepy s ozdobami sestávajícími z hlubokých vypichaných žlábků, v nichž v četných případech se zachovala bílá vápenná hmota, kterou byly vyplněny. Nejčastěji vyskytají se na ní řady stínovaných trojuhelníků. Tato inkrustovaná keramika připomíná svojí ornamentální technikou keramiku severozápadních megalithů, tvary nádob jsou však zde jiné a obmezují se hlavně na menší šálky s kulovitým anebo prostě sploštěným dnem se širokým nad okraj vystupujícím a zpravidla též ozdobeným uchem. Podobným způsobem jsou zde ozdobeny též zlomky několika hliněných lidských sošek.

Témuž období neolithu náleží značný počet hliněných přeslenů, kuželovitá, kolmou dírou protknutá závažíčka, velká válcovitá závaží, velmi četné nástroje z kosti a parohu, hlazené nástroje kamenné, zejména čtyrhranné, podlouhlé, po stranách rovně přibroušené sekerky, zlomky sekeromlatů se šestihranným tělem a kulovitou hlavicí, pak různé z pazourku a rohovce štípané nástroje kamenné, z nichž zvláště pozoruhodna je silná rukojeť dýky ze šedého pazourku rázu nordického.

Na Hradisku Křepickém jsou hojně (přes 100) zastoupeny srdcovité šipky pracované z pazourku a rohovce, vedle nichž se vyskytlo též několik u nás vzácných šipek s řapem.

Zajímavé a na jiných sídlištích našich neobvyklé jsou parohové násady, upravené na zapuštění hlazených nástrojů kamenných.

Nejstarší době bronzů náleží hrob se skrčenou kostrou s nádobkami a význačnými ozdobami bronzovými na úbočí hradiska objevený.

Na ploše hradiska nalezeny nádoby a střepy z nádob z doby bronzů rázu předúnětického a únětického, jakož i drobné předměty, patřící nejstarší době bronzové, jako na př. malé trojhranné dýky s dírkami pro nýtky, t. zv. cyperské jehlice, jehlice s kuželovitou hlavicí s úškem na vrcholku, zlomek sekerky s vysedlými okraji, čtyrboká šídla a jiné drobnosti.

Ráz lužický, slezský i halštatský jsou zastoupeny význačnou keramikou, četnými jehlicemi, zlomky kadlubů, bronzovým celtem

s tulejkou a úplně zachovalou loďkovitou sponou ze sklonku období vlivu kultury halstattské.

Do téže doby jest zařadili zelený, skleněný korál, pak žlutou smaltovou perlu se zapuštěnými oky z modrého skla.

Kultura galská schází na hradisku, jednotlivé předměty z pozdní doby římských císařů se však vyskytly jako na př. zachovalá bronzová spona s háčkem.

Mimo Hradisko učiněno v okolí Křepic ještě několik jiných pozoruhodných nálezů z různých období předhistorických.

V „Hájku“ u Křepic nalezeno měděné dlátko nejstaršího rázu, v trati „Široký“ vyskytla se dlouhá bronzová dýka s dírkami pro nýtky na upevnění rukojeti a na trati „Jazírkách“ vykopáno několik nádobek rázu slezského.

U Stupešic je v trati „Polouděli“ sídliště, na němž dosud kopáno nebylo. Mimo jiné vyskytla se zde bronzová dýka s nýtky. Na nivě na hranicích mikulovických, patřící k velkostatku Mikulovickému vyorány střepy z nádob rázu halstattského, část bronzového udidla, knoflík k navlečení na řemen a část cedníku z bronzového plechu.

V Běhařovicích nalezena u kostela popelnice lužického rázu se spálenými kostmi a zlomkem bronzového kroužku.

Při stavbě silnice z Běhařovic do Křepic udeřili dělníci na kostrové hroby. V jednom z nich nalezena obdélná v rozích provrtaná kamenná deštička, patřící do okruhu kultury zvoncovitých pohárů. — Střepy z pohárů takových vyskytly se také u Dukovan.

Jednotlivé předměty bronzové nalezeny byly na různých místech okresu Hrotovského. Tak na př. bronzová sekerka s krátkými uzavřenými laloky u Ratišovic a bronzové dláto s tulejkou z okolí Slatiny. Luky známy jsou z Krhova.

Předhistorické nálezy z okresu Hrotovského jsou uloženy hlavně v předhistorické sbírce pisatele tohoto přehledu. Menší ukázka předmětů z Hradiska Křepického, deštička a střepy z kostrových hrobů Běhařovských a ještě některé jiné ojedinělé nálezy přešly se sbírkou Maškovou do mor. zemského musea.

Výzkumy předhistorické v okrese Hrotovském konali: Prof. Dr. Fr. Dvorský, Jar. Odehnal, soukromník z Hrotovic, Jar. Palliardi, notář z Mor. Budějovic, Kar. Maška, řed. z Telče, Jar.

Panýrek dříve lesní správce v Dukovanech a Frant. Vildomec, učitel na Boskovštýně.

Velké zásluhy o zachování četných důležitých památek z Hradiska Křepického získal si Antonín Kudrna, obuvník v Křepicích. *Jaroslav Palliardi.*

Osady stávající a zaniklé.

Četné tyto archeologické památky, které jak na jihu (zejména na hradisku Křepickém), tak i na severu (ve Skrejích, Lipňanech a Dukovanech) objeveny byly, dokazují, že celý náš okres již v dobách nepamětných, předhistorických osazen byl. Není pochyby, že dalším zkoumáním i na mnohých jiných místech podobné starožitnosti se vykopají, neboť okres dosud v tom směru slabě prozkoumán jest. Ano pokud sahají naše historické zprávy, okres náš dříve hustěji osadami pokryt byl, jako dnes. Zpustly a zanikly vesnice: Holoubek pode hradem stejnojmenným, Čalonice u Dalešic, Zňátky u Lipňan, Bořikovice u Rouchovan, Lhota a Poklety u Lipnika, Ostrá Louka a Lykodery u Myslibořic, Oldřichovice a Mstěnice u Hrotovic, Dolní vsi u Ryšic, kdežto nově jen založeny byly: Ostašov, Pulkov, Františkov a Kordula.

Stará hradiska a tvrze.

Starých hradisk jest v okrese několik: u Křepic, na říčce Mocle u Hrotovic (u býv. vesnice Mstěnic) s trojitým valem, u dvora Lhoty, u Lipňan, u Biskupic (na Čibadle), snad i rozsáhlé vály proti hradu Holoubku; zříceniny středověkých hradů jsou: Holoubek, Čalonice, Rabštýn. Tvrze připomínají se: v Biskupicích (r. 1584 pusté hradisko, 1613 pustá tvrz), v Dalešicích (1613 tvrz), v Dobronicích (1412 dvůr s tvrzí), v Hrotovicích (1579 tvrz a ves), v Horních Kounicích (1500 tvrz), v Litavanech (1372 tvrz se dvorem), v Myslibořicích (1437 M. s tvrzí), ve Slavěticích (1613 tvrz a dvůr), v Tavíkovicích (1464 tvrz), ve Valči (1406 Valč s tvrzí a dvorem, 1630 vesnice a tvrz Valč).

Jména osad.

Na starobylost slovanského osazení poukazuje hojnost patronymických jmen zdejších osad: Bačice, Běhařovice, Biskupice,

Dobronice. Dalešice. Dukovany, Hrotovice, Kounice. Křepice, Lipňany, Litavany. Myslibořice, Plešice, Příšovice. Račice, Radkovice. Rouchovany, Střebenice, Šemíkovice, Tavíkovice. Udeřice a Zarubice.

Samoty.

Samot jest v okrese hojně: Buď jsou to osamělé skupiny domů a dvory, myslivny, hájovny, cihelny, ale hlavně mlýny. Sem náleží:

Dvůr Bořikovice (býv. osada) a Nový dvůr u Rouchovan, dvůr Lhota (zaniklá ves) u Lipníka, dvory Ostrý a Jiříkov u Myslibořic a Rysický dvůr, Hajský dvůr u Krhova, Hubertov, u Vodonce, Radkovský dvůr, hospoda Závist u Biskupic a Kratochvilka u Slatiny, hospoda Brandíra a samoty Hloušky u Valče, myslivna „na Bažantnici“ u Slavětic, myslivna „Hrad“ u Dukovan. Žleby u Rouchovan. myslivna a hájovna u Myslibořic, hájovna a kvartýr u Radkovic. Pulkovská hájovna u Biskupic. hájovna „na Sadkách“ u Slatiny, myslivna „na Dvorku“ poblíž Újezda. myslivna u Tavíkovic. myslivna a cihelna u Hrotovic. Sem patří mlýny na řece Jihlavce: Střebenický, Záražkův. Stropešinský, Dalešický. Slavětický, Skrejský, Dukovanský neb Horní a Havránkův (nyní elektrárna): na řece Rokytné: Pulkovský. Újezdský, Kašparův. Vilímův, Tavíkovský neb Nový, Bendův, Spálený a Valův: na potocích stojí mlýny: Valecký, Hrotovský, Hraničný, Otoupalův. Pelcbaumův, Roháčův. Zalubský neb Drexlerův. Loupalův a Pirochtův.

---

3. Obyvatelstvo.

Nářečí a kroj.

Obyvatelstvo okresu Hrotovského mluví nářečím hanáckým, které na západu Moravy v okresích Krumlovském, Budějovském a Třebickém obvyklým jest (viz Dialektologii moravskou od Fr. Bartoše). Ukázku zdejšího nářečí podává Vlastivěda v okrese Krumlovském, kamž laskavého čtenáře odkazujeme.

Zdejší kroj národní vyhynul již před více než 50 lety, zbyly z něho jen některé památky schované v truhlách. Lid nosí se po poloměstsku.

O bývalém kroji v Krhově dostali jsme tuto zprávu:

Ještě před 60 lety bylo tu i tam viděti klobouky se širokými střechami a vesty barevné opatřené množstvím knoflíků. O všedních dnech nosili haleny podobné slováckým, v neděli do kostela modré pláště, v zimě žluté kožichy s tulipány vyšívanými na zádech a u kapes; někteří odívali se v létě v t. zv. špicfraky z černého sukna.

Ženské nosily jdouce do kostela krátké sukně různých barev, nejvíce černé, tibetové s červenými květy, široké modré neb černé zástěry, bílé punčochy a nízké střevice a to v létě i v zimě. Na hlavě měly velké plátěné šátky bílé, opatřené červenými neb modrými květy; šátky byly pod bradu ovinuté a na temeně zavázané; cípy visely dolů. Zvláštní obyčej má lid v Krhově: znamenati se křížem, kdykoliv uslyší hlas zvonu.

Starý kroj v Slavěticích líčen jest následovně: Na hlavě nosili v létě mužští nízký plstěný černý klobouk se širokou střechou, v zimě zámožní vysokou tchořovici, chudší čepici z černé psiny. Krk ovinut byl bílým šátkem; různobarevná soukenná vesta měla řadu bílých kulatých knoflíčků, t. zv. bimbrláků. Na těle nosili při práci až po kolena dlouhou, modrou plátěnou kytli a na vycházkách plášť ze šedomodrého sukna s širokým až přes ramena límcem. Kalhoty úzké, krátké až po kolena byly ze žluté jirchy; punčochy nejvíce z bílé, někdy i z barevné vlny. Střevice nosili nízké, buď přaskou neb řemínkem na přeložení opatřené, boty nosil málokdo.

Ženy jdouce do kostela nosily na hlavě vysoké drátěné čepce černými šňůrkami vypletené s barevnými stuhami v zadu; jinak nosily jen šátky do zadu zavázané. Na těle měly kartounové živůtky po pás dlouhé se šůsky v zadu; sukně byly šerkové, krátké, červeně pruhované, zástěry kartounové, široké, různobarevné, punčochy modré neb červené a střevice nízké, vykrojené. V zimě nosily krátký, černý kožíšek se šůsky.

Skoro stejný kroj měli lidé v Dalešicích; knoflíky u vest nazývali liberáky, v 18. stol. nosili mužští také dosti dlouhé copy. Svobodné ženské nosívaly krátké sukně, plátěné obyčejně modré zástěrky, lajbliky a košilky s krátkými rukávy. Na hlavě měly černé vysoké čepce na způsob holubiček s černými dlouhými pentlemi. Vyšívání neb jiných ozdob ani na prádle, ani na šatě neznaly.

Upravení statku.

V Krhově jest takové: Vedle bytu hospodářova jest kuchyně se síní, komora a chlévy. Do chlévů jest dvojí vchod: ze dvora a ze síně. Výměnkáři bydlí ve zvláštních staveních u domů hospodářových. Hospodář s čeledí zdržuje se po většině v prostranné kuchyni, ve světnici toliko spává. Uvnitř světnice jsou široká obyčejně zelená kamna s kotlem (s kamnovcem). Za kamny na peci spávají dítky; na posteli narovnáno jest až do stropu peřin, na římse pověšeno množství žbánků označených jménem majitelkyně. Stůl stává v kontě, ze dvou stran u něho stojí lavice.

V Dalešicích stejně byly upraveny statky. Za dob roboty byl nábytek ve světnici velmi chudý: stůl, lavice a židle stály v rohu, dále u zdi postele a truhla. Na stěně nade dveřmi visela lištva, v níž bylo několik talířků a nejpotřebnější nádobí. U dveří stála velká kamna s pecí, před kterou v kuchyni bylo ohniště. Na stěně nad stolem visel kříž a několik svatých obrazů. Okénka do světnic byla malá.

Podobné zařízení bytu bylo v Slavěticích. Tam mívali v kontě stůl, za ním při stěně lavice s lenochem, z předu pak asi 2 hrubé židle. Při stěně stála velká široká postel pro rodinu; nestačila-li, byli někteří členové rodiny nuceni v létě spávati na půdě na seně a v zimě na peci. Pro šatstvo měli truhlu květy pomalovanou.

Novější zařízení bytu a stavení hospodářského vůbec líčí nám zpravodaj ze Slatiny a Biskupic takto: Do domu vchází se síní, která upravena jest na kuchyň a z té do světnice. Za kuchyní jest komora a za ní chlév. Kolna stává přes dvůr naproti hlavnímu stavení; stodola něco záději na příč, neb docela oddělena bývá. Ve světnici naproti dveřím mezi okny stává prádelník, nad nímž visí obrazy; po stranách stojí postele a skříně; stůl bývá uprostřed světnice, lavice při prázdných zdech.

Poměry poddanské.

Za středověku bylo v okrese mnohem více šlechtických sídelních statků, nežli za doby nynější. Sloučení některých statků

stalo se již ve stol. XVI. a XVII., hlavně ale ve stol. XIX., když sl. Šimon Sina ku statku Myslibořickému přikoupil statek Hrotovský, jenž byl již spojen s Krhovem, pak Dalešice, Valč a Slavětice,[1]) tak že před rokem 1848 náležely osady tohoto okresu těmto velkostatkům:

1. do Hrotovic: Bačice, Dalešice, Hrotovice, Chroustov, Krhov, Lipňany, Lipník, Litavany, Myslibořice, Ostašov, Plešice, Pulkov, Račice, Radkovice, Skreje, Slavětice, Stropešín, Střebenice, Udeřice, Valč, Vodonec, Zarubice,

2. do Dukovan: Dukovany,

3. do Mor. Krumlova: Heřmanice, Rouchovany, Šamikovice, část Přešovic,

4. do Tavikovic: Běhařovice, Dobronice, Přeskače, Tavíkovice, část Přešovic,

5. do Ryšic: Kordula, Ryšice,

6. do Horních Kounic: H. Kounice,

7. do Biskupic: Biskupice,

8. do Slatiny: Slatina,

9. do Újezda: Újezd,

10. do Želetic: Křepice,

11. do Louky u Znojma: Stupešice,

12. Dominikánům do Znojma (ke kost. Nal. Sv. Kříže) Ratišovice.

Roboty.

Že poměry lidu poddaného na tolika různých panstvích stejné nebyly, každý nahlídne; avšak celkem málo od sebe se lišily. Za příklad uvádíme poměry robotní, jaké panovaly ku konci 18. stol. na statcích Valeckém, Tavikovském a Ryšickém.

---

[1]) Již jednou, totiž v první polovici 17. stol. byly skoro všechny tyto statky spojeny. Získal je buď trhem, buď darem neb dědictvím Jiří z Náchoda, známý odpadlík od církve bratrské. V přízni u krále Matyáše, pak u Ferdinanda II. náhle postupoval, až se stal říšským hrabětem. Vyjímaje Krhov držel Hrotovice a všechny okolní statky, ano i Tulešice, Hostín a Miroslav. Také v jiných končinách moravských byl pánem rozsáhlého majetku. (Viz o něm „Vlastivědu“, okres Náměstský str. 171.)

O robotě na statku Valeckém vydala r. 1775 majitelka paní vdova bar. Jos. Forgačová tato podrobná nařízení:

V době zimní, kdy tažná robota není potřebná, musí každý ať celo-, polo- neb čtvrtláník každodenně robotou udělati a narovnati půl sáhu dříví. Je-li robota tažná, obdrží celoláník pro ni pár koní, žebřinový vůz, pluh, radlo a 2 brány se železnými hřeby, půlláník polovici. Ačkoliv o 7. hod. ranní všichni do roboty dostaviti se mají, nezřídka spozďují se o hodinu i více, toliko o žních dostaviti se musí při východu slunce, načež se jim hodina k snídani a hodina k obědu povoluje. Robotníci s potahy přijíždějí od 8—9 hod. na pole, v poledne koně vypřáhnou a přijedou opět o 3. hodině, načež při západu slunce se propouštějí. Na oračky přijíždějí dopoledne, pak se jim určí ku zpracování jen tolik půdy, aby odpoledne mohli svou práci si pořiditi. Konají-li delší pojezdy, spojí se obyčejně 2 rolníci a jedou s 2 páry, začež jim denně vrchnost platí 14 kr. a $^1/_4$ míry pro koně dává. V neděle a svátky se nerobotovalo. Mimo činži o vánocích, nic více na poddaných se nežádá, nýbrž vše jiné nutné práce dává vrchnost konati svými lidmi a svým nákladem, vyjímaje ponocnou službu v zámku, kterou obstarávají všechny obce dohromady. Za dělání sena a otavy, za žní ječmenných a ovesných každému pracovníku dostane se libra chleba, za doby žní pšeničných a režných obdrží každý denně oběd (polévku a moučník neb jídlo masité) a 1 libru chleba, po skončených žních na občerstvení $^1/_2$ mázu piva.

Na statku Tavikovském v čas žní dostavili se na robotu o 6. hod. ranní a propuštěni byli okolo $^1/_2$8. večerní; jinou dobu docházeli o 8. hod. ranní a odcházeli o 5. hod. odpolední; od Michala až do Jiřího přicházeli o 9., byla-li krutá zima, až o 10. hod. ranní a robota trvala do 4. hodiny odpolední. V létě měli pro sebe 1 hod., pro dobytek 2 hodiny odpočinku: koně pásli v čas odpočinku na panském. O žních dostávali denně libru chleba a jednou neb i dvakrát denně polévku neb nějakou vařeninu.

V poslední den žní měli k obědu: polévku, koláče a maso, také libru chleba a máz piva. Za mlácení dostávali 12. míru.

Na statku Ryšickém, kde polní robota zevrubně udána jest, bylo ještě toto zvláštní nařízení:

Každý celolánik, když v zimě v lese dříví dělá, jest povinnen denně 2 sáhy, pololánik 1 sáh, čtvrtlánik $^1/_2$ sáhu udělati a také robotou odvézti.

Ku dalekým cestám, vyjímajíc pro sůl a železo do Znojma neb do Třebíče poddaní povinni nebyli; za takovou cestu čítaly se jim 2 dny: pro sebe dostávali předepsané stravné a pro koně krmné. Při špatných cestách taková jízda po nich se nežádala.

Robotníci vlastně byli povinni do práce dostaviti se při východu slunce a při západu práci opustiti; ale pilní pracovníci směli přijíti o něco později. Za žní a senoseče povolil se trojhodinný odpočinek: dopoledne, na poledne a odpoledne, avšak nedostávali robotníci stravu, nýbrž pokud žně trvaly, aneb ku konci žní obdrželi dohromady 4—6 věder piva pro obveselení (zur Ergötzlichkeit). Mlácení obilí obstarávali v zimě domkaři a podruhové za 13. míru; také ovce za plat se stříhaly. Stráž u zámku konali z roboty jen v zimní době. Všelijaké jiné pochůzky mimo robotu se platily.

V Slavěticích trvala robota v létě od 7. hod. ranní do 7. hod. večerní, v zimě od 9. neb 10. ranní do 4. hod. odpol. Osoby měly 1hodinný odpočinek, koně 2hodinný; krmení koňů obstarával si robotník na svůj náklad. V době senoseče a žní dostávali 36 měřic žita na pečení chleba a někdy též denně 3 mázy žneckého piva. Za mlácení počítala se jim nejen robota, nýbrž i 13. míru dostávali.

Bližší povinnosti jednotlivců, zejména dávky vrchnostenské udány jsou při každé osadě.

---

4. Živnosti.

Polní hospodářství a ovocnictví.

Hrotovský okres jest čistě hospodářský. Lid živí se obděláváním půdy, ovocnictvím a chovem dobytka. Továren, vyjímaje lihovary (palírny) na velkostatcích, tu není. Chudý lid dostatečně má zaměstnání na polích rolníků a velkostatků, v zimě pak v lesích; někteří na žně chodí do Rakous.

Pěstují se všechny naše druhy obilní, luštěniny, brambory a pícniny.

Celkový výnos r. 1911 znázorňuje následující tabulka:

Druh	Osetá plocha v ha	Celková sklizeň v hl	Celková sklizeň v q	Sklizeň slámy q
Pšenice	2.132	45.304	36.244	53.300
Žito	3.169	66.021	47.535	88.732
Ječmen	2.195	52.556	37.315	43.900
Oves	3.475	92.194	45.175	76.450
Kukuřice	4	86	60	100
Hrách	478	—	4.780	—
Čočka	256	—	2.304	—
Vikev	625	—	7.500	—
Bob a fazole	6	—	78	—
Mák	36	—	180	—
Len na semeno	7	—	142	—
Len na vlákno	7	—	56	—
Čekanka	8	—	880	—
Zemáky	2.181	—	279.168	—
Cukrovka	413	—	99.120	—
Řepa krmná	341	—	81.840	—
Mrkev	1	—	115	—
Zelí	18	—	2.610	—
Jetel na semeno	457	—	914	—
Jetel na seno	1.061	—	35.013	—
Směska	550	—	13.750	—

Na lukách rozměru 829 ha sklizeno sena a otavy 29.015 q.

Kdežto rolnictví v novější době i v našem okrese použitím strojů a hnojiv umělých valně pokročilo, ovocnictví dosud věnuje

se jen skrovná péče, ačkoliv mnohé polohy k pěstování ovocných stromů výborně se hodí.

Vytěženo celkem r. 1913 ovoce jádrovitého 33.491 q a peckovitého 72.300 q.

Pro všestranné využitkování ovoce nestalo se dosud nic.

Dle starých zpráv pěstována dříve v jižnějších polohách i réva vinná.

V celém okrese r. 1910 bylo chováno: 1636 koní, 8208 kusů hovězího, 7892 vepřového dobytka, 2073 koz a 438 ovec; včelařeno bylo v 1565 úlech. Každého druhu dobytka nejvíce chovalo se v Hrotovicích. Okres dosud nemá mlékárny.

O povznesení hospodářství pečuje Hospodářský spolek okresní v Hrotovicích.

Průmysl, obchod a řemesla.

Okres Hrotovský jest veskrz rolnický postrádající širšího továrního průmyslu. V celém okrese není jediné větší průmyslové továrny, ani jediného cukrovaru, ač by se cukrovce na mnohých polohách dařilo. Příčinou toho jest úplný nedostatek železnic. Celý průmysl obmezuje se skoro jen na výrobu lihu z brambor. Dvory vrchnostenské jsou z větší části pronajmuty, každý dvůr má svůj lihovar. Jest jich celkem 15, z nichž 2 (v Odunci a v Rouchovanech) jsou majetkem společenstva rolnického. Vrchnost Tavíkovská zařídila mimo lihovar též škrobárnu a větší továrnu na kvasnice, v Dalešicích vrchnost drží dosud pivovar, kdežto ostatní bývalé pivovary již dávno zanikly. Výrobu sodovky mají Rouchovany, v Hrotovicích v novější době zařízena byla výroba hospodářských strojů; strojní truhláři jsou: v Dalešicích, Dukovanech a ve Valči. Mlýny s pilami mají: Dukovany, Hrotovice, Horní Kounice, Litavany, Radkovice, Ryšice, Rouchovany, Slavětice, Stropešín a Tavíkovice; elektrárny jsou v Dukovanech a Tavíkovicích. Cihelen jest v okrese 14, z nichž 2 jsou strojní (v Dukovanech se 14 dělníky, v Hrotovicích se 43 dělníky). Řemesla nutná pro potřebu obyčejnou, jakož i menší obchody jsou v každé osadě; cechy řemeslné měly Rouchovany (ševcovský a tkalcovský) a Dalešice (cech řemesel sloučených).

5. Spojovací prostředky.

Silnic má okres Hrotovský dostatek. Staré silnice jsou:

První Třebicko—Znojemská vede okresem ode dvora Lhoty na Lipník, odtud přes Myslibořice—Radkovice—Biskupice—Františkov do Stupešic.

Druhá Třebicko—Krumlovská: vchází do okresu západně od Střebenic, vede okolo Valče na Dalešice - Slavětice—Skreje a Dukovany; za okresem na Horní Dubňany—Dobřínsko do Krumlova.

Třetí stará silnice vychází z Náměště, okresem pak jde od Stropešína na Dalešice—Hrotovice—Bačice do Radkovic.

Čtvrtá vede z Dalešic na Rouchovany—Šamikovice, Tavíkovice—Dobronice—Běhařovice na připojení do Stupešic.

Pátá hlavní silnice vede z Jaroměřic na Myslibořice—Račice do Hrotovic a odtud do Slavětic.

Odbočky jsou: Od Újezda do Přeskač a dále do Višňového, od Tavíkovic do Hor. Kounic a dále do Tulešic, od Rouchovan na Ryšice do Tulešic, od Hostima na hospodu „Kratochvilku".

Nové silniční spojení jest ze Zarubic na dvůr Hubertův do Hrotovic, také jest dosti dobrá silnice z Hrotovic ke dvoru Bořikovicům.

Silniční výbor má sídlo v Mor. Krumlově.

Silnice jsou dobře drženy, neboť tvrdého štěrku jest všude dostatek.

Avšak citelný nedostatek jeví se v počtu mostů přes řeku Jihlavku a Rokytnou. Ještě před několika lety byl přes Jihlavku na délce 30 km mezi okresy Náměšťským a Hrotovským jediný přechod po mostě u Stropešína; teprve v novější době (r. 1905) vystavěl podnikavý mlynář Jos. Tkaný od svého mlýna pod Mohelnem svým nákladem most spojující Mohelno s Dukovany;[1]) avšak jeho nezištná činnost nepotkala se s patřičným uznáním.

Aby mezi oběma okresy probuzen byl čilejší obchodní styk, doporučovalo by se spojení obou břehů mezi Konešínem a Střebenicemi a mezi Kramolínem a Dalešicemi. Na řece Rokytné

---

[1]) Za dřívějších dob stával pod Skrejským mlýnem dřevěný most, který stržen byl velkou povodní r. 1813; místo něho téhož roku vybudován na témže místě most kamenný, který strhla voda již roku následujícího. Od té doby zůstaly obě strany bez spojení.

(Jaroměřice) žádoucno jest takové spojení od Přešovic k Ujezdu.

Okres Hrotovský postrádá veškerého železničního spojení, protož také žádné průmyslové podniky povstati zde nemohou. Velmi prospěšno pro okres bylo by provedení dvou drah, jedné od východu na západ, druhé od severu na jih.

Prvá, která již léta projektována jest, vedla by z Oslavan jižně od Mohelna na Hrotovice—Myslibořice na stanici do Jaroměřic, druhá neméně důležita vycházela by ze stanice Studenecké a vedla by na Hartvikovice—Dalešice—Slavětice—Rouchovany—Tavikovice—Běhařovice—Mikulovice ke Znojmu.

Poštovní úřady a zároveň telegr. stanice jsou: Hrotovice, Dukovany, Myslibořice, Rouchovany a Tavikovice; bez telegrafních stanic jsou pošty: Biskupice, Dalešice, Lipník a Radkovice. Poštovní spojení stává: z Hrotovic do Rouchovan, z Ryšic—Tulešic do Krumlova, z Hrotovic na Radkovice do Biskupic: z Hrotovic na Myslibořice do Jaroměřic, z Krumlova do Dukovan a z Tavíkovic do Višňového.

Telefonní stanice jsou v Dukovanech, Hrotovicích, Myslibořicích a Rouchovanech.

---

6. Školy.

Okres Hrotovský postrádá sice školy střední, protože v celém okrese není města, avšak o školství obecné jest slušně postaráno, mimo to mají Hrotovice chlapeckou měšťanskou školu od r. 1898. Poněvadž okres čistě jest rolnickým, měla by v okrese býti zřízena alespoň jedna zimní hospodářská škola a v každém městečku měl by upraven býti pokračovací hospodářský kurs pro mládež školu opouštějící. Obecné školy mají, vyjimajíc jen některé menší dědinky, všechny osady. Jsou v okrese:

Trojtřídní školy: v Biskupicích, Dalešicích, Dukovanech, Krhově, Myslibořicích, Rouchovanech a ve Valči.

Dvojtřídní školy: v Bačicích, Běhařovicích, Hor. Kounicích, Lipníku, Přešovicích, Ryšicích, Skrejích, Slatině, Tavíkovicích a v Újezdě.

Jednotřídní školy: v Heřmanicích, Křepicích, Přeskačích, Radkovicích, Ratišovicích, Slavěticích, Stropešině, Střebenicích, Stupešicích, Šamikovicích, Vodonci a Zarubicích.

Škol vlastních nemají: Dobronice, Františkov, Hostašov, Chroustov, Kordula, Lipňany, Litavany, Plešice, Pulkov, Račice a Udeřice.

V Hrotovicích jest učitelská jednota okresní.

---

7. Fary.

Fary okresu Hrotovského náležejí 3 arcikněžstvím: Brněnskému, Jaroměřickému a Znojemskému.

Do Brněnského arcikn. a to do děkanství Ivančického patří jen Dukovany se stejnojmennou obcí.

Do Jaroměřického arcikn. a stejnojmenného děkanství patří fary:

1. Dalešice (Dalešice, Slavětice, Stropešín).
2. Hrotovice, fara r. 1912 znova zřízená (Hrotovice).
3. Krhov (Bačice, Račice, Vodonec, Udeřice a Zarubice).
4. Lipník (Lipník a Ostašov; z okresu Třebického: Klučov a Petrůvky).
5. Myslibořice (Myslibořice).
6. Valč (Valč, Chroustov, Plešice, Střebenice; Dolní Vilímovice z okresu Třebického).

Do Znojemského arcikněžství:

1. Běhařovice (Běhařovice, Dobronice, Františkov, Křepice, Přeskače, Ratišovice, Stupešice, Tavíkovice, Újezd).
2. Biskupice (Biskupice, Pulkov, (jinak, ale mylně Lhota) Litavany, Slatina Dolní, Rozkoš z okresu Budějovského).
3. Radkovice (Radkovice).
4. Rouchovany (Rouchovany, Heřmanice, Lipňany, Nový Dvůr, Přešovice, Skreje, Šamikovice).
5. Horní Kounice (Horní Kounice a ze sousedního okresu Krumlovského: Čermákovice a Medlice).

Dle katalogu diecése Brněnské z r. 1913 bylo přifařeno do okresu Hrotovského 15.445 duší, mezi nimi 48 židů a 21 akatoliků, ostatní katolíci.

---

8. Obvody zdravotní.

Lékařské obvody zdravotni má okres čtyry:

1. Hrotovice; sem náležejí osady: Bačice—Udeřice, Dalešice, Hrotovice, Račice, Slavětice, Stropešin, Střebenice, Chroustov—Plešice, Valč, Vodonec.

2. Myslibořice; osady: Biskupice, Pulkov, Krhov, Lipník, Myslibořice, Radkovice a Zarubice.

3. Rouchovany; osady: Dukovany, Heřmanice, Litavany, Přešovice, Řešice—Kordula, Rouchovany, Škreje—Lipňany a Šamíkovice.

4. Tavíkovice; osady: Běhařovice, Dobronice, Horní Kounice, Křepice, Přeskače, Ratišovice, Slatina, Stupešice, Tavíkovice, Újezd—Františkov.

---

9. Obecní záležitosti.

Obecni záležitosti vyřizuje jako v jiných okresech moravských starosta za porady s radnimi; obecni výbor volen bývá na 3 leta. Poněvadž za posledni doby práce starostovy silně vzrostly, bývá mu ku pomoci ustanoven obecní písař. Starosta svolává výbor k poradám; u starosty jsou uschovány, když neni zvláštni radnice, důležité obecni listiny a pečeť obecní. Skoro všechny obce okresu Hrotovského chovají staré pečetě, z nichžto některé na tabulce I. podáváme. (Tab. I.)

Novější pečetě pořízeny bývají beze znakův, opatřeny toliko jménem obce.

Na zemský sněm volí pro skupinu českou městečko Hrotovice ve skupině 10. s městy Třebíčí, Jihlavou, Rosicemi a s městečky Náměšti a Stonařovem. Poslancem jest nyní advokát brněnský Dr. Hynek Bulín. Ostatní osady volí s venkovskými obcemi okresu Budějovského ve skupině 9. Poslancem jest Jos. Kuchařík, rolník v Odunci.

Obyvatelé německého jazyka, jichž jest nepatrný počet, volí s městy skupiny 10. (s Hustopečí, Židlochovicemi atd.) a s venkovskou skupinou 11. (okresy: Jaroslavice, Krumlov, Mor. Budějovice atd.)

1

2

3

4

5

6

7

Tab. I. Obecní pečetě: 1. Hrotovic, 2. Slatiny, 3. Dukovan, 4. Hor. Kounic, 5. Dalešic, 6. Biskupic, 7. Rysic.

Do všeobecné kurie čís. 3 (Dačice, Krumlov, Budějovice atd.) volí Češi: (poslancem jest Frant. Svoboda, redaktor v Brně). Němci volí se 2. skupinou (Znojmo, Budějovice, Krumlov atd.).

Na říšskou radu volí Hrotovice s českou městskou kurií č. 7. (Jemnice, Třebíč atd.); poslancem jest Jar. Stejskal. Němci volí s ním, kurií městskou č. 3. (Třebíč, Velké Meziříčí, Žďár atd.)

Venkovských obcí čeští obyvatelé volí ve skupině 28., ku které náležejí okresy: Krumlovský, Ivančický, Znojemský, Vranovský a Jaroslavský: poslancem jest Frant. Svoboda, redaktor v Brně. Něm. obyvatelé připojeni jsou ku 12. skupině volební: Krumlov, Hustopeč, Židlochovice atd.

□ □ □

II. Jednotlivé obce.

Hrotovice.

Hrotovice (do Hro—vic. v Hro—cích) do nedávna vesnice, nyní městečko ležící na rovině na levém břehu potoka Mocly ve výši 421 m nad mořem. Poloha osady jest na východ a jih kryta souvislými lesy, na západ a částečně i na sever otevřena. Stavba osady, která jest střediskem silnic ze všech směrů sem se sbíhajících jest nepravidelná, avšak dojem činí městečko s četnými svými zahradami s vynikající zámeckou budovou a nově postavenou budovou školní na příchozího velmi příjemný. Zejména část okolo panské hospody s rozsáhlým rybníkem a lesnatým pozadím na východ každému se zalíbí. (Obr. 7.) Domy stavěny vesměs z tvrdého materiálu stojí částečně vedle sebe, částečně jsou mezerami odděleny; do ulice obráceny jsou štítem; výstupků nemají. Zahrádek před domy stále ubývá. Na straně severní a západní stojí grunty, na jihovýchodní chalupy. Za domy na dvoře stojí stodoly, po straně dvora chlévy, v zadu za stodolami jsou zahrady. Nábytek v domech jest rázu nového, kroj obyvatelstva městský. Ze stavení nejvíce vyniká dvoupatrový zámek, ve kterém jsou umístěny nejen kanceláře úředníků hospodářských, velkostatku a kanceláře okresu, nýbrž i mnohé úřednické byty. V zámku bývala chována sbírka znamenitých obrazů asi 300 kusů čítající, nejkrásnější toho druhu na Moravě. Za držitelů svob. pánů Sinů byla většina obrazů odstěhována do Myslibořic, něco na Velehrad. Za zámkem rozkládá se panský dvůr s palírnou; r. 1590 byla

Obr. 7. Hrotovice r. 1897.

zde přistavena ovčírna, od r. 1562 stál zde také pivovar. V parní pile poblíž Hrotovic zaměstnává velkostatek na 15 dělníků.

Kostel sv. Vavřince stojící na starém hřbitově častou přestavbou z původního rázu ničeho nepodržel; hlavně obnoven byl r. 1835 hrab. Harnoncourtem. Jsou v něm 2 oltáře a několik náhrobků. R. 1843 byl vykraden. Nově opraven a novým hl. oltářem sv. Vavřince opatřen byl r. 1877; kaple dostala nový oltář P. Marie lurdské r. 1888. (Obr. 8.) Na věži visí 3 zvony: Největší slit jest ze starého zvonu, který r. 1825 dne 11. června při velkém požáru se rozlil.[1])

O faře, která zde již v 13. stol. stávala a řádu něm. patřila, viz dějiny městečka.

V 16. stol. vzmohl se zde protestantismus a bratrství. Po bitvě Bělohorské fara zanikla a Hrotovice přifařeny napřed do Dalešic, pak do Krhova. Jesuité znojemští na obrácení nekatolíkův největších si získali zásluh.

Kostelní jmění má jistinu 2.580 K a 420 K záduší. Kostelní poklad chová vzácný, červeně karminový, aksamitový, zlatem vyšívaný ornat, dar hraběte Harnoncourta. Konečně vyplněna dávná tužba obyvatelů hrotovských a bývalá samostatná fara byla obnovena náboženskou Maticí; prvním farářem od 1. ledna 1913 stal se katecheta zdejších měšťanských škol Tomáš Sec. O zřízení fary zasloužili se: býv. arcikněz a farář krhovský Jan Lavička, nadué. hrotovský Václ. Všetečka, starosta hrotovský Jan Škoda a poslanec monsignor Dr. A. Stojan; také velkostatkář uložil značný peněžitý kapitál.

---

[1]) Nápis má tento: „Když se, zvone, Tvůj zvuk slyší, sstup radost s nebeských říší v srdce zbožných osadníků, pokoj v hroby nebožtíků. Blahoslaveni, kteří slyší slovo Boží a ostříhají ho. Hubert hrabě Harnoncourt a manželka Žofie hraběnka z Haugwitz 1828. Frant. Hiller zvonař ze Starého Brna".

Druhý zvonek má nápis: „Sv. Vavřinče, náš patrone, oroduj za nás. Pro chrám Páně v Hrotovicích slil Petr Hilzer, zvonař ve Vld. Novém Městě r. 1883.

Tento zvon dříve 6 ctů těžký s nápisem: Vox mea terror sit daemonorum" měl uprostřed obraz sv. Vavřince a mimo to ještě slova: Durch Feuer und Hitz bin ich geflossen, Johann Melach hat mich in Brünn gegossen 1702.

Třetím zvonkem se za dřívějších dob svolával lid na robotu; má nápis: Scte Joannes et Paule, et Scta Margaretha, orate pro nobis! Anno 1709. Na věž dán byl r. 1888.

V okolí městečka na rozcestí v polích stojí několik kamenných soch (sv. Františka, sv. Jana Nepomuckého, sv. Floriána,[1]) sv. Vendelína, sv. Donáta) z dob pánů Rodenů z Hirzenau; také několik křížů z novější doby.

Obr. 8. Hlavní oltář farn. kostela v Hrotovicích.

V místě jest také hřbitov, na který se pochovávají jen místní obyvatelé.

Obecná škola jednotřídní založena byla r. 1789 od Frant. svob. pána Rodena; teprve r. 1864 rozšířena byla na dvoutřídní, r. 1890 na trojtřídní. Nyní jest trojtřídní, navštívena asi 200

[1]) Zde stávala někdy rozsáhlá kaple sv. Floriána, kterou dala postaviti Anna Maria, dcera Ondřeje Rodena a jež byla r. 1786 zbořena.

žáky a spojena pod správou školy chlapecké měšťanské, zřízené zde r. 1898.

Původní plat učitelův i s dávkami naturalními byl 151 zl. 32 kr.; kromě toho dostával za posnopné 60 zl. Pamětní kniha školní vede se od založení školy r. 1789. Knihovnu školní založil r. 1857 tehdejší krhovský farář Jan Bartl. Nejdéle zde působil Mikuláš Stejskal od 1841—1879. Po něm zdárně zde učiteloval třebický rodák Václav Všetečka. Nynějším ředitelem měšť. a obecné školy jest Alois Černý.

Radnice obecní postavena byla r. 1853.

Dle posledního sčítání z r. 1910 bylo přítomných 1331, z nichž 18 obc. jazyka něm., r. 1900 žilo ve 188 domech 1239 obyv., mezi nimiž 21 něm. obc. řeči, ku které se přihlásilo také 5 židů; r. 1890 bylo ve 151 dom. 1165 obyv., r. 1870 napočítáno ve 137 domech 962 obyv.

Lid živí se hospodářstvím a chovem dobytka. K osadě patří 2130 ha půdy, z čehož připadá na pole 1040 ha, na luka 51 ha, na zahrady 20, na pastviny 36 a na lesy 911 ha. Vlastních pozemků má obec 38 jiter.

Dobytka bylo r. 1910 chováno: 136 koní, 439 hovězích kusů, 203 kozy, 464 vepřů; včel bylo 94 úlů.

Přes 100 let drží domy rodiny Eliášova, Horkých a Divišů.

Jména polních tratí: Křemeli, u Bahna, Mechůvky, Kojín, u Velkých luk, pod Horou, na Dolinách; lesních: Doubrava, Vobora, Spálené, Štimberky, Borové, Hájek. Návrší: Šibeniční, Dračka.

Větší průmysl provádí rodina Volavova s lihovarem a strojní cihelnou, ve které zaměstnáno přes 40 dělníků a Jan Dolník výrobou hospodářských strojů.

V staré obecní pečeti mají v pravo snop, v levo radlici s nápisem: „Diedina Hrotowice 1681".

Od r. 1850 jest v Hrotovicích sídlo okresního soudu, berního úřadu a fin. stráže; nyní jest také sídlem notáře a advokáta, obvodního lékaře, pošty a telegr. úřadu.

V městečku jest spořitelna, hospodářský a hasičský spolek.

Od r. 1881, kdy Hrotovice povýšeny byly na městečko, konají se 4 výroční trhy a to vždy ve středu: 1. po sv. Josefu, 2. po sv. Filipu Ner., 3. po sv. Heleně a 4. po sv. Frant. Xav. Dobytčí trhy jsou den před tím.

V Hrotovicích narodil se dne 4. února 1835 kreslič a malíř Fr. Zvěřina.

Otec jeho byl zde vrchnostenským důchodním. Malíř Zvěřina navštěvoval obecnou školu v Hrotovicích, nižší reálku ve Znojmě, vyšší v Praze. Vzdělav se dále na akademii vídeňské, stal se prof. kreslení v Kutné Hoře, pak v Gorici, Mariboru, Brně a ve Vídni; koncem r. 1890 odebral se na stálý odpočinek. Zvěřina procestoval Halič a skoro celou východní Evropu. Kreslil hlavně krajiny balkánské se svými holými skalami, se stromy borou vyvrácenými, s pasoucím se na skalách dobytkem, zejména kozím. Vše co viděl, věrně líčil a stal se tak svérázným umělcem nevšední svěžesti a síly. Zemřel r. 1908. Viz jeho rodný domek (obr. 9.), který kreslil k jeho 70. narozeninám synovec umělcův E. Zvěřina.[1])

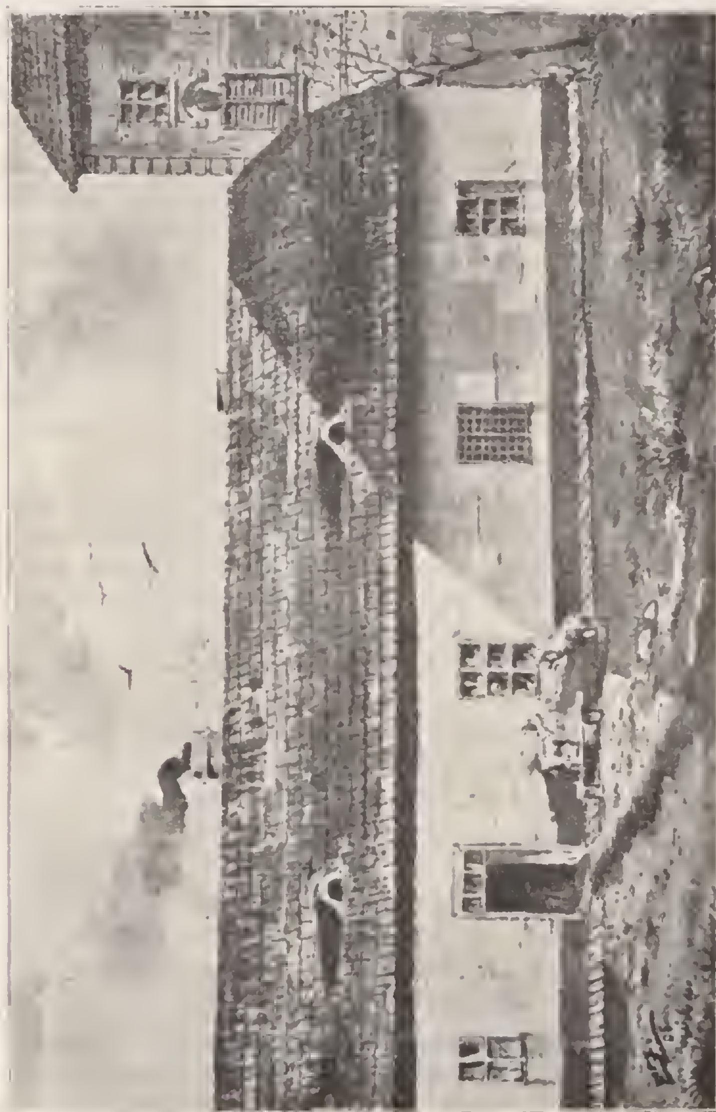
Ze živelních pohrom sluší připomenouti zhoubnou povodeň dne 2. května 1820, kterou učiněna škoda na 28.000 zl.

Dějiny.

Hrotovice pův. Hrutovice jsou prastarou osadou. Jméno Hrut, jenž zajisté byl jejím zakladatelem, vyskytuje se na nejstarších našich listinách.[2]) Hrotovice tvořily zvláštní statek, jehožto kterýs majitel založil zde faru, jejížto patronát daroval řádu německému. Když r. 1330 ponejprve o Hrotovicích zmínka se činí, jest zde již fara s komturem něm. řádu Rhymbolem. Jakožto první známí majitelé Hrotovic jmenují se r. 1349 bratři Konrát řeč. Payer (Bavor) a Bohuš ze Stařiče (Starče). Snad byli také rodu Hrutoviců, neboť u Kněžic, kde přední své sídlo měli, nalézáme také osadu Hrotov (Hrutov). Bratři Konrát a Bohuš spolčili se se statky r. 1349 a zároveň Konrát pojistil své ženě Alžbětě na Hrotovicích 500 kop; r. 1353 dal sobě a své ženě vtěliti do desk všechno své zboží, které měl v Hrotovicích. Když r. 1356 Konrát Bavor zemřel, odevzdala vdova po něm Alžběta

[1]) Vyobrazení umělcovo viz: Vlastivěda, okres Vranovský, obr. 4., str. 9. Autobiografii jeho přinesla Zlatá Praha v ročníku XXVI. v čís. 16.

[2]) Theodorik, syn Hrutův, r. 1202 na listině krále Přem. Otakara I. a opět 1225 a 1227 Theodorik Hrutovič (Grutovic) na zakládací listině kláštera Oslavanského a na listině základ ten potvrzující.

Obr. 9. Rodný dům Zvěřinův.

ves Hrutovice se vším příslušenstvím Bohušovi ze Steřiče (Starče); mimo to darovala jeho dcerám Elišce a Evě 60 kop věna, které měla na Zaječím.[1]) Bohušův syn Mikeš Rulant z Holoubka prodal r. 1383 Hrotovice Janovi hrab. z Hardeka. Když tento počátkem XV. stol. bezdětek zemřel, daroval r. 1407 po smrti hraběnky z Hardeka mor. markrabí Jošt Hrotovice Milotovi z Křižanova a jeho dědicům.

Brzy na to dobrodružný Jindřich z Jevišovic řeč. Zajímač učinil loupežný nájezd do Hrotovic; protož pohnal jej r. 1409 Milota z Křižanova, že jeho lidé přišli z jeho chleba do Hrutovic na jeho zboží: tu jemu a jeho chudým lidem pobrali 34 koní, nemaje k němu žádné viny. Milota z Křižanova jsa zadlužen, nemohl dluhy spláceti. Protož r. 1412 uveden jeho věřitel Morava z Králic v 75 kopách na statek Hrotovice a když mu řádně úroky placeny nebyly, vpadl ve zboží Hrotovské; pročež pohnal Milota Moravu, že beze všeho práva, nedočkav panského rozsouzení, vpadl mu v jeho ves Hrotovice.

R. 1417 byl na statek, který měl Morava z Králic v Hrotovicích (75 kop), uveden 18 kopami Hereš z Lelekovic a poněvadž Morava část svého statku prodal Petrovi Holému, jenž se psal z Hrotovic, pohnal tohoto Hynek z Jinošova, že odkoupil od Moravy statku v Hrotovicích, na kterém on (Hynek) měl peníze, „jakož je dal za Moravu židóm i křesťanóm“ a toho pokládal 19 kop.

R. 1418 uveden byl Milota z Křižanova na zboží Anny Moraviny (manž. Jana Moravy) z Králic v 28 kopách a Sazemy z Tasova v 10 kopách na Hrotovicích a r. 1420 potvrdil Milota své ženě Elišce z Lipého věno na Hrotovicích a dvoře alodním ve výši 500 kop. Milota z Křižanova, též z Mezříče zvaný brzy na to zemřel[2]) a vdova po něm Eliška vdala se za Oldřicha z Doubravice; tento byl r. 1437 již mrtev a Eliška z Lipého vzala své syny za společníky na Hrotovice a učinila jejich poručníkem bratra svého Pertolda z Lipého.

Téhož roku prodal Dobeš z Mezříče jinak z Cimburka svému strýci Janovi z Mezříče jinak z Křižanova půl hradu Křižanova, jak jej Helena z Křižanova po smrti svého bratra Miloty z Kři-

[1]) Další o rodě tom viz u hradu Holoubka.

[2]) Potomka nezanechal, neboť dědila po něm sestra jeho Helena.

žanova a z Mezříče držela, také Hrutovice, jak je paní Eliška, vdova po Milotovi z Mezříče, držela, a Kouřim.

Když dospěli syni Jan a Jindřich po Oldřichovi z Doubravice, ujali se statku Hrotovského, ač ne bez odporu pánů z Mezříče, kteří činili právní nároky na Hrotovice i také na věno 500 kop, které od Miloty obdržela Eliška. R. 1447 pohnal kněz Matěj, opat zábrdovský, Jana a Jindřicha, bratry z Doubravice, z Hrotovic z věnné zástavy a jiných věnných zástav ze 200 hř. gr., že jim pobrali víno v horách Přestavlckých a r. následujícího týž opat pohnal Jana z Doubravice a Hrutovic, že se nedostavil k upravení hranic. Ještě r. 1463 a 1464 hlásili se dědičky Anežka a Machna rodu Mezříčského o dědictví po Milotovi a jeho sestře Heleně, které zanechali v Hrotovicích.

R. 1463 Jindřich z Lipého, hejtman mark. moravského a nejv. maršálek král. českého, Milota z Tvorkova a z Němčic, Jan z Valdštejna na Šádku a Hynce Kukvic, rukojmě za neb. Smila z Doubravice a z Osového a za paní Anežku z Mezříče, manželku jeho, upomínavše nadarmo paní Anežky,[1]) aby je vyvadila, činí se jistci a dávají všechno právo, které měla na vsi Hrutovicích, a díl její na hradě a městečku Křižanově a městečku Bobrové panu Janovi z Pernštejna.

R. 1464 Vok ze Sovince a Helfenštejna a Machna z Mezříče, jeho paní, prodali Janovi z Pernštýna dědictví Machny po Heleně z Křižanova, totiž podíl na Křižanově s příslušenstvím, jak to Milota z Křižanova držel, dále právo na Hrutovice se dvorem.

Hrotovice zůstaly na dále v rukou pánů z Doubravice, kteří bez pochyby od Jana z Pernštejna Hrotovice vyplatili.

Držel je v 2. polovici 15. stol. Jimram z Doubravice, jenž často podepsán bývá na současných listinách; ještě r. 1488 podepsán jest na listině bratří Jana a Prokopa Zajímačů z Kunštatu svědčící městečku Prostoměřicům.

Po smrti Jimrama z Doubravice učinil bratr Jan z Doubravice r. 1490 jeho dětem za poručníka Zikmunda z Doubravice, čemuž odporoval Blud z Králic.

---

[1]) Že Anežka na tom vinna nebyla, vysvítá z jejího půhonu z r. 1460 proti Vaňkovi z Bozkovic z 500 hř. gr., že jest nechtěl vedle svého úřadu od ní přijmouti peněz, kterýmiž chtěla vyplatiti věnné právo na svém dědictví v Hrutovicích a skrze to velké škody vzala.

R. 1492 Zigmund z Doubravice a na Hrotovicích pohnal purkmistra a radu města Jihlavy ze 1000 hř. gr., že jemu nechtí listu ukázati ani kvitancí, kudy jsou ze 100 hř. platu, kteréž jsou panům Křižanovským, předkům jeho po mateři, dávali. vyšli. Také pohnal Jana Bočka z Kunštátu a na Polné z 50 hř., že rybník u mlýna pod Valči výše drží a tím louky jeho lidem topí. Porněníky učinil Hynka a Václava z Dúbravice a Osového. bratry své. R. 1496 pohonil Zikmunda jistý Jindřich Hadburk z 50 zl. uh., za které ručil Zikm. jeho neb. bratrovi Mikul. Hadburkovi.

Ještě r. 1503 vládl Zikm. z Doubravice na Hrotovicích a pohnán byl opavským komturem, že faru i kostel v Hrotovicích řádu odňal.

Po Zikm. z Doubravice následoval Jan z Doubravice. jenž s manželkou Ludmilou z Kyjovic se připomíná r. 1526; r. 1535 podepsán jest na listině Václ. st. z Lomnice a na Náměšti, kterou udělil městečku Mohelnu a sousedním vesnicím odúmrť.

R. 1538 podepsán jest týž Jan z Doubravice a na Hrotovicích na smlouvě, kterou uzavřel jeho bratr Smil z Doubravice na Valči o statek Pozďatinský se Zikmundem Váleckým z Mírova.

Jan z Doubravice zemřel r. 1539 a pochován v kostele Hrotovském, kde na jeho náhrobku čte se: „L. P. 1539 ve středu po sv. Jiljí umřel jest a tuto leží pohřben pan p. Jan z Doubravice, jehož duši Pán Bůh rač milostiv býti". Dcera jeho Judita zemřela před ním, jak dokazoval náhrobek v kostelíku Hrotovském: léta Páně 1534 na den sv. Pavla poustevníka umřela jest a tuto leží pochována panna pana Judyt z Doubravice. Její duši rač Pán Bůh milostiv býti.

Po jeho smrti následoval na Hrotovicích Jimram Osovský z Doubravice, jenž posledně se připomíná r. 1559; r. 1557 pohnán byl komturem opavským řádu křižovníků, že pobral dědictví po † faráři Pavlovi a že nově presentovaného faráře v Hrotovicích přijmouti nechce.

Jimram z Doubravice zanechal dceru Esteru z Doubravice. která zdědila Hrotovice. Tato přijala r. 1561 na spolek svého manžela Zdeňka Lva z Rožmitála.[1]) Tělo její pochováno bylo

[1]) Zdeněk byl nejv. hejtmanem markrabství mor.; také se psal Jan Zdeněk z Rožmitalu.

v kostele hrotovském, jak značí dosud čitelný nápis: Tuto leží pochována urozená p. p. Estera z Doubravice, paní mateř uroz. p. Maximiliana Lva z Rožmitála a z Blatné a na Ješeticích.

Nejstarší její syn Max Lev pojistil r. 1574 své manželce Justýně z Polhamu věno na Hrutovicích, ale již r. 1579 i na místě Jana a Zdeňka bratří svých nezletilých prodal a vtěliti dal Veronice Zelené z Říčan tvrz a ves Hrutovice se vším; zároveň získala Veronika Zelená od Jiříka Jankovského pustou ves Mstěnice. Ještě téhož roku vzala svého manžela Arnošta Zahradeckého ze Zahrádek a na Krhově na spolek na tvrz a ves Hrutovice a na tvrz a ves pustou Mstěnice. Arnošt Zahradecký oženil se po druhé a to s Polyxenou hraběnkou z Turnu a pojistil jí r. 1590 nad věno 10.000 zl. ještě 1000 zl. na tvrzi a vsi v Hrotovicích a na pusté vsi Mstěnicích a ona vzala jej na spolek na to věno. Po smrti Arnoštově r. 1598 učinil jeho nejstarší syn Frydrych ml. Zahradecký ze Zahrádek i na místě bratří svých mladších a nedílných se svou macechou pí. Polyxenou hrab. z Turnu zvláštní smlouvu o Hrutovice, o pustou ves Mstěnice a ves pustou Bořikovice, která byla do desk vložena.

Po Frydrychovi ze Zahrádek následoval na Hrotovicích Jiří ze Zahrádek, jemužto jako hlavnímu účastníku (byltě komořím Zimního krále Bedřicha falckého) statek Hrotovice a také Újezd po bitvě Bělohorské skonfiskovány byly. Panství (zámek, ves a dvůr, s kostelním podacím) koupil r. 1626 za 29.300 zl. hrabě Jiří z Náchoda. Statek odhadnut na 32.000 zl., dluhů na něm bylo 16.300 zl.

R. 1651 přešel statek za 30.000 zl. na rytíře Jiřího Widmera, jenž zemřel r. 1660 stár jsa 35 let a pochován v kostele hrotovském.[1]) Náhrobek postaviti mu dala choť jeho Alžběta roz. Premmerová, která se později po druhé provdala za Jiřího Barthonidesa z Tyran. Od těchto přešly r. 1672 Hrotovice prodejem za 68.000 zl. (později také Krhov) na Ondřeje Rodena z Hirzenau na Hagendorfě[2]) a jeho manželku Annu Františku roz. Menzel-ovou.

---

[1]) Na náhrobku lze čísti slova: Generosus Perillustris $D_{\overline{ms}}$ Georgius Widmer, patria Austriacus, antiqui Equestris Ordinis in Moravia, $D_{\overline{ms}}$ in Hrotowitz hic jacet.

[2]) Ondřej Roden z Hirzenau povýšen byl r. 1647 do stavu rytířského a r. 1659 obdržel inkolát (incolat) na Moravě.

Po smrti manželové († 1695)[1]) prodala polovici statku svým synům Karlovi a Josefovi. Karel odporučil svůj podíl 1720 bratru Josefovi, který zemřel r. 1758. Jeho synové Frant. Josef a Josef učinili spolu smlouvu, že ten, kdo z nich převezme Krhov, má druhému vyplatiti 31.738 zl. Frant. Jos. bratra vyplatil již r. 1759. Syn jeho stejného jména stal se c. k. radou, komořím a přísedícím mor. tribunálu, dědil po otcovi r. 1780[2]) a zemřel dle náhrobku v hrot. kostele dne 23. července 1808. Jeho dědicové: Karel Roden svob. pán z Hirzenau, c. k. komoří a rytmistr, Alžběta svob. paní z Bartenštejna, Arnoštka svob. paní Wittmanová a Paulina svob. paní z Königsbrunnu prodali 17. ledna r. 1826 Hrotovice s Krhovem Hubertovi hraběti z Harnoncourtu za 250.000 zl. stř. Tento prodal za 500.000 panství r. 1845 bar. Jiřímu Sinovi[3]) a zemřel (r. 1856) ve Vídni. Baron Sina držel již sousední Myslibořice a Dalešice a zanechal statky synovi Šimonovi, který je držel 1856—1876.

R. 1876 zdědila statek Hrotovský Šimonova dcera Ifigenie provdaná za vévodu de Castries, avšak brzy (r. 1882) pro špatné hospodaření nucena byla panství Hrotovice se spojenými statky: Myslibořicemi, Krhovem, Dalešicemi, Valčí a Slavěticemi prodati za 2,700.000 zl. Ant. Dreherovi, majiteli pivovaru ve Švechatech u Vídně.

Velkostatek Hrotovice spojený s Krhovem má celkem 7601·68 ha.

R. 1667 bylo v Hrotovicích celkem 26 domů a to 20 selských usedlostí, 4 usedlosti lhotské (platili velkostatku smluvenou usedlost ve lhůtách) a 2 domkaři. Pustých selských domů bylo 10. Mezi sedláky byl 1 dvoulánik, 5 šestičtvrtláníků, 5 celoláníků, 4 půlláníci a 5 čtvrtláníků; mezi lhotskými byl: 1 šestičtvrtláník, 1 celoláník a 2 půlláníci. Mezi pustými (neosazenými) byl 1 šestičtvrtlán, 7 celolánů, 1 půl a 1 čtvrtlán.

---

[1]) Náhrobek jeho v kostele hrotovském: „Andreas Roden de Hircenau, supremus curiae mor. judex. Anno MDCXCV“. Manželka jeho: „Anna Francisca de Hircenau, nata Menclin“ leží v témže hrobě. Povolení ku prodeji Hrotovic a Krhova intabulováno 1679.

[2]) Ke statku Hrotovsko-Krhovskému patřily tehdy osady: Hrotovice, Krhov, Bačice, Litavany, Račice, Vodonec, Udeřice a Zarubice.

[3]) Kup byl zapsán do desk r. 1846 a správa obou statků Hrotovic spojených s Krhovem a Myslibořic sloučena, což povoleno sněmem z 7. června 1847.

Jména osadníků tehdejších: Bělník, Bílovský, Brychta, Coufal, Duchek, Hlaváčků, Hospodský, Horký, Kočí, Medek, Mikyška, Polesný, Prchalovský, Přepíchal, Ramovský, Strachovský, Šperka, Tálal.

R. 1719 udáno na panském statku $13^5/_8$ lánu a 26 komínů.

R. 1749 žilo zde 32 láníků, 5 čtvrtláníků a 12 chalupníků. Tratě se jmenovaly: Lehanec, v Hrachovým, v Myšůvkách, pod Hranicama, u Horních zahrad, v Kozelcích, v Pohlavcích, v Onvařich, v Přeceněných.

R. 1751 bylo zde již jen 22 láníků, 14 čtvrtláníků a 13 domkařů bez pole a 3 podruzi.

Láník měl $115^6/_8$ měr pole, $^1/_8$ m. zahrady a luk na $3^1/_4$ fůry sena; čtvrtláníci: $35^1/_4$ m. pole, zahradu na $^1/_4$ míry a luk na $1^1/_2$ fůry sena; mezi domkaři byli nejvíce řemeslníci (kovář, kolář, zahradník, krejčí, švec, také myslivec). Obec měla 10 měr pole a $24^1/_2$ m. pastvin. Třetina pole se úhořila: dříví kupovali u vrchnosti, sáh tvrdého za 37, měkkého za 30 kr.

Jména obyvatel až na 3 (Brychta, Horký, Přepejchal) byla jiná než r. 1667: Bazala, Capoun, Diviš, Dlask, Eliáš, Havlůj, Javůrek, Juránek, Komínek, Mareček, Oborný, Šmejkal, Škoda, Vystrčil.

Toho roku bylo na Hrotovicko—Krhovském panství 7 dvorů: Hrotovský, Krhovský, Vodonecký, Zarubický, Litavanský, Bořikovský a Nový dvůr.

Rybníky byly: v Hrotovicích v dědině, Mlýnský, Kakovský, Zdínský, Šibeničný, Utopenec, Milostický u Krhova a obecní Zarubský.

V rybnících těch chovaly se 202 kopy kapru.

Lesů bylo $3732^3/_8$ míry. Piva vařilo se $418^1/_2$ vědra.

R. 1775 bylo celoláníků 22; každý měl ve 3 kusích 98 měř. $6^1/_2$ osm. pole, na 4—6 osmin velkou zahradu a luk na $4^1/_2$ fůry sena. Kontribuce platili 35 zl. 26 kr. a o vánocích dávali: za 1 husu 20 kr., za 4 kury 40 kr., za 20 vajec 50 kr.; a místo příze 42 kr. Byli povinni s párem koní a 1 pěší osobou celý týden robotovati; od sv. Jiřího až do sv. Michala kromě toho ještě 1 pěší osobu na robotu posílati. O žních místo potahu posílali 1 pěší osobu. Robotovalo se od východu slunce až do západu s hodinovým odpočinkem na poledne. Za robotu o žních dostal každý od vrchnosti 1 míru žita. Čtvrtláníků bylo

14: měli 30 měr pole obdělaného a $3^1/_8$ m. úhorového, zahradu na $^2/_8$ míry a louku na $1^1/_2$ fůry sena, platili roční kontribuce 8 zl. 54 kr., o vánocích za $^1/_2$ husy a 1 slepici po 10 kr., za 5 vajec 1 kr. 1 den., místo příze 21 kr. Robotovali s 1 osobou v létě celý týden; v zimě mlátili v panských stodolách, začež brali 16. míru a o žních za robotu $^1/_2$ měř. žita. Chalupníků bez pole bylo 13; zakoupili se za dávku 4 zl. ročně na panské půdě.

Chalupníci konali pěší robotu 1 den týdně po celý rok, obyčejně mlátili v panských stodolách za 16. míru. Ženy buď plely neb zalívaly 1 den téhodne v zahradách.

Farní a panské desátky.

Z Hrotovic veškeren desátek z obilí ozimého i jarního brala vrchnost. V Krhově dávalo vrchnosti 12 sedláků žita po 5 snopech a všichni dohromady 7 snopů pšenice a každý po 2 snopech ovsa. Každý čtvrtláník žita po 2 snopech a ovsa po 1 snopu. Ostalní desátek patřil faráři krhovskému vyjímaje desátek z hrachu a ječmene, jenž patřil vrchnosti. Rychtář desátku neplatil.

Ve vsi Bačicích brala vrchnost od 9 sedláků žita po 3 snopech, ovsa po 2 a veškerý desátek z ječmene a hrachu, ostatní dostával farář.

V Udeřicích od 5 sedláků žita po 9 a ovsa po 4 snopech, ostatní jako v Bačicích.

V Račicích dostávala vrchnost od 6 sedláků všeho všudy 5 snopů pšenice, 38 snopů žita a 15 snopů ovsa: ostatní desátek patřil faráři mimo desátek z hrachu a ječmene.

Z Vodonce brala vrchnost od 5 sedláků 27 snopů žita a 10 snopů ovsa, z ječmene a hrachu od všech sedláků a čtvrtníků celý desátek; ostatní farář.

V Zarubicích vrchnost od 6 sedláků po 10 snopech žita a po 5 snopech ovsa, od 6 čtvrtláníků po 4 snopech žita a 2 snopech ovsa; ostatní dostával farář až na desátek z ječmene a hrachu. Ze 3 statků platil se desátek do Myslibořic.

V Litavanech brala vrchnost z některých polí desátek, ale celý z ječmene a hrachu; ostatní připadl faráři biskupickému.

Desátek z obilí ozimého vozil se z roboty, z obilí letního za plat.

Z Nového dvora, který patřil k Hrotovicům, náležel celý desátek vrchnosti Krumlovské: do panské stodoly desátek dovážeti bylo povinností poddaných Příšovských části Krumlovské.

Výkupného platili z lánu 407 zl. kon. mince.

Rodokmen

pánů (Osovských) z Doubravice na Hrotovicích a na Valči (také na Templštýně, Osovém, Říčanech a Třebíči).

Zbyněk z Doubravice ještě 1415

Zdeněk 1437 — Oldřich † asi 1437 ⚭ Eliška z Lipého vdova po Milotovi z Křižanova — Zbyněk 1437

Smil ⚭ z Křižanova — Jan — Jindřich na Hrotovicích

Hynek na Osovém ⚭ Valpurga z Mošnova — Zikmund na Hrotovicích ještě 1503 — Václav na Templštýně — Jiří — Jimram † asi 1489 — Jan

Smil na Valči † 1547 ⚭ Žofka Bítovská z Lichtenburka — Jiřík — Jan † 1539 ⚭ Ludmila z Kyjovic — Potomci, jichž poručníkem byl Zikmund z Doubravice

Burjan na Třebíči † 1568 ⚭ Eliška Bítovská z Licht. — Jaroslav † 1555 na Říčanech — Karel — Jimram † 1559 z Doubr. na Hrotovicích — Judyta † 1534

Smil Osovský z Doubr. na Třebíči † r. 1613
1. ⚭ Bohunka z Žerotína † 1588
2. ⚭ Kat. z Valdštejna † 1637
— Jan — Estera † asi 1578 m. Lev z Rožmitála 1562 na Hrotovicích

Bačice

(do Bačic, v B — cích od osob jm. Bač, Baček, Bačík) jest vesnička ležící asi 4 km jihozápadně od Hrotovic na silnici vedoucí do Radkovic; od farní osady Krhova jest půl hodiny na jih vzdálena.

Dříve byly Bačice přiškoleny do Krhova; od roku 1897 mají s Udeřicemi společnou dvoutřídnou školu, kterou navštěvuje asi 80 žákův.

Do obce náleží 308 ha půdy, z čehož připadá na pole 252 ha, na luka 27 ha, na zahrady 3·7 ha, na pastviny 11 ha, na lesy jen 3·4 ha.

Dobytka chovalo se r. 1910: koní 31, hovězího 131 kusů, koz 38, ovce 1 a 135 kusů vepřového. Úlů včelních bylo 46.

Roku 1835 bylo v Bačicích 27 domů a 191 obyvatelů, r. 1870 v 36 domech 239 obyv., r. 1910 v 42 domech 233 obyvatelů.

Bačice patřily od starodávna ku hradu Bítovu. Když zeměpanský hrad Bítov r. 1307 český král Jindřich (korutanský) udělil v lenní držení Remuntovi (Rajmundovi) z Lichtemburka připadly také Bačice tomuto rodu. Páni z Lichtemburka udělovaly vzdálené Bačice svým manům v dočasné, ano i dědičné držení. Roku 1310 zastavil Raimund z Lichtemburka klášteru Oslavanskému 60 kop na Bačicích, Udeřicích a Radkovicích. Během 14. a 15. stol. vyskytují se v listinách panošové a vladykové, kteří se zvali „z Bačic“, ale také jinde majetkem vládli. V Bačicích samých býval dvůr a v okolí dvory „Milostický“ a „na Břízství“. Roku 1420 Šavel z Bačic jmenuje se, r. 1433 Jan Jitka a r. 1481 Vavřinec z Bačic.

R. 1481 pohnal Jan z Bítova p. Herricha z Bítova z 1000 zl., že mu prodal půl hradu Bítova s výminkou, že mu na majetek v Bačicích a Blížkovicích sáhati nemá; on však již drahně časův toho požívá.

Když r. 1497 král Vladislav jednal o upravení statku Bítova rodu pánu z Lichtemburka, tu král od toho statku odloučil Bačice a daroval i se 3 shora uvedenými dvory Hankovi ze Zap, jehož otec králi věrně sloužil. Hanek vzal ihned na spolek

na to zboží svou ženu Annu z Královic.[1]) Dlouho Hanek z Zap Bačice nedržel: již r. 1505 prodal ves se třemi dvory (Dvůr Milostický nazývá se již pustým.) Janu Zelenému z Říčan, majiteli Krhova, čímž Bačice navždy sloučeny byly s panstvím Krhovským. (13—174.)

R. 1667 bylo v Bačicích osedlých: 1 pětičtvrtilán, 5 tříčtvrtinylánů, 2 čtvrtlány a 2 domkaři. Pustých bylo: 6 tříčtvrtilánů, 1 čtvrtlán a 1 domek.

Jména obyvatelů: Číhal, Havlík, Hrůza, Mach, Matuška, Nevrkla, Rannej, Slavík, Vystrčil.

R. 1719 udává vrchnost, že má v Bačicích 4 lány 1 osm. a 11 komínů.

R. 1751 bylo v Bačicích 9 láníků, 4 čtvrtláníci a 6 domkařů bez pole. Láníci měli 166 m. 4 osm. pole, 1 m. 2 osm. úhoru, 4 osm zahrady a na 8 fůry sena a otavy. Obec držela 1 m. 4 osm. pole, 9 m. 6 osm. pustého pole a 19 m. 4 osm. pastvin.

Jména osadníků: Dvořák, Škoda, Neužil, Plachý, Muzikář, Polman, Pelan, Ondrák, Častorek, Juránek, Vitámvás, Holoubek, Blatný, Vystrčil, Diviš. Dříví kupovali lacino od velkost. Myslibořického, dříví na stavbu dostávali zdarma. Pro nedostatek pastvin mohl celoláník jen 3 krávy držeti. Tratě jmenovaly se: U Božích muk, pod Hlaviznou, u Trní, v Štěpnicích.

R. 1776 bylo v B. celolánů 9; měli již méně pole, totiž 89 m. 6 osm., 1 m. 2 osm. úhoru, 3 osm. zahrady a sena na $4^1/_2$ fůry.

Platili 36 zl. 12 kr. kontribuce, o vánocích: za husu 20 kr., za 2 slepice 26 kr., za kuře 5 kr., za 30 vajec 7 kr. 2 d. a za předivo 42 kr. Robotu stejnou měli jako v Hrotovicích. Čtvrtláníci (3) měli 27 m. 6 osm. pole, zahradu na 1 osm., sena na $1^1/_4$ fůry: platili kontribuce 9 zl. 3 kr., o vánocích za $^1/_2$ husy, 1 slepici, 1 kuře, 10 vajec a za předivo 21 kr.

Čtvrtláník Pavel Pelan neplatil ničeho vrchnosti a nerobotoval, poněvadž byl rychtářem.

---

[1]) R. 1501 pohnal kněz Matěj farář Krhovský Hanka z Zap ze 16 kop, že mu nechce k svědomí postaviti 6 člověkův z Bačic: Vávru rychtáře, Jakuba Kostelníka, Jana Šratla, Vávru Kůtného, Filipa Dvořáka a Tomša. (Hanek svědky mu postavil). Také ho pohnal, že béře desátek po dvoře Milostickém i z těch rolí, co k tomu přislušejí od 8 let, jak on jest farářem, a sám své důchody z toho dvoru i z těch rolí béře a jemu desátku spraviti nedbá.

Domkařů bylo 6: domky měli vystavené na obecním pozemku s povolením vrchnosti.

Desátky platili hospodský, hajný a šafář ozimý i letní faráři Krhovskému, z ječmene a hrachu vrchnosti.

Ve staré pečeti měly radlo a nad ním písmeny A. R.

Běhařovice

(do Bě — vic, v Bě — cích)[1].) Městečko Běhařovice leží 12 km jižně od Hrotovic na silnici, která vede ze Znojma do Rouchovan, na náhorní rovině ve výši 384 m. Domy stojící v řadách tvoří podlouhlé náměstí čili, jak zde říkají městečko, a čtyry ulice. Domy jsou částečně štítem, částečně průčelím na venek obráceny a jsou vesměs z tvrdého materiálu: mezi domy jsou mezery a před domy zahrádky; výklenků neb výstupků před domy není. Pololáníci jsou osazeni v městečku, chalupníci v uličkách a 15 chalup „na Kopečku". (Obr. 10.)

Kroj lidu jest poloměstský, nábytek novější.

Nejznamenitější budova osady jest kostel, jehožto věž z dálka viděti, ze které velkolepý do okolí se otevírá rozhled. (Obr. 11.) Kostel zasvěcen Nejsvětější Trojici jest slohu gotického. Postaviti dal jej r. 1596 majitel Tavíkovic, Jiří Kryštof Teuffel sv. pán z Gundersdorfu. Kostel stojí na osamělém navrší. R. 1884 byl důkladně opraven, při čemž hrobka za oltářem byla zrušena a kámen hrobku krycí zazděn ke schodům na věž,[2]) která při opravě byla snížena.

Kostel má 3 oltáře. (Obr. 12.) Povšimnutí hodny jsou obrazy a malby na obmítce od Winterhaltera, které r. 1913 od malíře Jos. Linharta v původní kráse byly obnoveny. (Obr. 13.)

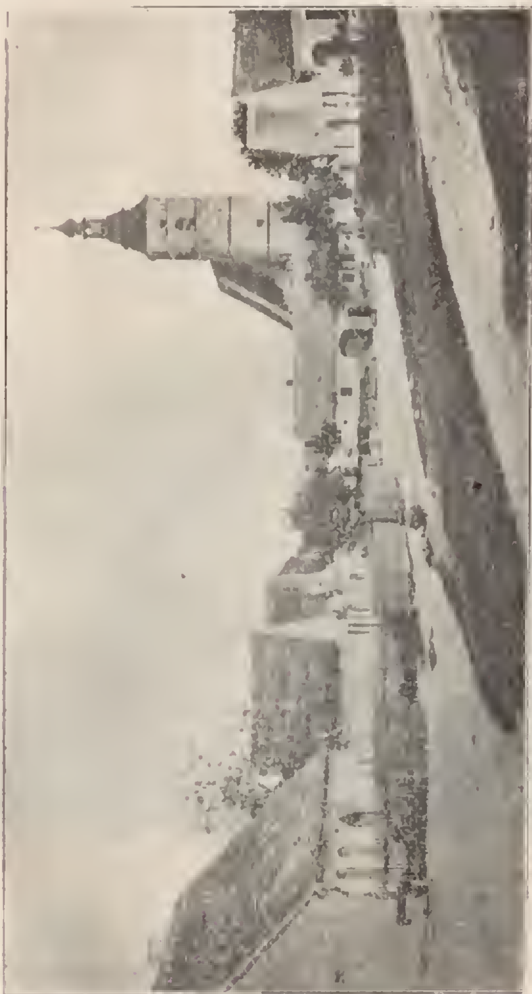
Na věži visí 3 zvony: Největší 20 ctů těžký s nápisem: Georg. Christianus lib. Baro in Guntersdorf Serenissimi Mathiae archiducis Austriae Cubicularius oppidum hoc templo, templum turri, turrem campana condecorans ad convocandum in rem divinam populum aerisonum hocce opus duarum Millium librarum

---

[1]) Odvozen jest název od osob. jména Běhař; srv. jméno české osady Běhařov.

[2]) Na kameni jest letopočet 1597 a písmena: G. C. T. Z. G., to jest Jiří Chrištof Teuffel z Guntersdorfu

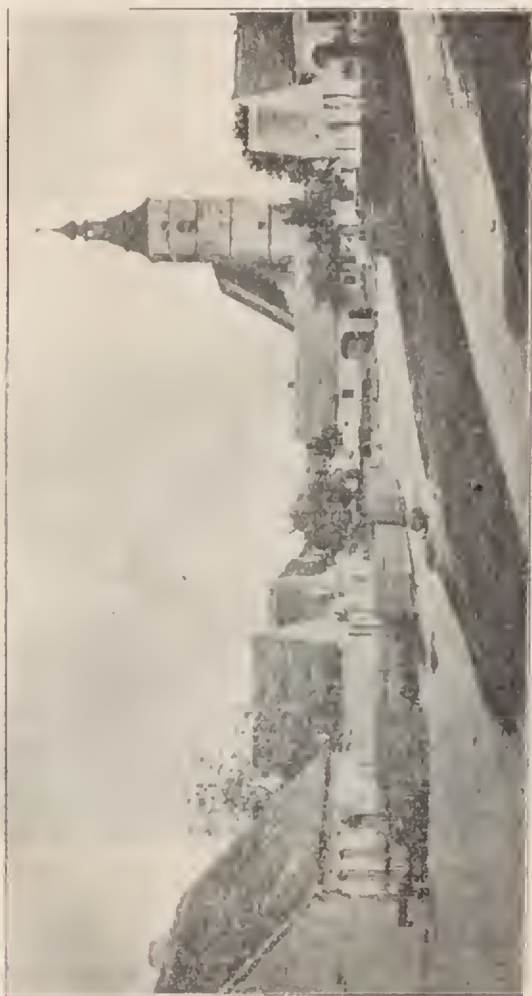
conflari huic elevari jussit: quoque Primus vero ipse resonantes clangore tinnitus pulsu exploravit anno Christi CIƆDXCVI. Jiří Konrád v městě Jihlavě. To jest: Jiří Krystián sv. pán v Gunters-

Obr. 10. Běhařovice.

dorfě, nejjasnějšího rakouského arcivévody Matyáše komoří, toto městečko tímto chrámem, chrám věží, věž zvonem okrášliv ku svolání lidu k věci božské, dal svým nákladem dvou tisíc

conflari huic elevari jussit; quoque Primus vero ipse resonantes clangore tinnitus pulsu exploravit anno Christi CIↃDXCVI. Jiří Konrád v městě Jihlavě. To jest: Jiří Krystián sv. pán v Gunters-

Obr. 10. Běhařovice.

dorfě, nejjasnějšího rakouského arcivévody Matyáše komoří, toto městečko tímto chrámem, chrám věží, věž zvonem okrášliv ku svolání lidu k věci božské, dal svým nákladem dvou tisíc

hřiven toto kovové dílo slíti a zde pověsiti. Také první vyzkoušel úderem znějící zvonu hlas. Léta páně 1596.

Druhý zvon 12 ctů těžký má nápis: Ondřej z Ostešova a na Tavíkovic-(ích). gub. rada. Anno Dom. 1631 den sv. Matěje. apoštola.

Obr. 11. Kostel v Běhařovicích.

Ostatní 2 menší zvony lil Ignatz Bek ve Znojmě.

Kostel byl původně postaven pro evangelíky. Katolický kostelík sv. Václava stál v městečku a měl nadační kapli, ku které patřilo zboží nějaké ve Zvěrkovicích. Zakladatel kaple není znám; snad to byl farář Soběn. R. 1802 byl tento kostel, ku kterému konaly se poutě, stržen. Stavivo upotřebeno ku stavbě nové budovy školní a později i fary. Nynější kostel má vlastního

jmění 8.802·70 K a zádušního 26.679·50 K. Farář spravuje chudinský fond, také fond Štanclův na podporu chudých, který založil zdejší farář a děkan Frant. Štancl. Také jest zde fond na podporu chudé školní mládeže, který založil zdejší farář Kašpar Koukal, a chudobinec pro 4 chudé starce a 4 stařeny, založený

Obr. 12. Hlavní oltář chrámu Páně v Běhařovicích.

býv. zdejším velkostatkářem Dav. Jindřichem ryt. Kochem z r. 1749.

Fara zdejší jest velmi stará; snad vzala počátek zároveň se základem proboštví Olbramkostela. Připomíná se v 1. polovici

XIV. věku. R. 1349 jmenuje se pan Soběn.[1]) farář v Běhařovicích; jmenuje se ještě po r. 1360. R. 1370 byl zde farářem Rupert neb Robert, jenž měl rozepři o desátek v Stupešicích s klášterem sv. Kláry ve Znojmě a r. 1384 se porovnal o desátky v Běhařovicích s proboštem olbramkostelským.

Obr. 13. Nástěnné malby od Winterhaltera v kostele běhařovském.

R. 1466 farář běhařovský Jan polmal paní Dorotu ze Zvěrkovic ze 60 kop, které sluší k jeho kaple tu v Běhařovicích a těch mu nechce vydávati, protož nemůže kaplana míti.

---

[1]) Byl asi z rodu pánů z Dobronic.

Podobný půhon měl kněz Filip, farář z Běhařovic, r. 1490 na p. Albrechta z Lichtenburka a z Bitova ze 20 kop, že drží 2 kopě platu v Věrkovicích, ježto sluší do Běhařovic jeho kaplanu, a skrze nevydávání svrchu psaného platu kaplana míti nemůže. Také pohnal kněz Filip bratry Macáky (Zicha, Vaňka a Kašpara) z Račic, že mají jeho list na zástavu na Račice, ježto on na ně lepší právo má než oni.

Farní patronát patřil majitelům Běhařovic: zmínka o něm činí se r. 1466, že Herka z Běhařovic spolčila se na zboží v Běhař. a patronát se svou dcerou Annou a její manželem Svachem a že r. 1412 prodala táž Herka Jakubovi z Upolněšic $^2/_3$ patronátu.

V 16. stol. dostali nekatolíci, mezi kterými žilo též mnoho Novokřtěnců, vrch a fara katolická úplně zanikla až do r. 1616. Po restauraci katolické byla fara řízena pro nedostatek kněží z Horních Kounic, až r. 1673 byla obnovena. Z nekatolických farářů připomíná se farář Mikuláš, o kterém k r. 1598 o soudě Brněnském poznamenáno jest: „Naposledy dal (z. hejtman) čísti nález mezi Markvartem Rájeckým a knězem Mikulášem běhařovským, pro násilí a cizoložství hrdla odsouzeným".

Od konce stol. 17. nejdéle tu působili faráři: Jiří Martinkovič 1696—1716, Václ. Boček 1722—1736, Šimon Prosenbauer 1736—1763, Kašpar Koukal 1763—1800. Od r. 1801—1855 čtyři faráři odtud dosazeni na faru do Moravičan, na to zasloužilý děkan Frant. Stanel 1855—1884. Val. Frank (1801—1813) založil farní kroniku, za Jana Mužíčka (1814—1829) vystavěna farní budova. Teprve po stržení býv. kostela sv. Václava r. 1802 byl nynější kostel prohlášen za farní a všechna stará práva kostela sv. Václava na něj přenešena.

Od 29. října 1901 — 17. dubna 1904 byl zde farářem nynější brněnský biskup dr. Pavel hrabě Huyn.

Farářem nynějším jest biskupský auditor Jan Škarda.

Nyní patří k faře osady: Běhařovice, Dobronice, Křepice, Přeskače, Ratišovice, Stupešice, Tavíkovice a Újezd s Františkovem. Hřbitov jest pro farní osady společný až na Přeskače, které mají svůj vlastní hřbitov.

Patronem jest majitel Tavíkovic Rob. Goldschmidt.

Fara jest úhledně jednopatrové stavení z r. 1826, opravené r. 1884; u fary jsou 2 zahrady. (Obr. 14.)

Matriky jsou přes 200 let staré, pamětní farní kniha z 19. století.

Hřbitov býval kolem přív. katol. kostela sv. Václava, po jehož zrušení r. 1803 přeložen byl za městečko nedaleko nynějšího kostela farního a r. 1906 značně byl rozšířen.

Obr. 14. Fara v Bahařovicích

Škola založena byla r. 1801 od velkostatkáře tavíkovského. Stavení původní bylo přízemní, teprve r. 1830 povýšeno na jedno poschodí. Dítky patřily sem z celé farnosti vyjímaje Tavíkovice, tak že již r. 1830 bylo přes 300 školou povinných dětí. Zápisy jdou od r. 1830, kronika školní založena byla teprve r. 1877. Nyní přiškoleny jsou jen Dobronice a škola jest dvoutřídná.

Knihovna školní čítá na 150 svazků.

Před r. 1848 dostával učitel od každého dítěte 4 zl. víd. ročně a posnopného od každého gruntovníka 1 snop žita, což vybaveno bylo 23 zl. 50 kr.; chudé žáky učil zdarma. Nejdéle na škole působil Kar. Netolička (1855—1879).

R. 1910 čítalo se v 70 domech 342 obyv., až na 3 židy vesměs Čechů a katolíků. r. 1900 v 69 domech 363 obyv., r. 1870 ve 65 domech 315 obyv., r. 1837 ve 64 čís. 341 obyv., r. 1804 v 56 čís. 292 obyv.; r. 1689 bylo zde jen 18 obydlených domů.

Obyvatelé živí se hospodářstvím a chovem dobytka.

R. 1910 chováno bylo 59 koní, 182 kusů hov. dobytka, 59 koz, 245 vepřů; včelařilo se ve 20 úlech.

Městečku patří 398 ha půdy, z čehož je 361 ha pole, 3·5 ha luk, 3 ha zahrad a 15 ha pastvin.

Rody, které přes 100 let majetek stále drží: Dřevojanův, Eliášův, Kovaříkův, Ludvíkův.

Tratě se jmenují: Za Kostelem, za Krchovem, Kopaninky, u Setovce, u Rybníka, u Víru, Výhony, Příčky, Písky, Ratíšovské a j.

V obci je spolek hasický od r. 1893 a od r. 1899 Reiffeisenka založena farářem Ant. Kubičkem.

Ačkoliv Běhařovice jsou starým městečkem, předce trhy zde se nekonají; toliko v pondělí po sv. Trojici o pouti bývá větší trh (jarmak).

Pošty a telegrafní stanice jsou v Tavíkovicích; od železnice jest osada velmi vzdálena: stanice Krumlovská odtud 22·6 km, Znojemská 20 km.

R. 1832 onemocnělo na choleru 87 osob, z nichž 32 zemřelo.

Velké požáry zaznamenány jsou: z roku 1627, kdy shořelo celé městečko i s kostelem sv. Václava a roku 1865 ($^{9}/_{9}$), kdy shořelo 12 statků selských, 10 stodol a 4 domky.

Dějiny.

Ve 13. a 14. stol. byl majetek v Běhařovicích rozdělen; největší jeho část byla v rukou rodu pánů z Dobronic, kteří byli příbuzní s pány z Ungersberka erbu pětilisté růže na vodorovném břevnu.

R. 1349 z toho rodu pán Sobínek (Soběslav), farář v Běhařovicích, a jeho bratr Filip spolčili se svým synovcem Štěpánem na své statky v Běhařovicích a Dobronicích. R. 1351 získali Soběslav farář a Štěpán kupem od Ješka z Dobronic lesy a louku v Dobronicích.

R. 1350 držel jeden dvůr v Běhařovicích Gerard z Bukoviny, který na něm manželce Zdince věnoval, avšak již r. 1356 prodali tento dvůr Herart, Smil a Jindřich z Bukoviny Soběnovi z Běhařovic. R. 1360 vzdal se farář Soběslav[1]) svých statků ve prospěch svého bratra Filipa a bratrovce Štěpána.

R. 1390 spolčil se Štěpán[2]) z Běhařovic s Janem z Dobronic a tento r. 1398 prodal Michkovi z Oslavičky ves Běhařovice, načež Michek vzal svou matku Herku na tu ves ve spolek, vyjma 5 lánů, které prodal Řehořovi z Gevce (Jevíčka?) a jeho choti.

R. 1406 Herka z Běhařovic spolčila se na zboží v Běhařovicích a zdejší patronát se svou dcerou Annou a její manželem Svachem.

R. 1412 Svach[3]) řeč. Teleč z Oslavičky převedl věno ženy své Anny z Běhařovic na 9 lánů v Oslavičce a její matka Herka, vdova po Blahovi z Oslavičky, prodala r. 1416 Jakubovi z Upolešic své zboží v Běhařovicích totiž: dvůr, 4 lány, 7 chalup, $^2/_3$ patronátu a louky a lesy u Dobronic. Avšak zároveň soudně uveden byl Jindřich z Lanšova na část Běhařovic, jakožto manžel Kateřiny z Tavíkovic.[4])

Tuto část získal bezpochyby později Svach, neboť r. 1420 prodal 1 lán a opuštěné místo dvorce (vyjímaje to, co už faráři doživotně prodal), Jakubovi z Upolněšic a konečně nemaje vlastních dětí vzal r. 1447 svého bratrance Jana z Nové Vsi za společníka na dvůr v Běhařovicích podle dvoru farského.

Po Jakubovi z Upolněšic zůstaly siroty, jichžto poručníkem byl Jan z Lichtenburka a Cornštejna: tento pohnal r. 1436 Jiříka z Bítova, že mu na poručenství sirotčím v Běhařovicích jeho služebník čtvero koní na jeho hrad odvedl a je vydati nechce.

---

[1]) Soběslav z Běhařovic byl později farářem ve Vladislavě u Třebíče.
[2]) Byl to Štěpán jiný (II.), snad syn Filipa neb Štěpána I.
[3]) Svach = Svatoslav.
[4]) Svůj podíl (totiž s $^1/_3$ patronátu) prodala Kateřina, dcera po Jimramovi z Újezda, Ondřejovi Helmovi z Chotěrad (viz Tavíkovice, Dobronice).

R. 1466 Jan Hroch[1]) z Racovic pohnal Bočka z Kunštátu a Horních Kounic ze 166 kop, že mu jest rukojmím za ves Běhařovice a za správu za Ludvíka z Tavíkovic a mu měl Běhařovice ve dsky vložiti a toho neučinil.

R. 1470 soudili se o Běhařovice Jan z Nové Vsi a Ctibor z Upolněšic, jenž při vyhrál a ves Běhařovice pak r. 1480 prodal Janovi Pošnému, který však ihned ten majetek prodal Hynkovi z Baťkovic.[2]) Jeho dcera a dědička Anna vdala se za Viléma Kuna z Kunštátu a oba vložili ves Běhařovice se vším příslušenstvím r. 1528 Janu Zajímači z Kunštátu.

Jeden dvůr v Běhařovicích od pradávna, snad od svého založení drželo proboštství v Olbramkostele.

R. 1527 prodán tento dvůr s ostatním majetkem od probošta Jana z Doubravky městu Znojmu, což olomucký biskup Stanislav potvrdil.

R. 1549 prodali rukojmí za Jana Zajímače z Kunštátu městečko Běhařovice se statkem Tavíkovským Janu Tavíkovskému. Další osudy sdílely Běhařovice se statkem Tavíkovským. (Viz tam.)

Na městečko povýšeny byly Běhařovice za Jana Zajímače z Kunštátu mezi r. 1528 a 1548.

Protož měly Běhařovice ve staré pečeti znak „Trojčáří" pánů z Kunštátu.

R. 1750 bylo v Běhařovicích osazeno 14 celoláníků, 12 půlláníků a 8 domkařů bez pole. Celoláníci měli $58^1/_2$ míry pole, $^1/_2$ m. pastviny, $^1/_4$ m. zahrady a luk na $1^1/_4$ vozu sena; půlláníci polovici. Obec držela $1^3/_4$ m. pole a 50 měr pastvin. Vrchnostenský hospodský, jenž držel $16^3/_4$ míry pole, byl mezi půlláníky. Celá obec měla $1147^1/_4$ míry pole, $7^1/_2$ m. zahrad, $9^3/_4$ m. pastvin, 50 měr pastvin a luk na $29^3/_4$ vozu sena. Desátek platili faráři; vrchnost dostávala jen grunt. činži, poplatek z hospody, za předivo 21 zl. 15 kr. a 19 kop vajec.

Jména osadníků: Dvořáček, Hohr, Jakoutka, Kaborek, Kudrna, Křivánek, Lehnaner, Ludvík, Lysen, Nečas, Pachta, Princ, Severýn, Svoboda, Šlapal, Veselý, Vztek.

Tratě měly topická jména, jako: V křepických hranicích u Mlejna, u Zlámanýho kříže, u Vejvozu, u Pařeze, u Zeleniska a pod.

---

[1]) Hroch zkráceno ze jména „Hroznata"; tak jmenovali naši předkové sv. Cyrila. [2]) Do desk vložena r. 1481.

S rozdělením půdy na lány a půllány byly prý rolníci nespokojeni; i žádali vrchnost, aby půda rozdělena byla stejně na pololány, čemu vrchnost, uznávaje při tom svůj prospěch, ráda svolila.

Při nové konskripci r. 1775 byli v Běhařovicích sami pololánici počtem 26. Každý měl 43½ míry pole a luk na 1⅛ vozu sena; daně platil 16 zl. 18 kr., gruntovní činže o sv. Václavě 2 zl. 6 kr.; robotoval od Jana do Michala s párem koní 3 dni a s pěší osobou také 3 dni týdně, ostatní roční dobu jen s párem koní 3 dni. Svému faráři platili všichni 10. snop pšenice, žita a ovsa.

Domkaři bez pole platili 24 kr. činže a robotovali 1 den v týdni.

Obec měla 50 měr pastvin, ze kterých 30 měr dalo se sorati na pole.

Rodin z r. 1750 mnoho odešlo ze statků, neboť r. 1775 jsou ze ²/₃ nová jména majitelů: Brychta, Eliáš, Eliger, Hrůza, Janíček, Kopřiva, Kříž, Loupal, Neubauer, Novák, Neumitka, Popelka, Protivínský, Růžička, Šťastný, Tesař, Vokšic, Všetník, Zvěřina.

R. 1821 vzbouřili se zde v okolí sedláci, nechtějíce konati robot, avšak vojskem sem povolaným brzy donuceni byli k poslušnosti.

Před r. 1848 robotovali pololánici s potahem jen 2 dni v témdni a za to dostávali 13 grošů; výkupné činilo 300 zl.

Biskupice

(do Biskupic, v B—cích) skrovné městečko ležící v údolí po obou březích Jaroměřičky 365 m nad hladinou mořskou. (Obr. 15.) Městečko (náves) tvoří nepravidelný obdélník se 2 uličkami; jím prochází silnice vedoucí ke Znojmu. Ostatní domy jsou nepravidelně kolem silnice a po stráních roztroušeny; jsouť to většinou domy chalupníků. Domy z tvrdého materiálu stavěné a křidlicí kryté nemají výstupků, ale před sebou zahrádky. Některé chalupy jsou dosud kryté doškem. Do starých domů vcházelo se síňkou, za kterou byla černá kuchyň s ohništěm a na její stranách jedna neb dvě obytné světnice; hospodářská stavení byla s domy souvislá, stodoly oddělené. V nábytku ne-

zachovalo se nic starožitného; kroj jest poloměstský. Lid živí se hospodářstvím.

Mezi staveními vyniká dvoupatrový zámek, farní kostel, fara, škola a dvůr.

Obr. 15. Biskupice.

Kostel posvěcený sv. Martinu, postavený na býv. hřbitově, jest sice starožitná stavba ze 14. stol.,[1]) ale přestavbami různými málo zachoval z původní podoby; (Obr. 16.) krytou chodbou (mostem) spojen jest kostel s farou. V kostele jsou 3 oltáře; obraz hlavního oltáře malován jest Winterhaltrem. V kostele viděti 2 náhrobky: Ferd. Dubského z Třebomyslic, hejt. dragounů, († 1683) a jeho choti Sidonie Maxmiliány Dubske roz. Přepyské z Rychnburka († 1686). Poslední oprava kostela provedena byla r. 1889.

Na věži visí zvony, jichžto největší 8 ctů (448 kg) těžký má nápis: Tento zvon slit jest ke cti a chvále Pána Boha všemohoucího kostelu Biskupskému L. P. 1601. Nákladem předně městečka Biskupského a polom ostatních k tomu záduší náležících. Založení sv. Martina SS. WZ. M.

Druhý 4 cty (224 kg) těžký má nápis: Tento zvon jest u Adama Konváře dělán 1569 v Meziřiči. Benedicat nos deus, deus noster atd.

---

[1]) Volný v církevní topografii udává, že zdejší kostel postaviti dal biskup Jan VII. (Očko) z rodu pánů z Vlašimě; ale omylem tvrdí, že pocházel z Litavan dosud sem přifařených. Biskup Jan stavěti dal kostel zdejší, jakožto lenní pán zdejšího statku. Že by pocházel z Litavan, nikterak se nedá dokázati.

Třetí nejmenší jen 60 liber (33·6 kg) těžký lil Jiří Scheichl ve Znojmě r. 1795.

Čtvrtý zvon má nápis: Za panování velebného důstojného P. P. Wilhema hrab. z Kolovrat ke cti a slávě sv. Frant. Xav. ulit jest tento zvon 50 lib. Franciscus Xaverius 1768. Ora pro nobis.

Vlastního jmění má kostel 899 K, zádušního 5836 K.

Ku faře patří 50 ha pole a roční renta 1628 K.

Farní budova jest přízemní, opravená r. 1904. (Obr. 17.)

Obr. 16. Kostel v Biskupicích.

Ačkoliv fara v Biskupicích mezi nejstarší a nejvíce dotované fary okresu náleží, předce teprve r. 1398 připomíná se biskupský farář kněz Jiří, jehož sestře Mikeš z Přeskač na Plenkovicích věnoval 62 kop.

Byla to asi Dorota z Biskupic, manželka Ješka Nohavky, která r. 1407 jakožto vdova spolčila se se svým synem Janem na věno v Mašůvkách.

R. 1447 zaznamenáno jest v deskách, že 3 lány ve Slatině náležely kapli kostela v Biskupicích. Byla to kaple Panny Marie

s kostelem spojená, která měla svého vlastního kaplana.[1]) Kromě těch 3 lánů měla snad ještě jiné příjmy ze statků ve Slatině: neboť r. 1466 kněz Jakub, farář v Biskupicích, pohání Mikuláše z Vlašimě a Slatiny ze 16 kop, že požívá 4 podsedky od mnoha let tu ve Slatině, ježto slušejí tu k jeho kostelu do Biskupic a jemu; spor tento trval po celé 15. a 16. stol.

R. 1481 kněz Jan farář z Biskupic pohnal Jindřicha z Vlašimě ze 30 kop, že mu drží na 3 lánech 3 kopy platu ve Slatině,

Obr. 17. Fara v Biskupicích.

ježto sluší ke kapli Matky Boží do Biskupic, a on skrze nevydávání toho platu kaplana míti nemůže a současně jej pohnal z 12 hř., že mu drží bez práva 4 podsedky ve Slatině.

Ještě větší pronásledování zažili zdejší katol. faráři ve stol. XVI.

Roku 1559 kněz Jan, farář biskupský, pohnal p. Zdeňka Bítovského z Lichtenburka, že mu dal pobrati desátek obilní ve vsi Radkovicích, dále pohnal Václava Jankovského z Vlašimě a

[1]) Za husitských válek zabrali husité také zdejší faru; protož byla tato r. 1460 od biskupa Tasa znovu posvěcena.

na Slatině pro desátek ve Slatině a Jana Zeleného z Říčan o desátek v Litavanech.

Počátkem 2. pol. XVI. stol. fárářoval zde učený kněz Jan Mezoun z Telče, který se stal kanovníkem, pak kapitulním děkanem a konečně biskupem olomuckým (1576—1578).

R. 1573 učinil olom. biskup Jan Grodecký narovnání mezi Niklasem Waltrem z Waltersperka, majitelem léna Biskupic, a drem Petrem Illicinem, kanovníkem olomuckým. Walter pohnán byl Illicinem k manskému soudu, že zabraňuje dovozu a mlácení desátečného obilí faráři biskupickému a že svých poddaných nepřidržuje k farským dávkám. — Walter vzdává se desátku na farářův prospěch; postupuje jej kostelu biskupickému, aby z jeho výtěžku byl hřbitov obehnán zdí. Svoluje, aby knihy od dřívějších farářů zakoupené a jiné věci zůstaly majetkem fary; zasedělé pohledávky faráře Petra mají se obrátiti na koupi knih. Mlynář má zůstati na mlýně, který koupil od někdejšího faráře Petra,[1]) ale má ze mlýna odváděti biskupskému semináři ročně 20 měřic pšenice nebo žita na 2 terminy: na sv. Jiří a sv. Václava. Kdyby mlynář obilí nedával, může se mlýna beze všeho ujati biskupický farář, ale tuto zmíněnou dávku má sám dávati olomuckému semináři. Roboty a dávky ze mlýna má vrchnosti konati v každém případě mlynář.

Dvůr, který koupil farář Petr, má se upraviti na školu; poli tomu domu náležitých má užívati farář, ale musí za to učitele školního vydržovati. Dávky z tohoto gruntu má plniti farář stejně jako sedláci. Farní polnosti se přesně vymezí a ohraničí.[2])

Šest let na to zemřel biskupický farář Šimon. Lidé z Biskupic mnohé nářadí a nábytky, taktéž i zásoby žita pozůstalé po faráři zkoupili, ale zaplatit nechtěli. Obrátila se tedy bývalá hospodyně na p. biskupa Stanislava Pavlovského, který ihned požádal majitele Slatiny, Hynka Jankovského, aby v té věci učinil pořádek. Píšeť mu: „Urozený vladyko, pane Hynku, příteli náš milý, přáli bychom Vám zdraví i jiného dobrého rádi. —

Jako nám suplikací Alžběta, služebnice nebožtíka kněze Šimona, na onen čas faráře biskupického, podala a jeho dále po Nás žádá, tomu z ní příležitě sice vyrozuměti moci budete.

---

[1]) Byl to asi mlýn Újezdský, o který r. 1596 vedl spor majitel Újezda Jindřich Jankovský (viz níže). [2]) Manský archiv.

I poněvadž My, co po nebožtíkovi dotčeném knězi Šimonovi od svrškův, obilí a nadbytkův, též jakýchkoli dluhů spravedlivých zůstalo, tak dalece vědomosti nemáme. Vás tímto psaním žádáme, že tam do Biskupic sjedete, spolu se staršími Biskupickými ty všechny věci, cožkoli i dluhu po něm zůstalo, jestliže toho se prve nestalo, a toho inventáře před rukama nebudou míti, zinventujíc a spišíc, kteréžby dluhy jeho vlastní spravedlivé, aby z těch peněz, co za obilí prodané jsou vzali, slušně se vidí, splaceny byly, Nám sem tím neprodlévajíc odešlete. Nepochybujem, že tak učiníte. S tím se Vám dobře míti vinšujem".[1])

V Olom. ve čtvrtek po sv. Václavě L. Páně 1579.

R. 1588 zaměnil farář Severýn Sablovský některé polnosti farní za pozemky vrchnostenské s přivolením biskupa Stanislava Pavlovského.

Ku konci XVI. stol. rozmohlo se také nekatolictví na této vždy katolické faře, tak že farář zdejší Adam Polonides přinucen byl lidu podávati pod obojí, začež se mu r. 1606 od biskupa důtklivého pokárání dostalo.

Po bitvě Bělohorské faráři zdejší často se vystřídali. Nejdéle tu působili: Ferd. Bartolotti (1689—1727), Jos. Sedláček (1766—1779), Jan Janota (1779—1799), Frant. Urbanides (1799—1832); po něm Ant. Svěrák (1832—1870) a pak děkan a arcikněz Josef Stošek (1873—1899); za něhož staly se Radkovice samostatnou farou. Od r. 1911 jest farářem Petr Duchaň.

Velké rozpory a nepříjemnosti s vrchností, tehdy s Janem Karlem Dubským sv. pánem z Třebomyslic měl r. 1750 farář Fr. Dominik Pomesian. Stěžoval si, že vrchnost již od dávna majetek farní neustále ztenčuje, tak že by nyní z fary dříve bohaté někam raději šel za kaplana. Uvádí ve své stížnosti, že fundace farní pochází od biskupů olomuckých, zejména od Jana IX. (vlastně VIII.) příjmím Očko a od Jana Jankovského z Vlašimě, pána na Slatině a na Biskupicích, okolo r. 1355, že dotace ta byla purkrechtní, za niž farář platil ročně 100 hř., polovici na sv. Jiří, druhou na sv. Martina. Dle starých zápisů farních patřila prý celá ves faře vyjímaje 1 poplužný lán, jenž byl majetkem Viléma Kuny z Kunštátu. Tak prý to bylo do

[1]) Boczek (Boček) sbírka.

r. 1509. Konečně prý biskup Stanislav učinil pánem léna biskupického jistého šlechtice z Haugvic, jenž byl biskupickým farářem, ustanoviv pro faru zvláště nadaci 2 lánů, rybolovu v řece, lesa a luk dle potřeby. Na potom patřila prý celá ves až na dotaci farní lénem jednomu lennímu vasalovi, což dosvědčují zdejší faráři Šimon Somoliensis, arcijáhen brněnský, r. 1572 a Jakub Bernard Urbanides r. 1657.

O visitaci z r. 1657, kterou řídil P. Jindř. Komandl, premonstrat kláštera Louckého, jest v protokole poznamenáno, že kostel jest vysvěcen a dobře vyzdoben patronu sv. Martinu; kromě záduší jiných příjmů nemá; jen jedinou železnou krávu. Jest prý zde také stará kaple sv. Jiljiho, nyní pravé zbořisko, která byla původním založením. Stavení farní jest postaveno částečně z peněz kostelních, částečně farářových. Majetek farní, jak nahoře udán. Do farnosti patří předně městečko Biskupice, kde beře farář celý desátek mimo z prosa; vyjmuty od desátku jsou t. zv. „Zahrady". U městečka jsou 2 mlýny; z jednoho beře desátek vrchnost, z druhého pán z Náchoda. Dále do farnosti náleží ves Litavany, kde desátek si přivlastňuje vrchnost Krhovská a ves Slatina, ze které desátek beře vrchnost Bítovská; jen z příslušné vesnice Radkovic a to zmenší části desátek dostává farář biskupický. Fara čítá 200 duší, všichni učinili zadost církevním předpisům; jen rychtář v Litavanech se svou manželkou zůstali akatoliky, také 2 ženské v Biskupicích.

Matrika farní v Jaroměřicích k r. 1671 určuje majetek farní blíže tím, že udává 9 farních luk na 20 vozů sena, právo výčepu koupeného vína a několika kaplanských polí.

Do farnosti Biskupické patří nyní mimo městečko Biskupice vesnice: Litavany, Slatina s Kratochvílkou, Rozkoš, Pulkov s hájovnou, samoty „Peklo", „Závist" a Újezdský mlýn; celkem asi 2100 duší.

Dějiny.

Již r. 1131 uvedeny jsou Biskupice mezi statky kostela Znojemského a brzy staly se lénem biskupa olomuckého, který je různým pánům v držení uděloval.

Ze 13.—15. stol. máme jen skrovné zprávy o Biskupicích: V létech 1318—1326 připomínají se 2 zdejší vasalové biskupští: Heřman, jenž bral poplatky z 28 lánů, 27 chalup, ze 2 hospod

a mlýna se 2 koly a jistý Bratřík, jenž užíval 12 lánů, mlýn a jednu hospodu a držel zdejší dvůr.

R. 1351 zapsáno jest v deskách zemských, že Marketě, manželce Dobše z Biskupic, Adam ze Žirotic věnoval na Tvařirazi (na dvoře, 4 podsedkách a lese); r. 1355 byla již vdovou. R. 1364 jmenuje se Domaslav z Biskupic, r. 1371 Markvart, jenž Nevhlasovi z Lesonic prodal v Lipňanech 3 lány; týž připomíná se r. 1376 s dcerou Annou z Biskupic, manželkou Adama z Ustrašína[1]) a ještě r. 1399, že jej Anna učinila společníkem svého věna.

R. 1396 olomucký biskup Mikuláš (z Kostnice) daroval 5 hřiven důchodu v Biskupicích, které věnem užívala Marketa, zemřelá vdova po manu Herbortovi, Olbramovi (Volframovi) z Panovic (Panwitz) a témuž Olbramovi udělil r. 1400 biskup olom. Jan (Mráz) lénem v Biskupicích dvůr, na kterém po smrti Herbortíka měla Václavova Opálčina svůj výměnek (Lebding). (Cod. XIII. 55.)

Za válek husitských trpěly mnoho škod Biskupice jakožto statek biskupský. R. 1435 pohnal Hanuš z Biskupic Zdeňka z Valdštejna a na Sádku, že mu ve dvoře v Biskupicích pobral chudým lidem zboží, a 2 leta po tom (po smrti svého otce) Anežka, jeho dcera, půhon na Zdeňka opětovala. Zdá se, že po válkách husitských, za nezletilosti krále Ladislava Pohrobka buď celý statek B. nebo část jeho uchvácena byla nekatolickou okolní šlechtou. Neboť když r. 1463 (na Vyškově v den sv. Matouše apoštola) biskup Tas (z Bozkovic) udělil léno Biskupice Janovi z Bačkovic a z Police a jeho sestřenci Janovi z Žirůtek a Litavan, tu praví v investičním listě, že léno bylo koupeno u Jana z Bezděkova a Rybníkův, totiž půl vsi Biskupic u Rúchovan. Po roce 1463 až do r. 1536, vyjímaje půhony zdejších farářů proti škůdcům statku církevního, nemáme o držitelích Biskupic žádných zpráv. R. 1494 držel Biskupice ještě Hynek z Bačkovic. V první polovici věku 16. však držel Biskupice Vilém Kuna z Kunštátu a na Hrádku. Mocným listem datovaným v Olomouci r. 1536, ve středu po sv. Prokopu uděluje biskup Stanislav Turzo jeho dětem obojího pohlaví právo nástupnictví v Biskupicích u Znojma, totiž na dvoře se 3 lány a na půl vsi (jedné straně) dědiny Biskupic s právem podacím. Také mu dovolil ustanoviti dle své vůle dětem poručníky, kdyby za jejich nezletilosti zemřel. Jeho syn

[1]) D. B. II 31, III 91, IV 47, V 343, VI 232, 493.

Zikmund Kuna z Kunštátu a na Klášteře Smilheimu (Vyzovicích) od biskupa Jana (Doubravského) obdržel r. 1545 mocný list, že smí manství Biskupice buď za živa prodati neb na smrtelné posteli odkázati, ale jen osobám léna schopným.

Podobný mocný list obdržel nástupce jeho v držení Biskupic Vilém Kuna z Kunštátu od biskupa Marka Kuena r. 1563. (Dat. v Kroměříži na den sv. Martina.) Za držitelů pánů z Kunštátu připojena byla i druhá část Biskupic ku manství. Po bezdětné smrti Viléma Kuny z Kunštátu biskup olom. Vilém Prusinovský odumřelé léno Biskupice[1]) r. 1569 (v sobotu, v den sv. Alžběty) udělil Mikuláši Waltrovi z Waltersperka, cís. radovi a král. českého sekretáři, vyhražuje pro sebe právo podací. Brzy na to (r. 1570) mu dovolil, že směl své manželce, vladyce Heleně Pušovně z Michlstorfu, zapsati 2000 zl. věna a 1000 zl. nadvěna na manství v Biskupicích a současně též, že směl manství to za zdravého života prodati.

R. 1573 dostal Walter od biskupa znova dovolení, aby směl 3000 zl. věna zapsati své manželce Heleně Pušovně z Michlstorfu.

Za Mikuláše Waltera z Waltersperka povýšeny byly Biskupice na městečko. Stalo se to r. 1570 k žádosti Walterově císařem a králem Maxmiliánem II., jenž nové městečko nadal tímto erbem: Štít v půli rozdělený, vrchní polovice barvy červené, v níž 2 věže bílé, každá 3 okna mající, na hoře u krovu stínky zděné a na každé věži krov šktidlicový modrý. Mezi věžmi štít tolikéž modrý, v němž 2 štrychy červené, špicemi nahoru spůsobem krokvice obrácené, na nichž 2 lvové bílí proti sobě vzhůru k skoku postavení, a 3 růže žluté barvy mezi těmi štrychy a to u vrchu téhož štítu po obou rozích a u spodku uprostřed jedna. Spodní pak polovice bílé B na způsob zdi, v níž brána veliká otevřená, v každé straně okno mající.[2])

Když Walter bezdětek byl zemřel, udělil biskup Stanislav Pavlovský léno Biskupice Stanislavu Rogoyskému z Rohozník, jemužto r. 1584 (v pátek před Hromnicemi) dovolil, aby své nastávající manželce na tom manství — totiž na pustém hradisku, dvoře a městečku —, jak to dříve držel Walter z Waltersperka, věna zapsal 3000 zl. mor. R. 1587 obdržel Rogoyský právo vybírati mýtné na manství v Biskupicích, začež byl povinnen udržo-

[1]) Majetek v Biskupicích určen slovy: „Pustě hradisko, dvůr a ves."
[2]) Památky archeologické IX. Výpisy Ant. Rybičky.

vati cesty a mosty. Roku 1588 zaměnil Rogoyský s biskupským farářem Severýnem některé tratě polní, kteroužto smlouvu biskup Stanislav Pavlovský téhož roku (v pondělí před sv. Václavem) potvrdil. Toho také roku obdržel Rogoyský od biskupa právo manství Biskupice za zdravého života prodati nebo na smrtelném loži odkázati.

O mýto a cesty měl Rogoyský se svým sousedem na Dolní Slatině, Hynkem Jankovským, spor, který r. 1589 rozhodl biskup Stanislav takto: Rogoyskému přiřiká se právo požadovati od poddaných Jankovského mýto. Při opravách mostů jsou manští poddaní Jankovského povinni konati roboty pěší i koňské.

R. 1591 vydal Stanislav Rogoyský revers, kterým na Biskupicích dle povolení biskupského zapsal na manství své manželce Elišce Rogoyské z Vrchovišt věnem 500 zl. mor.

R. 1596 nástupce Hynka Jankovského na Slatině Jindřich Jankovský i za své mladší bratry Frydrycha a Zikmunda Volfa zdvihl spor se Stanislavem Rogoyským o mlýn (Oujezdský), který nálezem manského soudu byl rozhodnut: Mlýn tento o 4 složeních se stoupou a příslušnými rolemi přiřiká se Rogoyskému jakožto část manství od Oujezda odtržená a odprodaná k manství biskupickému.

Po smrti Stanislava Rogoyského z Rohoznik prodal r. 1613 (dne 23. května) Ladislav Šlejnic ze Šlejnic na Meziříčí jakožto poručník dětí a statků po Stanislavovi Rogoyském manský statek Biskupice — pustou tvrz a městečko, pivovar, dvůr, mlýny, mýto a kostelní podací — za 15.000 zl. mor. Volfovi Zikmundovi Jankovskému z Vlašimě, na Dolní Slatině a Buděi, zemskému purkrabimu markr. mor.

Tento činně se súčastnil vzpoury proti králi Ferdinandovi II. a byl všech svých statků zbaven. Biskupice připadly jako manství opět biskupovi (kardinalovi z Ditrichštejna), který je r. 1622 dal v manství Šimonovi Kratzerovi ze Schönspurka, svému (knížecímu) radovi a regentovi.

Ale již r. 1624 týž kardinál dal mocný list Tobiáši Suessweinovi, aby manství Biskupice a Oujezd svobodně mohl prodati a odkázati i dcerkám, neb, kdyby ani těch neměl, nejbližším příbuzným. (Dat. v Mikulově 14. dubna.) Vdova po něm Anna, která brzy po jeho smrti se provdala za Niklasa (Mikuláše) šl. Schrama, obdržela od kardinála biskupa Dietrichštejna povolení (z 31. čer-

vence 1627), aby přijala svého druhého manžela za spolumajetnika manství Biskupic a Oujezda, aby také po ní mohly děditi děvečky řádně pošlé, kdyby neměla pacholika.

Rodina Šramova asi brzy vymřela, neboť ještě před rokem 1630 držel léno Biskupice spojené s Újezdem Jan Widmer s manželkou Johanou. Avšak i tento záhy zemřel, zanechav četnou rodinu. Již na jaře r. 1632 udělil kardinál Ditrichštejn léno nejstaršímu po Widmerovi synu Ferdinandovi a jeho 3 nezletilým bratřím s tím dodatkem, kdyby bez potomků zemřel, že by to léno připadlo matce, jejich 3 sestrám, po případě jich potomstvu. Johana Widmerova po druhé se provdala za Matěje šl. Wertemu, ale zemřela již r. 1637, načež otčím Matyáš šl. Vertema učinil ohledně dědictví Vidmerových smlouvu, ve které jemu za jistých podmínek a schválení biskupského měla se dostati obě léna. R. 1639 vydal Ferd. Widmer za sebe, své bratry (Jana a Jiřího) a sestry (Uršulu, Kateřinu a Magdalenu) revers, že přijal léno na Biskupice a Újezd, také vypracoval pro biskupství zevrubný popis obou statků. Ale již roku následujícího biskup arcikníže Leopold Vilém investoval mocným listem na Biskupice a Újezd cís. říšského dvorního radu Matyáše šl. Vertemu na základě jeho smlouvy a dovolil, aby v nedostatku vlastních dědiců směl statky ty volně zastaviti neb prodati. R. 1644 týž biskup v případě bezdětného úmrtí Matyáše z Vertemy léno udělil jeho bratranci Janovi z Vertemy a synu tohoto Matyášovi. Po smrti Matyáše Vertemy držel léna jeho bratranec Jan.

Po smrti tohoto r. 1658 prohlásil biskup Leopold Vilém, že nyní spadlo manství Biskupice a Újezd na biskupa jako odumřelé, protože mocný list, který dal biskup Vertemovi neměl kapitulárního souhlasu. Protož nyní Leopold Vilém manství toto udílí jako léno nové (feudem novum) Matyáši svob. p. Vertemovi, strýci nebožtikovu, a jeho mužské descendenci. (Dekret ze 3. května.) Poněvadž Matyáš Vertema[1]) mimo Moravu dlel, odevzdány Biskupice Adolfovi Skydyňskému z Kydyně r. 1661 a r. 1665 Janu Mikuláši Reiterovi z Hornberka. R. 1667, tedy brzy před svou smrtí, vydal Mikuláš Vertema revers, kterým povolil Janu Widmerovi, aby včas se přihlásil o uprázdněná léna Biskupice a Oujezd. Avšak po jeho bezdětné smrti rozhodl biskup Karel II.

[1]) Matyáš svob. pan Vertema byl vrchním kuchmistrem vdovy-císařovny Eleonory ve Vídni.

(pr. z Lichtenštejna) jinak: Dal r. 1668 obě léna odhadnouti a prodal je Karlovi Steindlovi z Plessenöd za 14.000 zl. rýn. Tento však léna ta dlouho nedržel. Již po 3 letech koupil je od něho Tullius Miglio svob. pán z Prumbergu, c. k. dolnorakouský vládní rada, s biskupským povolením za stejnou sumu. Od tohoto přešly Biskupice na Zdeňka Bohuslava svob. pána Dubského, na kterého následovali syni Arnošt Ignat, František a Kryštof Ludvík (r. 1701). Tohoto syn Zdeněk držel pak léno, které však r. 1758 pro dluhy bylo prodáno sv. pánu Webrovi. Ale kup byl zrušen a nastoupili opět syni Zdeňkovi Jan Karel a Max sv. p. Dubští z Třebomyslic. Ti prodali r. 1761 Biskupice hraběti Adamovi Ignatovi Berchtoldovi za 20.000 zl. a tento již r. 1777 za 30.000 rýn. Frant. svob. pánu Pillerstorfovi. Po něm dědil statek nejstarší syn Ant. sv. pán z Pillersdorfu a prodal jej dne 27. ledna 1829 za 87.000 zl. Frant. hrab. Daunovi. Hraběcí rodina Daunů držela Biskupice až do vymření svého Otakarem hrabětem r. 1904. Biskupice dědil Karel hrabě z Haugvic, majitel Osovy Bytýšky.

Dle posledního sčítání žilo zde ve 108 číslech 591 obyvatel; r. 1900 vykázáno ve 105 číslech 605 obyvatelů. R. 1870 v 96 domech (i s Kratochvílkou) 528 obyv.

K obci patří 945 ha půdy, z čehož připadá 546 ha na pole, 36 ha na luka, 11 ha na zahrady, 82 ha na pastviny a 243 ha na lesy. Z celé plochy připadá velkostatku 520½ ha.

Městečku patří asi 24 ha půdy, domek a pastouška. Názvy tratí: Královec, Urbanice, Padělky, Mazný u Čihadla, Chmelenec, u Rasovny, za Stráží, Práchoveň, Šachty. U osady je kopec „Hradiště“.

Samota (hospoda) jest Peklo neb Závišť záp. od Biskupic na Jaroměřičce.

R. 1910 chovalo se v obci: 52 koní, 257 kusů hovězích, 261 vepřů, 44 koz a 407 ovcí. Včelařeno bylo v 61 úlech. K panskému dvoru náleží lihovar a cihelna.

V Biskupicích mají 4 výroční trhy, poslední dobou jen skrovně navštívené a to: na den sv. Matěje, v úterý po sv. Petru a Pavlu, v út. po sv. Bartol. a v út. po sv. Havlovi.

V obci je spolek hasický a knihovna obecní.

R. 1671 majitel Biskupic a Oujezda Karel Steindl šl. Plöessenedt vyznal, že má v B. 18 komínů[1]) a v Oujezdě 4. Tehdy zde

[1]) Na rytířském sídle 5, ve dvoře 2, v pivovaře a palírně 3, v hospodě 2, v kovárně 1, ve 2 mlýnech 2 a v ovčírně 1.

osazeni byli 3 celolánici, 4 pololánici a 2 chalupnici s polem. Celolánici měli $26^3/_4$ měř. pole I., tolik také II. a III. třídy, pololánici polovici, čtvrtlánici čtvrtinu, chalupnici jeden $^3/_4$ měř. druhý $2^3/_4$ m. pole. Nově usedli byli od r. 1656 1 celolánik a 2 čtvrtlánici, avšak od té doby 2 pololány po smrti majitelů zpustly. Starých pustin bylo: 1 lán, 3 pololány, 1 čtvrtlán, 7 domků s polem, 2 bez pole. Jména obyvatelů: Doležal, Kopků, Koznický, Kožišník, Křepela, Kuchař, Milbach, Malonšek, Nesvačil, Pokorny, Poskočil, Protivinský, Skřivánek nebo Lerch, Sezava, Šrámek, Žabka.

R. 1751 majitel Jan Kar. Dubský z Třebomyslic udal, že u Biskupského dvora na 650 měr pole s výnosem 4 zrn, 14 měř. pastvin, 9 měř. zahrad, rybník na 12 kop kaprů, luk na 30 vozů sena a 12 vozu otavy, lesa $847^1/_2$ míry, pivovar na 120 sudů a že vyšenkuje se 8 sudů vína. Biskupský hospodský platil 100 zl. činže, odváděl vrchnosti 88 slepic a 773 vajec, hospodský na Závisti platil 50 zl. a mlynář 100 zl. mimo 1 zl. 30 kr. za rybolov. Desátku bral pouze 1 měřici ječmene, 15 měř. žita, 8 měř. ovsa $^1/_2$ měř. hrachu. Sedláků 12 ($^1/_2$lánici) robotovalo s párem koní $^3/_4$ roku 3 dni v týdni a $^1/_4$ roku 6 dni, s volama 7 sedláků (též půllánici) stejnou dobu, také 7 čtvrtláníků s 1 osobou pěši po $^3/_4$ roku 3 dni, po $^1/_4$ roku 6 dni v témdni. Kdežto v poslední visitaci před r. 1750 žili v B. 3 celolánici s 80 měrami, 4 pololánici 40 měrami, 1 čtvrtlánik s 20 měrami a 2 chalupnici s polem, bylo zde r. 1751 již pololáníků 19: měli $44^1/_2$ míry pole, $2^1/_4$ m pustin, zahradu na $^1/_2$—1 m a luk na 3 vozy sena, čtvrtláníků bylo 7, měli polovici, domkařů bez pole na panském gruntě 10, na obecním 3. Obec měla $^1/_4$ měř. pole, malou zahrádku, $43^1/_2$ měř. pustin a luk na $3^3/_4$ vozu sena.

Tratě se jmenovaly: Kaplánka, na Stráži, za Mlejnem, za Hradištěm, u Šachty, v Mazném, na Poříči, u Urbanic, pod Městečkem u Králova kopce u Starého čihadla. Jména osadníků proti r. 1671 jsou z velké části nová: Čabel, Suma, Šťáva, Klapec, Pelván, Vojtíř, Pojdar, Knotek a j.: nejrozšířenější byli Milbachové a Koukalové. Řemeslníci byli mezi domkaři: 1 tkadlec, 1 krejčí, 1 švec, 1 zámečník, 1 punčochář, 1 uhlíř.

R. 1775 majetkové poměry byly jako r. 1750. Pololánik platil 18 zl. 18 kr. daně, odváděl 8 slepic a 36 vajec a napředl 7 lib. lnu neb 6 lib. hrubé koudele, robotoval týdně s párem

koní 3 dni, ale od Jana do Václ. celý týden; když oral neb vláčil, musel přibrati ještě jednu pěší osobu. Čtvrtláníci platili poměrně polovici, robotovali týdně 3 dni s 1 osobou, avšak od Jana do Václ. celý týden. Domkařů na panském bylo 10; ti platili činže 6 zl. a robotovali v čas žní 5 dní týdně, některý robotoval celý rok 1 den; takový platil menší činži. V čas žní dostávali robotníci od vrchnosti obilí a to: pololáník $1^1/_2$ měř. čtvrtláník $^3/_4$ měř. a domkař $^1/_4$ měř. žita. Také v čas žní dáváno jim něco piva a na konec žní dostali hospodáři dohromady 1 sud, čeládka 2 sudy piva.

Obr. 18. Škola v Biskupicích.

Jména obyvatelů proti roku 1750 málo se změnila.

Škola, která měla již v XVI. stol. (viz „dějiny") vlastní budovu, zanikla po bitvě Bělohorské, na dlouhou dobu ve visitačním protokole z r. 1657 praví se, že školní budova jest zříceninou, že není v Biskupicích učitele-kantora (ludi moderator) a že o mládež není postaráno. Také v pozdějších visitačních protokolech nečiní se zmínka o škole, která asi teprvé za Marie Terezie znovu byla zřízena. Ve zdejší památné školní knize z r. 1805 jest toliko poznamenáno, že byla „stará škola" r. 1794 zbořena a na jejím místě nová budova pro školu jednotřídní založena. Příjmy učitelovy obnášely tehdy $213^1/_2$ zl. Služné podučitelovo až do r. 1852 vyměřeno ročními 25—30 zlatými s celým zaopatřením; od toho roku až do r. 1868 zvýšeno bylo na 40 zl. Škola rozšířena byla r. 1876 na dvojtřídní

(pro 188 dítek). r. 1905 na trojtřídní (pro 186 žáků); zároveň postavena nová účelná budova školní. (Obr. 18.)

Nejdéle na škole působili: učitel Baltazar Langpaul, po něm jeho syn Jan Langpaul a pak tohoto zeť Frant. Rosendorfský. Tito 3 učitelští veteráni učitelovali zde od r. 1790—1900, tedy úplných 110 let! Nynějším nadučitelem jest Jos. Maštera; přiškolena není žádná cizí osada.

□□□□□□

Bořikovice

dříve ves, nyní jen panský dvůr, leží 4·5 km na jih od Hrotovic ve výši 386 m, 3 km západně od Rouchovan, kam jest farou odkázán. Ve dvoře rozsáhlém žije nyní na 30 obyvatelů, Čechů, katolíků; ve dvoře jest lihovar.

Skrovných o této bývalé osadě máme známostí:

Roku 1560 vložil Jan Komoň z Bezděkova Kryštoforovi z Hrochova ves Bořikovice se dvorem, avšak již r. 1547 vložil Mikuláš Prusinovský z Víckova Janovi Zahradeckému ze Zahrádek půl vsi pusté Bořikovic se vším.

Od 16. stol. zůstala ves pustou až do dneška; toliko panský dvůr se zachoval. Roku 1625 dostala se pustá ves Bořikovice se statkem Krumlovským Gundakarovi kn. z Lichtenštejna. Polnosti pustých Bořikovic rozděleny byly osadníkům v Rouchovanech, jak dokazují zápisy toho městečka z r. 1669. (Viz tam.)

□□□□□□

Dalešice

(do Dalešic, v Dalešicích) [1]) leží v mírném údolíku ve výši 394 m na křižovatce silnic Třebicko-Krumlovské a Hrotovsko-Náměšťské; do kteréhož dolíku se všech stran povolnými kopečky domy osazenými se vjíždí. (Obr. 19.) Ve středu městečka stojí některé domy na půdě dosti močálovité. Zvláště velmi nízko leží část osady asi 10 minut od středu osady vzdálená, která se nazývá „Dolánky“ a celkově „Kordulou“. Půdorys osady jest velmi nepravidelný, kdežto část, které se říká „na městečku“, jest dosti pravidelná. Domy stojí ponejvíce těsně podle sebe, obráceny průčelím do ulice. Láníci, jichž jest jen 6, jsou až na jednoho „na městečku“; pololáníci jsou jen 2, čtvrtníků je 12. Nových domků (baráků)

[1]) Od osobního jména Daleš neb Dalata odvozené.

Obr. 19. Dalešice.

za posledních let postaveno přes 20. Domky stojí nejvíce na počátku silnic. Sedláci mají skoro všichni před domy malé zahrádky, avšak větší zahrady jsou za domy. Stavěny jsou domy od základu do polovice z kamení, ostatní část až pod střechu ze sušených cihel (vepřovic neb kotovic): bíle jsou omítány beze všeho malování a bez veškerých ozdob. Obydlí a stáje jsou pod jednou střechou; na dvoře bývá kůlna, na konci zahrady stodola. Starobylý kroj a nábytek vyhynul: jen tu i tam zachovala se stará malovaná truhla.

V místě jest zámek o jednom poschodí v pěkných rozměrech na způsob kvadratury postavený. (Obr. 20.) Portály a vchody do zámku ozdobeny byly mnohou krásnou sochařskou prací: avšak z ozdob zbylo málo co. Nad hlavním vchodem vypínala se až do r. 1868 věž úplně stejná se zdejší farní věží: bylať nejen ozdobou zámku, nýbrž celého městečka. Mezi zámeckými místnostmi vyniká prostranný vysoký sál, stukaturou zdobený. Zámek není obydlen a zahrada ku zámku přiléhající, založená po anglickém způsobu, jest dnes zpustlá.

Zámek postaven jest bezpochyby na základech bývalého kláštera.

Ku zámku těsně přiléhá kostel: jest zasvěcen sv. apoštolům Petru a Pavlu a postaven na bývalém hřbitově, nynějším to zámeckém parku. Jest velmi vlhký, neboť tak nízko leží, že po schodech do něho se sestupuje. Presbytář jest gotický; k němu přiléhá loď kostelní a na straně evangelijní stará kaple, o které se má za to, že jest kaplí bývalého kláštera ženského. (Obr. 21.) Z kostelních obrazů má prý největší uměleckou cenu malý obraz bolestné Panny Marie (od F. G. Umbstätta) a na mědi malovaný. Obraz Matka Boží a Spasitel nesoucí kříž, jejž malovala prý Anna baronka Hessová. Kostel pochází asi ze 14. stol. a má 3 oltáře.[1])

[1]) V kostelní dlažbě jsou 3 náhrobní kameny s nápisy. Na prvním čteme, že léta Páně 1667 dne 28. máje dokonal život svůj v Pánu uroz. pán pan Hynek Jiří sv. pán z Hodic a na Dalešicích; ostatní 2 kryly tělesné pozůstatky dětí Odkolkových jednoletého Františka Antonína († 1684) a půldruhaleté Kostancie († 1680). Nápisy na obou jsou německé a obsahu titěrného, na př.:

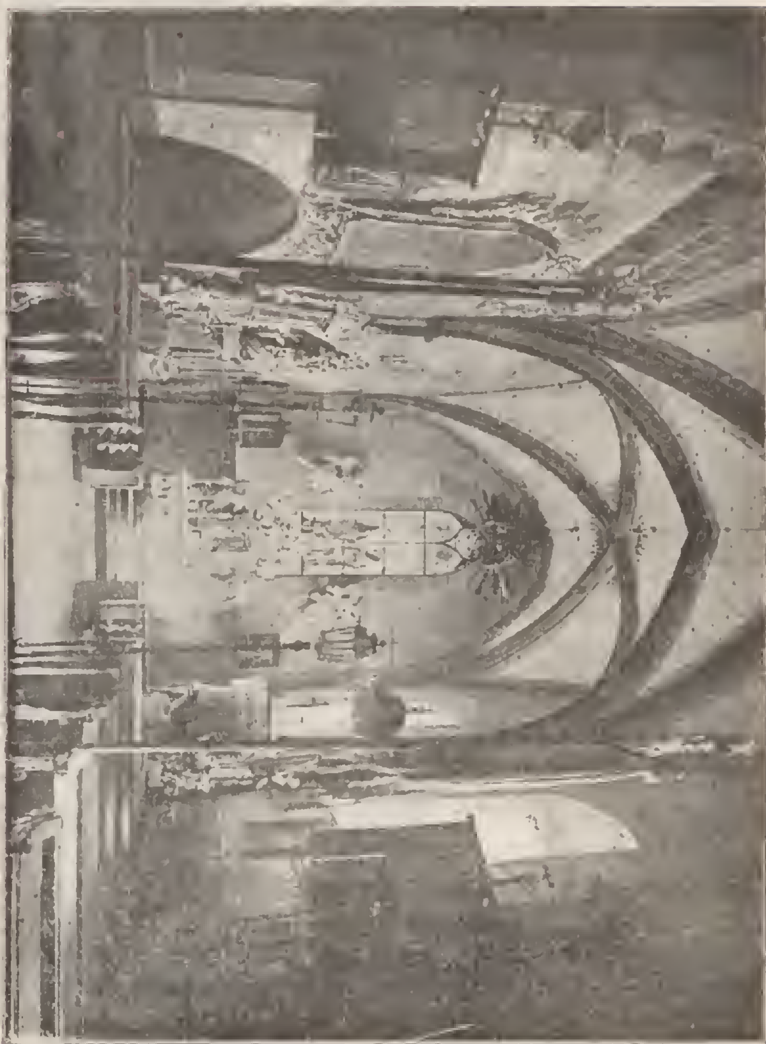
„Hier lieg ich schöner, frischer Knab',
Die Welt ich sehr gezieret hab',
Aber meine schöne natürliche Gaben
Mich zur Himmelsport getragen haben."

Podobný nápis má dceruška.

Obr. 20. Zámek v Dalešicích.

Na štíhlé věži visí 3 zvony z novější doby.
Kostel důkladně opraven byl r. 1902.

Obr. 21. Vnitřek chrámu Páně v Dalešicích.

Farní budova jest jednopatrová, opravena r. 1898.
Knihovna farní má přes 200 svazků.
Do farnosti patří Slavětice a Stropešín.

Vlastní důchody farní jsou: výnos katastrální z pozemků K 368·10 a roční renta K 1646·40. Roku 1789 zařazena byla fara mezi čtvrtláníky majíc 24 j. pole.

Bližší zprávy o zdejší faře najde čtenář ve stati historické zdejšího kláštera. V novější době působili zde faráři: Ignác Irro (1817—1866), Antonín Dašovský (1866—1896), arcikněz Alois Volf (1896—1908) a od r. 1908 Jan Gabmayer.

Na mírném pahrbku na straně jihovýchodní od městečka postavena jest kaple, blízko níž hřbitov se rozkládá. Kaple má sice malou, ale pěknou kopuli s lucernou [1]) Roku 1787 byla kaple zavřena a ve prospěch náboženské Matice prodána. Vrchnost, která ji koupila, dala ji opraviti a zřídila při ní r. 1803 kryptu, načež kaple nově byla vysvěcena. V okolí městečka jest 5 soch kamenných, pocházejících z polovice 18. stol. a sice: sv. Jana Nep., sv. Šebestiána, sv. Floriána, sv. Rocha a sv. Nothburgy. Na hřbitově stojí velký krásný kříž.

Jako samoty patří do Dalešic jen Dalešický a Loupalův mlýn na řece Jihlavce.

Kdy byla škola založena, o tom zpráv se nezachovalo. Dle farní matriky Třebické z r. 1674 tehdy v Dalešicích škola ještě nebyla, ale jednalo se o její zřízení: dle druhé matriky farní z r. 1691 byla v Dalešicích škola již dosti příhodná. Učitel měl podíly od osadníků, ze zámku 3 míry obilí a džbánek piva z každé várky. Jisto dále jest, že r. 1789 škola měla číslo 55 a zahradu na 112 □^{2} a že již počátkem 19. stol. zdejší učitelé mívali pomocníky, že se tedy ve dvou odděleních vyučovalo. Místnost pro druhou třídu byla však teprve okolo roku 1850 vystavěna. Příjmy učitelovy tehdejší obnášely se školným s výbavou za posnopné, s koledou a štolou 339 zl. 6 kr. stř.; mimo to k Novému roku dostával z Dalešic 8 zl. 36 kr., tolik také ze Slavětic a ze Stropešína 4 zl. 48 kr. stříbra. Z toho měl vydržovati podučitele s ročními 120 zl. Obec Slavětice vyškolena byla r. 1877 a Stropešín r. 1885.

Pamětní kniha školní založena byla roku 1876. Nejdéle (1843—1868) na zdejší škole působil Karel Bezstarosti, který založil školní knihovnu, jež se původně skládala z podílů dědictví Sv.-Janského, Cyrillo-Methodějského, dědictví Maličkých a Zlatých

---

[1]) Odtud rozkošná jest vyhlídka do dalekého okolí.

Klasů. Nyní knihovna žákovská obsahuje přes 200, učitelská asi 50 svazků. Učitel Bezstarosti jmenován byl vzorným učitelem.

Lid živí se nejvíce hospodářstvím, mimo to jest tu dosti různých řemeslníků pro obyčejné potřeby obyvatelstva; vytknouti sluší také hrnčířskou živnost, která má podklad v dobré hlíně na poli „u bílé hlíny“. Zboží své rozváželi zvláště do německých krajin jižní Moravy a severních Rakous; nyní pracuje jen jeden hrnčíř. Cech řemesel býval společný; listiny se nezachovaly: mezi řemeslníky nejvíce bylo obuvníků, tkalců a hrnčířů. Dnes jest v Dalešicích větší zámečnictví a strojní truhlářství. Při panském dvoře jest palírna, poblíž silnice Náměstské mezi městečkem a předměstím Kordulou panský pivovar se sladovnou. U městečka jest cihelna, která zaměstnává jen 4—5 dělníků.

Trhy konati bylo Dalešicím povoleno Leopoldem I. a sice trh týdenní ve středu a 2 trhy výroční na den památky sv. Pavla a den sv. Leopolda; privileje ty byly obnoveny r. 1785 Josefem II. a roku 1793 Leopoldem II. Listiny o tom na pergameně psané opatřeny pečetmi chovají se v obecním archivu. Z trhů těch žádný se nezachoval, tolikéž o pouti na den sv. Petra a Pavla scházívá se tu několik kramářů s perníkem, cukrovím, hračkami a drobným zbožím.

V Dalešicích jest kontribučenská záložna.

Obyvatel bylo: r. 1835 v 97 domech 693 obyv., r. 1870 ve 108 domech 718 obyv., r. 1890 žilo zde ve 137 domech 796 obyv., r. 1900 ve 140 domech 788 obyv., r. 1910 načítáno přítomných obyvatelů 801.

Stará pečeť má lat. opis: „Sigillum oppidi Dalleschitz.“

Před zrušením roboty robotovali láníci 3 dny v týdnu s potahem a 12 dní pěší roboty, která zvána byla robotou Jánskou. Pololáníci pracovali 3 dny potahem a 12 dní pěšky, čtvrtláníci měli týdně $2^1/_2$ dne pěší roboty a baráčníci 26 dní pěší roboty do roka. Kromě toho dávali láníci 4 kuřata a 15 vajec a čtvrtláníci po 1 kuřeti.

R. 1775 byly tyto poddanské poměry v městečku Dalešicích: Usazeno tam bylo 8 celoláníků, 1 pololáník, 18 čtvrtláníků a 19 domkařů. Celoláníci měli 83 míry pole orného a na 10 měřic pustin, zahradu na $^3/_4$ míry a luk na 6 vozů sena. Roční daně platili 34 zl. 42 kr., dále: za husy 40 kr. 1 den., za slepice 35 kr. 2 den. za kuřata 13 kr. 2 den., za vejce 2 den., za

předivo 34 kr. 1 den., za sýry 9 kr. Robotovali od Jiřího do Michala párem koní a 1 pěší osobou 6 dní v týdní dle potřeby buď párem koní neb 1 pěší osobou.

Pololáník měl polovici půdy, ale luk na $4^1/_2$ vozu sena; platil všeho polovici a robotoval polovici dní v témdni jako celoláník.

Čtvrtláníci měli $20^7/_8$ míry pole orného, $2^3/_8$ míry pustin a luk na $2^1/_2$ vozu sena, platili polovici jako půlláníci a robotovali od sv. Jiří do sv. Michala 6 dní týdně s 1 osobou, ostatní čas jen 3 dny.

Domkaři neplatili ničeho a nerobotovali, sbírali toliko z jara smrže.

Mimo obyčejnější jména v okolí vyjímáme tato jména méně obyčejná: Achilis, Brabec, Duchek, Dobravník, Chmelka, Kuba, Neužil, Payer, Potůček, Rup, Stav, Šachil, Valíček, Vanda, Vraník, Tuhý, Žemlička.

Tratě tehdejší se jmenovaly; Zelniště, u Vejvoza, na Fleku, za Příkopem, na Zátoce, pod Bahýnkem, Lanská, v Jezercích, v Rosovcích, na Šibeničních, v Kojině, za Svodnicí, Holínka, Ostrovská, v Líšti, v Hačkách, v Bransoudech, pod Svatým, Čalonická, Punčocha, Hájkovská, u Třech kamenů, na Tabulkách, za Božíma mukama, u sv. Šebastiána, za Voborou, Čalonický les.

Celkem k městečku patří plocha 1145 ha, z čehož připadá na pole 702 ha, na luka 32 ha, na zahrady 16 ha, na pastviny 23 ha a na lesy 335 ha.

Dobytka roku 1910 chováno: 55 koní, 338 kusů hovězího a 384 kusů vepřového dobytka, 170 koz. Včelařilo se ve 73 úlech.

V městečku jest Čtenářský spolek „Lidumil“, jenž má svoji knihovnu, a spolek veteránský založený r. 1891: též jest zde spolek hasický, poštovní úřad a stravovna.

Zhoubný požár zaznamenán je z r. 1703, který velkou část městečka i s farou ztrávil, při čemž staré farní matriky shořely.

Asi půl hodiny severně od Dalešic prostírá se trať Čalonice přiléhající těsně k lesu, který pokrývá stráně nad řekou Jihlavkou. Na trati té vyorávali ještě před několika lety kusy zdiva: také je tam studánka, o které lid si vypravuje, že jest v ní zakopán zvon. Něco dále na svahu řeky Jihlavky viděti nepatrné stopy opevněného místa, které posud „Hrádkem“ sluje.

Jsou to zříceniny středověkého hradu **Čalonic**, který jakožto sídlo loupežné chátry r. 1440 zároveň s Holoubkem a Rabštýnem ztroskotán byl. Tenkráte snad také osada Čalonice za své vzala. Osada bývala sídlem vladyckého rodu „z Čalonic“.[1])

Ještě r. 1417 stály Čalonice. Toho totiž roku Jan Veitmilner ze Žirotic Janovi, synu Zikm. z Myslibořic, a jeho dědicům Alšovi z Kunštátu a Mikuláši z Mochova zapsal tvrziště, dvůr a 4 chalupy v Čalonicích, jak na něj od Ludvíka z Bukoviny padly.

Dějiny.

Dalešice jsou prastarou osadou.

Dějiny Dalešic úzce spojeny jsou s dějinami panenského kláštera, který zde koncem 13. století založen byl. V topografii Volného čteme, že v 11. století byly Dalešice knížecím statkem, což jest správno, avšak sluší podotknouti, že byly majetkem knížete Znojemského. Ale týž spisovatel má za to, že Král Vratislav r. 1086 Dalešice přivtělil klášteru Opatovickému v Čechách. V zakládací listině toho kláštera stojí, že král řeholníkům daruje Opatov na Moravě v provincii Brněnské, aby bratři jdoucí vybírat tržné v Úsobrně a Daleticích zde se zotavili.[2]) Naše Dalešice darovány byly knížetem Znojemským Litoldem r. 1101 benediktinskému klášteru Třebíckému mezi základními osadami. Snad již kníže Litold sám založil v Dalešicích kostel s farou. Roku 1240 při pohřbu královny Konstancie v Tišnově přítomen byl též jistý Bohobud z Dalešic; byl to snad farář Dalešický. Kdy a kterak, zdali kupem neb záměnou odděleny byly Dalešice i se sousedním Stropešínem od kláštera Třebíckého, není známo. Také při úplném nedostatku zpráv, ježto archiv kláštera Dalešického se ztratil, nedá se zjistiti, kdo byl zdejšího kláštera zakladatelem. Toliko se ví, že zde stával panenský klášter kajícnic sv. Maří Magdaleny.[3]) Klášter připomíná se již roku 1303, kdy mu paní Jitka

---

[1]) O tom místě vykládá si lid, že tam původně stály Dalešice, ovšem mylně, jelikož z písemných pramenů známe, že tam stály Čalonice, jak dosud trať se jmenuje.

[2]) Opatov tu jmenovaný jsou nynější Opatovice u Jevíčka, poblíže kterých leží Úsobrno. I Daletice zde uvedené ležely zajisté v té krajině, ale zanikly. Naše Dalešice to býti nemohou, poněvadž v kraji Brněnském nikdy neležely a od jmenovaných Opatovic příliš jsou vzdáleny.

[3]) Řehole ta vznikla počátkem 13. století těšíc se přízni papežů Řehoře IX. a Inocence IV. Do těch klášterů přijímaly se původně hříšnice, aby

z Hodic darovala ves Stančice (již zaniklou osadu u Opatova nedaleko Brtnice). R. 1321 papež Jan XXII. nařídil děkanovi ve Vircburku, aby vyšetřil volbu Ondřeje, převora z Dalešic řádu sv. Augustýna, za generálního představeného toho řádu; tehdejší převora nazývala se Juta. R. 1326 daroval Mikuláš, farář v Přeskačích (de Prezzir), čtvrtinu vinice bratřím komendy v Horních Kounicích (johanitům); avšak kdyby mistr neb komtur to víno bratřím odníti chtěl, měla vinice připadnouti klášteru v Dalešicích. Téhož roku odkázal svou závětí olomucký biskup Kunrát jeptiškám dalešickým 6 kop. R. 1331 byl na faru Dalešickou od převory Juty potvrzen řeholník Mikuláš, když jeho předchůdce Hekkard byl resignoval.

Statek klášterský za celé 14. století utěšeně rostl: R. 1358 získal od hostěradského komtura Jana 1 lán v Rochticích (v zašlé vsi u Mozkovic), r. 1373 od Bohunka z Třekovic užitek 8 kop 4 gr. v Moraticích a r. 1376 tamže od Beneše z Rokytně $1^3/_4$ kop důchodu. R. 1378 prodal mu Ješek z Králic 7 kop bez 12 gr. důchodu v Mikulovicích, Milota ze Mstěnic $2^1/_2$ lánu v Lipňanech a ve Mstěnicích $^3/_4$ lánu a chalupu a Jimram z Jakubova 7 kop a 10 gr. v Damnicích a 3 kopy v Moraticích; týž prodal klášteru r. 1381 4 lány v Lechovicích. Také r. 1386 jeptišky odkoupily od Mikšíka z Hrádku 4 lány a čtvrt v Mikulovicích a od Mikšíka z Přeskač r. 1390 $5^3/_4$ lánu. Okolo téhož roku založil Zikmund z Myslibořic po pravé straně od hlavního oltáře kapli sv. Maří Magdaleny, které r. 1392 pojistil na udržování kaplanů 7 kop ročního důchodu na 10 lánech, 7 chalupách a na mlýně v Čelonicích; tvrz, dvůr, lesy, řeku a horní mlýn v Čelonicích ponechal Zikmund sobě a svým dědicům; též patronát té kaple.[1])

Těžké doby nastaly klášteru za nepokojů mezi Joštem a Prokopem a ještě těžší za válek husitských. Většina statků byla klášteru odcizena; převory nuceny byly za nastalého míru vésti

---

život svůj polepšily, později však dívky jen bezúhonné. Jeptišky žily dle řehole sv. Augustýna a šatily se bíle, pročež byly nazývány „bílými paními" Byl to jediný klášter toho řádu na Moravě.

[1]) Ze 3 srdcovitých lístků, které Boček ve znaku v Dalešicích (bezpochyby v kapli sv. Maří Magdaleny) objevil, soudil Volný, že klášter Dalešický založili páni z Trnavy („z Tyrny"), osady ležící v Rakousích nedaleko mor. Vratenína. Erb, o kterém Boček se zmiňuje, patřil také pánům z Myslibořic, kteří společného byli původu s pány z Trnavy. Vše to nasvědčuje, že páni z Myslibořic nebyli jenom zakladatelé jmenované kaple, nýbrž i kláštera samého.

o ně nákladné pře. Také klášter býval pohnán. Roku 1413 pohnala Eliška, dcera Maršíkova z Dobré Vody, převoru i všechen konvent z Dalešic, že ji drží 2 lány v Morašicích, které na ni po otci padly.

V říjnu r. 1425 tábořil u Dalešic císař Zikmund na svém pochodě do Čech. Odtud psal dne 12. října, v pátek před sv. Kalixtem dva listy: jeden Oldřichovi z Rožmberka, aby Táborům, kteří by spěchali na pomoc klášteru Třebickému, do zad vpadl: druhý Maternovi z Vožice, aby se statečně hájil, že mu táhne na pomoc.

Hlavní úpadek kláštera nastal po jeho vypálení Prokopem Velikým r. 1430.

R. 1437 pohnala převora Dorota a celý konvent Milotu z Přemilkova za 200 kop, že jim bezprávně drží ves Stančice, klášterské zpupné zboží. Táž převora pohnala r. 1438 Jana z Arklebic a Slavětic ze 200 kop, že neodvádí klášterní desátek z Miroslavě, klášterské důchody z Králic, a že zatápí klášterská luka u Slavětic.

Mrzutosti a rozepře s Janem Liznou z Arklebic a na Slavěticích a Dorotou převorou trvaly neustále: R. 1460 převora Dorota jej pohnala za 200 hř., že svým rybníkem potopil klášteru dědictví, což řádně provedly lidmi starožitnými pod přísahou a Lizna přijav tu přísahu jim to mocně drží: také jej pohnala ze 100 hř. gr., že jim od mnoho let jejich desátek v Slavěticích beře a že drží moci po půljedenácta lánu, ježto ten desátek spravedlivě k jejich klášteru sluší. I podpřevora a všechen konvent pohnaly Liznu, že když slovutná paní Machna z Hlavatce žila s nimi v klášteře a učinila poručenství a poručníkem mocným Jana Liznu a odkázala, aby Lizna jim vydal 18 kop gr.; a on, po smrti její pobrav peníze, nechce nám vydati. Naproti tomu Jan Lizna pohnal pannu Dorotu a všechen konvent ze 200 zl., že mu řekly, aby rybník předce dělal a slíbily mu, což by lidem vytopil a lidem jich oddal, že jest to jejich dobrá vůle; a toho jsou jemu nedržely a on na jich řeční hrázi výše udělal a skrze to velkou škodu vzal. Jak půhony ty ukončeny byly, toho v Půhonech se nedočítáme. Brzy totiž na to nastaly války krále Jiřího s Matyášem, za kterých celý zdejší kraj byl spustošen a také klášter mnoho utrpěl.

R. 1480 Kateřina z Račic, převoryše a konvent kláštera Dal. pohnaly p. Půta z Lichtenburka za 100 hř., že jim drží

ulici v Jaroměřicích, která slove Lhota; s jakým výsledkem není známo.

R. 1484 ivančický farář Štěpán přenechal svou faru dalešickému proboštovi Jiljimu, z čehož povstal tuhý spor, který i tenkráte se neukončil, když Jiljí po 2 letech na faru resignoval.

R. 1493 pohnala převora Kateřina Markvarda Talafusa z Říčan a z Dunajovic, že odňal její lidem a drží roli, která nyní již lesem zarostla a jim toho požívati nedá, ačkoliv ony a jejich lidé k tomu lepší právo mají.

R. 1502 Václav z Volfířova pohnal Jana Zeleného z Říčan ze 600 zl. dob. uh., že mu slíbil za pannu Kateřinu, převoru a všechen konvent kláštera Dal.[1]) za list správní na ves pustou Stančice a stejnou dobu Hynek z Popůvek, Jan Zelený z Říčan a Jindř. z Hořeřic pohnali pannu převoru Kateřinu, že je nechce vyvaditi ze slibu bratřím Maršovi a Václavovi z Volfířova na pustou ves Stančice. (Převoře a konventu bylo rozkázáno, aby těm pánům vyhověly).

Horlivý katolík král Vladislav Jagajlovec, chtěje klášteru pomoci, vydal r. 1502 mocný list Hynkovi z Kunštátu a z Polne, synu neb. Jana z Kunštátu a z Polné, že má zůstati při opravě kláštera Dalešického, jako nebožtík otec jeho. Tím však klášteru zpomoženo nebylo, jelikož přemnozí t. zv. oprávcové neb ochráncové klášterů více si hleděli prospěchu vlastního, vyssávajíce jmění klášterní. Mimo to páni Kunštátští o klášter náležitě starati se nemohli, žijíce v nynějším pruském Slezsku (vévodové Minsterberští). Za pánů z Kunštátu klášter jen živořil. Poslední převorou jeho byla Barbora z Tavíkovic, která klášterské statky a práva srdnatě, ač bez výsledku hájila; často byla i sama pohnána před soud.

R. 1534 pohnala Mik. Jankovského z Vlašimě, že jí pobral desátky ve vsi Slavěticích a r. 1545 jeho nástupce Jindř. z Vlašimě, že předchůdce a strýc jeho Mikuláš topil rybníkem Slavětickým rybník a luka Dalešická a že desátku ze Slavětic neodvádí.

R. 1531 potvrdil Ferdinand I. smlouvu sepsanou v Rouchovanech mezi Janem z Pernštýna a Barborou z Tavíkovic, převorou, dle které klášter za ročních 20 zl. mu přenechal pusté lány a podsedky v Lechovicích a r. 1536 smlouvu uzavřenou

[1]) R. 1501 prodal klášter Dal. pustou ves Stančice bratřím z Volfířova.

v Dalešicích mezi převorou Barborou z Tavíkovic a Zikmundem Váleckým z Mirova na Miroslavě, dle které za 15 zl. a 9 gr. bílých přenechává jemu 5 poddaných a některé důchody v Damicích.

Konečně král Ferdinand I. zastavil r. 1546 klášter Dalešický a jeho statky za 3500 kop Karlovi ze Žerotína a na Zehušicích, hejtmanu knížetství Hlohovského. Statek mu však nebyl po ruce: protož se svolením královým postoupil jej r. 1553 Burjanovi Osovskému z Doubravice a na Valči za 4500 kop česk. kr. s podmínkou, aby převoru a jednu žijící jeptišku jménem Blaznovou do smrti vydržoval: mezi tím zemřela jeptiška a Burjan se zavázal vydržovati převoru platem 10 kop ročních a jednoho sudu vína.

Také Burjan Osovský klášter dlouho nedržel. S povolením královským (daným ve Vídni ve čtvrtek po sv. Prokopu 1556) zastavil jej za 8000 kop miš. Jindřichovi Kralickému z Králic a sice za tím na 7 let. (Erb 32.)

Roku 1562 potvrdil král Ferdinand I. Kralickému další držení (viz erb); tohoto roku ještě, když Vratislav z Pernštejna prodal Židlochovice Jarošovi ze Zastřizl, platilo panství Židlochovice klášteru Dalešickému 10 kop.

Roku 1564 udělil Jindřich Kralický Dalešicím a příslušným vesnicím odúmrť, začež měl ročně dostávati: z městečka Dalešic a od mlynářů tučnou husu z každého lánu a 2 slepice, dohromady 21 husu a 38 slepic; ze Skreje i ze mlýna 13 hus a 3 slepice: z Vodůnce 4 husy, 8 slepic; ze Třebenic a od mlynáře 17 hus a 33 slepic; z Stropešína 11 hus a 20 slepic; z Morasic 11 hus, 11 slepic; od 10 osadníků městečka Mikulovic 10 hus a 13 slepic; ze dvora „Horkého" u Krokočína 1 husu a 4 slepice: od 2 usedlých a od mlynáře újezdského 3 husy a 5 slepic: od 7 v Hodově usedlých 7 hus a 14 slepic.

Listinu tu potvrdil král Ferdinand I. v úterý po první postní neděli 1564 a městečku Dalešicům udělil právo pečetiti zeleným voskem.

Pečeť: viz str. 29., čís. 5.

Za Jindřicha Kralického po smrti Barbory Tavíkovské (okolo r. 1560) zaniknul panenský klášter Dalešický docela, potrvav déle než půl třetího sta let. Nezanikl tedy, jak mnozí historikové míní i píšou ve válkách husitských, nýbrž po více než 100 letech po nich. Klášter držel také patronát zdejší fary, kterou obsazo-

val svými kněži (proboštу). Správu klášterní vedly převory, z nichž známy jsou jen některé: Judita z Hodic (1303, 1312, 1331), Eva (1373), Milka (1371), Kunka (1390), Dorota (1437), Vracka (1438), Dorota (1445, 1460), Kateřina z Račic (1480 a 1506), Barbora z Tavíkovic (1516 a 1546).

Proboštové se jmenují: Ondřej (1321), Hekkard (před 1331), Mikuláš (1331), Vavřinec (1438), Mikuláš (1460) a Jiljí (1470).

Po zaniknutí kláštera opanovali zdejší faru nekatolíci, kteří ji drželi až do r. 1612. Jesuita, který v Dal. misie konal, vypravuje, že zdejší pastor sochám Ježíška, Panny Marie a sv. Vavřince pozurážel nosy, což prý ještě r. 1702 bylo viděti. Vzal prý po bitvě Bělohorské za to krutou odměnu. Byl polskými žoldnéři popaden, do kostela vlečen, o hlavní oltář několikkráte udeřen, tak že v krátké chvíli ducha vypustil.

Po Jindřichovi z Králic († 1576), jenž pochován byl v Králicích, držela Dalešice napřed jeho vdova Ludmila z Náchoda a na Dalešicích[1], pak syn jeho Frant. Kralický z Králic a na Dalešicích a po tom jeho bratr (r. 1592) Jan Bedřich, po jehožto smrti královští splnomocněnci r. 1609 statek ten prodali Jiříkovi z Náchoda (erb 18.) přes nároky Bedřicha a Albrechta starš. Sedlnických z Choltic (erb 19.), kteří t. r. zažádali sněm zemský, aby uvedeni byli ve statek Dalešický, jenž prý jim připadl, a „z Dalešic“ psáti se počali.[2] Avšak vklad majestátu královského, resp. smlouvy trhové mezi pp. Maxem Lvem z Rožmitálu a z Blatné a Ladislavem Šlejnicem ze Šlejnic, jakožto komisaři k prodeji statku Dalešického nařízenými ze strany jedné a uroz. pánem Jiříkem z Náchoda a na Tulešicích ze strany druhé stal se teprve r. 1615. Ke statku patřily: městečko Dalešice s tvrzí, dvorem a pivovarem, vesnice Třebenice, Stropešín, Skreje a několik poddaných v Kadově; cena kupní byla 20.100 zl. Jiřík z Náchoda, jenž byl c. k. radou, komořím a nejvyšším sudím na Moravě, užíval Dalešic až do své smrti r. 1649. Jeho syn a dědic Leopold Jindřich brzy po smrti otcově (r. 1650) přenechal statek Dalešice na splátku

[1] Roku 1585 pohnal její bratr Bedřich z Náchoda na jejím místě a na místě p. Bořity z Budče, poručníka dětí po Jindřichu Kralickém, Viléma Jankovského z Vlašimě, že dal pobrati desátek ze Slavětic, který patřil sirotům.
[2] Roku 1606 ustanovil Jan Bedřich Kralický z Králic na Dalešicích a Slavěticích (syn Ludmily Březnické z Náchoda a Jindřicha z Králic) za své dědice děti své sestry Judyty z Králic, manželky Jana Sedlnického z Choltic.

dluhu otcova 15.300 zl. Hynkovi Jiřímu sv. pánu z Hodic za 10.000 zl. Baron z Hodic žil do r. 1667 a pochován byl ve zdejším kostele; Dalešice odkázal své manželce Kateřině roz. Kábovně z Rybňan.[1]) Tato po druhé se provdala za Leopolda ryt. Odkolka z Oujezda; avšak již po 2 letech zemřela, učinivši manžela dědicem svého majetku se závazkem, aby vystěhovalcům do Uh. Skalice 300 zl. vyplatil. Rytíř Odkolek přikoupil k Dalešicům r. 1685 statek Valecký, osadil znova pustou vesnici Chroustov, obnovil r. 1675 faru v Dalešicích. Po velkém požáru povstalém r. 1703 (13. dubna), který i faru Dalešickou s matrikami zničil, postavil na blízském návrší, odkud do okolí rozkošná jest vyhlídka, kapli Nejsv. Trojice r. 1708. Z náhrobků v Dalešickém kostele zachovaných dovídáme se, že děti Odkolkovy z druhého manželství v útlém stáří pomřeli. (Viz stať o kostele.) Před svou smrtí prodal nejen statek Valecký (r. 1712), nýbrž i statek Dalešický (r. 1713) a zemřel bezdětek r. 1715.[2])

Dalešice koupil za 51.000 zl. Jan Antonín Pachta z Rájova (von Reyhofen) (erb 9.), však již jeho syn Antonín Karel prodal je 1724 polnímu zbrojmistru Jindř. Jos. hr. Daunovi, jenž zámek obnovil a park u něho založil. Svou závětí z r. 1761 ustanovil dědicem syna Maxmiliána, který již 1. července téhož roku jej prodal i se Slavěticemi dvornímu radovi Heřmanu Vavřinci ryt. Kannegiesserovi za 111.000. Tento r. 1766 odkázal statek své ženě Anně a dceři Kateřině. Anna zemřela r. 1770 a Kateřina provdala se za Jachyma Alberta barona Hessa, jenž r. 1785 přikoupil Valč. Nástupcem jeho byl Heřman Albert baron Hiller-Hess, c. k. guberniální rada.

Po smrti tohoto koupil Dalešice od dědiců Jiří baron Sina r. 1850, po jehožto smrti nastoupil dědictví syn jeho Šimon, který zemřel r. 1876, zanechav jen dcery. Ifigenie provdaná za francouzského vévodu Edmunda de Castries obdržela s Hrotovským statkem Dalešice. Dobrodružným životem tohoto byly zadlužené statky Dalešice se Slavěticemi, Valč, Hrotovice, Myslibořice a Krhov prodány švechatskému sládkovi Ant. Dreherovi r. 1882.

Dalešice s Valčí a Slavěticemi mají výměry 2131 ha a tvoří část velkostatku Hrotovského.

---

[1]) Závěť Hynka Jiříka z Hodic do Zemských desk zapsána byla r. 1674.

[2]) Rod Odkolků z Oujezda žije dosud povýšen byv již v 17. stol. na rod svobodných pánů. Erb Odkolků viz okres Velko-Meziříčský obr. 80.

Za hrab. Jindř. Jana Dauna učinila r. 1750 vrchnost o statku Dalešickém toto přiznání:

U Dalešického dvora měl statek 764 měř. orného pole a 80 měř. pole špatného, 900 měř. pastvin a 28 měř. různých zahrad,

u Skrejského dvora 224 měř. orných a 100 měř. špatných polí a 800 měř. pastvisk,

u Dalešic luk na 80 vozů sena a 40 otavy, u Skreje jen na 3 vozy sena a 1 vůz otavy,

u Dalešic lesů 900 měř., u Stropešína 400 měř., u Střebenic 800 měř.,

v rybnících Bezděkově a Ostrově po 30 kopách kaprů a pivovar na 180 sudů.

Gruntovní činže bral statek ze všech vesnic 74 zl. 55 kr., za předivo 26 zl. 10 kr.

Pernaté zvěře dostávala vrchnost: hus 62, slepic 311, vajec 15 kop 45 kusů. Kromě toho byly platy z hospod: Dalešické 50 zl., Střebenické 50 zl., Stropešínské 10 zl. a Skrejské 25 zl. a ze mlýnů: Dalešického 80 zl., Střebenického 100 zl., Stropešínského 100 zl., Skrejského 80 zl., ze mlýna Zanášky 60 zl. Stavy u mlýnů spravovati byla povinna vrchnost.

Robot s párem koní bylo 37 po 6 dnech týdně a 1 po 3 dnech týdně; pěší roboty po 6 dnech týdně 62 a 1 po 3 dnech týdně.

ꟷꟷꟷ

Dobronice

(do Do-ic, v Do-cích), osada dle zakladatele Dobroně pojmenovaná), leží jižně od Hrotovic ve přímé vzdálenosti 11 km. Vesnice leží na návršní rovině ve výši asi 400 km., tak že jest ji od východu a severu daleko viděti. Středem teče Dobronický potůček tvořící na návsi rybníček; opustiv osadu vlévá se do blízkého potůčku Biharovického. Domy stavěné z kamene a pokryté nejvíce křidlicí obráceny jsou do návsi průčelím. Jsou beze všech ozdob a nemají výklenků; před domy jsou květinové zahrádky. Uspořádání statků jest jako ve vesnicích okolních: zadní stranu obdélníkových dvorů uzavírají stodoly za kterými jsou ovocné zahrady. Na východním konci osady stojí panský dvůr velkostatku Tavíkovského; uvnitř osady jest kaplička sv. Jana Sarkandra se 2 menšími zvony z doby novější. Ani v kroji ani v nábytku svéráznost se nezachovala.

Lid živí se hospodářstvím. Jsou zde 2 lány po 130 měrách pole, 9 pololánů po 60 měrách a 4 čtvrtlány po 45 měrách. Velkostatku patří $2^1/_2$ lánu s 320 měrami pole.

Plocha všech pozemků obce Dobronic jest 447 ha, z čehož obci samotné patří 7 ha pole 2·78 ha luk, 2·6 ha pastvin a 1·77 ha půdy neplodné s čistým ročním výtěžkem asi 700 kor. Celkem jest 294 ha pole, 11 ha luk, 7 ha zahrad, 16 ha pastvišť 105 ha lesa.

Před rokem 1848 robotovalo se na láně týdně 3 dny s potahem a mimo to od 25. března do 28. září 3 dny pěšky; za půllán robotovali 2 dny s potahem a 1 den pěšky. Na potah dostával pololáník 25 gr. denně. Desátek obilní z veškeré úrody odváděl se do Tavikovic; na faru do Běhařovic dávali o velkonocích pouze 3—4 vejce. Po zrušení roboty platilo se z lánu výkupného 400 zl. šajnů a dle toho poměrně i z pololánu a čtvrtlánu.

R. 1910 načítáno v 51 domech 274 obyv., vesměs katolíků, Čechů; r. 1870 žilo zde ve 48 dom. 228 obyv. a r. 1835 ve 47 domech 239 obyv.; r. 1804 napočítáno v 36 dom. 184 obyv., r. 1689 bylo zde jen 6 domů. Dobytka r. 1910 napočítáno: 29 koní, 141 hov. dob., 43 koz, 151 vepřů, včely chovány v 10 úlech. Přifařeny[1]) a přiškoleny jsou Dobronice do Běhařovic, se kterými spojeny jsou silnicí.

Tratě jmenovaly se do r. 1899, kdy provedeno bylo scelování pozemků: Na Dílech, pod Skalkou, na Padělkách, u Božích muk, pod Kleci, v Jaborůvce, Nádavky, Doliny, u Šachty, Březi; po scelování tratě úplně jinak pojmenovány.

Déle než 100 let drží statky: rodiny Ševčíkova a Zvěřinova.

Stará pečeť obecní ukazuje kolo a nad ním radlici.

Dějiny.

Dle Dobronic psal se starý vladycký rod. Byltě příbuzným s pány Ungersberka (ze Sádku) a z Horního Újezda, užívaje podobného znaku, totiž štít rozdělený na 3 díly, v horním mající 5 listou malou růžici (erb 22.). Oblíbená jim jména byla: Jimram, Štěpán, Vít, Filip a Soběn (Soběslav). První toho jmena připomíná se v druhé polovici 13. stol., totiž Theodorik z Dobronic.

[1]) Že by zde bývala fara ve 14. stol., jak Volný míní, ničím není dokázáno.

jehožto syn Vít, probošt v Olbramovickém kostele, se svými bratry Štěpánem, Gottfriedem (Bohumirem), Ostojem, Soběslavem a Jimramem r. 1283 prodali za 40 kop klášteru Luckému ves Mulfroň se mlýnem a části patronátu.

R. 1320 děje se zmínka o Michalovi z Dobronic, jehožto vdova Kateřina r. 1348 zde svobodný lán obdržela. R. 1337 čteme na listině kláštera Luckého práva svědků Staňka a Jimrama z Dobronic, který r. 1338 také pověřil svědectvím listinu Bočka z Horní Plavče. Toho roku připomíná se též Filip z Dobronic (Cod. dipl. VIII, 330).

R. 1349 Soběn, farář z Běhařovic, spolčil se na vše zboží v Dobronicích se svým synovcem Štěpánem (I. 147) a roku následujícího Vilém z Dobronic své zboží v Dobronicích totiž jedno popluží, mlýn s lesy a loukami a kostelním patronátem (v Běhařovicích) zaměnil s Ješkem[1]) z Plenkovic za téhož zboží v Plenkovicích, kterýžto Ješek se pak psal z Dobronic, (II. 83.) a prodal r. 1350 lesy a louku v Dobronicích Soběnovi, faráři v Běhařovicích, a jeho synovci Štěpánovi, načež tento své ženě Krisce na 2 lánech[2]) v Dobronicích 18 kop věna pojistil; r. 1360 vzdal se farář Soběn svých statků v Dobronicích ve prospěch bratra Filipa a synovce Štěpána.

R. 1376 prodal Ješek svuj majetek v Dobronicích Štěpánovi z Ratišovic a Jimramovi, synu Filipa z Dobronic, mezi jiným též mlýn, který se nazýval „Sovolusk“ a tito tři vzájemně na zboží v Dobronicích se spolčili r. 1381. R. 1374 Jimram z Dobronic své ženě Elišce různé zboží v Dobronicích, mezi nim také maliniště „Heimanov-díl“ dal věnem k rukoum svého zetě Maršíka z Ratišovic.

R. 1385 prodal Filip z Dobronic svému synovi (Jimramovi) 2 podsedky s maliništěm u vsi a s lukami, které sluly „Podskřiny“ a současně prodal Štěpán z Dobronic Jimramovi osedlý dvůr s rubisky, mlýnem a pastvinami.

Roku následujícího zapsal Štěpán z Dobronic své manželce Ofce 20 kop na zboží v Dobronicích k rukoum jejího bratra, faráře Mikuláše z Kunštátu.

R. 1387 daroval Filip z Dobronic Soběnovi, brněnskému kanovníku, a Štěpánovi z Běhařovic zboží, které měl v Dobro-

[1]) R. 1358 zapsal Ješek své choti Krystě věno na na Dobronicích.

[2]) Jimramovou ženou byla Elška z Ratišovic.

nicích (totiž dvůr s 3 lány, 3 podsedky, lesy a řekami): r. 1398 Soběn, tehdy farář ve Vladislavě, přijal na spolek zboží v Dobronicích Jimrama z Ujezda, čemuž Jan z Dobronic odporoval. Také současně získali Soběn a Jimram z Újezda zboží v Dobronicích od Ofky, vdovy po Štěpánovi.

Toho také roku Jan z Dobronic své ženě Barboře na dvoře v Dobronicích 50 kop věna pojistil k rukoum jejího bratra Jilvína z Hartvíkovic. R. 1390 spolčil se Štěpán z Běhařovic s Janem z Dobronic a vzal také na zboží své v Dobronicích a Běhařovicích do spolku Filipa, syna Bláhy z Oslavičky. R. 1399 prodal Jan z Dobronic Janu Puczhartovi z Ratíšovic 4 poplatné lány v Dobronicích, které držel neb. Štepán a on bezpochyby na Soběnovi a Jimramovi vysoudil; současně také spolčil se s Martinem Slížem z Chřepic.

R. 1406 Ofka, vdova po Štěpánovi z Běhařovic právo své na věno v Dobronicích prodala Soběnovi z Dobronic a Jimramovi z Újezda; současně Kateřina, dcera Jimramova z Újezda, vzala svého manžela Petra z Dúblevic (Doudlebic?) na spolek na své dědictví v Dobronicích (dvůr, $4^1/_2$ lánu, 4 podsedky a tvrz) a na část ($^1/_3$) patronátu v Běhařovicích. Tomu odporovali markrabí Jošt tvrdě, že má na odumřelé zboží v Dobronicích větší právo, také Adam z Křídlovic, manžel Barbory z Újezda jménem sirotů po Janovi z Dobronic, jenž dokazoval, že Kateřina práva na $^1/_3$ patronátu v Běhařovicích nemá.

R. 1407 Barbora z Újezda své věno (50 kop) v Dobronicích zapsala Machně (Marketě) z Újezda, která se hned na to věno spolčila se svým mužem Václavem z Plotišť, jemuž říkali Kaněek: také Dorota z Dobronic téhož Václava vzala na spolek svého věna v Dobronicích.

R. 1409 Martin řeč. Slíž z Chřepic prodal 2 lány v Dobronicích Henzlíkovi z Búňova a Brunovi z Vesce.

R. 1412 prodala Kateřina z Újezda za souhlasu svého muže Petra Ondřejovi řeč. Helmovi z Chotěrad dvůr s tvrzí a polnostmi v Dobronicích, vyjímaje patronát kostela v Běhařovicích a trať řeč. „Nivku v Stříbrnicích“ a Helm své ženě Anně 100 kop věna na tom zapsal. R. 1414 vyskytuje se v Půhonech Jiřík z Dobronic, který pohnal Martina Slíže z Křepic, že mu slíbil z desk vyložiti zboží v Dobronicích a toho neučinil.

R. 1415 byla Anna Helmova již vdovou a spolčila se na věno své s Budišem z Budišova a r. následujícího prodala to věno Anně a Michalovi řeč. Vidunovi ze Žiňan, který současně od Hrocha z Ratišovic právo jeho na Dobronice zakoupil. Roku 1416 prodala Herka z Oslavičky Jakubovi z Upolněšic v Dobronicích 3 louky, nazvané: „Suchá louka“, „Kopanina“ a „Rohozice“ a 1420 koupil Jan z Tavikovic 2 lány v Dobronicích od Henzlika z Banova.

R. 1437 Anna z Dobronic spolčila se na zboží v Dobronicích ve 100 kopách se svým manželem Vavřincem z Vlčkovic; stejnou dobou pohnala Jana z Pernštejna (na Templštejně), že jí moci drží dvůr v Dobronicích s rybníky;[1]) také se toho roku jmenuje Margareta z Byšic, která pohnala Zdeňka z Dobronic, že odprodal její lán.

R. 1447 byla Anna po druhé vdána s Mikulášem z Ryšic řeč. Vidunou z Dobronic,[2]) se kterým se spolčila na svůj majetek v Dobronicích, čímž statek Dobronický skoro scelen byl. R. 1448 Elška z Chřipic pohn. Manu Tavikovskú a Margaretu Zdeňkovú z Dobronic, že jí držely dvůr, lán a podsedek tu v Dobronicích, které zboží na ně spadlo po strýci.

Brzy po tom připadly Dobronice neznámým způsobem držitelům Tavikovic. (Viz tam.)

Avšak nároky na jeden dvůr v Dobronicích obnovila roku 1480 Ludmila z Újezda, která pohnala Ludvíka z Tavikovic ze 100 hř., že jí drží v Dobronicích dvůr s příslušenstvím, ku kterému ona větší právo má. V tom sporu páni nalezli: „Poněvadž Ludmila své dědictví provodí, že jí má Tavikovský sstúpiti toho dvora a, dal-li jest co Tavikovský za jejího bratra, má právo před sebú“. Dobronice připadly později dceři Ludmilině Anně Tavikovské, která se provdala za Oldřicha z Náchoda a jemu statek Tavikovský s Dobronicemi věnem přinesla, načež Dobronice s Tavikovicemi na vždy spojeny zůstaly.

R. 1493 Jindřich z Vlašimě a ze Slatiny, Mikuláš z Tulešic a Jiří Kusý z Oleksovic, rukojmě za † Ludvíka Tavíkovského, Ludmile z Říčan, manželce jeho, 322 zl. v Dobronicích

---

[1]) V tomto půhonu nazývá se Anna z Dobronic manželkou Vavřincovou z Králové Hradce, jenž byl totožným s Vavřincem z Vlčkovic. Anna byla asi dcerou Jiříka z Dobronic a jeho manželky Markety, sestry Anny Helmovny.

[2]) Byl bezpochyby synem Michala Viduny.

vložili a ona své děti: Jindřicha, Annu, Barboru a Markétu z Tavíkovic na spolek vzala.

R. 1498 Anna z Tavíkovic svému manželi Oldřichovi z Náchoda svůj majetek (v něm také Dobronice) zapsala, načež Oldřich to zboží ještě téhož roku Prokopu Zajímačovi z Kunštatu vložil. (Viz Tavíkovice.)

R. 1750 bylo zde usazeno 6 celoláníků, 6 pololáníků a 3 čtvrtláníci.

Celoláníci měli 83³/₄ míry pole, 1¹/₂ m. zahrady, 8 měr pastvin a luk na 3 vozy.

Pololáníci měli 43 měr pole, 4 m. pustin, přes ¹/₄ m. zahrady a luk na 1¹/₄ vozu sena.

Čtvrtláníci drželi 28¹/₂ m. pole, 2 m. pustin, ¹/₈ m. zahrady a luk na 1¹/₄ vozu.

K těmto počítali také mlynáře, jenž měl 1 složení, 11¹/₂ míry pole, ²/₃ m. zahrady a luk na 4¹/₂ vozu sena, a panského hospodského v obci, který měl 14 měr pole.

Také se počítal k nim přespolní panský hospodský na hospodě k Tavíkovicům, jenž měl také na 16 měr pole.

Celkem patřilo do obce: 882¹/₂ míry pole, 10³/₄ m. zahrad, 78 měr pustin a luk na 31¹/₄ vozu sena a otavy.

Tratě se nazývaly: Na Kaňově nivě, pod Křížem, u Stavu, u Božích muk, na Pískách, u Březí, k Oujezdu, na Stražanskej, Nadávky, pod Bažantnicí, nad Pintama.

Obyvatelé: Dobeš, Eliáš, Janček, Juráček, Mrkva, Nováček, Pavlík, Procházka, Severýn, Svoboda, Ševčík, Šťastný.

R. 1775 byly poměry majetníků zcela stejné jako r. 1750, což u jiných sousedních obcí marně hledáme.

Celoláníci platili daně 27 zl. 48 kr., gruntovní činže 2 zl. 31 kr., robotovali od Jiřího do Jana týdně 6 dní s párem koní, od Jana do Michala mimo potah ještě s 1 pěší osobou 6 dní, ostatní čas 5 dní s párem koní.

Pololáníci platili daně 23 zl. 54 kr. a grunt. činže 1 zl. 42 kr. 2 den.; robotovali od Jiřího do Michala 3 dni s párem koní a 1 pěší osobou, ostatní čas 3 dni s potahem a 2 s pěší osobou.

Čtvrtláníci platili ročně 7 zl. 54 kr. daně a 50 kr. 1 den. grunt. činže; robotovali od Jiřího do Michala 6 dní, ostatní dobu 5 dní s pěší osobou. Ke čtvrtláníkům připočten nový osedlý na

domě č. 26; měl pouze $11\frac{1}{2}$ měřice pole, ale luk na $4\frac{1}{2}$ vozu sena; platil 4 zl. daně a nerobotoval.

Domkařů nových bylo 6; platili 24 kr. daně, robotovali 1 den týdně s 1 osobou.

Poměry majetkové byly za těch 25 let stejné, ale obyvatelé na mnoze noví: Benda, Dvořák, Dvořáček, Kovářík, Nečas, Pachta, Smutný, Šťáva, Zvěřina.

Dukovany.

Asi $10\frac{1}{2}$ km jihovýchodně na silnici z Hrotovic do Krumlova ve výši 312 m leží farní osada Dukovany nad pravým břehem Jihlavky poblíž lesa. Původní osada má tvar obdélníka na obou koncích rozšířeného a tvoří skoro jedinou ulici; druhou ulici tvoří část novější, postavena podél silnice vedoucí ke Krumlovu. (Obr. 22.) Domy v dědině stojí těsně vedle sebe, některé štítem, jiné průčelím obráceny do ulice; stavěny jsou z kamene a cihel a pokryty křidlicí; tu i tam viděti ještě dům doškový. Před domy jsou malé květinové zahrádky, za domy ovocné zahrady.

Samoty, které do obce patří, jsou: Horní mlýn, elektrárna, kruhová cihelna, elektrická pila a hájenka.

Zámek jednopatrový jest vkusně staveni v ozdobném parku; stavba pochází z r. 1790, stojí u Krumlovské silnice. (Obr. 23.) Na jih od něho na výšině 362 m stojí kostel a od tohoto východně panský dvůr. Panství udržuje také strojní cihelnu se 14 dělníky, elektrárnu[1]) s 2 dělníky a pilu se 7 dělníky. Také jest zde lihovar (Obr. 24.) a strojní truhlářství.

Kostel zasvěcen jest sv. Václavu; postavili jej templáři a biskup Bruno prohlásiti dal, že kostel jest a zůstati má filiálním kostelem farního kostela v Hor. Dubňanech,[2]) což biskup ermelandský Jindřich, jenž kostel r. 1279 posvětil, veřejně oznámil. (Obr. 25.) Poměr tento trval až do r. 1691, kdy v Dukovanech samostatná kurácie zřízena byla. V kostele jsou 3 oltáře, na jednom hezký obraz od Winterhaltera; také 2 náhrobky bývalých majitelů chová kostel totiž Karla Jiřího Podstatského

[1]) Elektrárna upravena z mlýna Havránkova, dodává proud do Dukovan, Rouchovan a Lhánic. [2]) Cod. IV., 166.

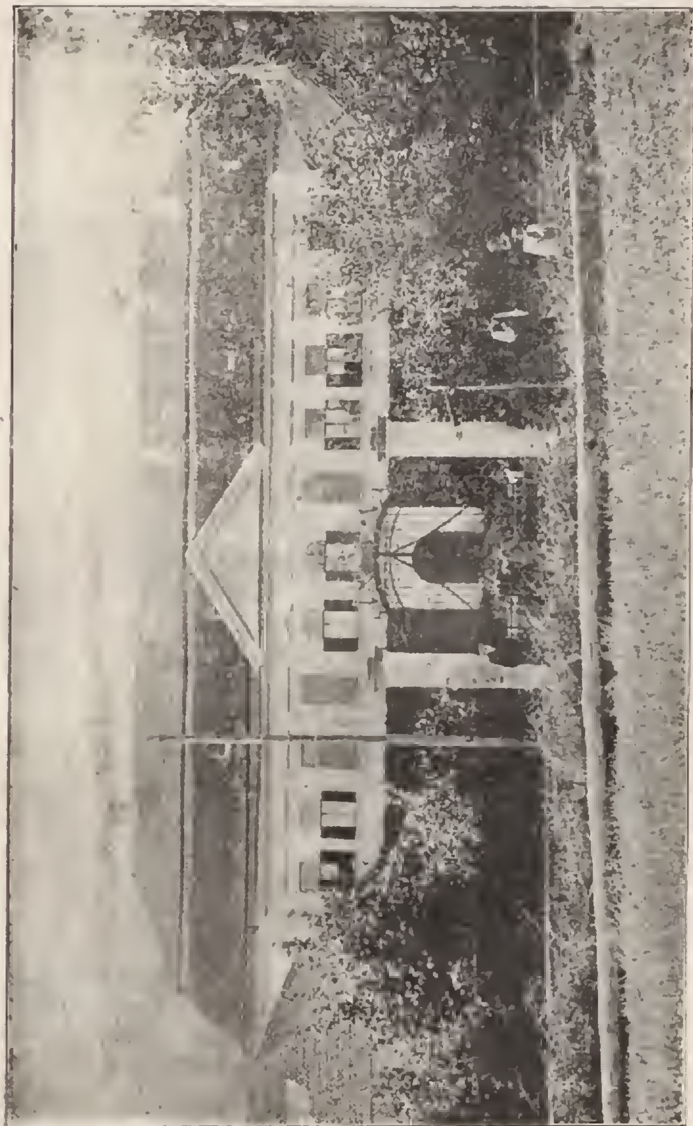
sv. p. z Prusinovic († 1723) a brněnského lékaře Val. Ant. z Blumenberka († 1761). V zimě r. 1713 byl kostel úplně vykraden; tehdy

Obr. 22. Dukovany (část na silnici).

obrátila se obec s prosebnou listinou na všechny obce moravské o milodary. V novější době (r. 1901) byl kostel důkladně opraven nákladem pí. patronky; také přistavěna nová sakristie. Na věži

visí 2 zvony, z nichž větší slit k zwoláni slova Bo od Wácl. Konwarze ve Welké Bitessy 1567. Druhý zvon 7 ctů těžký za-

Obr. 23. Zámek v Dukovanech.

koupil býv. majitel Jan Nep. ryt. Hoffer r. 1781. Slit byl ve Znojmě. Nová farní budova postavena byla r. 1902 nákladem

patronky. Vlastní jmění kostelní obnáší 764·68 K a zádušní 7026·82 K. (Bevier z Blumenberka založil r. 1760 kapitál na 24

Obr. 24. Lihovar a býv. pivovar v Dukovanech.

mší a mimo to 400 zl. na věčné světlo). Nově byla zřízena fara r. 1870. Do té doby byli jen kooperatoři z Hor. Dubňan sem dosazováni, kteří často se střídali. Nejdéle působili: Leop. Lojka

(1873—1881), Ferd. Vodička (1881—1895) a Jos. Navrátil (1895—1908). Od r. 1912 jest zdejším farářem Jan Kolísek.

Farní budova jednopatrová mající dostatek místností a vedlejších stavení, zahradu a sklep leží od kostela vzdálena; místnosti mají elektrické osvětlení.

Obr. 25. Kostel v Dukovanech.

Hřbitov pevnou zdí ohražený býval okolo kostela do r. 1836; zachovány jsou tu dosud 2 náhrobky, z nichžto jeden kryje tělo Antonie Rosalie šl. Claudius, majitelky Dukovan, zemřelé r. 1834. Kamenná zeď byla r. 1850 odstraněna. Nový hřbitov leží asi 2 min. na západ od kostela. Na obou stranách brány hřbitovní jsou na mramorových deskách vhodné, rýmované nápisy.

Tab. I.

1.

2.

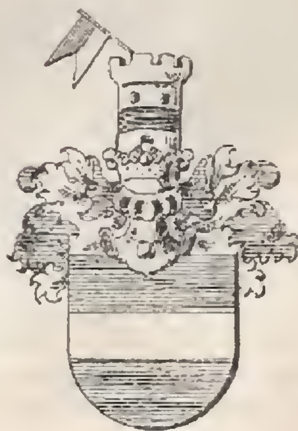
3.

4.

5.

6.

Erby některých rodů usedlých na Hrotovsku.
1. Lva z Rožmitálu, 2. bar. Siny, 3. z Ostešova, 4. hr. Harnoucourta, 5. hr. Taaffe-ho, 6. Zahradeckých ze Zahrádek.

Mimo kostel mají v Dukovanech 2 kaple; větší založena byla ku cti nejsv. Trojice r. 1689 od jistého Frant. Petriadesa, na které až do r. 1842 bývaly hodiny oznamující osadníkům čas, kdy mají vyjíždět do pole na robotu. Kapli dala r. 1915 patronka Giz. hr. Coudenhove zevně opraviti a farníci sbírkami pořídili opravu vnitřní. Druhá kaplička „nad Studánkou" postavena byla r. 1843, aby pitná voda ve studánce zůstávala čistá.

Uprostřed osady stojí socha sv. Jana Nep. postavena roku 1714 od Maxmil. Alžběty Říkovské z Dobřic, před zámkem viděti sochu sv. Josefa postavenou r. 1737 nákladem 2 sester Marie Antonie a Marty Karoliny z Prusinovic, a na jiném místě sochu sv. Floriana založenou r. 1778 od Ignáce ryt. Abela. Kříže, kterých v osadě a okolí jest 9, jsou vesměs z doby novější, až na onen za hřbitovem, který pochází z r. 1818.

Škola. Kdy počalo vyučování školní, známo není; zdá se, že teprve ku konci 18. stol. První známý učitel byl Frant. Römisch, jenž sem přišel r. 1809 z Ryšic. Vyučováno bylo s počátku v chalupě č. 42., až vrchnost vystavěla skrovnou školní budovu na místě, kde nyní stojí radnice. Nová budova školní vystavěna byla r. 1876 na spáleništi čís. 64.; od r. 1909 stojí nejnovější jednopatrová budova pro zdejší trojtřídní školu. Po Fr. Römischovi následoval na škole jeho syn Jak. Römisch, který zde působil 39 roků (do r. 1867). Pak rychle za sebou následovali: Jos. Valášek, Ant. Wimmer a Jan Budík. R. 1889 stal se učitelem a od r. 1891 nadučitelem Jan Hanus, který dosud zdárně zde působí. Ženským pracím vyučuje se od r. 1885. Školních dítek je přes 150.

Lid živí se hospodářstvím a chovem dobytka. Do obce patří 1259 ha půdy, z čehož připadá 712 ha na pole, 30 ha na luka, 16 ha na zahrady, 39 ha na pastviny a 414 ha na lesy. Velkostatek měl r. 1914 půdy 656·57 ha.

R. 1910 chovalo se 71 koní, 297 kusů hovězího, 311 kusů vepřového dobytka, 137 koz a 2 ovce; včelařilo se ve 48 úlech.

Z národního kroje a nábytku nezachováno ničeho. Půda v okolí Dukovan jest velmi rozmanitá. Vyskytuje se na blízku několik ostrůvků hadcových, mimo to mnoho náplav. Hojnost dobré hlíny jest podkladem zdejšího hrnčířství a kamnařství, dolování na železnou rudu pro vzdálenost tavíren přestalo; oblázkové křemenité náplavy jsou vzácným nalezištěm vltavínů.

V místě jest lékař, jenž má svou domácí lékárnu, také záloženský spolek „Reiffeisenka" a dobrovolný sbor hasický založen r. 1892.

Nejbližší železniční stanice jsou Oslavany, pošta a telegraf zařízeny byly r. 1897 v místě působením † majitele Gerolfa hr. Coudenhove.

R 1835 žilo v 98 domech 524 obyvatel, r. 1870 ve 106 dom. 641 obyv., r. 1900 ve 119 domech 783 obyv., r. 1910 načítáno ve 140 číslech 760 obyv., mezi kterými bylo 5 s obcovacím jazykem německým.

Dějiny.

Asi v 2. pol. stol. XIII. dostaly se Dukovany řádu templářskému, který zde kostel založil. R. 1295 koupil jistý Albert z Melren a (později Alšík z Dukovan jmenovaný) osadu Dukovany. (Reg. II. č. 1695.) Nechtěje templáře zkracovati v požitcích desátkových, dal se tázati starých lidí, ku kterému kostelu platívali desátky? Oni vyznali, že ku sv. Petru v Hor. Dubňanech platili menší desátky: z jehňat, selat, kuřat a hus, také vejce, sýry a pod.; mimo to dověděl se, že ku kostelu v Dukovanech patřily 2 lány a 10 čtvrtí a pole na 8 jiter. Prohlašuje tedy, že bratřím templářům ze svého statku v Dukovanech platiti a držeti bude, jak bylo za starodávna.

R. 1298 podepsán Alšík jako svědek na listině Mikuláše z Dobřinska; potomstvo jeho snad brzy vymřelo. R. 1325 prodal král Jan Jindřichovi z Lipého za 150 kop zboží v Dukovanech, které naň připadlo úmrtím Jindřicha z Dukovan. Když se Dukovany napotom připomínají, patří již ku blízkému hradu **Rabštejnu.** Severozápadně od Dukovan pobliž Skrejského mlýna na strmé skále nad řekou Jihlavkou viděti značné rozvaliny hradu Rabštejna. (Obr. 26.) V nich dobře rozeznati lze předhradí od vlastního hradu. Základy jsou dosud zachovány, ale všechny zasypány. Jen 2 kusy zdiva vynikají nad ostatek. Každý může poznati, že hrad násilně byl rozbourán. Kdo hrad Rabštejn založil a kdy, nedostatkem zachovaných zpráv zjistiti se nedá. Snad to byl Aleš z Dukovan, neb některý z jeho synů, snad Jindřich z Lipého. Toliko ví se, že počátkem 2. polovice XIV. stol. byl v rukou pánů z Janovic.

R. 1358 prodal Pešek z Janovic hrad Rabštejn s vesnicemi Dukovany a Dubňany pánům Vokovi z Holenštejna a Drslavovi

Obr. 26. Zřícenina „Rabštýn“.

z Šelenberka. Synové prvého Pavel a Raymvald z Holštejna (Holenštejna) dědili roku následujícího zmíněné zboží a sice Raymvald hrad Rabštejn a Pavel vesnice Dukovany a Dubňany, které však r. 1360 bratru Raymvaldovi s tou podmínkou postoupil, kdyby potomstva neměl, aby je opět odkázal Pavlovi a ostatním bratřím z Holštejna; načež Raymvald své ženě Dorotě na tom zboží věno zapsal. Brzy na to přešel celý ten majetek trhem na markraběte Jana, který posledním (třetím) kšaftem z r. 1371 odkázal hrad Rabštejn s Dukovany a Dubňany druhorozenému synu Janu Soběslavovi, po jehožto povýšení za biskupa hrad přešel v majetek markrabího Prokopa.[1]) Tento za věrné služby daroval hrad s příslušenstvím svému neohroženému stranníku Hynkovi z Kunštátu, t. zv. „Suchému Čertovi“, který r. 1402 se podpisoval: Hynek z Kunina města, pán na Rabštejně a hauptman ve Znojmě; on zůstal v držení hradu až do své smrti (r. 1405). R. 1406 pohnal jej Vok ml. z Holštejna, že jeho manželce Kateřině dlužen jest 50 kop a roku náledujícího pohnán byl vlastním bratrem Jindřichem z Jevišovic z dědictví, nadbytu a ze zástav, „protože ho zastavil i mezi křesťany i mezi židy a on velké ztráty trpěl. Současně pohnal jej Jan z Lomnice, který uveden byl 500 kopami na jeho statek v Horních Dubňanech a, co by chybělo, má se doplniti na Dukovanech. Po smrti Suchého Čerta[2]) vpadl v Rabštejn bratranec jeho Petr z Jevišovic; protož jej pohnal Jindřich z Kunštátu, Hynkův bratr, že mu vpadl v hrad Rabštajn, v to zboží v Rúchovany, Dokovany i v Dubňany, i v Myslibořice, i což k tomu sluší, jakož to na něj spravedlivě padlo po bratru Hynkovi (Suchém Čertu), neboť jeho byl stupníkem. Již r. 1409 byli Jindřich i Petr, poněvadž ze svých hradů okolní kraje loupiti nepřestávali, zajati, do Brna odvedeni, po sedmidenním vyšetřování k smrti odsouzeni a popraveni.

Ve zmatcích, které od r. 1410—1437 trvaly, zmocnili se hradu Rabštejna bezpochyby následkem darování od zeměpána páni z Pernštejna, neboť r. 1436 uvádí se jako majitel Jan z Pernštejna. R. 1448 pohnali ho Hynek a Boček, bratři z Kunštátu, ze 400 hř. gr., že po smrti otce jejich uvázal se v hrad Rabštejn

[1]) D. Z. III., 383, 492, 494, VI. 4.

[2]) Suchý Čert (Hynek z Kunštátu) již po svátcích velikonočních r. 1408 byl mrtev. Zemřel smrtí přirozenou; nebyl tedy, jak mnozí naši historikové tvrdí, r. 1409 v Brně popraven.

nejsa žádným poručníkem, a pobral penize a jiné věci a toho jim vrátiti nechce, dálo pohnali ho z 1000 kop, že v hrad Rabštejn se uvázal, na kterém mají zápis 1000 kop, a pak jej prodal, žádného práva k tomu nemaje. Teprve r. 1464 (Půh. IV, str. 82) mezi panem Bočkem Suchým Čertem z Kunštátu a p. Janem z Pernštejna páni nalezli: „poněvadž pánům některým v paměti jest, že jest se pan Pernštejnský v Rabštejn a zboží k němu příslušné uvázal, z kterých jej viní p. Boček, markrabiným a panským rozkázáním, a zase markrabině Milosti a jeho podkomoří Rabštejn a těch zboží postoupil, že pan Pernštejnský p. Bočkovi odpovídati nemá. Avšak pokud tento spor trval, byl hrad Rabštejn, ze kterého se konaly loupeže, — známo není, kdo se na něm usadil — z rozkazu stavů zemských r. 1440 v Meziříči shromážděných rozbořen. Stalo se to ovšem teprve několik let po usnešení tom. Na to mluví se v listinách pouze o „zboží Rabštejnském", o které páni z Kunštátu ještě r. 1481 se soudili. Bezpochyby padlo zboží Rabštejnské po ztroskotání hradu na krále, který je udělil částečně pánům z Lipého což dokazují doklady:

R. 1476 Pertold z Lipého, nejvyšší maršálek království Českého, na zápisy, které měl od králů Ladislava a Jiřího na Evančice s hradem Rabštejnem sbořeným, na Litobračice a Mikulčice, dává dobrou vůli Vilémovi z Pernštejna a na Helfenštejně, nejvyššímu komorníku brněnskému. R. 1481 Boček z Kunštátu a z Polné pohání Pertolda z Lipého a z Krumlova, že mu drží zboží Rabštejnské, nemaje práva. R. 1484 král Vladislav Vilémovi z Pernštejna potvrzuje zápisův, kteréž má po nebožtíkovi Pertoldovi z Lipého na Evančice, Rúchovany a Mikulčice, dává jemu na nich život a připisuje 8000 zl. uh. k sumě zástavní. Vilém s dobrou vůlí postupuje zápisův Jindřichovi z Lipého, jehož byl poručníkem. R. 1486 (datováno ve Vyškově) král Matyáš dává Vilémovi z Pernštejna k zpupnému dědictví posud manská městečka Evančice a Rúchovany, vsi Litobračice a Mikulčice a hrad sbořený Rabštejn, k němuž jsou dvě vesnice: Dukovany a Heřmanice. Vklad listu krále Matyáše do zemských desk proveden r. 1490 (2—2).

R. 1496 učinili Vilém z Pernštejna a Jindřich z Lipého, jenž si vzal Vilémovu dceru Bohunku za manželku, smlouvu o město Evančice, městečko Rouchovany, o vsi Litobračice, Heřmanice a Dukovany, o Ketkovice, Čučice a Rapotice, též o rybníky náležité

k pustému hradu Rabštejnu, začež Jindřich zaplatil 2200 kop gr. a 800 zl. uherských.

R. 1514 Jan z Lipého, nejv. maršálek království Českého, zapsal se, že svému dědovi Vilémovi z Pernštejna výše jmenované zboží postoupí, kdyby mu svou vůli v tom 3 měsíce napřed dal věděti; k tomu však nedošlo. R. 1535 Jan z Pernštejna přenesl všecko právo své, které měl po otci Vilémovi z Pernštejna na zámku pustém Rabštýně, na městě Evančicích, na městečku Rouchovanech, na vsi Litobratřicích, na vsi Heřmanicích a na vsi Dokovanech na pána Jana z Lipého. Tím byly Dukovany a zboží Rabštejnské na delší dobu spojeny se statkem Krumlovským. Ale r. 1596 Jan z Lipého a na Krumlově vložil Jindřichovi Březnickému z Náchoda a na Tulešicích ves Horní Dubňany s farou a kostelním podacím, ves Dukovany s pustým zámkem Rabštejnem a jiným příslušenstvím (4, 20). R. 1615 byl majitelem Dukovan Jiří hrabě z Náchoda a po něm jeho syn Ferd. Leopold pán na Tulešicích.

Roku 1658 koupil od něho Dukovany Jan Vilém Müller z Mühlbachu, menší písař markrabství mor. za 4250 rýnských a zanechal statek dvěma dcerám,[1]) z nichžto starší Judita Maria, manželka Jana Ctibora Říkovského z Dobřic[2]) (erb 7.), r. 1686 statek převzala a svého muže do spolku vzala. Ctibor Říkovský prodal Dukovany svému nejstaršímu synovi Janu Josefovi a jeho nevěstě Terezii Antonii Brabantské z Chobřan (intabulace z r. 1720), načež oba r. 1722 prodali Dukovany Karlu Jiřímu Podstatskému z Prusinovic, po jehožto smrti († 1723) jeho dědicové — 3 dcery — (Byly to: Marie Karola bar. Kaltšmidová, Anna Haugvicovna z Biskupic a slečna bar. Marie Antonie.) r. 1739 lékaři brněnskému Val. Antoninovi Bevierovi z Blumenberka Dukovany prodaly (erb 27.), který před svou smrtí († 1761) odkázal je své ženě a synovi po své zemřelé dceři Antonii, Frant. Schleichartovi z Wiesenthalu, jenž r. 1773 statek postoupil svému bratru Karlovi, od kteréhož je koupil r. 1774 komisař znojemského kraje Jan šl. Hofer. Po jeho smrti byl zadlužený statek veřejně prodán r. 1784 brněnskému kupci Ignáci šl. Abelovi (erb 11.), jenž již po 3 letech kupem je přepustil za 60.000 zl. hra-

[1]) Poručníkem nedospělých byl Jiří z Grynersperka.

[2]) Poslední její vůle z r. 1703: půl Dukovan odkázala svému muži, půl svým 6 dětem.

běnce Marii Brigitě Malabaile z Canalu (Kanálu), roz. hr. Chotkové, která zdejší zámek znova postaviti dala. Po její smrti[1]) následoval r. 1817 manžel hr. Josef Malabaila a pak (od 1826—1829) její vnuk hrabě Josef Taaffe, jenž Dukovany opět silně zadlužil. (erb 5.) Od tohoto přešel statek trhem r. 1829 za 87.000 zl. na paní Antonii šlechtičnu Claudius († 1834), pak na jejího syna Jindřicha, který se r. 1839 zavázal ročně platiti 80 zl. stř. a dodávati 14 sáhů měkkého dřeva lokalnímu zdejšímu kaplanovi.

Na základě kupní smlouvy z r. 1848 obdržel statek Dukovanský za 180.000 zl. a 200 dukátů klíčného od Jindřicha rytíře Claudius-a Frant. Lettmayer, který odkázal († 13. ledna 1848) Dukovany svým nezletilým dětem Richardovi, Eugenovi a Františce stejným dílem. Jejich matka v druhém manželství měla barona Adolfa Poche, místodržitele mor. Statek celý převzal, vyplativ ostatní 2 dědice, r. 1869 Richard bar. Poche-Lettmayer,[2]) který r. 1876 prodal jej hraběti Rud. Stadionovi, od něhož roku 1878 dědila jeho dcera Gizela hrab. Stadionova, která se r. 1894 provdala za hrab. Gerolda Coudenhove a jest majitelkou dosud.

Statek vyměřen jest na 656·57 ha, z toho 169 ha pole, 33·35 ha pastvin a 402 ha lesa.

Neblahým hospodařením majitelka byla nucena statek rozparcelovaný po kusech rozprodati, což provádí agrární a průmyslová banka (filiálka) v Třebíči.

Zámek s parkem majitelka si podržela až do konce r. 1915.

R. 1672 v Dukovanech usedlí byli: 1 pětičtvrtláník, 3 celoláníci, 7 půlláníků, 5 čtvrtláníků neb podsedkářů a mlynář.

Pětičtvrtláník měl $29^1/_4$ míry I. a $58^1/_4$ míry II. třídy, celoláník $23^1/_4$ míry I. a $46^1/_2$ míry II. tř., půlláník $11^3/_4$ míry I. a $23^1/_2$ míry II. tř., podsedkař $5^3/_4$ míry a $11^1/_2$ míry II. tř. Mlynář na mlýně o 1 slož. měl 1 míru I. a 2 míry II. tř. Od r. 1657 nově osazeny byly 1 lán a 1 čtvrtlán; nově zpustly následkem úmrtí majitelů 3 lány, 1 půllán a 2 čtvrtlány. Starých pustých bylo: 3 celolány, 1 půllán, 7 čtvrtlánů.

[1]) Závěť její intabulována byla r. 1810.

[2]) Brněnský velkoobchodník Fr. Lettmayer koupiv statek Dukovanský r. 1846 nebyl šlechticem, protož musel zažádat, aby mu dle měšťanského práva Brněnského udělena byla schopnost ten statek držeti. On ale odvolal se na smlouvu potvrzenou králem Vladislavem r. 1486 a popudil tím proti sobě stav šlechtický.

Ve vsi byl dvůr panský dvoulánový, jenž měl 70 mir I. a 140 mir II. třídy.

Jména tehdejších obyvatelů: Pešek, Horej, Chromý, Jiráček, Kopeček, Krbábek, Koštýř, Nečas, Pospíšil, Řezník, Telecký, Tkadlec, Zahradník, Zelinka, mlynářem byl Havlín. Před válkou 30letou osadníci zcela jinak se jmenovali.

R. 1750 učinila vrchnost toto přiznání: U dvora $667\frac{1}{8}$ míry pole, z čehož $\frac{1}{8}$ úhořila, $7\frac{3}{8}$ míry zahrad, luk na 58 vozů sena a 30 otavy, rybník na 50 kop kaprů a pivovar na 120 sudů piva; lesů, ve kterých nejen panský, nýbrž i selský dobytek se pásal, bylo 520 měř.; sedláci odváděli vrchnosti 159 slepic a 795 vajec, mimo to museli napřísti 159 liber přediva. Činže dostávala vrchnost od hospodského 80 zl., od kováře 12 zl., z chalup 10 zl., z Horního mlýna 53 a z Dolního 86 zl.; desátku brala 40 měř. pšenice, 15 měř. ječmene, 90 měř. žita, 56 měř. ovsa a 12 měř. hrachu. Duchovní správce desátku nedostával, poněvadž nebyl farářem, nýbrž jen administratorem, ale od vrchnosti dostával: 80 zl. ročně, na stravu 104 zl., fund. peněz 18 zl. a 14 sáhů dříví.

Ohledně roboty udáno, že pololáníci robotují od Jana do Václava párem koní 3 dni a pěšky též 3 dni, čtvrtláníci celý týden pěšky a chalupníci a podruzi 1 den v týdni pěšky.

Při komisi, která se toho roku konala, osadníci stěžovali si na vrchnost: 1. že před lety, když baron Podstatský byl poručníkem kontesy Podstatské, Havránkův mlýn připojil k panství a kontribuci platil obci, což nynější vrchnost nečiní; 2. když před 18 lety pan Říkovský se svým sousedem p. Zablatským při vedl o hranice, že poddaní museli $26\frac{1}{2}$ míry obecního pole ustoupiti, začež se jim dostalo $20\frac{3}{4}$ míry úhoru; hlavně ale za 3. že vrchnost nyní užívá pole ze zrušených vinohradů, které patřily osadníkům.

Majitel tehdejší Ant. Vevier baron Blümegen vyvrátil stížnosti ty na základě knih urbariálních, zejména o posledním bodě dokázal, že poručník baron Podstatský z dobré vůle dovolil lidu vyklučiti kus lesa a nadělati vinohradů. Ale poněvadž víno zde se nedařilo, byly vinice zrušeny a v pole proměněny; avšak lidé nemohli ani vlastní pole obdělat, protož vrchnost, aby pozemky ty něco vynášely, vzala je zpět a je obdělává.

O mlýně Havlinově se praví, že r. 1670 úplně vyhořel a vrchnost znova jej dala postaviti: pak jej roku 1745 prodala náměstskému poddanému Janovi Tkanému, ale kontribuci za mlýn dosud platí.

Tehdy usazeno bylo zde 22 pololáníků, 9 čtvrtláníků a 22 domkařů na panském gruntě.

Pololánici drželi 60 měř. pole, na $^1/_8$—$^3/_4$ míry zahradu, 2 míry pustin a luk na $1^1/_2$—3 vozy sena. Robotovali od Jana do Václava 3 dni s párem a 3 dni pěšky.

Čtvrtnici drželi asi polovici pozemků a robotovali celý týden pěšky: někteří z nich měli něco pole a malou zahrádku.

Domkaři a podruzi robotovali po celý rok 1 den v témdni.

Obci patřilo $12^1/_2$ míry pole a 22 měř. pastvin.

. K hospodě panské příslušelo 30 m. pole, mistru ovčáckému $2^1/_2$ míry a tolik také kovářovi. Řemeslníci v obci byli 4: švec, krejčí, tkadlec a kovář.

Jména osadníků: Bartůněk, Figl, Chaloupka, Heda, Jeslovský, Jílek, Fiala, Horák, Kohr, Kopeček, Kadlec, Nečas, Novoměstský, Novák, Oulehla, Poláček, Polák, Řeřicha, Slon, Smětal, Trnka, Tručka, Volf, Zelinka.

Jména tratí: U Heřmanské stezky, v Jutřích, k Řešickým hranicím, u Baby, na Vinohradech, u Frejunku, u Vokrouhlíka, za Mostkem, k Jantoulům, v Taškách, na Rabštejně, na Lhotách, za Branou, za Rabštejnskou loukou, na Dlouhém pastvisku.

Popis praví o Dukovanech, že leží v kopčité poloze, že osení mnoho škodí vody, pololáník že může chovati jen pár koní a 1 krávu, u celé obce seje se nanejvýš 60 měř. pšenice; proso seje se zřídka, len a konopě se nesejou. Obilí na prodej vozí se do vzdálené Třebíče, se dřevem neobchodují, rádi jsou, když dostanou u Myslibořské vrchnosti dříví koupit, kde jim sáh i s dovozem přijde na 2 zl.

R. 1775 byly poměry málo změněné: počet osedlých pololáníků, čtvrtláníků a domkařů se nezměnil. Pololánici platili 20 zl. daně, 2 zl. grunt. činže a dávali 6 slepic a 30 vajec, robotovali v čas žní, senoseče a setby 3 dni s párem koní a 3 dni s 1 osobou, ostatní dobu jen 3 dni koňmo. Čtvrtlánici platili polovici a robotovali v čas žní, senoseče a setby s 1 koněm 3 dni a s 1 osobou 3 dni, ostatní čas jen 3 dni s 1 osobou.

K domkařům přidružil se 23., jenž si zakoupil k chalupě 9 měř. pole, za to platil daně 10 zl., grunt. činže 2 zl. 30 kr. a robotoval po celý rok 5 dní týdně.

Také jména obyvatelů zůstala celkem; nově přibyli: Blundra, Jeřábek, Berecký, Pospíšil, Břečko, Blümel a Kondelka.

R. 1866 zavlečena byla do Dukovan pruským vojskem cholera, které podlehlo 20 lidí. Dne 30. června 1894 vypukl v osadě požár poblíž kostela, který jen s tíží byl zachráněn.

Heřmanice

(do Heř—ic, v Heř—cích) osada pojmenovaná dle osob. jména „Heřman" leží asi 9 km na jihovýchod od Hrotovic a 4 km na východ od Rouchovan. Jest ta malá osada, která až do r. 1894 spojena byla v jedinou obec s městečkem Rouchovany, kamž vysílán byl jeden občan jakožto výbor osady Heřmanic, jenž doma zastával starostu.

Osada má jediný vchod úzkou uličkou ze silnice vedoucí z Rouchovan: náves, na které stojí kaplička se zvonicí, jest úplně uzavřena. Kolem návsí jsou domy 7 starousedlých láníků, nyní 14 pololáníků: starší domy hledí do návsi štítem, mladší průčelím, všechny stavěny jsou z kamene a vepřovic. Mimo náves leží několik roztroušených stavení u silnice a nad ní „na Kopci" směrem k Dukovanům.

Přifařeny jsou Heřmanice do Rouchovan, kamž také dříve byly přiškoleny. Avšak pro značnou vzdálenost do městečka zařídili si občané vyučování v obci samé již v první polovici min. století. Za souhlasu úřadu farního dosazoval nadučitel rouchovanský sem výpomocné učitele, kteří způsobilosti učitelské neměli. Jakýsi Lichtnekr, jenž byl „oboistou", začal vyučovati asi r. 1840; nástupce jeho J. Růžička býval u dělostřelců desátníkem. Vyučovalo se v domech v číslech 28., 35. a 13., kde právě byla prázdná světnice. R. 1856 přistavěna místnost školní ke zvonici; v ní vyučovalo se až do r. 1861, kdy dítky z Heřmanic odkázány byly do školy ve Skrejích. Od r. 1895 chodí děti do vlastní budovy školní v Heřmanicích, která teprve roku

1902 samostatnou školou opatřena byla. Škola jest jednotřídní, navštívena asi 70 dítkami; správcem jest od r. 1900 J. Hála.[1])

Ve škole umístěna jest lidová knihovna čítající 50 svazků.

Lid zabývá se rolnictvím; kroj starý vyhynul.

Starý pomalovaný nábytek zachoval se toliko v čís. 2. (u Ignáta Hrůzy.)

R. 1890 žilo zde v 39 domech 210, r. 1870 ve 32 domech 181 obyvatel, r. 1910 napočítáno 195 obyvatelů českých, katolíků ve 42 domech.

Půdy patří do Heřmanic 330 ha, z čehož jest 280 ha pole, 1·5 ha luk, 3·7 ha zahrad, 24 ha pastvin a 12 ha lesa.

Dobytka se r. 1910 chovalo: 25 koní, 92 hovězího, 123 vepřového dobytka a 28 koz; včelařilo se ve 33 úlech.

Obec sama má asi 30 jiter (17·2 ha) pozemků, které s polovice jsou pastvinami, s polovice polem.

Ze tratí sluší vytknouti trať „na Bařinách", na které nalezeno bylo na 20 kamenných sekýrek z mladší doby kamenné, a trať „na Voběšenéch" směrem k Rouchovanům.

Rodný dům nejdéle drží u Makšů a u Nováků. Ve staré pečeti má osada krojidlo a radlici.

Po válce 30leté byly Heřmanice slabě osazeny: totiž pouze 2 dvouláníky, kteří měli po 80 měrách II. a III. třídy a 4 celoláníky, kteří drželi polovici půdy. Pust ležel jen 1 domek. Jména tehdejších obyvatel byla: Bartoš, Hofbauer, Holubář, Kolář, Musil.

R. 1750 bylo zde usazeno 7 sedláků a 2 domkaři; sedláci robotovali 3 dni v témdni párem koní a domkaři pěšky 1 den. Desátek velký, totiž: $12^7/_8$ měř. pšenice, 3 měř. ječmene, $36^1/_8$ měř. žita, 14 měř. ovsa a $2^1/_2$ měř. hrachu odváděli vrchnosti. Dle doznání brala tam vrchnost na Jiřího a Michala gruntovní činže 12 zl. $41^1/_2$ kr., luční činže jen $37^1/_2$ kr.

R. 1776 žili zde 4 celoláníci, 6 pololáníků a 4 domkaři. Celoláníci měli $135^2/_3$ míry pole, $^1/_2$ osminy měř. zahrady, 5 měř. pustin a luk na 1 vůz sena; platili kontribuce 50 zl., činže grunt. 1 zl. 44 kr., robotovali od Jana do Michala 3 dni s párem koní a 1 pěší osobou, ostatní čas jen 3 dni s párem koní; robota na ten čas hrazena platem.

---

[1]) Podal popis vesnice pro Vlastivědu.

Pololánici měli $68^3/_4$ míry pole, na $^1/_2$ m. zahrady, $2^5/_8$ měř. pustin a luk na $^1/_2$ vozu sena, platili poloviční kontribuci a grunt. daň, robotovali od Jana do Michala 2 dni s párem a pěší osobou aneb 6 dní s pěší osobou, ostatní čas buď 2 dni s párem neb s pěší osobou 3 dni. Robota na ten čas se platí.

Domkaři platili kontribuce 1 zl. a činže grunt. 15 kr., robotovali 1 den.

Jména obyvatel: Boreš, Černý, Holubář, Horák, Kárka, Kočí, Podhradský, Spor. Chumlický, Máca, Suttner.

Dějiny. Osada Heřmanice v listinách připomíná se již ve 14. věku; ale poněvadž v Brněnském kraji několik osad toho jména jest, těžko bývá určiti, které kdy Heřmanice se míní. Naše Heřmanice patřily ku nedalekému hradu Rabštejnu. Počátkem 15. stol. byly od hradu odloučeny a zastaveny snad od Suchého Čerta, jenž býval v peněžité tísni. Možno, že již před tím byly Heřmanice zastaveny, jak dokazují půhony:

R. 1408 Jan z Bohušic pohání p. Alše z Bítova, protože mu od 15. let vpadl v Heřmanicích on a jeho bratři ve 3 hř. platu, ježto jeho otci zastavili on a jeho bratři neboli jejich otec.

R. 1410 Jiřík řeč. Lýsek z Ústí pohnal Zbyňka z Lipňan, že mu jest mocí vpadl v jeho zástavu Heřmanice a skrze to přišel o 50 kop.

Ostatně byly napotom Heřmanice úzce spojeny s městečkem Rouchovany a s ním se dostaly velkostatku Krumlovskému (viz tam).

Desátky ze zelnic platili faráři do Rouchovan; také místo másla od každé krávy 3 kr. a každé 10. drobné zvíře (jehně, husu, kuře, kůzle): nebylo-li 10., tedy za každé 1 kr.; obec dávala faráři 10 sáhů dříví.

Osadníci měli povinnost rozvážeti ryby z jednoho rybníka do druhého, dodávati příležitosti na dovoz vína, piva a kořalky; celoláník, který nevozil, zaplatil 12 zl., pololáník 6 zl.

Obec odebírala sůl a nápoje od vrchnosti. Ostatní viz u Rouchovan.

▫▫▫▫▫▫

Hrad Holoubek.

Asi 40 min. na sever od Plešic viděti na příkré ostrožině řeky Jihlavky rozvaliny hradu Holoubka, jejž tamní lid také hradem Plešickým nazývá (Obr. 27.) Kdo hrad v těchto osamělých končinách, na místě skrytém postavil, známo není. Vznikl snad za panování krále Jana Lucemburského, kdy šlechta za nepřítomnosti dobrodružného panovníka silné hrady v Čechách a na Moravě stavěla, aby si zajistila nadvládu v zemi. Pravděpodobá se, že hrad postavil Konrát Payer se svým bratrem Bohušem ze Starče, kteří ve znaku svém měli letícího holuba. (Viz znak 30.) Oba bratři spolčili se r. 1349 se všemi statky a Konrát odevzdal r. 1353 hrad Holoubek (který po německu Taubenstein jmenovali), a vesnice Plešice, Vilémovice (Dolní) a Slavětice (Slavičice) svému bratru Bohušovi; Konrát † 1356. Toho roku vdova po něm Eliška učinila obdarování svakovi svému Bohušovi a jeho dcerám Elišce a Evě.

Páni z Holoubka měli rozsáhlé statky okolo St. Říše, Želetavy, Kněžic a Starče; také drželi Hrotovice a zboží okolo Zaječího. Bohuš ze Staříče řeč. z Holoubka náležel mezi přední pány moravské; r. 1371 podepsal poslední vůli markraběte Jana a zemřel r. 1376. Toho roku vdova po něm Adlička svým synům, které s Bohušem měla,[1]) věno své v Šebkovicích odevzdala. Syni po Bohušovi z Holoubka byli: Jan z Holoubka, Mikeš Rulant z Holoubka a Bohuš z Holoubka jinak z Vanče; dcera, která jej přežila, byla Eva, provdaná za Jana z Konice,[2]) jenž byl r. 1373 zavražděn od Vaňka z Potenštejna. Jan z Holoubka pojistil manželce své Hyzle z Osového 30 kop na vsi Slavěticích, Mikuláš Rulant ženě Anežce 560 kop na Kněžicích. Roku 1378 koupili Jan z Holoubka, Bohuška z Vanče a Daniel z Čepího od Čeňka ze Střížova a jeho syna Ješka ves Střížov (na Jihlavsku), Přímělkov, půl Smrčného (Dolního), Komárovice a Ozřetín a Jan z Holoubka na tom zboží mimo hradiště a patronát kostela (ve Střížově) své manželce Hyzle 300 kop věna pojistil.

[1]) Z této poznámky soudíme, že Bohuš byl druhým manželem Adličky: z prvního manželství byli snad jejími syny Daniel a Jan z Čepího.

[2]) R. 1374 vdovou, Eva odevzdala své věno na Cholině a Přemyslovicích svým bratřím Janu a Mikuláši z Holoubka. (D. Ol. II. č. 461.)

Obr. 27. Zříceniny hradu Holoubka.

R. 1381 Mikuláš Rulant vzal bratra svého Bohuška z Vanče na spolek svých statků a r. 1383 prodal ves Hrotovice hrab. Janu Hardekovi.

R. 1385 prodali Mikuláš a Jan z Holouka Benešovi z Krumlova statky své, které měli v okolí Zaječího, Šakvic (Čičovic) a Přikluk (Příluk), avšak Jan ještě téhož roku zemřel. Po smrti Janově bratři Mikuláš a Bohuš matce své Adličce pojistili na hradě Holoubku, na vsi pod hradem, na Plešicích a Vilémovicích 20 kop důchodu a prodali ves Šebkovice svým věřitelům, jichž předním byl Mikuláš řeč. Tassauer z Třebíče. R. 1385 byl Mikuláš Rulant z Holoubka po druhé ženat a pojistil své druhé ženě Heleně na Kněžicích 3 kopy důchodu. Roku následujícího zapsal týž své sestře Evě tvrz St. Říši, 2 popluží se dvorem, 2 rybníky a zboží ve Stojšicích, les ve vsi Otvírnách s loukou v Budči, štěpnici a louku v Krasonicích a 16 kop na vsi Kněžicích s podmínkou, aby veškeré to zboží po její smrti připadlo jemu a jeho bratru Bohušovi.[1]) R. 1390 prodal Rulant 2 lány v Loukovicích Jaroslavovi ze Šternberka a spolčil se opět všemi statky s bratrem Bohuškou, který mu za to postoupil Kněžice, ale zároveň zrušil spolek, který měl se sestrou Evou, ve prospěch Rulantův. Toho roku daroval Bohuš kostelu sv. Vavřince v Krasonicích tvrz opuštěnou s valy s přivolením probošta kláštera Novoříšského Předbora. List datován na Holoubku (Cod. XI. 605.). Současně prodal 10 kop důchodu z D. Vilímovic Danielovi a Janovi z Čepího. R. 1392 Bohuš z Holoubka přenesl věno matky své Adličky s hradu Holoubka a okolních vesnic na Kněžice, které mu bratr Rulant odstoupil a prodal současně hrad Holoubek a ves při něm, také Pleštice, Vilímovice a Slavětice se 3 mlýny pod Holoubkem a mlýnem ve Slavěticích mincmistrovi Martinovi z Jemnice, který se na to zboží, vyjma 400 kop, ježto své ženě na Vilémovicích pojistil, spolčil s maršálkem Filipem ze Svojanova a Albertem ze Slatiny.[2]) S ním ručil bratr Mikuláš Rulant z Taubenštejna, Jan z Mezřiče, Dobeš z Vanče na Popovicích a j.[3])

---

[1]) Téhož r. (1386) prodal Rulant Mikuláši (Tassaurovi) ze Šebkovic a jeho dědicům a jeho bratru Kunatlinovi z Budějovic 1/26 lánu, 2 čtvrtě a mlýn v Milaticích.

[2]) D. B. I. 110, V. 350, VI. 4. 225, 226, 245, 357, 394, 543, 712, 800, 866, 945. VII. 83, 344, 345, 348, 973, 979, 1018, 1129. [3]) Cod. XV. 336.

I potom, když hrad Holoubek přešel do cizích rukou, majitelé dřívější nepřestali užívati přídomku „z Holoubka" až do vymření. O jejich dalších osudech víme následující:

Beneš z Holoubka zdržoval se na Kněžicích, Mikuláš Rulant psával se také „z Bohuslavic" (u Říše), kde na dvoře se usadil; zemřel již r. 1406, neboť toho roku pohnala Helena řeč. Rulantová Sulka z Radkova, že učinil bezprávný odpor proti jejímu věnu v Kněžicích. Poručníkem toho sporu učinila svého syna Beneše, převora kláštera Luckého. R. 1407 pohnal ji (Alenu Mikšikovu Rulantovu z Bohuslavic) Dobeš z Mezříče, protože mu pobrala nadbyt, jakož Mikeš Rulant jeho otci a erbům ve dsky vložil, nemajíc k tomu práva. R. 1409 soudila se s Adamem z Račic. Připomíná se ještě roku 1415, když v Bohuslavicích prodala dvůr Hanušovi, rychtáři z Říše, a vzdala se ve prospěch Bohuše z Holoubka všeho práva na věno, které měla v Kněžicích.

Bohuš z Holoubka prodal r. 1406 Albrechtovi z Martinic rybníky a splavy u Krasonic a pojistil své (druhé?) ženě Elšce dvůr Stražov, les Ochoz, velký rybník nad Kněžicemi, mlýn a louku pod sv. Vojtěchem za věno 100 kop. Téhož roku odevzdala mu jeho sestra Eva tvrz Říš se vším, co tam měla, čemuž převorkyně Klára odporovala, pravíc, že 2 rybníky jen proto povoleny byly Evě stavěti, že po její smrti připadnouti mají klášteru; taktéž odporoval Dobeš, syn Bohuše z Vanče, který pravil, že své zboží dala Eva dříve Rulantovi a ten je odporučil za svého živobytí Bohušovi z Vanče a jeho dědicům. Aby se vyhnul sporům, prodal Bohuš hned toto zboží, totiž tvrz Říš, 2 rybníky, mlýn v Stojšicích, dvůr a les Otvirny a v Říši 6. trh Bohušovi z Habrovan, proti čemuž převora Klára r. 1407 nový podala odpor. R. 1407 zapsal opět své ženě Elišce 160 kop na dvoře v Kněžicích, na velkém rybníku pod Stražovcem a na celém velkém Černém lese, k čemuž Sulko z Radkova, jeho sstúpník, přivolil. Také se Bohuš spolčil s Janem z Lomnice a jeho synem Tasem na zboží, které měl v Mastníku a na 6 lánech v Budišově. Protož Sulek z Radkova r. 1409 odvolal spolek, který měl na zboží s Bohušem z Holoubka, načež tento se spolčil s Hýnkem z Pacova, (polnim) hejtmanem země moravské.

R. 1412 prodali Bohuše z Holoubka a Sulek z Rudkovic Bohunkovi a Konrátovi ze Skalice $5^1/_2$ lánu, chalupu a lázeň

v Něm. Boroticích a Vajtmilerovi ze Žirotic 3 lány v Damnicích (Tampnicz): Bohuš sám poslednímu prodal 1 lán v Morasicích: ale toho roku uvedena byla paní Marketa, manželka Mikuláše z Mochova v 25 kopách na ves Kněžice Bohuše Holoubka.

R. 1417 Jan z Lomnice, nejv. komoří cúdy Brněnské, Bohušovi z Holoubka na vsích Ždárci, Vratislavě a Březském 20 kop ročního důchodu a, jestli by něco chybělo, na vsi Hnihově (Nihově) pojistil a tento přenesl věno své ženy Elišky z Kněžic a Stražova sem, načež prodal Kněžice s tvrzí, vesnice Rychlov, Větrov, Petrůvky, Mosty, Martinice, Stražov a 3 mlýny Drhovi z Dolan; žil pak na svých statcích u Bylčšky Osovy. Zemřelého Bohuše připomíná půhon z r. 1434, kterým Jan z Lomnice pohnal Václava z Kravař na Mezříčí, že zemřelý Bohuše z Holúbka mu půjčil 200 kop, ježto pak odkázal Janovi z Lomnice a jeho synovi, a Václav z Kravař ty peníze vydati nechce.

Zdá se, že Bohuš zemřel jakožto posledni člen po meči rodu pánů z Holoubka, neboť po něm nikdo z té rodiny se na Moravě nepřipomíná. Eliška, vdova po Bohušovi z Holoubka žila ještě r. 1437, kdy na své věno se spolčila se svými bratry Janem a Hojkem z Hodic.

Bývalý mincmistr brněnský Martin z Radotic koupil sice r. 1392 hrad Holoubek s vesnicemi patřičnými, ale dlouho nedostal se v držení jeho. Na jižní Moravě tehdy zuřili stranici markrabího Prokopa Mikuláš z Lamberka a Hynek „Suchý čert". Tohoto bratr Jindřich z Jevišovic a Přech z Kojetic obsadili hrad Holoubek a drželi jej 14 let, kdežto Martin z Radotic jakožto dvořan krále Zikmundův toulal nejvíce po Uhrách. Teprve r. 1406 odvážil se Martin z Radotic pohnati Jindřicha st. z Jevišovic, že mu drží hrad Holoubek se vším zbožím, které ke hradu patří, dále pohnal Hynka z Kunina města odj. z Jevišovic, že mu jeho list drží moci bez práva, a Jana z Hradce, že právem ustál na Jindřichovi z Hradce svůj hrad Holúbek a ten jemu měl postoupen býti od něho neb od jeho syna a to se nestalo.

Naproti tomu Hynek z Kunštátu řeč. z Jevišovic pohnal Martina z Holoubka a z Vilémovic, že mu je dlužen 1000 kop, že mu jen spraveno 400 kop.

R. 1407 v neděli po 3 Králích uveden byl Martin z Radotic, býv. mincmistr, na hrad Holoubek a zboží k němu patřicí plným právem, které předvolalo Jindřicha z Jevišovic. Tím ještě Martin

z Radotic klidně Holoubka hradu nedostal. Na něm s posádkou zůstal pomocník pánů Kunštátských, Přech z Kojetic. Toho tedy Martin mincmistr pohnal. Páni opět nalezli, že Martinovi má Přech z Kojetic hradu postoupiti ve 3 nedělích. Ale Přech neposlechl, protož Martin násilím hradu dobyl; i pohnal Martin Přecha opět a tu jemu vinu dával, že měl panským nálezem ve 3 nedělích postoupiti mu hradu Holoubka, toho pak neučinil a skrze nepostoupení, jakož se byl na tom hradu zavřel a jeho dobývali, zboží jeho opuštěno jest a lidé rozehnáni a škody veliké proto vzal jest; toho pokládá za 600 hř. gr. Současně pohnal původce toho, Jindřicha st. z Jevišovic, že jemu držel bez jeho vůle hrad Holúbek i, což k tomu přísluší, 14 let a toho požíval proti jeho vůli; tu on musil toho hradu na něm a na Přechu z Kojetic dobývati právem; toho pokládá za 1000 hř. Poručníkem toho půhonu učinil Vaňka řeč. Prase z Tržku. Že Přech z Kojetic s hradu Holoubka přepadal loupežně lidi, dokazuje mezi jiným půhon z r. 1408, který podal Jan z Lomnice na Přecha, že jeho lidé z jeho chleba na jeho hrad Holúbek, ježto on jeho v ty časy byl v držení, pobrali koně a jiné věci na svobodné cestě.

Dobýváním hradu a jinými dřívějšími nehodami zadlužil se Martin z Radotic v míře povážlivé a byl pro dluhy často pohnán: R. 1411 kvardián a konvent bratří od sv. Jana v Brně (minorité) pohnali jej, že tehda, ješto byl jat v Rakousích (r. 1400), tu oni k jeho prosbě slíbili zaň za šacuňk za 500 zl., tu jich po dnešní den nechce odvaditi a také dali jsou zaň jeho dlužníkům 20 hř. gr. v Brně, vzemše ty peníze mezi židy a své klenoty zastavivše, tu je slíbil odtud vývaditi a neučinil toho po dnešní den; roku následujícího dostal konvent na Martina z Radotic „contumaciam“, protože k soudu panskému se nedostavil, aniž o rok (lhůtu) žádal. R. 1412 pohnal jej Přibek řeč. Tas ze Semina, že je mu dlužen 3000 zl. čistého zlata. Proti tomu pohnal Martin z Radotic Mikuláše ze Štichovic, že jest koupil u sv. Jana v klášteře pět a sedmdesáte volů od Vincíka, služebníka jeho, a za ně ($112\frac{1}{2}$ hř.) nezaplatil.

R. 1414 Haug, blanař z Vídně, pohnal ho ze 320 zl. uh. červených. Nejvážnějším věřitelem Martinovým stal se Arnošt Flaška z Pardubic neb Rychnburka, jenž požadavek 3000 zl. zdědil po Tasovi ze Semina. I pohnal r. 1415 Martina z Holoubka ze

7.

8.

9.

10.

11.

12.

Erby některých rodů usedlých na Hrotovsku.
7. Říkovských, 8. z Říčan, 9. Pachty z Rájova, 10. Teuffla z Gundersdorfu, 11. šl. Abela. 12. Rodenů z Hirzenau.

400 kop ze škod, které mu povstaly, že mu věas jistiny neplatil a byl pak, když Martin platiti nemohl, téhož roku ten den před sv. Magdalenou uveden na hrad Holoubek a na vše statky a vesnice, které k tomu přináležejí ve 3000 zl. uh., které obdržel zemským právem na Martinu z Holoubka, vyjímajíc 26 lánů a 11 čtvrti a les ve vsi Slavěticích, které věnem držela pí. Helena z Vartemberka. Martin držel u hradu Holoubka dvůr a mlýn, ve Slavěticích 4 lány, 2 čtvrti a mlýn spustlý. Ve Vilemovicích měl Martin 38 lánů a 2 rybníky se stavy, v Plešicích 7 lánů a 1 čtvrt. Proti tomu ozval se Leonhard z Radotic, dovolávaje se, že s Martinem má spolek. Arnošta hned pohnal Svach z Oslavičky, ze zboží Holoubka, poněvadž otec jeho pan Smil mu byl dlužen 56 kop. Již r. 1416 prodal Arnošt řeč. Flaška z Rychmburka hrad Holoubek, jak jej na Martinovi mistrovi mincovství obdržel, Bedřichovi z Říčan, který se s ním a jeho dědici na řečený statek spolčil.

R. 1418 zemřel Martin z Radotic; vdova po něm Anna přijala svého bratrance Stubnara z Jeršpic za společníka na věno, které měla ve Vilemovicích u hradu Holoubka.

O hrad s příslušenstvím přeli se Leonhard (Linhart) s Radotic, synovec Martinův, s Bedřichem z Říčan: prvnější osadil hrad Holoubek. R. 1419 Anna, vdova po mincmajstrovi Martinovi,[1]) pohnala Linharta z Radotic, že jí na věně jejím ve Vilímovicích velí robotovati na hrad Holúbek; roku následujícího pohnal Linharta seděním na Holoubku Mikuláš ze Slatiny, že za jeho ujce Martina z Holoubka, někdy řeč. mincmajstra, dal 200 hř. a on drže zboží ujce svého nechce mu těch peněz dáti; také pohnal Linharta Bedřich z Říčan, že drží jeho hrad Holoubek se zbožím. Současně pohnali kvardián a konvent kláštera sv. Jana v Brně Linharta z Holúbka, že Martin mincmistr, jeho strýc, na smrtelné posteli v Kostnici za svou a svých předků duši 220 kop rozkázal a poručil, aby od toho, kdož by zboží Holúbek obdržel, platěno bylo a on toho platiti nechce.

Za husitských válek dostal se hrad Holoubek do rukou různých, nepovolaných, které odtud páchaly loupeže, což se dělo i z jiných okolních hradů. R. 1434 připomíná se jako majitel na

---

[1]) Anna žila ještě r. 1437; toho totiž roku prodala své věno ve Vilimovicích Vojtěchovi z Mostěnice za 400 kop gr.

Holoubku Beneš z Krhova odj. z Holoubka; stěžoval si toho roku do Jana Zajímače z Jevišovic, že jeho lidé v Krhově, ve Vilémovicích, v Plešicích a před Holoubkem šacoval v lantfrýdě.

Od Beneše z Krhova přešel hrad Holoubek na Raymbrechta z Ebersdorfu, kterého pohnal r. 1436 Jindřich z Říčan, že mu drží hrad Holoubek, dědictví jeho; také Beneš z Krhova pohnal r. 1437 Raymbrechta seděním na Holoubku ze 500 hř., že jemu úmluv nedrží a mimo úmluvy mu sahá o ten trh Holoubek. I zapisoval Beneš z Krhova různým osobám části statku Holubeckého, proti čemuž se Raymbrecht ohradil, protože mu Beneš veškeré své zboží zastavil a přislíbil, že mu za hrad Holoubek s příslušenstvím ruči.

Poněvadž spory o Holoubek nepřestávaly a z hradu loupeže se tropily, usnesli se páni v Mezříči r. 1440 shromáždění, aby hrad Holoubek zároveň s Frajštejnem, Čalonicemi a Rabštejnem rozbořen byl. To se ovšem hned nestalo. Raymbrecht prodal Holoubek Ondřeji z Okárce a jeho synu Albrechtovi (Arklebovi), protož r. 1446 pohnal tohoto Beneš z Krhova z 500 hř., že jest odkoupil jeho základ hrad Holoubek s jeho příslušenstvím, nemaje k tomu práva, ježto on to obdržel na Raymbrechtovi panským soudem a současně pohnal Jan ze Skalice a z Krhova Václava z Okárce, když otec jeho a bratr Arkleb koupili Holoubek od Raymbrechta Evrstorfara, tu mu p. Evrstorfar odkázal na nich 300 kop a oni mu slíbili to vyplatiti a toho jsou neučinili, a on drže nápad svého otce, nechce mu plátce býti.

Toho roku (1446) byl hrad Holoubek rozbořen a majetek k němu příslušící odevzdán pravému majiteli Jindřichovi z Říčan. (Viz znak 8.) Tento však již r. 1447 dal Hanušovi z Rájce spustlý hrad Holoubek a vše zboží k hradisku patřící, totiž vesnice Pleštice a Vilémovice zapsati. Slavětice si ponechal, kteréžto současně zapsal Janovi z Arklebic a Myslibořic. Hanuš z Rájce vyplatil také dvůr v Plešicích Mikuláši z Okrašovic a tento mu zapsán byl. Hanuše z Rájce pohnal ihned Václav Hecht z Rosic ze 200 hř., že mu odkoupil základu jeho Holoubka s jeho příslušenstvím od Kněze Trojana, opata třebického, na kterémž měl postihnouti dluhu svého, kterýž mu opat dlužen zůstával; zároveň žaloval opata třebického, že mu platu nevydává. Toho také roku pohnal Jan z Pozořic Ondřeje z Okárce z 10 hř. gr., že, když držel Holúbek, jeho služebníci mu koně pobrali.

Od těch dob zůstal hrad Holoubek v rozvalinách; statky k němu přináležející připadly později většinou ke statku Valeckému.

Rodokmen pánů z Holoubka.

Konrád Payer † 1356 manž. Eliška			Bohuš ze Staříče † 1376 manž. Adlička	
Mikeš Rulant † 1406 držel Hrotovice 1. manž. Anežka 2. manž. Alena z Bohuslavic	Bohuš z Hol. † před 1434, prodal r. 1392 Holoubek, r. 1417 Kněžice manž. Eliška z Hodic žila ještě 1437	Eva	Jan z Hol. † 1385 manž. Hyzla	Eliška
2. Beneš, převor klášt. Luckého.				

oooooo

Chroustov

jest malá dědinka ležící asi půl hodiny na severovýchod od Valče v dolíku u lesa; má nyní 15 čísel a 67 obyvatel; r. 1835 žilo tu v 8 domech 72 obyvatel, r. 1870 v 10 domech 65 obyvatel. Půdorys osady má podobu obdélníka. Náves, do které vede jediná cesta, jest na obou koncích otevřena. Domy, které jsou stavěny z tvrdého materiálu a zomitány, stojí ve 2 řadách štítem do návsi. U čísla 11. jest výstupek (žudr). Pro výměnkaře jest postaven zvláštní domek vedle budovy hospodářské.

Uprostřed návsi stojí kaple Panny Marie z r. 1890.

Mezery mezi jednotlivými domy vyplněny jsou zahradami; také před domy jsou zahrádky. Na kraji vesnice stojí rozsáhlá myslivna, která dříve bývala panským dvorem.

Chroustov, jenž se Střebenicemi a Plešicemi jednu obec tvoří, jest přifařen a přiškolen do Valče.

Jmění obecní sestává ze 3 ha pozemků. Obecní tratě se jmenují: Na Dlouhých, v Lišči (snad v Lišti), Polouděli, Dolní a Horní Široky; louky jmenují se Punčošky a Ovarky; na Hradech je les. Staré rody jsou Musilův a Jonášův.

Pod vesnicí stávala asi před 50 lety panská cihelna.

Ke Chroustovu patří jen 146 ha půdy a to 124 ha pole, 2·2 ha luk, 1·6 ha zahrad, 15 ha pastvin a 3·4 ha lesa.

Chroustov jest starou osadou, která však v 15. stol. zanikla; r. 1520 jmenuje se pustou. Nově ji založil r. 1710 Leopold rytíř Odkolek, rozděliv polnosti ode dvora mezi nové osadníky za konání roboty. Později obyvatelé domky určitými splátkami vykoupili. Ke každému domu přidělen byl čtvrtlán, což dosud trvá, takže v osadě domkařů není.

Za starých dob příslušel Chroustov ku hradu Holoubku maje pak stejné s ním osudy jako sousední Střebenice a Plešice. V Deskách Brněnských osada Chroustov několikráte se připomíná, avšak s jistotou nedá se určiti, který Chroustov se míní. Snad se na tento Chroustov vztahují následující položky:

R. 1385 (VII, 95) Ješík z Chrústova a Drslava, vdova po Chrústovi, své zboží v Chrústově a véno prodali Ráčkovi ze Zbraslavy a r. 1398 Michal řeč. Ráček z Chrústova své ženě Oršule na 3 lánech, 3 chalupách a mlýně $2\frac{1}{2}$ kopy ročního důchodu pojistil a Pavlík, bratr Oršulin, to přijal.

Položky tyto týkaly by se nějakého svobodného dvora.

S hradem Holoubkem připadl Chroustov k Valči.

R. 1750 bylo usazeno v Chroustově jen 8 chalupníků, kteří ještě neměli určitě vyměřené půdní podíly a robotovali celý týden pěšky. Jména jejich byla: Bartoš, Borek, Čaněk, Hajduk, Holoubek, Koukal, Musil, Záruška.

R. 1775 bylo stejně chalupníků; všichni měli určité půdy přidělené, totiž $20\frac{1}{4}$ míry pole, 3 osm. zahrady a louky na $1\frac{1}{4}$ vozu sena, platili grunt. činže 5 zl. a daně 18 kr., odváděli 2 kapouny a 22 vajec. Robotovali po celý rok 6 dní týdně.

▫▫▫▫▫▫

Kordula

jest vesnička, vlastně kolonie Ryšická ležící půl hodiny severozápadně od Ryšic; domy, jichž jest nyní 21, stavěny jsou v jedné řadě; na severním konci proti nim stojí cihelna. Přifařena jest vesnička do Horních Dubňan, přiškolena do Ryšic. K obci patří 105 ha půdy, ze které na pole připadá 92 ha, na pastviny 9 ha a na zahrady 1 ha.

Založena byla osada, poblíže které se dolovala železná ruda, v letech mezi 1710—1730 a sice majiteli statku Ryšického, ku kterému Kordula vždy patřila.

R. 1731 prodal Bernard Antonín hrabě Rödern Ryšice i „s nově založenou vesnicí“ Kordulou Lukrecii hrab. z Löwingstein-u a jejímu manželi Alanovi za 50.000 rýnských.

R. 1910 načítáno 121 obyv. vesměs českých, r. 1900 ve 21 domech 105 obyv., r. 1870 v 16 domech 72 obyv. a r. 1830 v 18 domech 77 obyv.

R. 1775 za majetníka Ryšic Karla markyza de Ville měli hofeři, kteří bydleli v dominikálních domcích na gruntě, jenž slul „Kordula“, po 6 měř. pole na 2 místech; platili daně vojenské (pro militari) po 1 zl. 30 kr. a robotovali od Jana do Václava týdně 2 dny, od Václava do Jana jen 1 den s 1 osobou. Panský mlýn (Ryšický) měl $6\frac{1}{4}$ měř. pole, platil 6 zl. 15 kr. činže, 30 zl. platu ze mlýna, 30 kr. za maso a odváděl desátek. Ze Spáleného mlýna, ku kterému náleželo 18 měř. pole a luk na $1\frac{1}{2}$ vozu, brala vrchnost 6 zl. činže, 110 zl. platu ze mlýna a za maso 1 zl. 12 kr.

Jména domkařů v Kordule byla: Feldvabel, Hlavatý, Černý, Klobal, Kolář, Kostka, Kronovetr, Macháček, Nohel, Peterka, Procházka, Remeš, Sedmihrad, Zachyňa. (Ostatně viz Ryšice.)

▫▫▫▫▫▫

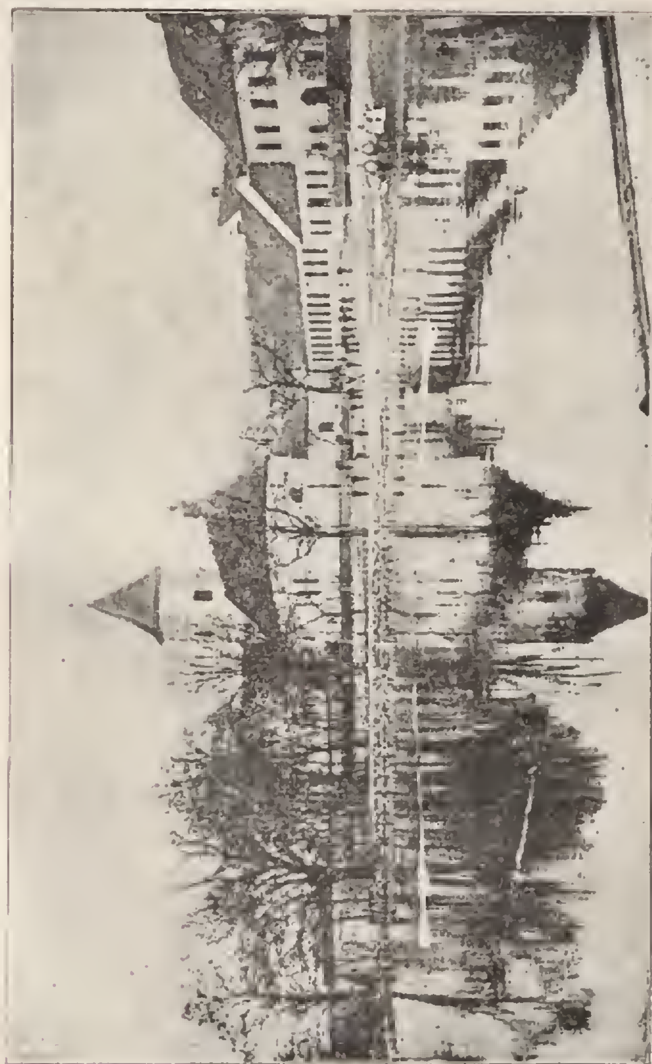
Kounice Horní

(v K—ich) jest městečko ležící na náhorní rovině 356 m vys., jihovýchodně od Hrotovic pobliž řeky Rokytné na silnici z Tavíkovic do Tulešic. Kounice jsou nejvýchodnější osadou okresu. Vzdálenost přímá od Hrotovic obnáší 11·5 km.

Městečko pozůstává ze 2 hlavních ulic a z náměstí; toto má tvar obdelníka, v jehož 1. třetině směrem od Tavíkovic stojí kostel, ve 3. třetině nachází se rybníček. (Obr. 28.) Na levé straně (od Tavíkovic) stojí z kraje panský dvůr (Obr. 29.), dále škola a fara, na straně pravé zájezdný hostinec. Domy stavěné z kamene a cihel hledí průčelím částečně i štítem do náměstí. Grunty (lány, $\frac{1}{2}$lány a $\frac{1}{1}$lány) a chalupy jsou promíchány. Za domy jsou všudy zahrady zakončené stodolami. Na konci osady směrem k Tulešicům stojí kaple.

Samoty sem patřící jsou Valů mlýn s pilou na říčce Rokytné a cihelna obecní.

Městečko má nyní dle posledního sčítání z r. 1910 obyv. 486 ve 84 číslech.

Obr. 28. Horní Kounice (Náměstí).

R. 1890 žilo v 80 domech 620 obyv., r. 1870 ve 73 dom. 501 obyv.; r. 1836 mělo s Halenkovem v 67 dom. 441 obyv.

Nejbližší pošta a telegrafní úřad jest v Tulešicích.

Občané jsou až na několik řemeslníků a obchodníků sami rolníci, kteří kroje původního již dávno nemají a poloměstsky se šatí.

Obr. 29. Dvůr (býv. komenda johanitů) v Hor. Kounicích.

Z celolánu robotovalo se 3 dni s potahem a 2 dni týdně pěšky. Výkupu měl celolán za robotu 264 zl. 34 kr. stř. a za desátky 142 zl. 26 kr.

Půllánici robotovali poměrně ku celolánikům silněji a stěžovali si vždy do toho nepoměru.

Kostel zasvěcen sv. Michalu archandělovi stojí na bývalém hřbitově. Jest to novější stavba ve slohu barokovém; (Obr. 30.) uvnitř jsou 3 oltáře. (Obr. 31.) Vzácností kostela jest krásná křtitelnice slohu barokového (Obr. 32.) a dřevěný velký kříž s uměle řezanou sochou Krista Pána, kterýžto kříž prý pochází ze zrušeného kláštera františkánského a jest na 400 let starý.

Kostel důkladně byl opraven r. 1898, varhany r. 1887. Při opravě obdržel novou křtitelnici.

Na věži visí 3 zvony: Největší 6 ctů těžký z r. 1476 s nápisem: Rex gloriae, veni cum pace, regina coeli laetare Alleluja.; 2. zvon 2 cty těžký z r. 1731 za faráře p. Jana Pirolda a starosty Fr. Vrabce litý.

Hřbitov jest nyní za obcí.

Fara zdejší založena byla zajisté zároveň s komendou johanitů v první polovici stol. 13. a obsazována kněží této komendy, z nichž prvním se vyskytuje farář Niklas r. 1248. Po válkách husitských měli zdejší johanité spory o desátky s husitskými majiteli Kounic, pány z Kunštátu, až konečně komenda zanikla. Potom se zdejší fara dostala do rukou nekatolických kněží a konečně také zašla, načež městečko odkázáno na faru do Miroslavy. R. 1673 zásluhou majitele hr. Arnošta z Montrochier-u zřízena znova fara, ku které nyní patří z Krumlovského okresu Čermákovice a Medlice. Budova farní jest jednopatrová, opravená r. 1905; zahrady fara nemá. V poslední době nejdéle farářoval (od r. 1826—1864) děkan Leop. Vodička. Po něm následoval Frant. Trnka 1864—1900; od r. 1900 jest zdejším farářem Frant. Šoukal, od r. 1913 též děkanem jevišovským.[1])

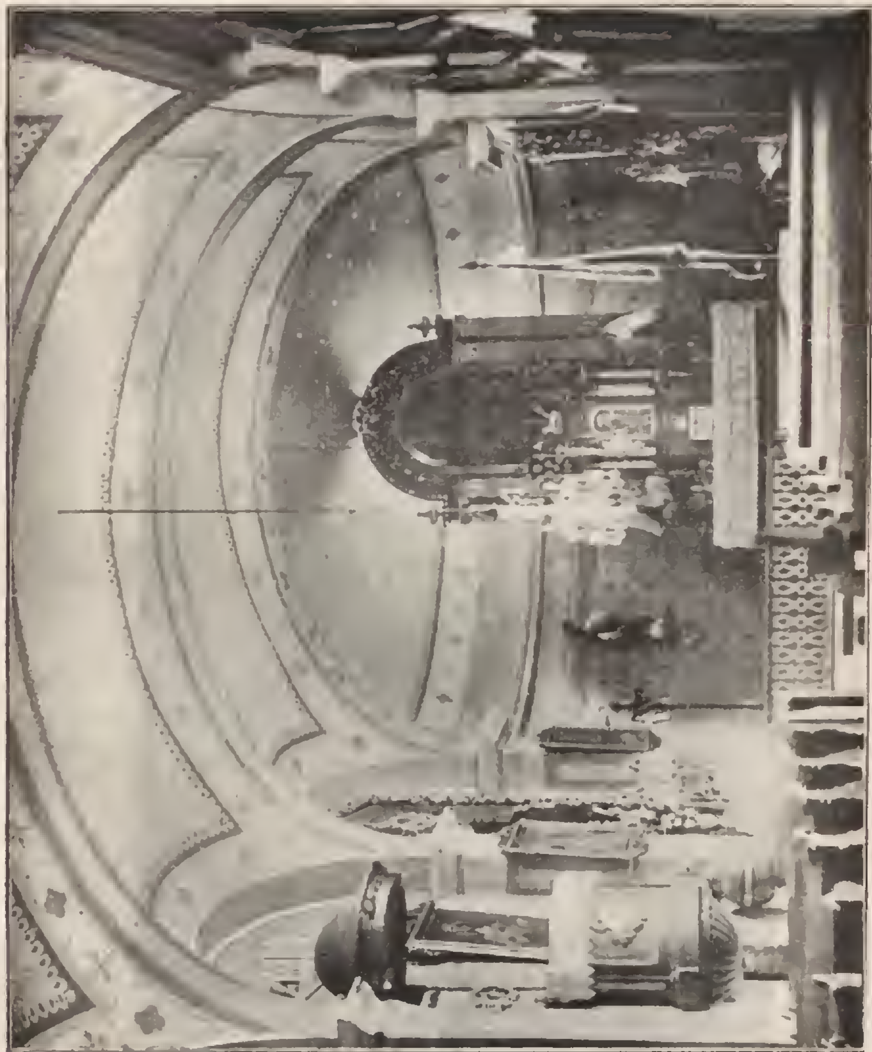
O škole nejstarší zpráva jde od r. 1789; o dřívější škole žádné památky písemné se nedochovaly. Budova školní r. 1789 byla prý velmi malá a chatrná, tak že se mluvilo jen o „školce“.

[1]) R. 1776 hrabě Max. Daun udal následující desátky, které bral farář z Hor. Kounic: ze všech obilních druhů dostává farář 10. snop a sice od 13 celoláníků, 14 pololáníků a 10 čtvrtláníků, celkem: pšenice 4 kopy 38 snopů, žita 13 kop 57½ sn., ječmene 2 kopy 10 sn., ovsa 5 kop 45½ sn. a hrachu 4 kopy 28 snopů. Koledy dával láník 7 kr. a 4 koláče, pololáník 3 kr., 2 koláče a čtvrtláník 1½ kr. a 2 koláče, domkař 1 kr. Z Medlic a Čermákovic desátek brala vrchnost.

Obr. 30. Kostel v Hor. Kounicích.

Již před tím rokem vyučoval učitel Schuppler, který sebe a svou rodinu živil výnosem z malování obrázkův a r. 1789 zemřel. Po

Obr. 31. Vnitřek chrámu Páně v Hor. Kounicích.

něm následoval učitel Appeltauer, jenž pro různice s farářem z úřadu byl sesazen. Pak učiteloval až do r. 1836 Matěj Pigal a po něm až do roku 1873 jeho syn František. Potom rychle po

sobě následovali Ferd. Šebesta a Čeněk Tomášek; od r. 1881 působil Frant. Šindler.

Obr. 32. Nová křtitelnice v chrámu Páně v Hor. Kounicích.

Budova školní opravena byla sice r. 1824, ale pro množství dítek nedostačila, pročež r. 1851 postavena nová budova školní.

Kronika školní jde od založení školy, avšak zprávy starší jsou velmi kusé. Přiškoleny do Hor. Kounic bývaly také Čermákovice, Medlice a Tavíkovice, kteréžto osady své samostatné školy nyní mají.

Služné učitelovo bývalo velmi skrovné: Školné až do 75 zl., 6½ sáhu dříví a kromě toho obilné naturalie a 20 mázů piva od velkostatku, o které každoročně zvláště musel žádati. R. 1858 měl učitel celkem 363 zl. 50 kr. příjmu, ze kterého mu bylo vydržovati 120 zlatými podučitele. Nyní jest škola dvoutřídní, jižto navštěvuje asi 90 žáků. Naduč. telem jest Frant. Chalupský.

Obci patří 115 jiter 205 $\square^0$ pozemků.

Jména tratí: Ve Žlíbku, v Koutech, u Jezírka, k Medlicím a j.

Městečko má právo na 4 výroční trhy: 1. Ve středu před velikonoci, 2. v pondělí po Narození P. Marie, 3. v úterý po sv. Martině, 4. ve středu před vánocemi a den před 1. a 3. výročním trhem trh na dobytek.

V místě jest kontribučenská záložna a hasický spolek.

Velkostatek spojený se Slatinou a Halenkovem měl celkem 1106·79 ha půdy, z čehož pole 327·5 ha a lesu 596·29 ha bylo. Celková plocha Kounic měří 1238 ha, z čehož jest 712 ha pole, 17 ha luk, 6 ha zahrad, 16 ha pastvin a 389 ha lesa. Dvůr panský jest nepravidelné přízemní stavení, které pouze úředníkem jest obydleno.[1])

Dobytka dle výkazu z r. 1910 se chovalo: 40 koní, 342 kusů hov. dobytka, 33 koz, 343 vepřů a v 35 úlech pěstovaly se včely.

Dějiny.

Horní Kounice patřily starému moravskému rodu, jenž se psal po Kounicích. Vojtěch z Kúnic založil r. 1200 komendu johanitů v Hor. Kounicích, kterou bohatě nadal statky v osadě a okolí. Avšak celé Horní Kounice komendě nepatřily, nýbrž jen menší část území osady. Ještě r. 1235 jmenoval se Vojtěch dle této osady.

Založení komendy potvrdil papež Inocenc VII. (Cod. dipl. I. p. 36.)

O komendě v Hor. Kounicích skrovně zpráv se nám zachovalo. Komenda trvala do válek husitských; za těch nepokojů

[1]) Popis Horních Kounic podal redakci † učitel zdejší Frant. Šindler, popis kostela a zprávy o postupu farářů v novější době zaslal farář a děkan Frant. Šoukal, který také vhodné fotografie opatřil.

zašla a jmění její připadlo komendě téhož řádu na Starém Brně. Nejdůležitější písemné zprávy o Horních Kounicích a komendě zdejší jsou:

R. 1248 byl mezi komendou v Hor. Kounicích a klášterem Luckým ukončen spor o desátky Křídlovické tím rozsudkem, že komenda polovici menšího a většího desátku požadovati smí.

Roku 1279 Martin z Přeskač (de Priezer) prodal se svolením svých bratří majetek svůj v Přeskačích (3 lány, les a luka) za 40 hř. gr. str. komturovi Heřmanovi z Brunshornu v Horních Kounicích a k tomu přidal 2 části patronátu v Přeskačích.

R. 1318 listinou ze dne X. Cal. Okt. král Jan Lucemburský povýšil ves Horní Kounice náležející hospitalitům (špitalníkům) sv. Jana v Jerusalemě za městečko a udělil mu jeden výroční trh. (Sbírka Zlobického v Zemském archivu.) R. 1326 daroval Mikuláš, farář v Přeskačích (de Prezzir), čtvrtinu své vinice bratřím komendy v Hor. Kounicích. R. 1414 (25./5.) Jindřich z Bruneka, komtur hornokounický, smluvil se s opatem luckým, aby farář křídlovický bral polovici desátku v Rakvicích (Raklenitz).

Dle Volného držely r. 1346 komendy johanitů v Horních Kounicích a na Starém Brně společně ves Přibice.

Ve válkách husitských zmocnili se Horních Kounic páni z Kunštátu, kteří na blízku drželi Rabštejn a Mohelno. (Erb. 17.)

Roku 1446 jmenuje se Hynek z Kunštátu a roku 1448 jeho bratr Boček z K. na Hor. Kounicích, kteří pro neoprávněné vaření piva v Kounicích pohnáni byli od rady městečka Rúchovan.

Roku 1459 kněz Václav, převor, a konvent sv. Thómy (Tomáše) před Brnem pohnali Bočka z Kunštátu a Horních Kúnic, že jim bez práva drží jejich dvůr v Praci.

Roku 1464 knéz Jakub, komendor, a konvent sv. Jana na St. Brně pohnali Bočka z Kunštátu a z Hor. Kúnic ze 200 hř., že těm chudým lidem do špitálu a k jejich domu sv. Jana v Brně od mnohých let a na každý rok měl vydávati 22 hř. gr. z toho všeho zboží, což sluší k Horním Kúnicím, a toho jim nevydává.

Roku 1468 král Matyáš daroval některé statky, které pobral svým odpůrcům, pánům z Kunštátu (Bočkovi Suchému Čertu a jeho synovci Janovi), zejména také Horní Kounice, Medlice a Přeskače, také Mohelno a ves Lhánice městu Znojmu za věrné služby a oddanost a za spustošení, které město utrpělo uherským vojskem, avšak Znojmo nemohlo za tak válečných dob ujmouti statky darované.

Boček z Kunštátu držel Horní Kounice až do své smrti r. 1480, kdy posledně pohnán byl bratřími Janem a Markvartem z Říčan ze 2300 zl., že slíbil za správu za Dunajovice. Po smrti Bočkově držel v zástavě Horní Kounice Beneš z Vajtmíle, jenž zemřel r. 1469; po něm následoval syn Jan z Vajtmile, jenž od krále Vladislava obdržel mocný list, aby si dal vtěliti do desk Horní Kounice. Na to hned r. 1506 Jan z Vajtmile vložil do desk své manželce Anně z Kamenné Hory tvrz a městečko Horní Kounice se dvorem a kostelem, ves Medlice, 7 člověkův s kost. podacím ve vsi Přeskačích, v Čermákovicích 1 člověka, také po 1 člověku (a 3 pusté lány) v Šamikovicích a Boroticích, ves pustou Raklenice, v Dobré Vodě pustý dvůr a ve Džbanických horách pustý vinohrad.

Anna z Kamenné Hory po smrti svého manžela vložila r. 1517 Horní Kounice a svrchu jmenovaný statek Šebastiánovi z Vajtmíle, který vše hned vložil Janu z Petrovic. (Erb 28.) Proti tomuto vkladu činil odpor komendor zákona sv. Jana na Starém Brně Jiří Florstet na místě pána Strakonického ohledně Horních Kounic.

Po Janu Višňovském z Petrovic dědil Jindřich, jenž zanechal jedinou dceru Annu, provdanou za Václava Hrubšického z Čechtína.

Za Višňovských z Petrovic potvrdil král Ferdinand I. Hor. Kounicům povýšení na městečko, udělil jim znak[1]) a právo pečetiti zeleným voskem. Také obdrželi dva jarmarky, kteréžto právo v 17. století prodaly městečku Rouchovanům.

Po smrti své choti Anny dědil Horní Kounice Václav Hrubšický, který je r. 1581 prodal a vložil Jindřichu Březnickému z Náchoda a tento Lvovi z Rožmitálu a na Blatné. (Erb 1.) Roku 1582 vládli na Kounicích Max Lev z Rožmitálu a jeho nedílní bratři Jan a Zdeněk. Tehdy byl farařem zdejším Václav Pošenský. Však brzy objevuje se opět na Kounicích rod Březnických z Náchoda. (Erb 18.) Po smrti hr. Ferdinanda Leopolda z Náchoda prodalo zemské právo statek Horno-Kounický r. 1668 zemskému radovi Matěji šl. Vunšvicovi (Wunschwitz). Od r. 1672 až do r. 1675 držel je trhem Jan Arnošt šl. Montrochier a prodal je i s Halinkovem za 17.000 zl. Janu Zikmundovi Kořenskému

[1]) Pečeť: štít červený, ve kterémž od spodku saň zelená, modré a šeravé hlavy, nohama na horu obrácená jest, a muž oděnec na bílém koni drže meč v pravé ruce k ráně, šlapaje po sani.

z Terešova (Erb 29.), jehožto syn Jan st. Kořenský je r. 1686 trhem postoupil rytíři Rudolfu Schönwitzovi z Ungerswerthu. Od tohoto r. 1693 odkoupil je hrabě Max Arnošt z Vlašimě. Tento, jenž byl také pánem na Jemnici, Bitově, Skaličce a Slatině, učinil smlouvu s p. M. Isidorem Zablatským z Tulešic o rybaření na řece Jaroměřičce (Rokytné) následující: Od pustého mlýna Řihova až po Mrdálkův mlýn propustil rybaření Tulešickým; nad mlýnem Řihovým patřilo k Halenkovu (Cikan diplomatarium Moraviae). Arnošt z Vlašimě zemřel r. 1736. Po něm dědila jeho dcera Marie Johana, která se provdala za hr. Cavriani; r. 1750 byla již vdovou.

Po vymření pánů z Vlašimě[1]) dědil statky jejich na Moravě hraběcí rod Cavriani r. 1754 a po nich rod hrabat Daunů; již r. 1755 jmenuje se hrabě Max Daun pánem na Hor. Kounicích († 1788). Po něm držel Horní Kounice s Halinkovem a Ryšicemi syn jeho Jan, jenž zemřel mlád r. 1795, a pak jeho bratr František hrabě Daun, po němž r. 1836 následoval syn Jindřich hr. Daun, jenž zemřel náhle bez potomků r. 1890 na Bitově; po něm dědil bratr Vladimír, bývalý c. a k. podplukovník, který zemřel r. 1896. Pak následoval nejmladší bratr Otakar, jenž jakožto poslední mužský člen tohoto hraběcího rodu r. 1904 na věčnost se odebral. Dědicové jeho, hrabata z Haugvic, prodali Horní Kounice s Halinkovem roku 1905 Robertu Goldschmidtovi, majiteli sousedních Tavíkovic.

Roku 1671 vykázala vrchnost, že v městečku Horních Kounicích osazeni byli: 5 celoláníků, 10 pololáníků, 2 čtvrtláníci, mezi které patřil mlynář s 1 složením, a 3 domkaři s polem. Láníci měli $46^1/_2$ míry pole II. tř. a $23^1/_2$ míry pole III. tř., pololáníci měli polovici a čtvrtláníci čtvrtinu toho majetku. Domkaři s polem drželi 3—5 měřic pole; mezi ně patřila též obec.

Starých pustin z r. 1660, kdy skoro celé Kounice vyhořely a lidé požáry opustili, bylo poměrně k jiným osadám mnoho, totiž 1 dvojlán ($93^1/_4$ měř. II. tř. a $46^3/_4$ III. tř.), 4 půldruhalány, 4 celolány, 8 pololánů, 1 čtvrtlán a 5 domků s polem. Osazeno bylo pouze asi 500 měř. II. tř. a 250 III. tř.

Osadníci se jmenovali: Bednář, Břízek, Horák, Charvát, Jílek, Kousal, Kvasnička, Lipový, Mareček, Rybnikář, Sýkora, Vrablec.

[1]) Erb jejich viz okres Vranovský str. 102, erb hrabat z Daunu tamtéž str. 103; erb hrabat z Haugvic okr. Náměšťský str. 94.

Roku 1750 majitelka Horních Kounic, paní Marie Johana hrab. Cavriani, roz. hrab. z Vlašimě[1]), učinila o statku svém a poddaných toto vyznání:

Pole u Kounického dvora má výměry $600^1/_4$ měř., zahrady a zelnice $8^1/_2$ měř., jsou zde 3 rybníčky celkem na 16 kop kaprů; v Halinkovském pivovaře vařilo se 330 sudů piva; vína v hospodě Kounické vyčepovalo se jen 4 vědra, lesa všeho i s Halinkovským bylo 1579 měřic. Různé činže všeobecné brala vrchnost 108 zl. 35 kr., z chalup na panské půdě stojících 44 zl., z hostince 25 zl., od pekařů 10 zl., z jatek také 10 zl., z luk 20 kr., z Halinkovského mlýna 340 zl. Desátku brala v Kounicích $68^3/_8$ měřic pšenice, $36^5/_8$ měř. ječmene, $255^3/_8$ měř. žita, $153^3/_4$ měř. ovsa a $^0/_8$ měř. hrachu. Mimo to měla užitek z robot: avšak tyto byly u porovnání s jinými velmi mírné. Láníci robotovali s párem 4 dni týdně, pololáníci 2 dni s párem a 1 den s osobou pěší, čtvrtláníci s pěší osobou 4 dni a podruzi (domkaři) 1 den. Láníků bylo 12; měli 73—75 měř. pole (1 míra = 750□°), zahrádku na $^1/_8$ m., pustin na $1^1/_2$ míry a louku jen na $^1/_4$ vozu sena: pololáníci (16) měli polovici pole a louku též na $^1/_4$ vozu, čtvrtláníci (10) polovici pole jako pololáníci, ale louku stejně velkou. Domkařů bez pole bylo 13.

Jména: Běhorek, Brabec, Černý, Čipl. David, Dořek, Frdlík, Horák, Ilek, Jakeš, Kašík, Klóbal. Komonec, Kratochvil, Kuchynka, Němec, Novák, Neubauer, Halbriegel, Persa, Plachý, Róbal, Romanec, Salát, Skála, Smekal, Sýkora. Šora, Šťastný, Švarný, Švejda, Vosička.

Tratě měly jména topická dle polohy: k Medlicím, ke Křtěnici, k Vejmyslicím, za Rybníkem a p.

Obec měla 12 měr pole a 102 míry lesa; přespolní lidé drželi dohromady 64 měr pole. Celkem bylo selského majetku $1869^5/_8$ měr pole, $13^1/_8$ měr zahrad, $^5/_8$ měr pastvin, luk na $13^1/_8$ vozu sena a 102 míry lesa.

R. 1775 byly poměry majetkové skoro stejné jako r. 1750; 13 celoláníků, 14 pololáníků, 10 čtvrtláníků a 13 domkařů, ale platů a roboty přibylo.

Celoláníci platili daně (pro militari) 28 zl. 6 kr., grunt. činže 3 zl. 10 kr. a odváděli kopu vajec vrchnosti a desátek faráři.

---

[1]) Mimo Horní Kounice držela Slatinu, Skalici, Halinkov a Chlupice.

Robotovali od Václava až po jarní setbu (do Jiřího) týdně 4 dny s párem aneb tolik dní s 1 osobou pěší dle potřeby; od Jiřího do Václava s párem neb 1 pěší osobou 6 dní; v čas žní a střihu ovcí 6 dní s 2 osobami.

Pololáníci platili polovici, robotovali od sv. Václava do sv. Jiří 2 dni s párem a 2 dni s 1 osobou aneb 4 dni s 1 osobou dle potřeby, od Jiřího týdně 2 dni s párem a s pěší osobou 3 dni; v čas žní a střihu s 2 osobami 6 dní. Mezi ně patřil také mlynář, jenž měl jiné platy a povinnosti.

Čtvrtláníci platili polovici toho, co půlláníci; robotovali od Václava do Jiřího týdně 4 dni s 1 osobou, od Jiřího 6 dní.

Domkaři s polem měli 3—8 měř pole, robotovali celý rok 1 den týdně. Platili 9 kr. za přízi, za to ale směli chodit do lesů na (roždí) rošti.

Jména osadníků byla z polovice nová.

Výhody, které poskytovala obci Kounické milostivá vrchnost byly:

1. Poněvadž ani sedláci ani obec pastvin neměli, jeden z předešlých majitelů vykázal 12—13 měř. půdy za lesy na t. zv. Neúrodném poli za pastvu; z pozemku toho nesmělo se nic odciziti a vrchnost vyminila si obci ponechati dotud právo pastvy, pokud občané klidně se chovali budou.

2. Za práce o žních a senoseči, jakož i za stříhání ovcí dostával půlláník ročně 3 míry 2 osminy žita a 2 osm. hrachu, čtvrtláník 2 míry žita a 1 osm. hrachu a domkař 4 osm. žita, 1 osm. hrachu; všichni dohromady 3 vědra piva. Za robotu se nemlátilo, nýbrž konalo se za 13. míru.

Do obvodu obce Horních Kounic patří také samota **Halenkov** neb Halinkov, též Alinkov zvaná. Pozůstává vlastně jen ze dvou spustlých budov, z mlýna a z pivovaru, které jsou nyní obydlím pro panské dělnictvo velkostatku Tulešického. Čítá se tu asi 25 obyv. Dříve býval pivovar Halenkovský pro své pivo zastaveníčkem okolní inteligence. Halenkov leží 2 km vzdálen od Hor. Kounic u samé řeky Rokytné na pravém břehu. Jako statek byl Halenkov vždy v úzkém spojení s Horními Kounicemi. (Viz tam.)

▭▭▭▭▭

Krhov

leží ve vzdálenosti půl hodiny jihozápadně od Hrotovic ve výši 435 m nad hladinou. Osada schována jest v dolíku, ze kterého

vyčnívá věž s kostelem a vyššími staveními. Domy stojící do ulice průčelím neb štítem nebývají postaveny těsně vedle sebe, nýbrž většinou odděleny jsou jinými domy neb zahradami. Stavěny jsou z tvrdého materiálu, na bílo olíčeny a černou, neb šedou, neb modrou podrovnávkou opatřeny. Na některých domech viděti obrázky svatých nebo malé sošky ve výklencích. Před domy jsou květinové zahrádky. Náves podobající se obdélníku má uprostřed rybník (Obr. 33.); ostatně má jen 2 rovné ulice; do vsi vedou 4 cesty. Ve středu osady bydlí gruntovníci, po kraji chalupníci; těchto nejvíce bydlí u panského dvora v tak zv. „Barácích".

R. 1870 v 50 domech žilo 378 obyvatel.

R. 1890 v 51 domech 376 obyv., r. 1910 v 61 domech 430 obyv. katolických, národnosti české.

Lid živí se rolnictvím a nosí se nyní poloměstsky. Starý kroj popsán jest ve všeobecné části okresu.

V čísle 22. (vedle fary) jsou 2 dlouhé podzemní průchody (lochy); jeden jde západně k faře, druhý na jih k Udeřicům. Chodba s počátku jest úzká a nízká, pak se rozšiřuje a zvyšuje a má po obou stranách sedátka z hliny. Průchody ty jsou již přes 30 let zazděny.

Několik set kroků západně od Krhova stojí samota, panský dvůr „Hájek".

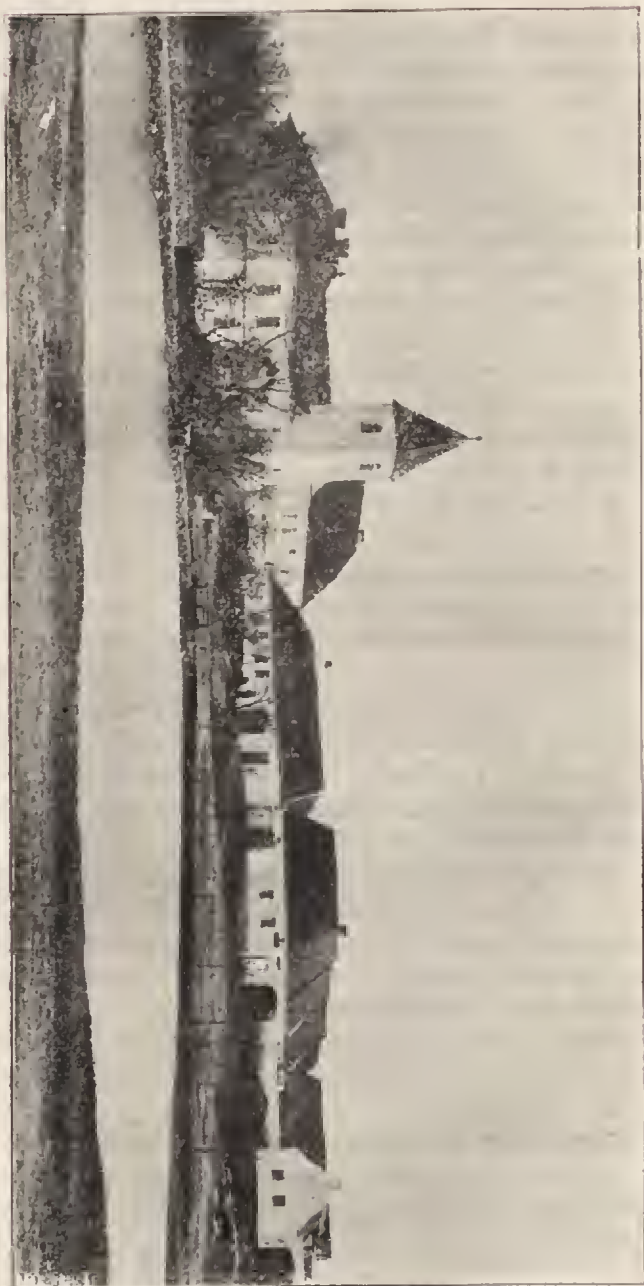
K obci patřilo dle staré výměry 680 jiter pole, 36 j. zahrad, 65 j. luk a 28 j. pastvin; majetkem obecním jest pouze 5 j. pole, $^1/_3$ j. luk, 1 j. lesa a 26 j. pastvin; dle nové výměry patří do obce 659 ha půdy, z čehož připadá na pole 438 ha, na luka a pastviny po 22 ha a na lesy 150 h.

Tratě polní se jmenují: Ouvary, Podsadky, na Babách, na Stržeuci, na Pískách, pod Rybníčkem, na Pavlovým klinku. Záduška: pastviny: na Žlebě, na Podsadkách; lesy: Stržeuice, Račany, Svatocheň, Horní lesy; louky: na Ouvarech, na Žlibku, Záseka, pod Velkým rybníkem.

Rybník jest pouze v prostřed osady; ostatní rybníky, které se jmenovaly: Nad Sadem, Utopenec, Stržeuec a Velký rybník jsou na pole zorány.

V obci jest záloženský spolek „Raiffeisenka".

Ve dvoře jest palírna (lihovar); dříve tu býval také pivovar. R. 1910 chováno 63 koní, 265 kusů hovězího a 231 vepřového dobytka a 54 koz; včelaři měli jen 19 úlů. V Krhově jest sídlo kontribučenské záložny Hrotovské. Poblíž obce jest cihelna.

Obr. 33. Krhov.

Přes 100 let drží domy rodina Čapounů, Eliášů, Votavů, Padělků, Pelánů a Přepechalů.

Stará pečeť obecní je z r. 1681 s nápisem: Diedina Krhow.

Před rokem 1848 robotovalo se z lánu 3 dny téhodne s párem koní po celý rok. Od Matky Boží do sv. Václava 1 den týdně 1 osoba. V zimě na místě denního potahu chodily 2 osoby do lesa kácet dříví a je nařezat, posekat a srovnat. Z lánu platili 3 zl. činže; dříve odváděli také drůbež. Výkupné z lánu bylo 1300 zl. víd. m.

Z dřívějších dob o Krhovských obyvatelích vyjímáme tyto zprávy:

R. 1667 bylo na celém statku selských domů osazených 58, lhotních 5 a domkařských 10; pustých selských statků bylo 40, domků 6. Jména osadníků: Burjan, Čapoun, Hapa, Hájek, Kamenický, Kočí, Kopečný, Kříbák, Pelan, Synkovský, Vála, Votava, Vrabec.

R. 1671 udal tehdejší majitel Jiří Ondřej Berthonides z Tyran počet panských komínů na Krhovském statku. Bylo jich 31, mezi nimi: na zámku 5, v pivovaře a sladovně 3, v hospodě 2, v jatce 1, v kovárně a bednárně po 1, ostatní byly na mlýnech, na venkovských dvorech a ovčírnách. R. 1719 udal baron Roden, že má v Krhově 9 lánů 4 osm. pozemku a 21 komínů.

R. 1751 usedlých bylo 12 celoláníků; měli po 88 m. 2 osm. pole, 8 m. 3 osm. půdy neobdělané, 6 osm. zahrady a louky na 3 fůry sena. Čtvrtláníků bylo 10 a domkařů bez pole 6; čtvrtláníci měli 24 m. 1 osm. pole, 8 m. 2 osm. neobdělané půdy, 2 osm. zahrady a louky na $1^3/_4$ fůr sena; domkaři byli řemeslníci a nádeníci.

Obci patřilo 49 měřic špatné půdy. Tratě se jmenovaly: u Spáleného Hájku, u Hrůzovic, pod Utopencem, pod Milostickým rybníkem, pod Heplikem, u Zahrady, v Ouvařích, pod Loučkama, na Mikšově louce, pod Kopcem, nad Sadkem.

Ze starých rodů zbyla jen jména: Čapoun, Kopečný, Otava, Pelan; nová přibyla: Čech, Duchek, Dvořák, Harant, Kodytek, Novák, Ondrák, Sobotka, Škoda, Šroufek, Urbánek, Teplan.

Poznamenáno jest, že $^1/_4$ pole jest písčitá, že $^1/_3$ se úhoruje, že se 3—4kráte ročně oře a že celolánik seje jen 6 měř. pšenice. Lesů občané nemají, ale od vrchnosti za 30 kr. kupují jen pro vlastní potřebu sáh dříví. Na stavivo dostávají dříví zdarma.

R. 1776 bylo stejně selských statků v Krhově jako r. 1751; avšak celolánik měl jen 75, čtvrtláník 20 měr pole. Celolánik platil kontribuce 36 zl. 24 kr., o vánocích za krmenou husu 20 kr., za 8 slepic 1 zl. 20 kr., za 2 kuřata 10 kr., za 8 vajec 2 kr. a místo příze 42 kr. Povinen byl robotovat párem koní a mimo to 1 osobou pěší od Michala do Václava celý týden. Nebylo-li zapotřebí potahu na robotě, tedy za každého koně pracovala 1 osoba. Ostatní jako v Hrotovicích. Čtvrtník platil 9 zl. 6 kr. kontribuce, dával poplatek: za 1 husu, 2 slepice, 1 kuře, 10 vajec a za přízi 21 kr. Robota, jak u Hrotovic udáno.

O stálé škole činí se zmínka teprve r. 1774:[1]) tehdy vyučoval učitel ve svém bytě. Později dal Frant. Roden sv. pán z Hirzenau zříditi učírnu.

Původně měl učitel 62 zl. sobotálesu, 14 měř. žita, 6 měř. pšenice a 2 měř. hrachu; štola obnášela 12 zl. a fund. mše 4·56 zl. Od panství dostával 7 sáhů dříví. Výkup posnopný činil 700 zl.

R. 1866 stará škola byla zbořena a nová dvoutřídní za 5555 zl. postavena.

Kroniku školní založil r. 1876 učitel Jan Česnek, knihovnu již r. 1858 farář a děkan Jan Bartl.

Z učitelů nejdéle působili Jakub Veverka († 1786) a Jan Česnek (1866—1900). Nynějším nadučitelem jest Cyr. Janele: škola jest dvoutřídní s pobočkou a 150 žáky.

Přiškoleny jsou nyní jen Račice: Vodonec odškolen byl r. 1911.

Farní kostel sv. Jakuba stojící uprostřed vsi má gotický presbytář: kromě hlavního oltáře opraveného r. 1902 má ještě 2 oltáře vedlejší a výklenek pro Boží hrob přistavený r. 1882.

Na pobočním oltáři jest socha Panny Marie Lurdské pořízená r. 1890, na druhém tělo sv. Fabiana, které do Krhova r. 1808 bylo dovezeno. V kostele stojí starý prapor pruských kyrysníků, který ve válce r. 1758 vybojoval rytmistr baron Roden, syn majitele Krhova Josefa Ondřeje barona Rodena.

V kostele jest pomník z bílého mramoru Jana Zeleného z Říčan a na Krhově zemřelého r. 1563. V zevnější kostelní zdi

[1]) Že v Krhově již dříve byla škola, dokazuje poznámka v rektifikačním protokole z r. 1749 učiněná u 27. čísla domkaře Michala Sobotky: „wohnt neben der Schull im kleinen herrsch. Hause". (Bydlí vedle školy v malém panském domku.)

zasazeny jsou 3 tabulky s nápisy, že tam leží 3 bratři Chloupkové a sice: Antonín Chloupek farář, čestný děkan a konsist. rada, jenž zemřel r. 1802 ve věku 88 let;[1]) 2. bratr Kilian Chloupek, býv. převor paulánský v Krumlově, jenž zemřel zde ve stáři 78 let: 3. bratr Jan Chloupek, mlynář a měšťan v Ivančicích, jenž † ve stáři 64 let u svého bratra faráře Krhovského r. 1787. Tento má na tabulce nápis český, bratři kněži nápisy latinské.

Na věži visí 3 zvony. Největší 12 centů má nápis: Tento zvon jest dělán ku cti a chvále Pánu Bohu k zvolání slova Božího skrze Matěje Konváře v Medřiči Léta Páně 1554 (Erb s 2 na kříž položenými sekerami).[2]) Prostřední zvon 4 centy těžký má nápis: Hilf Maria, hilf mir, wir rufen Amen zu Dir. Třetí zvon jest bez nápisu.

Fara zdejší jest prastará; již r. 1253 vyskytuje se farář Eneáš (Eneas de Gurrihev). Podací farní patřilo statku, jehožto majitel Artleb z Myslibořic roku 1271 daroval 2 hř. kostelu. Roku 1360 odevzdal Artleb z Myslibořic dědičné své zboží v Bahnově a Frelešdorfě Arklebovi, faráři z Krhova. Již ku konci 15. století bylo v Krhově a přifařených vesnicích mnoho akatoliků a majitelé statku podporovali své poddané, když faráři neodváděli povinných desátků. Roku 1501 pohnal kněz Matěj, farář krhovský, Hanka ze Zap, že mu k jeho potřebě nechce k soudu postaviti 6 člověků z Bačic:[3]) dále pohnal téhož, že bral po 8 let, an Matěj byl farářem v Krhově, desátek z polí dvora Milostického a jemu neodváděl (Půh. VII, 1115 a 1116). Ještě roku 1531 převládalo zde katolictví, tehdy docházel sem z Valče kněz Krištof, řeholník vilímovský, aby tu konal služby Boží, a r. 1531 přesídlil sem zcela. Toho roku totiž pohnal jako farář krhovský převoru kláštera Dalešického, Barboru z Tavíkovic, že když byl farářem ve Valči, její lidé ze Třebenic mu desátek pobrali; taktéž pohnal majitele Valče, Smila z Doubravice, že mu nechtěl postaviti své lidi za svědky. Již za faráře Krištofa silně se zmohlo zde nekatolictví a po jeho odchodu faru obsadili

[1]) Byl v Krhově farářem 55 let; ku konci textu na desce náhrobní stojí chronogram: „ConCeDe eI DeVs Vt In sanCta paCe sIt LoCVs et habItatIo eIVs et LVX perpetVa LVCeat eI.“ (1802.)

[2]) Snad erb vladyků z Králic.

[3]) Jmenovali se: Vávra, rychtář, Jakub, kostelník, Škatl, Kutný, Dvořák a Tomeš.

akatolikové. Z pastorů zde působivších známi jsou r. 1575 Vavř. Kvačovský, r. 1607 Jan Tykalides a r. 1621 Bartoloměj Javorský. Po bitvě Bělohorské ještě delší dobu zdržoval se zde „predikant" Daniel Štefan, proti kterému r. 1626 kardinál z Dietrichštejna vydal 2 dekrety, jeden správci statku krhovského Tom. Austskému, druhý císařskému rychtáři znojemskému Wüllersdorfovi, aby se ho zmocnili a ve Znojmě uvěznili. Pak působili na obrácení lidu jesuité znojemští. Z Krhovské fary byly spravovány též fara Myslibořická a Lipnická. Nyní náležejí do farnosti osady: Krhov, Račice, Vodonec, Bačice, Udeřice a Zarubice; v Hrotovicích zřízena r. 1912 administratura. Tím zmenšil se počet do farnosti patřících duší na 1500. Roku 1747 farářoval zde Josef Joachim Stehno, který jako děkan Jaroměřický povýšen byl do stavu šlechtického.

V druhé polovici minulého století nejdéle farářoval (49 let) Jan Bartl (1830—1870), po něm následoval Jan Lavička (1879 až 1899), jenž se stal arciknězem, pak Ferd. Urbanec (1899 – 1910) a od r. 1910 nynější farář Metod Šlechtický.

Na hřbitov v Krhově pochovávají se jen obyvatelé z Krhova, Bačic a Udeřic.

Desátek dával se dříve faráři z pšenice, žita, ječmene, ovsa, hrachu, čočky a rusky (černé čočky). Výkup z desátku činil 41.980 kor. Záduší obnáší 16.076 kor. Matriky počínají se r. 1679, pamětní knihu založil r. 1830 farář J. Bartl. Farní budova jest jednopatrová a nalezá se s hospodářskými staveními v dobrém stavu: při faře jsou 4 ovocnými stromy osázené zahrady na 22 a.

R. 1777 dal krhovský farář Ant. Chloupek na statek Hrotovský vtěliti roční povinnou dávku 4 provazců dříví. Bratrstva náboženská jsou: Spolek sv. růžence, Apoštolát sv. Cyrila a Metoda, Spolek sv. Rodiny a ustavičného klanění se nejsv. Svátosti.

Dějiny.

Stará osada Krhov patřila původně ku velkostatku Myslibořicím. Již r. 1253 připomíná se farář krhovský Eneáš. R. 1271 Artleb z Myslibořic odkázal na stavbu chrámu krhovského 2 hřivny. R. 1360 připomíná se Artleb, farář v Krhově. R. 1378 Ratibor z Myslibořic věno 150 kop gr., které od Kateřiny, vdovy po Sazemovi z Čelonic, na Krhově měl, svým synům a synovci (po bratrovi Zikmundovi) odevzdal a do desk vtělil.

Tab. III.

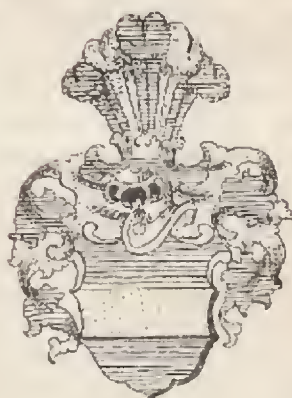
13.

14.

15.

16.

17.

18.

Erby některých rodů usedlých na Hrotovsku.
13. Hostákovských z Arklebic, 14. Chroustenských z Malovar, 15. Čela z Čechovic, 16. z Hrádku, 17. z Kunštátu, 18. z Náchoda.

R. 1398 prodali Jiří a Ratibor bratří z Myslibořic ves Krhov a dvůr se vším příslušenstvím a s patronátem Vítovi, synu Havlíkovu z Prahy, a jeho bratřím Tomáši a Václavovi z Oseka. Tito majitelé Krhova za oněch pohnutých dob se zadlužili a r. 1406 věřitelé jejich Budiš z Budišova, Sazema z Tasova, Jan z Benedína, Prase ze Zarubic prodali Elšce, bývalé choti Petřika ze Smrku, a její dětem Krhov s dvorem purkrechtním a patronátem dědičně. Na toto zboží vzala Elška své dcery Uršulu[1]) a Annu a svého syna Beneše z Olbramic na spolek. Již r. 1412 jmenuje se Beneš majitelem Krhova. Manželkou mu byla Dorota z Odunce, která po jeho smrti žila ještě r. 1464. (Viz Odunec.) Beneš z Krhova byl povahy odvážlivé a napadal sousední statky. Připomíná se naposledy r. 1447. R. 1434 Vít z Říčan pohnal Beneše z Krhova, že mu vpadl do dvora a do vsi a lidi šacoval.

R. 1437 Reymbrecht Eversdorffer odporuje všem, jimžto Beneš z Krhova statky zapsal, poněvadž jemu zastavil všechny statky se slibem, že za to hrad Holoubek mu vyměří.

R. 1447 Jan a Štěpán, bratří z Duban, pohnali Beneše z Krhova, že drží věno jejich zemřelé matky Anny, které bylo poukázáno na Krhově. Toho roku vzala ho žena Dorota na všechen svůj statek v Odunci a ve Vilimovicích na spolek. Po smrti Benešově žila sestra Oršula ještě přes deset let. R. 1447 prodala Jiřímu Talafúsovi z Říčan Dobrou Vodu, začež ji Marketa z Myslibořic[1]) pohnala, protože z prodeje povinný díl jí nedala. R. 1448 vzala za společníka práva svého na Krhově svého syna Jana z Kbelic, řeč. Nevlas. Ještě r 1460 pohnal Oršulu z Krhova z 50 hř. Jan z Arklebic pro povinný díl z prodeje za Dobrou Vodu. Toho roku odstoupila Krhov svému synovi, neboť v druhé polovici r. 1460 v Půhonech se jmenuje již Jan Skalický pánem Krhova (byl to její syn Jan z Kbelic); kterého toho roku pohnal Matěj Stošek z Arbolovic (na Valči), že vzali oba od něho 800 zl. uh. rázu se lvy a 10 hř. za věnné právo a toho neprovedli, požívajíce dosud jeho peněz a je vrátiti nechtějí, r. 1464 Stošek týmže pohnal Matěje z Náchoda a z Březníka, že je mu rukojmím za Jana Skalického

[1]) Uršula z Krhova byla ženou Vojtěcha z Mostěnice, který r. 1437 koupil od vdovy Martina mincmistra věno na Vilimovicích a věno Uršulino přenesl z Pozdětína na Vilimovice.

[1]) Dobrou Vodu obdržela Uršula z Krhova společně s Marketou z Myslibořic od své sestry Markety, řeč. Kapúnové.

a za pí. Uršulu za věno na Vilímovicích, že peníze vzali a neočistili. Ještě r. 1464 soudila se Uršula z Krhova s Dorotou z Odunce a Matějem Stoškem z Alberovic o své věno v Dolních Vilémovicích. Téhož roku Jan ze Skalice a z Krhova svou manželku Elišku z Žerotína učinil zástupkyní svých statků a poručnicí dítek; kdyby však oba zemřeli, učinil poručníky Matěje z Náchoda a Březníka a Ctibora z Uponěšic, svého strýce, a přijal oba za společníky na Krhov, čemuž odporoval Mik. z Vlašimě a z Otradic.

Elška z Žerotína spolčila se r. 1489 se svou dcerou Kateřinou a se zetěm Ctiborem z Kozího na věno, které měla na vsi Krhově; tento následujícího roku pohnán byl od Jindřicha z Vlašimě, že mu bezprávně drží Krhov. Roku 1492 vzala Kateřina ze Skalice a Krhova Filipa z Víckova a Prusinovic (svého druhého manžela?) na Krhov v dědictví, který ještě téhož roku prodal a do desk vložil tvrz a ves Krhov Janu Zelenému z Říčan, jemužto Znata z Kukvic v sousedních Račicích r. 1493 dva dvory zapsal. (Erb č. 8.) R. 1494 pohnal Jana Zeleného Jindř. z Tavíkovic, že mu nedodržel rukojemství za Ctibora z Arklebic. Za Jana Zeleného z Říčan přikoupeny byly ke Krhovu r. 1505 Bačice, r. 1511 Udeřice a r. 1524 dva lány ve Vodonci od Kateřiny (I.) ze Zarubic, ale již 1498 koupil tu pustý lán, který náležel Zichovi z Popůvek. Po Janovi následoval syn Burjan z Říčan, který r. 1531 ke Krhovu přivtělil Zarubice a pustou ves Oldřichovice kupem od Kateřiny (II.) ze Zarubic a od její bratří Jana a Petra z Hoteřic. R. 1555 jmenuje se na Krhově Jan (II.) Zelený z Říčan, jemuž rukojmí za † Viléma z Kunštátu vložili ves Litavany s příslušenstvím. Jan Zelený † 1563 a pochován v kostele zdejším. R. 1568 sestry Kateřina a Veronika z Říčan stály na posudku strany postoupení dílu statku Krhovského. R. 1570 obě sestry vlastní z Říčan vložily Janu Zahradeckému ze Zahrádek (erb 6.) svůj majetek, totiž: tvrz a ves Krhov se dvorem a s kost. podacím, ves Zarubice s dvorem, ve Vodonci 2 člověky a dvůr, ves Račice s kost. podacím, ves Bačice, ves Udeřice a ves Litavany se vším.

R. 1580 držel Krhov jeho syn Arnošt Zahradecký ze Z., který r. 1585 na místě svých nezletilých bratří Voldřicha a Smila prodal tvrz a ves Louku (u Jihlavy) s okolními vesnicemi. Arnošt Zahradecký připojil ke Krhovu také statek Hrotovice, avšak po jeho smrti oba statky opět byly odděleny. Na Krhově připomíná se

Jan Zahradecký, jenž r. 1605 se súčastnil sněmu ve Vyškově: po Janu Zahradeckém, který zemřel asi r. 1610,[1]) následoval syn Jindřich Z., jemuž později patřila také Jemnice a jenž byl do stavu panského povýšen; již r. 1611 stal se vklad smlouvy takové mezi uroz. vladykou p. Jindř. Zahradeckým ze Z. na Višňovém, Krhově a Hobzí na místě Karla a Jiříka, bratří jeho mladších z jedné a Annou Dvořkou z Konešina i na místě synů a dcer její ze strany druhé o dvůr ve vsi Odenci. (42—176.) On byl horlivým bratrem: protož mu r. 1617 bratr Jan Optimates v Praze věnoval své dílo: „Zrcadlo svaté všech králů a kněží". Ve vzpouře proti Ferdinandovi II. byl Jindřich mezi 30 zemskými direktory: ale po udušení vzpoury byl pardonován.

Po jeho smrti prodával zadlužený jeho syn Karel Bohobud statek po statku; také prodal r. 1643 Krhov s Bačicemi, Udeřicemi, Račicemi, Vodoncem, Zarubicemi a Litavany Janu Arnoštovi ze Schärfenberka, majiteli Vranova, za 45.000 zl. Avšak již r. 1652 přenechal tento za 36.000 Krhov Ondřeji Bartonidesovi z Tyran,[2]) kterého císař Leopold r. 1664 do stavu svobodných pánů povýšil. Jeho syn Jiří Ondřej vyženil r. 1666 Hrotovice, načež mu otec r. 1668 Krhov odstoupil. Oba statky prodal Jiří Ondřej r. 1679 za 68.500 zl. Ondřeji Rodenovi z Hirzenau. Rod svob. pánů Rodenů (znak čís. 12.) držel Krhov až do roku 1825: poslední z toho rodu na Krhově byl Karel svob. p. Roden z Hirzenau (1814—1825). Od něho přešel Krhov na hraběte Huberta Harnoncourt-a (1826—1845), (znak čís. 4.) pak na barona Jiřího Sinu (1845—1856). (Ostatní viz u Hrotovic).

Nynějším majitelem od r. 1882 jest Antonín Dreher.

Na staré pečeti viděti strom, pod ním v pravo cep, v levo kosu, okolo nápis: Diedina Krhow 1681.

Řed. Fr. A. Slavík ve svém pojednání: „Staré znaky a pečeti městské a vesnické na Moravě" v Časopise Mor. musea zemského 1905 píše, že na panství Krhovském měly pečeť jen Bačice, Hrotovice a Krhov a ostatních 5 obcí totiž: Litovany, Račice, Udeřice, Vodonec a Zarubice nikoli, neboť na konci knihy (sekt. odd. pod č. 117) z r. 1749 jest napsáno: „Poněvače obec Litavská, Huderská, Račická, Vodonská a Zarubská své obecní pečeti nemají, tak se

[1]) D'Elvert z Notizenblattu udává, že zemřel asi r. 1612, což není správno.

[2]) Vyznamenal se při hájení Brna proti Švédům; (erb viz okr. Třebický str. 395.).

Krhovská obec požádala, aby takovou na místo nás přitiskla". Obávajíce se nějakých škodlivých následků z přitisknutí pečetí, představení těch 5 obcí tehdy pečetě své jednoduše zapřeli: neboť staré pečetě těch obcí dosud se zachovaly.

▫▫▫▫▫▫

Křepice

(do Křepic, v Kř—cích) původně Chřepice neb Chřipice[1]) zvaná osada vzdálená od Hrotovic na jih 15 km. Ves leží na náhorní rovině ve výši 340 m nad mořem na silnici vedoucí z Mikulovic do Tavíkovic. Půdorys obce podobá se nepravidelnému mnohoúhelníku; hlavní ulice obrácena jest na východ k Višnovému rozšiřujíc se uprostřed v hranatou náves. Domy stojící těsně vedle sebe obráceny jsou do návsi buď průčelím, buď štítem; stavěny jsou z kamene a cihel, vespod podrovnány a obarveny, na střeše kryty taškami. Před domy jsou květinové zahrádky. Grunty stojí buď na návsi neb směrem k Běhařovicům a Mikulovicům; směrem k Višnovému obec se rozšiřuje stavbou nových chalup.

Na návsi stojí zvonice, při níž r. 1908 na památku cís. jubilea postavena byla kaplička se sochou Panny Marie lurdské. Přifařena jest obce do Běhařovic, kam také bývala přiškolena. R. 1888 nákladem asi 17.000 kor. vystavěla obec zvláštní školní budovu. Škola jest dosud jednotřídní, kterou navštěvuje toliko přes 30 dítek. Správcem školy jest od r. 1903 Kar. Tomášek.[2]) Prvním učitelem, jenž založil žákovskou knihovnu a kroniku školní, byl Jos. Žák (1888—1894). Při škole jest také knihovna učitelská (44 sv.) a knihovna obecní (47 sv.). Školní plat obec zrušila r. 1905.

Lid živí se rolnictvím a chovem dobytka.

Starého kroje a nábytku více není.

Obec má nyní v 51 čísle 263 obyvatele národnosti české, vyznání křest. katolického.

R. 1900 napočítáno ve 46 domech 248 a r. 1870 ve 44 domech 235 obyv., r. 1835 též ve 44 domech 253 obyv.; r. 1864 v 39 dom. 198 obyv. a r. 1689 bylo zde jen 14 domů.

---

[1]) Slovo Křepice odvozuje se od osob. jména Křepek neb Chřepek. Srov. druhé Křepice na Mor., pak Křepice neb Chřepice v Čechách.

[2]) Podal popis osady.

K obci patří 659 ha půdy; z toho je: pole 486 ha, luk 15 ha, zahrad a vinic 5 ha, pastvin 33 ha a lesa 173 ha. Obecní majetek pozůstává: ze 6 ha pole, 80 a luk, 12 a zahrady a 17 ha pastvin; mimo to z kovárny a pastoušky. Velkostatek drží mimo pozemky zde dvůr a směrem k Mikulovicům rybník na 76 a.

Nyní jest v obci 17 půlláníků, 4 čtvrtláníci a 19 domkařů.

Přes 100 let drží domy rodina: Kameníkova, Ilkova, Ambrozkova, Bindrova, Šálkova, Kudrnova, Loupalova, Cafourkova, Vincourova a Pokorných.

Tratě mají jména: Padělky, Polouděly, Královce, Dolky, u Hrušky, Popelec, Gaisruk (t. j. kozí hřbet), za Humny, u Hradiště,[1]) u Mlýnka, v Kukli a j.

Dobytka se r. 1910 chovalo: 52 koně, 208 kusů hovězího a 214 vepřového dobytka a 32 kozy; včelařilo se ve 34 úlech.

V obci jest spolek dobrovolných hasičů založený r. 1899.

Stará pečeť Křepická z r. 1685 měla uvnitř radlo a po jeho pravé straně 3 hvězdy a opis: „Peczet Wubczy Krzepicz."

V listopadu r. 1831 vypukla zde cholera, která v krátkém čase si vyžádala 30 obětí.

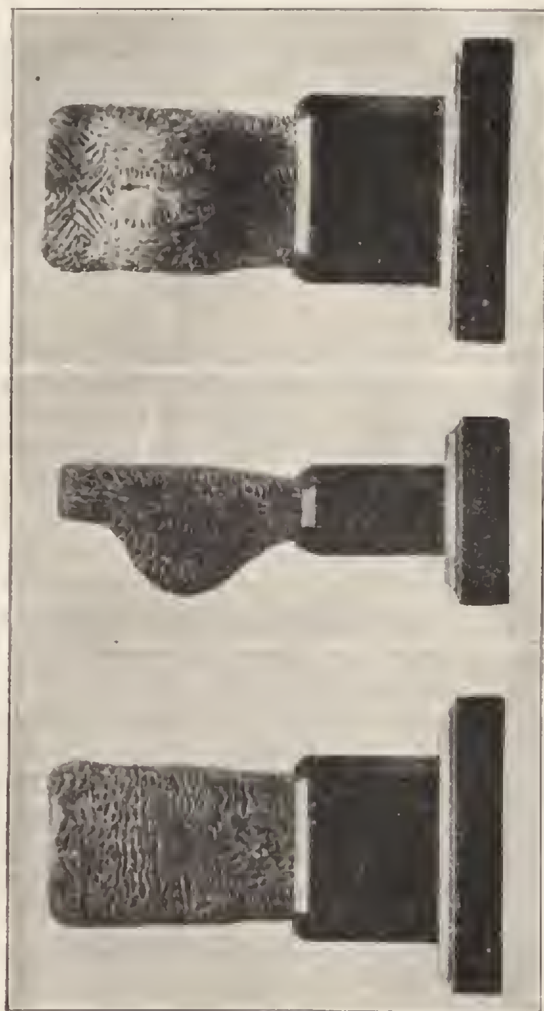
Křepice náležejí mezi nejstarší osady našeho okresu. Důkazem toho jest zdejší archeologickými nálezy bohaté hradisko z doby předhistorické. Avšak i v době historické objevuje se záhy jméno Křepic. V zakládací listině kláštera Luckého z r. 1196 mezi osadami klášteru původně darovanými jsou také Křepice. R. 1312 Isaldis, choť Matěje z Fulštejna, klášteru Oslavanskému darovala v Chřepicích 4 lány a lesy. Během dob obě tyto nadace klášterské zanikly: snad je kláštery za jiné zboží zaměnily. V 2. polovici 14. stol. nacházíme osadu Chřepice rozdělenou na několik majitelů, kteří na zdejších dvorcích pojišťovali věno svým ženám.

R. 1349 Bedřich z Tavíkovic měl zapsáno věno pro svou manželku (Sygorii, snad Sidonii) a jejího otce Jindřicha 100 kop na Litavanech a Křipicích. R. 1353 Přibík z Chřipic 23 kop věna na $2^1/_2$ lánech své ženě Anežce pojistil a r. 1358 opět na 3 lánech jí věno zapsal.[2]) Týž Přibík spolčil se s 5 lány s Mikšem z Němčic

[1]) Hradiště Křepické, památné naleziště předhistorických předmětů, nejbedlivěji bylo prozkoumáno notářem Jarosl. Palliardim (viz část všeobecnou str. 12.). V novější době vykopány zde zbytky zajímavé neolithické figurky na celém povrchu pokreslené (Obr. 34.).

[2]) R. 1361 připomíná se Herka, vdova po Štěpánovi z Chřepic.

r. 1364, rok na to koupil od Zbora z Přeskač 2 lány v Chřipicích za 26 kop. r. 1381 učinil Bohunku ze Křtěnice poručníkem svých dětí a statků a ještě r. 1385 koupil od Kačny, manželky Jimrama

Obr. 34. Neolitická figurka na celém povrchu pokreslená z Křepic.

z Chřipic, 1 lán bez 2 chalup. R. 1383 připomíná se též Mikuláš z Chřipic (s pozdějším příjmením Slýž), který své manželce Elišce dal dvůr v Lipníku a 3 dvorce v Chřipicích; r. 1376 postoupila

Eliška dětem svým, které měla s Mikulášem (nazvaným Slýž), dvůr, lán a poplatné dvorce v Chřipicích[1]).

R. 1355 jistý Barcho (snad Radcho = Radoch) z Chřipic daroval Čeňkovi z Lípého jedno popluží a $^1/_2$ lánu v Chřipicích a mimo to věnoval své ženě Příbce na Chřipicích (snad na tom darovaném zboží.)

R. 1378 Oldřich z Chřipic své sestře Kačně ze Šamikovic půl druha lánu v Chřipicích dědičně postoupil a r. 1385 své manželce Anně a budoucím svým potomkům polovici dvora v Chřipicích zapsal.

Mimo tyto jmenované majitele drželi ve Chřipicích větší statek sousední páni Jevišovští. R. 1381 bratři Jindřich a Hynek (Suchý čert) z Jevišovic založili v minoritském klášteře v Znojmě záduši a oltář Panny Marie, darovavše k tomu mimo jiné 2 hřivny ze svého statku Křepického.

R. 1390 obdržel úmrtím některého majitele právo markrabí Jošt, který toto právo udělil maršálkovi Filipovi ze Svojanova a Bohunkovi ze Trtěnice (Křtěnice)[2]); r. 1392 Filip ze Svojanova se svolením Bohunkovým zapsal 40 kop věna na 4 lánech v Křepicích Elšce, manželce Viléma z Rohatce, na kteréžto věno ona r. 1399 svého muže vzala na spolek.

R. 1399 vyskytuje se na Chřipicích také Zdich z Ratišovic, kteréhož žena Anna[3]) vzala na zboží ve Chřipicích na spolek; r. 1406 byl Zdich po druhé ženat s Kateřinou, které na zboží v Chřipicích a sice na dvoře, 5 lánech a 2 dvorcích 56 kop pojistil[4]). R. 1406 pohnal Matěj z Jevišovic, měštěnín, Zdiška z Ratišovic, že jeho radou byl najal na 3 leta dvůr v Chřipicích u Stacha, přítele nebožce Filipa maršálka, tu on mocí ho vyhnal z toho dvora a nadbyt jemu pobral, což čítá za 40 kop. R. 1409 Anežka z Hrádku pohnala Zdicha, dávajíc mu vinu, že v ty časy, jožto právo v zemi nebylo za Suchého Čerta, pobral z její matky a z její lidí 28 gr. v Mikulovicích a slíbil to zaplatiti, ale neučinil[5]).

[1]) Po smrti Mikulášově vdala se Eliška za Adama z Lipníka, jehož dětem r. 1385 rozdala svůj majetek v Lipníku.

[2]) Bohunek z Křtenice byl tchánem Filipa ze Svojanova.

[3]) Anna byla bezpochyby vdovou po Oldřichovi z Chřipic.

[4]) D. O. I. 62, II. 86, III. 2, 77, 78, 332, 372, IV. 107, 133, 360, V. 215, 345. VI. 144, 424, 474, 623, 925, VII. 93, 103, 187, 320, 1017.

[5]) Suchý Čert byl ve službách markraběte Prokopa, poškození náleželi ku protivné straně Joštové.

R. 1413 nabyl zboží v Chřepicích také Mikeš z Plenkovic, jehož pohnala Marketa; žena Volimirova z Vickova, že jí odkoupil její zboží v Chřípicích; pak jí matka na to vespolek vzala; r. 1415 Mikeš z Plenkovic koupil od Zdicha z Ratišovic 5 lánů poplužných a 1 lán svobodný v Chřípicích.

R. 1399 jmenuje se syn Mikuláše Slýže Martin Slýž z Křepic, který roku 1420 s Janem z Dobronic se spolčil a své děti vzal na spolek na dvůr a 3 chalupy v Křepicích. Martinovy děti byli: Václav, Anna a Eliška provdaná za Stacha; děti připomínají se po válkách husitských. Roku 1432 Anna z Chřípic prodala sestře Elišce a její muži Stachovi půl dvoru „Hniličkového“ za 10 kop.[1]) R. 1437 čteme opět v D. Z., že Anna z Křepic prodala Elišce Svachové z Křepic půl dvoru v Křepicích, čemu Václav Cerda z Křepic, syn Martina Slýže, odporoval, dokazuje, že řeč. Eliška již tu půl dvoru prodala Odolenovi z Přestavlk, purkrabímu znojemskému; současně se ozvala Anna z Bítova, manželka Odolenova, a pohnala Annu z Chřípic, že jí odprodala půl dvoru v Chřípicích. Ale Eliška pohnala hned svého bratra Václava z Chřepic, že jest jí učinil odpor u desk na její vlastní dvůr v Chřepicích; nemaje k tomu práva.

R. 1437 objevuje se na Chřípicích rod Rechenberkův ze Želetic, který získav později všechny části Křepické, vládl celou osadou: toho roku koupil totiž Prokop Rechenberk ze Želetic od Jana z Kosnik dvůr. Téhož roku prodal Václav Slýž z Chřípic Dolní louky pod Křepicemi „Opota“ jménem Mikuláši Florštetovi z Dunajovic a r. 1446 postoupil své sestře Elišce řeč. Stachové z Chřípic půl dvoru v Chřípicích.

R. 1460 pohnala Eliška z Chřípic Václava Rechenberka ze Želetic, že odkoupil jejího dvoru tu v Chřípicích nemaje k tomu práva; stejnou dobou pohnala Ludvíka ze Žirotic ze 36 kop, že jí drží louku vlastní a klín role, ježto leží pod silnicí na levé ruce jedouc od Chřípic ku Znojmu a lesík „Opoka“, ježto pod Hradištěm leží, a toho jí postoupiti nechce.

R. 1464 Boček z Kunštátu pohnal Václava Rechenberka ze Želetic ze 40 hř., že mu drží 3 lány v Chřípicích bez práva; avšak Václav Rechenberk proti Bočkovi z Kunštátu a na Horních Kounicích ohradil se a pohnal jej z 50 hř., že mu jest řekl, že předek Rechenberkův od jeho předka ty 3 lány koupil. Současně

[1]) Listina v Zemském archivu v Brně.

pohnal Mikuláše Talafúsa z Čermákovic ze 17 kop. že jest mu rukojmím za správu za dvůr, který jest koupen od Václava Slýže tu v Chřipicích a ten měl v desky vložiti a toho neučinil.

R. 1466 získal Václav z Rechenberka ještě půl lánu v Chřipicích od Zicha z Petrovic.

Za válek Jiřího z Poděbrad s uherským králem Matyášem na výplatu nadace z Chřípic pro kostel minoritský ve Znojmě nedbáno; protož r. 1481 kněz Zikmund, kvardián od Matky Boží ve Znojmě, pohnal Václava z Římovic, purkrabí z Jevišovic, že když se uvázal v Jevišovice, tu se mu uvázal ve 3 lány v Skřipicích a těch užívá ta všechna léta.

R. 1492 držel Chřipice Jan z Rechenberka, který pohnal kněze Václava opata i konvent. kláštera želivského ze 60 hř., že mu drží louky ode dvora Chřipického.[1])

R. 1493 Markvart z Říčan pohnal Jana Rechenberka ze Želetic z 50 hř., že mu drží les u Chřipic a smlouvám dosti nečiní. (Půh. Br. VII., č. 381).

R. 1536 vzdal se Jan z Lipého na Krumlově všeho práva, které měl na Chřipicích, ve prospěch Jiříka Rechenberka ze Želetic. Rechenberkové ze Želetic drželi Želetice a s nimi spojené Křepice do r. 1544, kdy Jan z Rechenberka i na místě Petra, bratra svého, vložil tento svůj statek Jindřichu Březnickému z Náchoda. Témuž vložil r. 1547 Sezema Zajímač z Kunštátu 3 lány ve vsi Chřipicích.[2]) (Prodej stal se již 1544), o které lány jeho předek Boček z Kunštátu se byl r. 1464 s Václ. Rechenberkem soudil. Od té doby Křepice zcela spojeny zůstaly se statkem Želetickým (Viz okr. Znojemský str. 533 a 534). Od Březnických z Náchoda přešel r. 1615 statek Želetický na pány z Ronpova, načež rychle po sobě v 17. stol. vystřídalo se několik rodů,[3]) až pak od r. 1697—1755 je držela rodina hr. Berchtoldů, od nichž kupem (r. 1755) se dostaly Waldorfům a pak dědictvím

[1]) Klášter Želivský bral tehdy důchody patronátu v Mikulovicích, od které vsi r. 1447 Prokopovi Rechenberku Hunt z Florstetu kus lesa oddělil a ku Chřepicům přivtělil. Půh. Br. VII, č. 229.

[2]) Byl to onen majetek, ze kterého od r. 1381 platila se nadace klášteru minoritskému v Znojmě, který však již roku 1534 byl zrušen. (Viz okres Znoj. str. 101.)

[3]) Napřed Václav z Hodic, pak Jan šl. Götz, Frant. ryt. Kraft (1641), Jan Kryštof Říkovský z Dobřic (1687), Marta Maria bar. Bierová (1693) a roku 1697 Esthera hrab. z Berchtoldů.

r. 1796 rodu Chorynských z Ledské. R. 1862 přešly koupí na šl. rod Kamelů z Hardegger; až do nejnovější doby byl majitelem Dr. Dominik šl. Kammel z Hadegger. († 8. prosince 1915).

R. 1672 starousedlých rolníků bylo:

3 třičtvrtiny lánici, kteří měli po 60 měřicích I. a II. tř., 3 čtvrtláníci (po 20 měřic I. a II. tř.) a 2 domkaři s polem (po $8^1/_2$ měř. I. a II. tř.) Nově osazeny pustiny r. 1657: 9 půllánů (se 40 měř. I. a tolik II. tř.), 3 čtvrtlány; pusty zůstaly ještě: 3 pololány, 3 domky s polem, 5 bez pole. Jména osadníků: Ambrožek, Bouchal, Hajný, Hladík, Kamenik, Krčál, Levinský, Lokšů, Milý, Peluch, Ranský, Sobotka, Sochor, Sedlák, Volatý, Zahradník, Žambach.

R. 1750 majitel Prosper hr. Berchtold vyznal, že u Křepického dvoru je $121^7/_8$ měř. pole a kromě toho připojený lán se 120 měř., $^3/_4$ měř. zahrady, les na $507^1/_2$ měř. a háj „u Vocásků" $44^1/_2$ měř., luk na 6 vozů sena. Gruntovní činži brala vrchnost o sv. Václavu 31 zl. 5 kr., 23 slepic, 17 vajec, luční činže 3 zl. a 46 vajec, z hospody činže 8 zl. Na desátcích dostávala od rolníků jen $^3/_8$ míry ječmene, 12 měr žita, $4^3/_8$ míry ovsa a $^1/_8$ míry hrachu: farář běhařovský místo desátku bral od vrchnosti 3 míry pice.

Polnosti rozděleny byly na 24 půllánů; ke každému patřilo 62—65 měřic po 790 □° a luk na $2^1/_4$ vozu sena; domkařů bez pole bylo 8, z nichž 1 byl řemeslníkem (tkalcem).

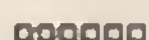
Pololáníci robotovali po 2 dni týdně s párem koní, chalupníci 1 den pěšky.

Obec užívala čtvrť lánu (asi 23 měř. pole) a 24 měr pastvin. Obecní tratě jmenovaly se: Poloudily, v Setovicích (neb v Setovčím), na Popelči, u Hradištěte, na první, druhý, třetí a čtvrtý Královec, u Mlejnka, na Ousoši, na Příčce, k Vocásku a j.

Jména obyvatelů u porovnání s r. 1672 byla na mnoze nová: Časta, Binder, Bukáč, Hora, Hranek, Chmelař, Jakubec, Jelenek, Kudrna, Kukačka, Novotný, Rauš, Smělek, Trčka.

Komise r. 1751 udala, že purkmistr a rychtář v Křepicích dopustily se křivé přísahy, jelikož zamlčeli obecní pastvisko. Bylo navrženo, aby na výstrahu ostatním obcím purkmistr, rychtář a jeden soused Křepický zavřeni a vězeni byli 8 dní na Špilberku v Brně.

R. 1751 byly ceny denních potřeb tyto: máz rozpuštěného másla 20 kr., měřice pšen. mouky 1 zl. 15 kr., žitné 1 zl., krup 48 kr., hrachu 1 zl. 30 kr., jahel 2 zl. 30 kr., sáh dříví 2 zl. 30 kr. U obce se tehdy nesel len a prosa velmi málo, dříví kupovali u Šrámků (Rozkoše); pro špatné pastviny v celé obci drželi jen asi 30 krav a 70 ovec.

Lipňany

(do Lipňan, v Lipňanech) jest vesnička ležící na okr. silnici z Rouchovan do Skrejí, 6 km na jihovýchod od Hrotovic. Vesnička postavena jest na rovině a protíná ji kromě silnice okresní ještě polní cesta vedoucí z Heřmanic do Slavětic. Osada tvoří s vesnicí Skrejemi jednu obec. Stavení stojí po obou stranách okresní silnice buď obracena, průčelím buď štítem do ulice; jsou z tvrdého materiálu, některá pokryta dosud slamou. Vesnička jest velmi čistá. Před domy jsou zahrádky. (Obr. 35.) Hospodářské budovy přistaveny jsou k obytnému stavení. Dříve mívali ve světnici okolo stěn lavice, v rohu stůl; v komoře stály pomalované truhly a police. Nyní v tom seřazení určitého pořádku není. Grunty a chalupy jsou smíchány. Uprostřed osady jest skrovná náves s kapličkou, na které jest vížka se zvonkem.

Východně od silnice okresní leží panský dvůr velkostatku Hrotovského. Obyvatelů napočítáno r. 1910 v 16 domech 132 katolických, národnosti české: nápadna jest převaha ženských (77) proti mužským (55).

R. 1900 žilo v 17 domech 117, r. 1870 ve 13 dom. 110 obyv., mezi nimiž 52 mužských.

Do Lipňan patří 333 ha půdy, ze které připadá 235 ha na pole, 6 ha na luka, 1·5 ha na zahrady, 14 ha na pastviny a 69 ha na lesy.

Lid živí se hospodářstvím; obec má jmění nepatrné.

Tratě se jmenují: Hájec, u Dítěte, pod Andělkou (lesy), Díly, Široké, pod Hrází, Mršník, u Davida, Chmelištka, Vejhon, Ovčírna, Humna, Doubí (pole a pastviny).

Na trati posledně jmenované nalezeny byly předměty starožitné, jako kamenná kladívka a dlátka. Na této trati vykopávají se dodnes

Obr. 35. Lipiany (náves).

základy stavení. Vůbec na pastvině přiléhající na jih k vesnici byla naznačená prostora obehnána nízkým příkopem a valem, na kterémžto místě bez pochyby původní osada stála. Lid vypravuje, že ta osada zašlá se nazývala „Zňátky".[1])

Přiškolena jest osada do Skrejí, přifařena do Rouchovan.

Dějiny. Lipňany bývaly za starodávna statečkem samostatným vladyckým, na němž majitelé svým ženám často věno pojisťovali.

R. 1366 Markvart z Lesonic své ženě Kateřině na $10^1/_2$ láně v Lipňanech a na 2 lánech v Bohušicích 10 kop důchodu pojistil. Týž Markvart r. 1371 (psal se tehdy již z Biskupic) postoupil Nevlasovi z Lesonic 3 lány v Lipňanech, na kterých tento své manželce Elišce 2 kopy pojistil a se svým zbožím v Lipňanech a Bohušicích vešel ve spolek s Jakubem z Oponešic. Ale Nevlas nedržel Lipňany dlouho, neboť prodal je vyjímaje, co patřilo pannám (do Dalešic), roku 1385 bratřím Jindřichovi, Václavovi a Zbyňkovi z Radkovic.

Mezi tím r. 1378 získal koupí klášter Dalešický od Miloty ze Mstěnic v Lipňanech $2^1/_2$ lánu.

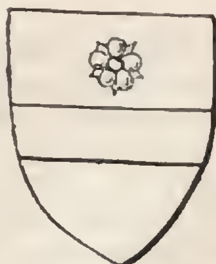
Z bratří Radkovických držel později Zbyněk Lipňany sám. Zbyněk psával se také z Litavan a z Račic.

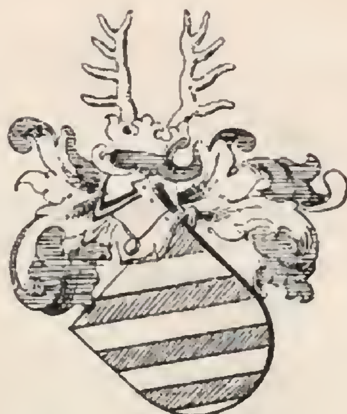
R. 1406 Zbyněk z Litavan spolčil se na zboží v Lipňanech se svou chotí Kačnou, její synem Janem a s Hovorkou z Hartvikovic, r. 1409 týž Zbyněk (z Račic) pohnal Jana Kláta, že mu drží pravou moci jeho zboží Lipňany a jich požívá, což jest jeho dědictví. R. 1410 pohnán byl od Jiříka Lýska z Ústí, že mu vpadl v jeho zástavu Heřmanice. Brzy na to Zbyněk zemřel. R. 1412 vdova po něm Kačna z Litavan pohnala Vilémka z Litavan, že jí drží věno po její prvém muži Hanuši — druhým mužem byl Zbyněk — a to si v desky vložil. (Poručníkem toho půhonu byl její syn Jan). R. 1434 Kačna z Litavan, někdy manželka Zbyňkova z Litavan, pohání Jana z Pernštejna, že jí drží dědictví její Lipňany, nemaje k tomu práva (Poručníky toho půhonu učinila své příbuzné Žibrida a Viléma z Račic). Ještě r. 1447 žila Kačna, bývalá žena Zbyňkova z Litavan. U vysokém stáři vzala tehdy svého bratrance Viléma z Heraltic za společníka na věno své v Lipňanech. Vilém r. 1455 připsal v dědictví ves

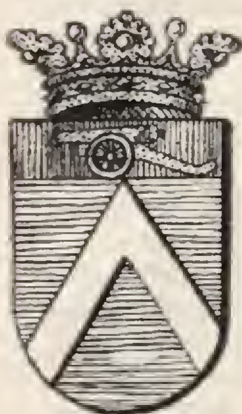
[1]) Na rozdíl od těchto zašlých Zňátek nazývala se Zňátka u Náměště „Starými Zňátkami".

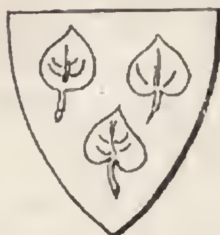
Tab. IV.

19.

22.

20.

26.

23.

25.

27.

24.

21.

Erby některých rodů usedlých na Hrotovsku.

19. Sedlnických z Choltic, 20. Žampachů z Potštejna, 21. Kobylků z Kobylího, 22. z Dobronic, 23. z Myslibořic, 24. ze Mstěnic, 25. z Hodiškova, 26. Canon, 27. Veviera z Blumenberka.

Lipňany s příslušenstvím Janovi z Arklebic a Jeho ženě Elšce z Březníka (z Březnice).[1]) Jan Lizna z Arklebic získal také Slavětice, čímž Lipňany byly spojeny se statkem Slavětickým (Ostatek viz tam).

Ku konci 15. věku Lipňany sbořeny byly a zpustly. Roku 1503 vložili Jan a Zikmund z Arklebic Jindřichovi z Vlašimě ves Slavětice a pustou ves Lipňany i se dvory. Dvůr Lipňanský připomíná se také r. 1613. ale vesnice ležela pusta ještě r. 1630, kdy Slavětice přešly v majetek Jiřího hrab. z Náchoda. R. 1649 opět připomíná se jen dvůr Lipňanský. V první polovici 18. stol. byla osada nově založena a se Slavěticemi dostala se k statku Dalešickému a později s Dalešicemi k velkostatku Hrotovskému, u kterého zůstala až do vybavení se z roboty.

Z r. 1715 pochází stará pečeť osady; snad byla v tom roce osada od vrchnosti Slavětické nově založena. Na pečeti viděti strom (lipu), v levo pod ním mlatce s cepem v pravo brány: okolo něm. nápis: Lippianer Gemein Siegel 1715.

R. 1775, když nově se rozdělovala půda, žilo v Lipňanech 9 chalupníků, jichžto každý od vrchnosti[2]) obdržel 24 měřice pole a louku na $1^1/_2$ vozu sena a otavy. Každý z nich platil gruntovní činže 3 zl., odváděl 2 slepice (aneb za ně 18 kr.) a za přízi 6 kr: všichni konali původně od sv. Jana do sv. Václava 4 dni, ostatní dobou jen 3 dni týdní pěší roboty. Později robotovali od sv. Jiří do sv. Václ. 6 dní s 1 osobou pěšky, ostatní čas 3 dni.

Jména tehdejších obyvatelů byla: Forejt, Hladík, Chmelka, Kočí, Pekař, Plíšek a Polák.

Před rokem 1848 robotováno na čtvrtláně (tak se usedlosti jmenovaly) 4 dni, o žních 5 dní pěšky.

Desátky Lipňany odváděly vrchnosti Krumlovské; r. 1750 obnášely: 13 a půl měř. pšen., 32 a čtvrt měř. žita a 11 a půl měř. ovsa.

Za vybavení z robot a desátků platilo se 200 zl. stř. ze čtvrtlánu, hospodský platil 150 zl.[3])

[1]) D. Br. IV 420, V 343, 346, 347, V 541, VII 64.

[2]) Patřily tehdy se Slavěticemi ku statku Dalešickému, jehož majitelkou tehdy byla paní Kateřina Šl. z Hesů.

[3]) Popis osady podal Frant. Jakubec.

Desátek ten do panských stodol dovážeti povinno bylo město Ivančice.

ooooooo

Lipník

(do Lipníka, v Lipníku) osada pojmenovaná dle lipových lesů, kterých za starodávna v celém okolí byla hojnost. Osada leží severozápadně od Hrotovic podle silnice, která vede z Třebíče do Myslibořic asi na třetí pětině cesty od Třebíče ve výšce 480 m (Obr. 36.) Osadou teče potůček vyvěrající z rybníků ode dvora Lhoty. Hlavní část osady tvoří náves, do které vedou 3 cesty. Domy stojí průčelím do vesnice, jsou vesměs stavěny ze staviva tvrdého a zomitány. (Obr. 37.) Před domy jsou zahrádky, ale žádné výstupky. Výměnkářské chalupy souvisí s obytným stavením hospodářovým.

Kostel, jehožto presbytář jest gotický, stojí na návsi, fara přízemní proti němu a škola též přízemní na konci uličky za farou. Kostel, okolo kterého jest obezděný starý hřbitov, zasvěcen jest sv. Janu Křtiteli. Má celkem 2 oltáře. (Obr. 38.)

Obnoven byl r. 1853 a v první polovici let osmdesátých min. stol. Na věži visí 2 větší zvony a jeden menší. Na prvním 5 centů těžkém jest dlouhý latinský nápis, který oznamuje, že zvon lit byl ve Znojmě od Jana Jiřího Schochela za papeže Pia VI., za králováni Marie Teresie a Josefa II. a za biskupa Matěje. Druhý 2 q těžký z r. 1677 má nápis: K CtIa ChVaLe sVateMV PetrVa PaVLV., v kostele jest náhrobní nápis: „Letha Panie 1575 w sobotu po Božim wstaupeni usnul w Panu urozeny Pan Sstastny Konacz z Hodiskowa *a*. X a w tomto chramie odpocziwa oczekawajicz se vssemi zwolenymi slawneho wzkrzisseni.". (Viz znak č. 25.) Fara jest prastará. Již r. 1238 připomíná se farář Walther, r. 1348 a později často se uvádí, že patronát lipnický patřil majitelům statku. Jména jen některých farářů jsou známa. R. 1517 a 1520 pohnal farář Jan Jana Zárubského z Hořeřic, že mu zadržuje desátek ze Zarubic a pustých Oldřišovic. R. 1547 odvezli poddaní Adama z Okrašovic lipnického faráře Mikuláše koňmi do Okrašovic. Pak následovali evangeličtí pastorové, z nichžto se jmenují: r. 1558 Adam Světelský,[1]) r. 1560

[1]) Toho roku (1558) pohnal kněz Adam, farář lipnický, Zdeňka Brtnického z Valdštejna, že mu pobral, když byl r. 1554—1556 farářem v Třebíči, desátek v Slavicich. Při prohral, poněvadž se psal lipnickým farářem, a už jim nebyl.

Obr. 36. Lipník (náves).

Matěj. r. 1566 Jan. Po bitvě Bělohorské přidělena Lipnická fara jako filiálka faře Myslibořické, ale faráři bydleli až do r. 1704 v Lipníku, poněvadž v Myslibořicích farního stavení nebylo. Roku 1777 chtěla hrab. z Kanálu roz. hr. Chotkova v Lipníku založiti

Obr. 37.

zvláštní faru, ale z toho sešlo. Teprve r. 1785 náb. fond v Lipníku lokálku zřídil. R. 1743 založila pí. Myslibořická, ovdovělá hrab. Kateřina Eva z Ostašova, 1000 zl. na záduší na oslavu sv. Jana Křtitele. Faráři často se střídali: Poslední dobou zde zdárně a déle účinkovali (1875—1885) Emanuel Sedlák († 1913 jako farář

rudikovský) a Methoděj Šlechtický (1896—1910), nyní farář v Krhově. Nynější farář Rudolf Šindelář jest v počtu farářů čtrnáctým. Farní budova byla r. 1902 opravena. Zádušní jmění obnáší 5260 kor.

Obr. 38. Hlavní oltář v chrámu Páně Lipnickém.

Stará škola, kterou Lipnická obec r. 1833 jako barák prodala, byla r. 1793 společným nákladem obcí Lipníka, Klučova, Hostašova a Petrůvek postavena. Poněvadž obec byla nemajetna,

vymohla si na stavbu nové školy podporu státní. Škola byla na státní peníze zbudována, ale potřeby stavební dodávala vrchnost Myslibořická (hrabě Jos. Taaffe).

Příjem učitelův obnášel r. 1820 jen 180 zl. 33 kr. Ovšem přísně vzato bylo toho více, neboť naturalie počítány tuze nízko, také škola více vynášela, ale byl to celkem plat mizerný, protož r. 1851 musely obce se zavázati z každého čísla dodávati učiteli ročně 2 bochníky chleba.

Nejdéle na škole působili: Jindřich Čermák (1865—1880), jenž založil pamětní knihu a školní knihovnu (má nyní 155 knih), Rudolf Kučera (1880—1893) a Vacl. Friedmann (1893—1908).

Lipník měl roku	1835	v 41 domech	270	obyvatelů,
	1870	v 46 domech	348	obyvatelů,
	1900	v 55 domech	393	obyvatelů,
	1910	ve 62 číslech	464	obyvatelů

českých, mezi nimi 5 evangelíků, ostatní katolíci.

Obecního jmění má Lipník: 5 ha 87 a luk, 3 ha 74 a pole, 29 a skal, 47 a lesa a 51 a pastvin. Celkem náleží do osady Lipníka: 514 ha plochy katastrální, z čehož 400 ha pole, 25 ha luk, 3·4 ha zahrad, 22 ha pastvin, 26 ha lesa. Názvy tratí obecních: U Louček, u Kopyta, u Ševčíka, u Vejvojů, u Kopanin, na Dlouhých, za Lesama.

Nehody: dne 6. května 1846 zachvátil požár 35 čísel, dne 20. srpna 1890 vichřice spojená s krupobitím velkých škod nadělala.

V obci jest záložna Raiffeisenova, Besídka katolická a Odbor Národní Jednoty.

Dějiny. V listinách z r. 1237 a 1239 přichází jako svědek Ctibor z Lipníka (Cod. I. 279) a r. 1238 připomíná se farář Walter (plebanus de Lipnik). Lipník byl od dávna statkem vladyckým. Uprostřed 14. stol. drželi většinu statku Lipnického i patronát vladykové z Račic.

R. 1348 zapsána byla do nově založených desk Brněnských smlouva týkající se ukončení sporu mezi Oldřichem (Olkéřem neb Olkešem) z Račic a Evou, vnučkou po jeho bratru Adamovi z Klučova, z jedné a jeho švagrovou Budkou, její dcerou Anežkou a Henslinem z Jackova, jejím zetěm, ze strany druhé: Henslin, jeho žena Anežka a její matka Budka obdrželi ves Lipník se vším příslušenstvím, $1/3$ maliniště (rubiska neb sečel, $1/2$ louky

v Pokletých,[1]) také $^{1}/_{2}$ patronátu kostelního. Oldřich a Eva dostali dvůr v Lipníku, $^{2}/_{3}$ maliniště, $^{1}/_{2}$ louky na Pokletých a $^{1}/_{2}$ patronátu a to tím způsobem, aby faráře presentovali společně. Avšak kdyby se nedohodli, má rozhodnouti los, kdo má faráře presentovati; po druhé pak má právo presentovati strana druhá.

Po smrti Oldřichově r. 1356 dědila jeho podíl Evka, (dcera Ješkova z Lipníka), totiž celý dvůr, 2 díly maliniště, půl louky na Pokletých a půl kost. podací a vzala svého manžela Jenuše za společníka. Také jiní členové tohoto rodu měli statky v Lipníku.

R. 1349 paní Anna z Lipníka dědičně odevzdala zde 3 lány Henzlinovi a Anně, jeho ženě, a r. 1353 Mikuláš z Chřipic své manželce Elišce dvůr v Lipníku dal.

R. 1358 Eva, manželka Jenuše z Lipníka, prodala Evě, manželce Vlka z Lipníka, dvůr s příslušenstvím za 77 kop. Roku 1365 Adam, syn Vlkův z Lipníka, a Adam, syn Henslinův z Lipníka, spolčili se s veškerým svým zbožím v Lipníku a Oldřichovicích. Roku 1368 Žibřid z Račic prodal Fridlinovi, sluhovi p. Bohuše ze Steřiče, 1 lán v Lipníku, který po 3 letech Bohuš ze St. a z Holoubka prodal Adamovi. R. 1373 Adam[2]) z Lipníka pojistil své ženě Elišce 60 kop věna na statcích v Lipníku a toto věno dala Eliška r. 1385 po smrti Adamově svým dětem, které měla po Adamovi. Nejstarší osiřelý syn Jan z Lipníka spolčil se r. 1392 se statkem a patronátem v Lipníku až do plnoletí s Janem z Hodic a vzal jej r. 1399 znova za společníka. Jan z Lipníka prodal r. 1407 Lipník s veškerým zbožím Michkovi ze Lhoty, čemu společník jeho Jan z Hodic přivolil; později zakoupil se Jan z Lipníka v Teleckém kraji (držel Bezděkov, Stajiště, Němčice pod Studenou, Vilémovu Ves, Dubenky a j.). S jeho synem Janem zmizela tato větev vladyk z Lipníka. Roku 1410 Michek ze Lhoty pohnal Jana Nohavku, protože vzali jemu jeho tovaryši sedmero koní v Lipníku a ty koně pokládá za 20 kop. Michek z Lhoty spojil sousední statek svůj Lhotu s Lipníkem a zemřel před r. 1420, načež vdova po něm Kačna Kryštofora

---

[1]) Pokletý neb Poklaty původně ves, později pustina leží západně od Lipníka mezi Lipníkem a Ratibořicemi; nyní nazývá se ta trať „Proklaty", což zavdalo příčinu k lidové pověsti, že se tam dědina propadla.

[2]) Z listin není zřejmo, byl-li to syn Vlkův neb Henslinův.

SOUDNÍ OKRES
HROTOVSKÝ
1 : 150.000.
Výklad značek:
Kostel
Kaple
Cihelna
silnice
rybník
Lipník
Vícenice
Dalešice
HROTOVICE
Myslibořice
Radkovice
Rouchovany
Dukovany
Biskupice
H. Kounice
Lipňany
Helmanice
Rešice
Ujezd
Dobřínsko
Slavětice
Přeskače
Babice

z Ratibořic na spolek na zboží ve Lhotě vzala. Lipník dědila po Michkovi ze Lhoty Marketa z Vranina (snad jeho sestra), která se svým mužem Otaslavem řeč. Štitkovcem na své dědičné zboží ve Lhotě, Klučově, Štěpánovicích a Lipníku se spolčila.

R. 1437 byla Marketa ze Lhoty po druhé vdána a sice za Bernarda ze Slavíkovic, se kterým se spolčila na Lhotu s tvrzí, dvorem a rybníkem, na Klučov a patronát v Lipníku

Po třetí vdala se Marketa za Zikmunda Jeničká z Olbramic, kterého r. 1446 vzala za společníka na ves Lhotu, na tvrz a dvůr ve Lhotě, na vesnice Klúčov, Lipník a Stěpánovice se vším příslušenstvím a patronátem v Lipníku beze škody jiných, kteří by k tomu zboží práva měli (zvláště ke kapli v Lipníku). Zikmund Jeníček z Olbramic vzal r. 1464 svého syna Jana a jeho syny za společníky na tvrz a ves Lhotu, na ves Klúčov s lesy, na Lipník a Štěpánovice.

R. 1480 Krištofor z Kochova pohnal Jana z Volbramic ze 100 hř. gr., že mu drží jeho podací kostelní ve vsi Lipníku a půl dvora v Lipníku, k čemuž on lepší právo má.[1]) R. 1481 pohnala Anna z Nitkovic Jana Jeníčka z Olbramic a ze Lhoty z 55 kop, že jí postoupil ve vsi Lipníku $5^1/_2$ kopy na díle svém a jistoty jí udělati nechce.

R. 1482 učinil Jan Jeníček z Olbramic spolek se synem Hynkem na tvrz a ves Lhotu, na vesnice Klúčov, Lipník a Štěpánovice, ale Hynek zemřel před ním. Protož r. 1496 vzal Jana Lechvického ze Zástřizl[2]) a Markvarta Valeckého z Mirova na spolek na tvrz a ves Lhotu, na Lipník a ostatní svůj majetek, učiniv je mocnými poručníky své vnučky Ludmily, dcery po nebožtíku synu Hynkovi.

Roku následujícího vzal tuto vnučku, která se vdala za Jindřicha Lechvického, na spolek na veškerý svůj majetek. Jindřich Lechvický ze Zástřize usadil se v Lipníku, osobuje si tam větší právo než Jan Jeníček sám; pročež ho tento r. 1498 pohnal před soud. Také pohnal svou snachu Afru z Říčan, že po smrti jeho syna Hynka pobrala všechny svrchky a je vrátiti nechce.

Po smrti dědově vzala r. 1500 Ludmila z Olbramic a ze Lhoty svého muže Jindřicha Lechvického ze Zástřizl na spolek

---

[1]) Bezpochyby odvolával se na spolek, který vdova po Michkovi ze Lhoty uzavřela s jeho otcem Kristoforem z Ratibořic.

[2]) Erb ze Zástřizl viz okr. Zdounecký str. 217.

na tvrz a ves Lhotu,[1]) na vesnice Štěpánovice, Klučov a Lipník; ale proti tomu ozvaly se její tety Markéta a Anežka, vlastní sestry z Olbramic, a pohnaly ji ze 2000 hř. gr., že drží majetek ten, ku kterému ony po otci svém Jeníčkovi z Olbramic právo větší mají. Stejně pohnali jejího muže Jindřicha Lechvického. Avšak konečně udobřivše se vzdaly se r. 1505 všeho práva, které měly po otci na tvrz a vesnici Lhotu, na vesnice Klučov, Štěpánovice a Lipník a přenesly to právo na Ludmilu a jejího muže Jindřicha Lechvického ze Zástřizl.

R. 1524 byla Ludmila již po druhé provdána za Jana Hořického z Hořic, kterého společníkem učinila veškerého svého majetku. R. 1535 vložili Jan Hořický z Hořic a jeho žena Ludmila z Olbramic shora uvedený majetek Václavu Chroustenskému z Malovar a na Myslibořicích, čímž Lipník navždy spojen byl se statkem Myslibořickým (další viz tam).

R. 1672 ze starých usedlostí byli jen 4 celoláníci a 1 čtvrtláník: nově založené (od r. 1657) byly 2 půldruha lány a 2 čtvrtlány; pusté ležely 4 staré lány a 4 čtvrtlány. Lán měl 28 měřic pole 2. třídy a 28 měr 3. třídy, čtvrtlán čtvrtý díl toho. Jména tehdejších obyvatelů byla: Heneš, Švanda, Vaněk, Staně, Šterk, Kopytář, Skoumal, Blažek, Pátek, Soukop, Novotný, Suchý, Chromý, Baše, Ryšavý, Velký, Šenkýř.

R. 1749 udáno, že jest v Lipníku 10 půlláníků a 4 celoláníci: tito měli 65 měr 6 osmin pole, 4 osminy zahrady a luk na 3 fůry sena a 1 fůru otavy; pololáníci právě polovici.

R. 1717 stala se záměna pozemků se Zarubickými.[2]) (Viz tam.) R. 1756 vykázala vrchnost, že měla v Lipníku 4 $^{31}/_{64}$ lánu, 8 komínů a grunt. činže 274 zl. 23 kr. 3 den.

Tratě se jmenovaly: Kněžíček, Kopyto, Proplak, za Vokrouhlíkem pod Klínkama, Škrkalova nivka, na Mocli, Ořechovec, pod Ševčíkovým rybníkem, pod Pasůvkou: společné tratě u Klučova

[1]) Ve VII. svazku Půhonů (Libri citationum et sententiarum edidit Dr. B. Bretholz) omylem tuto Lhotu mají za nynější Pulkov.

[2]) Tenkráte měli Lipenští také pozemky „za Jezerem" a „na Dlouhým" poblíž Klučova. Ty jim vrchnost sebrala a je přidělila nově založené dědině Ostašovu. Za to dala Lipníku stejně mnoho pozemku z vyklučovaného lesa za Silničním rybníkem, s kterou záměnou Lipenští spokojeni byli, poněvadž nové pozemky měli blíže osady. Ale hrabě Jos. z Ostešova krátce před svou smrtí dal toho rybníka hráz zvýšiti, čímž se zatápěla luka poddaných, což ku mnohým stížnostem zavdalo příčinu.

byly Rohovice a Hnojnice. Obec pro sebe užívala 122 měr 2 osm., z čehož bylo asi 70 m. pole, ostatní pastviny a luka. R. 1751 měli celoláníci již 82 m. $5^1/_4$ osm. pole, zahrady na 6 osmin a luk na 4 fůry sena, pololáníci polovici. Komise naznala, že pro neúrodnost pole celolánik osíval jen $1^1/_2$ míry pole pšenici, že pro neúrodnost také len a proso se neseje. Obilí vozívali na trh do Třebíče. Láník držel jen 4 krávy. Mlynář na Kopytě měl 15 a panský hospodský 16 měřic pole; mlynář platil 50 zl., hospodský 26 zl. činže. Dříví kupovali lacino od vrchnosti; za dřevo stavební platili ročně 1 zl. do důchodu; kupovali lesa po kusech, se dřevem obchodovali do Hostěradic. Jména osadníků byla zcela jiná než r. 1672.[1]

R. 1775 žili v Lipníku 4 celoláníci, 10 pololáníků, 2 domkaři a 1 podruh.

Celoláníci měli $85^1/_2$ míry pole, zahradu na $^3/_4$míry a luk na 4 fůry sena s otavou; platili kontribuce 34 zl. 18 kr., grunt. činže o sv. Václ. 1 zl a polní činže 1 zl. 54 kr. Mimo to odváděli 2 kapouny neb 24 kr. a kopu vajec neb 18 kr. Robotovali od 1 ledna až po žně s párem koní 4 dni v týdni, ode žní po senoseč buď s párem koní aneb s robotníkem pěšky po celý týden, od senoseče do října s párem koní a 1 pěším, aneb s 2 pěšími osobami celý týden, od 1. října do konce roku s párem koní celý týden.

Pololáníci měli všeho polovici, platili také skoro polovici daně a ostatních dávek polovici; mimo to platili 7 kr. činže šklubací (za šklubání drůbeže). Robotovali od 1. ledna až do konce žní buď pěšky s 1 osobou, neb 1 párem koní 3 dni, odtud až do konce roku s párem a s 1 osobou tři dni týdně.

Domkaři a podruh robotovali 13 dní v roce, dávek neměli žádných.

Jména tehdejší: Gregor, Florián, Procházka, Mikeš, Staňa, Švehla, Vlček, Votava, Svoboda.

Farního desátku odváděl celolánik po odrážce obilí ze 40 měr $5^1/_4$ osm., které se desátkem dávaly vrchnosti, každý 10. snop ze sklizené pšenice, žita, ječmene a ovsa; místo desátku z hrachu dávali 1 husu, 1 kuře a žejdlík másla; pololánik polovici všeho.

[1]) Kaňa, Gregor, Votava, Florián, Mikeš, Korotvička, Procházka, Urban: jediný rod Skoumalův se zachoval.

Severozápadně $1\frac{1}{2}$ km. od Lipníka vzdálena jest samota, panský dvůr **Lhota,** pozůstatek to bývalé vesnice Lhoty, která teprve koncem 16 stol. zanikla. U samé vesnice nad rybníkem stávala tvrz, jejížto místo ještě před 40 lety bylo nápadné valem obklopené. Dnes jest půda rozorána a zaseta. Již r. 1351 připomíná se Mrakeš ze Lhoty, že věnoval své ženě Ludě 50 kop a r. 1379 týž Mrakeš své švegruši Kačně věnoval na Lhotě, na Dolních Dubňanech a jiném zboží 100 kop gr. Od r. 1407 spojena byla Lhota s Lipníkem, od r. 1535 se statkem Myslibořickým. (Viz tam.)

Za války 30leté byla vesnice Lhota vypálena a spustla. Však poněvadž nestála daleko od Lipníka a měla pozemky dosti úrodné, byl nejprv upraven Lhotský dvůr. Již r. 1653, když po smrti Ondřeje z Ostešova nastoupil na statky Tavíkovský a Myslibořický jeho syn a statek celý odhadnut byl, udáno jest, že se při dvoře Lhotském seje žita 150 měřic, ovsa 135 měř., ječmene 12 a pohanky 10 měřic. Dále jest poznamenáno: „Ačkoliv dvůr Lhotický dokonce pustý zůstává, však nicméně bez šacunku se zanechati, nýbrž jsouce v dobrém položení, z toho ontěžku, co se omlazuje, dva díly se defalcirují, toliko třetí díl mezi důchody běžné se počítá."

R. 1672 byla pustá ves Lhota již opět částečně osazena; byl tam: 1 dvojláník (Mik. Laurenců), 2 půldruha lánici (Jaroušek a Piroušek), 1 láník (Laurenců), 3 půllánici (Mikeš z Mejta, Švanda, Bartek). Vyměřením pustiny se zjistilo, že mimo tyto uvedené pozemky zůstalo ještě vrchnosti 874 měr a $6\frac{3}{4}$ osmin pole.

Teprve r. 1716 na pozemcích Lhoty novou osadu založil Frant. Kar. Josef sv. pán z Ostešova, která původně nazývala se Nová Ves, později po zakladateli Ostašov neb Hostašov (další viz u Ostašova.).

ooooooo

Litavany

(do Lit—van, v Lit—vanech) nyní obecně Litovany[1]) jmenovaná osada leží na jih od Hrotovic asi 7 km vzdálená, v nadmořské výši 420 m.

---

[1]) Jméno Litavany, jež odvozujeme od jména říčky Litavy, značí obyvatele, kteří pocházeli od této říčky (srv. Moravany od Moravy). Slovo Litavany zkomolil lid na Litovany. Žeby původní jméno bylo „Litověně" (Mor. místní jména) niktorak dokázati se nedá. Popis osady podal učitel Fr. Kulhánek.

Osada položena jest na jižním svahu levého břehu Jaroměřičky (Rokytné) asi půl hodiny od řeky samé. Má tvar okrouhlý seskupena jsouc okolo rybníčku, z něhož vytéká potok. Starší domy obráceny jsou štítem, mladší průčelím na náves: stavěny jsou z pevného materiálu a kryty křidlicemi. Ve vsi jest panský dvůr. V kroji a zařízení statku shodují se obyvatelé s okolními vesnicemi. Z budov vyniká bývalý panský hostinec.[1]) (Obr. 39.) Jediná sem patřící samota jest Kašparův mlýn s pilou. Také jest poblíž osady cihelna. Přifařeny jsou do Biskupic, přiškoleny do Příšovic.

R. 1835 žilo zde v 45 domech 280 obyv., r. 1870 v 60 dom. 376 obyv., r. 1900 ve 72 dom. 437 obyv. Poslední sčítání r. 1910 vykazuje 379 obyv., vesměs Čechů, katolíků. Za doby robot bylo v osadě 9 lánů a 4 čtvrtlány a 30 měř. pole. Lid živí se hospodářstvím a chovem dobytka. Před 60 lety kopali v trati Vejrovci železnou rudu (dosti dobrou); z nedostatku vhodného spojení odvoz rudy se nevyplácel, protož kopání zastaveno.

V osadě jest Odbor Nár. Jednoty.

Obec má vlastního majetku 250 měr pole a 2 louky. Polnosti byly r. 1912 sceleny. Výměra půdy jest 663 ha; z toho připadá na pole 459 ha, na luka 29 ha, na zahrady 7 ha, na pastviny 14 ha, na lesy 130 ha. Jména býv. tratí: Padělky, Prostřední, Čtvrtky, Hlavizna, Kopaninky, Díly, Široká, Švachovec, Vejrovec, Nivy, Prešovské, Bořikovské, Zálumenní, Radkovské, Písky, Lipůvka, Bažantnice, Rychta, les Břižti. Dobytka chovalo se r. 1910: 26 koní, 235 hovězího, 189 vepřového a 50 koz; včelaři měli 20 úlů. Nejstarší rody jsou: Pelánův, Kuderův, Divišův, Kašpárkův a Voborných.

Ve staré pečeti mají Litavany šíp ozdobený polokruhovým věncem; nad šípem nápis: „Lidowan".

Dějiny. Dle prvních zpráv, které máme z listin o Litavanech, bylo za starých dob zboží zdejší v rukou několika rodin. Držitelé jednotlivých dvorců rádi na nich věnovali svým manželkám. R. 1338 svědčí Milota z Litavan na listě Bočka z Horní Plavče, r. 1353 svědčí týž Milota s Ctiborem z Litavan (snad svým bratrem) na listině Jitky z Otrošovic. R. 1365 týž Milota — však již s přídomkem ze Mstěnic spolčil se s Ctiborem z Litavan na všechny statky a spolu prodali r. 1368 Přibíkovi z Hudeřic 2 lány

[1]) Před 200 lety prodán byl od panství Andělu Kašpárkovi.

v Litavanech. Ještě r. 1376 připomíná se Milota, že své tetě Marketě 2 podsedky v Litovanech věnoval. Ctibor z Litavan měl syna Artleba, který se později psal ze Šemikovic. Artleb pojistil r. 1366 své ženě Kordule na Šemikovicích (na 3 lánech a lese) a na Litavanech (na 4 lánech) 60 kop věna a, poněvadž jeho otec Ctibor r. 1373 prodal Ješkovi a jeho ženě a dědicům v Litavanech tvrz se dvorem se 7 poplatnými lány, lesy a pastvinami za 190 kop, tedy r. 1376 svému otci ve vsi Litavanech 2 lány a 4 dvorce dědičně daroval a své maceše Marketě z Dobronic na tom zboží v Litavanech věno zapsal.

Obr. 39. Hostinec v Litavanech.

R. 1385 Jan (Ješek) z Litavan a jeho matka Dorota prodali tvrz v Litavanech a dvůr činžovní Janovi z Vajtmile a tento své druhé ženě Kateřině na tom zboží 100 kop věna pojistil. R. 1390 byla Kateřina již po třetí vdána a spojila se na zboží v Litavanech se svým mužem Zbyňkem a se svými dětmi a r. 1412 pohnala Viléma z Potnštejna, že jí věno drží po prvním muži Hanuši tu v Litavanech a si to v desky vložil. Kromě uvedených osobností vyskytují se v Litavanech od počátku 2. pol. 14. stol. ještě: r. 1349 Bedřich z Tavíkovic, jenž své ženě Sidonii a její otci Jindřichovi (z Jevišovic?) 100 kop na Litavanech a Chřepicích zapsal; roku 1355 žil také Cuzkraj z Litavan, jenž s Vili-

mem z Tavikovic přenechal 2 lány v Litavanech Mikuláši ze Křtěnice. Kdyby slovo nedodrželi, uvolili se jíti do Bouchovan do ležení (Bočkova sbírka č. 8990, listina něm.);[1]) r. 1371 vyskytuje se Mikeš z Litavan a ke konci 14. věku zejména Jílek z Litavan, jenž r. 1386 od Jindř. z Jevišovic i se svou ženou Adletou koupil dvůr v Litavanech s příslušenstvím, ze kterého již r. 1387 prodal Janovi Klátovi 2 lány. R. 1409 spolčil se Jílek na zboží své v Litavanech se svým zetěm Jiřím z Ústí a jeho dětmi a r. 1415 pojistil své (druhé) ženě Anně na dvoře v Litavanech 17 kop; ještě r. 1418 se Jílek připomíná. Toho totiž roku pohnal Jíru z Litavan, poněvadž věřitelům platiti musel za Licka z Litavan, kterého Jíra zavražditi dal, ač byl pravými křesťanskými úmluvami s ním smluven, a téhož roku prodal Jílek Hynkovi z Poříčan dvůr v Litavanech z 1 lánem, 4 chalupami, s pastvinami, potoky a s hřebčincem (hinnulario) a tento své ženě Anně na tom zboží 90 kop pojistil, převeda to věno z Kyjovic.

Za roztržek markrabich Jošta a Prokopa vpadl do Litavan Vilém Sudlice, pevně se tu usadil a psal se po Litavanech. R. 1406 pohnal Viléma Čeněk z Drahotuš, že mu vpadl v hrad Cimburk; r. 1408 bylo Čeňkovi za tu škodu přisouzeno 100 hř. na Litavanech a Čeněk prodal r. 1412 tvrz v Litavanech, tak jak to zboží Vilém Sudlice držel, svému příbuznému Vilémovi z Potštejna. (Erb 20.) Tomu později odprodal Zikmund z Račic tvrdě, že jeho sestra Kačna měla na Litavanech své věno.

R. 1406 pohnali Zbyněk a Jan z Litavan Lacka z Kravař, jenž po smrti Beneše z Kravař a z Krumlova statky jeho spravoval, z 50 hř. rukojemství, ale Lacek nemusil jim odpovídati.

Začátkem 15. stol. připomínají se nejčastěji Jan z Litavan, syn shora jmenované Kateřiny, a Jíra z Litavan.[2])

R. 1409 Jan z Litavan prodal Ofce z Třenče ve vsi Litavanech, na které tato se spolčila s Anežkou, manželkou Ješka Talafusa z Říčan. R. 1415 prodal mu Adam z Křídlovic $1\frac{1}{2}$ lánu a půl mlýna v Litavanech. R. 1417 Jan Vajtmilner ze Žerotic učinil Viléma z Pernštejna, Alše z Kunštátu, svého strýce,

---

[1]) Listina velmi zajímavá pro pečetě svědků: Filipa z Dobronic, Naše z Dobré Vody, Bransuda z Čermákovic, Mikše z Přeskač a Děpolda z Tavikovic (de Taiduwic).

[2]) Jan, též Vohánek z Litavan byl totožným s Janem z Tavikovic; Jíra z Litavan totožným s Jiřím ze Šebkovic a ze Mstěnic.

Jana z Litavan a svého ujce Bohuše z Říše poručníky svých dětí a sice tím způsobem, kdyby děti jeho pomřely, aby Jan z Litavan obdržel hrad Bukovinu a statek Hostín a Bohuš z Říše Myslibořice. R. 1420 pohnal Jan z Litavan Bočka z Jevišovic, že mu jako rukojmí na 70 kop povinnost neplnil. Po smrti Jana z Litavan prodali r. 1447 jeho věřitelové Beneš z Krhova, Filip z Lesonic a Mikuláš řeč. Viduna z Dobronic tvrz Litavany se dvorem, 10 lánů, 2 chalupy, půl mlýna, stav, 4 rybníky, lesy a stráně, vše jak to Jan z Litavan držel, Volfovi ze Žerůtek.

Jíra z Litavan (ze Mstěnic) koupil r. 1416 od Jana z Tavikovic $1^1/_2$ lánu a půl mlýna v Litavanech a od Viléma z Potnštejna tvrz a dvorec se 3 lány, 4 chalupami, také stav nade mlýnem a jiné zboží v Litavanech; na tom všem zboží zapsal r. 1417 své ženě Přibce 78 kop věna, které přenesl ze Mstěnic. Tuto ves prodal současně se vším příslušenstvím Jankovi z Mutišova.

Poslední zmínka o Jírovi činí se r. 1437, když dvůr v Litavanech se 4 lány a 4 chalupami a ostatním příslušenstvím prodal Mikšovi z Litavan. Tento Mikeš připomíná se jako Mikeš z Hudeřic; r. 1417 prodal Jiřímu z Ústí, řeč. Líska, a jeho ženě Kateřině v Litavanech poplatný lán, roku 1434 podepsal lantfrýd a r. 1447 pohnal Václava z Tulešic.

Zboží, které koupil r. 1418 Hynek z Pořičan,[1]) držela po něm vdova Anna; po její smrti prodali r. 1437 její poručníci Ondřej z Hrubšic a Václav z Kyjovic Janovi, řeč. Jacek z Domyanovic, a jeho ženě Anně to zboží, totiž dvůr v Litavanech s lánem, na kterém seděl Vávra, a se 4 chalupami.

Uprostřed XV. věku byli dva hlavní majitelé v Litavanech, totiž Volf (Volfart) ze Žirotic a Jan, řeč. Dítě z Litavan a ze Mstěnic (syn Jíry z Litavan).

Volf z Litavan r. 1448 své ženě Anně z Přišovic 100 kop gr. věna na 6 lánech, na polovici mlýna, na tvrzi a dvoře v Litavanech poukázal. Dále se nepřipomíná, avšak potomci jeho drželi Litavanské statky ještě přes půl století.

Jana ze Mstěnic a z Litavan, řeč. Dítě, pohnal roku 1448 Michal Raušar z Lesonic z 45 kop, že odkoupil základu, dvoru v Litavanech, ač jej na to upozornil.

---

[1]) Hynek, řeč. Šilhavý.

28.

29

30.

31.

32.

33.

Erby některých rodů usedlých na Hrotovsku.
28. z Petrovic, 29. Kořenských z Terešova, 30. z Holoubka, 31. Vaneckých z Jemničky, 32. Kralických z Králic, 33. Valeckých z Mirova.

R. 1466 pohnal Mikuláš ze Zarubic, kterého vzala manželka Kateřina z Litavan r. 1455 a opět 1464 za společníka na 3 lánech v Litavanech, Jana z Litavan z 15 kop, že mu drží v Litavanech lán, který jest paní Vikhartová držela; o jiný lán, na kterém dříve Vávra seděl, pohnal Jana Václav z Kojetic, který vinil současně Václava z Tulešic z 50 kop, že mu měl dvůr v Litavanech, na němž Mikuláš Jacek seděl, v desky vložiti a spraviti, což neučinil, a proto nevložení a listu neobnovení vzali mu 50 kop, ku kterým měl právo.

R. 1480 držel jeden z těch lánů Ctibor z Kozího, kterého pohnal Hynek z Kojetic (snad syn Václavův), že jej drží bez práva.

R. 1493 držel většinu statku Litavanského Václav z Kbelova, jenž vložil do desk Hynkovi z Bačkovic tvrz s dvěma dvory a celou ves kromě 4 lánů, půl mlýna a nějakého platu faráři v Biskupicích a Litavanech. Jeho nástupce Adam z Bačkovic získal r. 1517 kupem ještě 2 lány v Litavanech od Kateřiny ze Zarubic. Avšak r. 1492 jmenuje se také Pavel Volf z Litavan, který se tehdy soudil se svými příbuznými o zboží v Přešovicích. (Viz tam.)

R. 1558 Sazema Zajímač z Kunštátu, Jan z Kounic, Přemek Prusinovský z Víckova, Vilém Valecký z Mírova, Oldřich Přepyský z Richmburka, Vilém Dubčanský ze Zdenic za neb. pana Viléma Kuna z Kunštátu vkládají Janu Zelenému z Říčan ves Litavany se vším. Tím dostaly se Litavany ku statku Krhovskému a později s ním ku statku Hrotovskému.[1])

R. 1596 držel prý Litavany (snad v zástavě) Václav Vahanský, jehož dcera Eliška se provdala za Šimona Vídeňského z Českého Ostrova, s nímžto dostala ves Slavíčky.

R. 1751 bylo zde usazeno 9 celoláníků, 5 čtvrtláníků, 3 domkaři a 2 podruzi.

Láníci měli $108^1/_2$ měřic pole, $1^1/_8$ měř. pustin, 1 míru zahrady a luk na 3 vozy sena a 2 vozy trávy. Čtvrtláníci měli $34^1/_8$ měř. pole, $^3/_8$ měř. zahrady a louky na $1^1/_2$ vozu sena a $^1/_2$ vozu trávy. Domkaři a podruzi pole neměli. Obec měla 21 měr pastvin. Pole $^1/_4$ byla zcela špatná, třetina se nhořila,

---

1) D. B. I. 62. III. 548. IV. 255, 428. V. 60, 375. VI. 82, 372, 373, 728, P. B. VII. 322, 323, 324, 496. Cod. d. Mor. VIII. č. 194, 330.

láník oséval jen 4 míry pšenici. Dříví kupovali od vrchnosti za 36 kr. sáh.

Jména tehdejších obyvatel: Čacký, Diviš, Foukal, Kudera, Lux, Matoušek, Medek, Ondrák, Otava, Padělek, Přepejchal, Teplan, Urban.

Jména tratí: Na Nivkách, při Hajících, v Padělcích, za Borovi, pod Hlavicnou, v Klinkách, Vejrovec, na Rouchovicích, k Hraničkám, u Hradnic, Lipovsky, za Humny.

Činžovní daně platilo se jen 7 zl. 42 kr. a dávali vrchnosti ponze 62 slepic a 640 vajec, mlynář platil ze mlýna 120 zl., hospodský neplatil nic, snad se vykoupil.

R. 1776 bylo stejně celoláníků a čtvrtníků, také jen 3 domkaři v chalupách na obecním gruntě postavených.

Celoláníci měli jen $95^1/_2$ měřic pole, ostatní jako dříve: platili kontribuce 32 zl. 24 kr., platili za 6 slepic 1 zl., za kopu vajec 15 kr. a za předivo 42 kr.

Robotovali stejně jako celoláníci v Hrotovicích. Čtvrtníci měli jen $30^1/_2$ měř. pole, $^1/_2$ měř. pustiny, 5 osm. zahradu a na 2 vozy sena, kontribuce platili 8 zl. 6 kr.: za 2 slepice dávali 20 kr., za 20 vajec 5 kr., za předivo 21 kr., robotovali jako Hrotovičtí. Desátek brala vrchnost celý z ječmene a hrachu, z ostatních obilnin dostávala desátek od některých osedlých vrchnost, od ostatních biskupický farář. Panský kovář, mlynář, hajný a šafář dávali desátek vrchnosti.

oooooo

Mstěnice.

Asi hodinu jižně od Hrotovic v malebném údolí potoka Mocly stávala ves Mstěnice. Stopy po ní viděti dosud: v rovině u potoka pevné základy jakéhosi většího stavení (snad dvora) a nad ním na vrchu lesem porostlém hradisko s dvojitým kruhovitým valem. Lid vypravuje o tom místě, že tam stávala osada jménem „Krtěnice“. Vesnice ta bývala samostatným statkem, dle něhož se delší dobu psal vladycký rod ze Mstěnice neb ze Mstěnic. Ves připomíná se ve veřejných listinách teprve ke konci XIV. století.

R. 1393 Vilém ze Slavíkovic prodal Henslinovi z Bohutic ves Mstěnice s tvrzí a Henslin své manželce Marketě 300 kop

věna na tom zboží zapsal. Vdova Markéta r. 1406 vzala na spolek toho věna svou dceru Annu ve 100 kopách, Kateřinu, ženu Hechta z Rosic, a Kateřinu z Nechvalina ve 200 kopách. Téhož roku Marketa, někdy manželka nebožce Hanzle pohnala dobrodruha Jana Hovorku řeč. z Hartikovic sedéním na Valči ze 600 kop, podavši tuto žalobu: „Stalo se, že jednu chvíli ke mně na Mstěnice přijel a já stála na mostě a tu mne prosil, abych jemu půjčila svých lidi a kázala jim, aby jemu robotovali: a já jsem jemu odpověděla řkúci: „Milý příteli, nyniť sobě dělaji, nežť když bude svátek, chciť jim ráda kázati a pójčiti jich, ať by učinili a pomohli, což by mohli nejlepšího. A mezi tím chtěla jsem jeho poctiti, čímž by mohla já chudá žena dostáti: a s tím se on utek na mú věži a na mých děti a učinil mi na mém zboží 600 kop škody“ atd.

Půhon Marketin nebyl vyřízen, neboť r. 1407 páni prohlásili, že nemohli její žaloby rozhodnouti, poněvadž Hovorka zabit jest, pročež odložili tu věc do příštího sněmu.

Zdá se, že Henslin z Bohutic Mstěnice Vilémovi ze Slavíkovic nevyplatil, neboť roku 1407 jeho vdova Marketa pohání Voka z Holštajna mladšího, že jí moci držel její věno ve Mstěnicích a jeho čeleď sehnala ji z její tvrze ve Mstěnicích, potom pak nepřátelé Vokovi dobyli na nich té tvrze a na té tvrzi pobrali jí všecko, což tu měla, i také ve vsi její lidem pobrali, což oni měli, a tu ves jí opustili a lesy smýtili. Marketa nemohouc si jinak pomoci, prodala právo na své věno ve Mstěnicích Vokovi mladšímu z Holštajna, jehožto žena Katruše staré právo na Mstěnice po otci měla. Tato pohnala téhož roku Jana ze Slavíkovic, syna Vilémova, „jistce k listu, ježto mi slibili to zboží spraviti Mstěnice a dávám jemu tuto vinu, že Vilém, jeho otec ze Slavíkovic, jsa poručík Milotiných děti ze Mstěnic, i prodal mému otci a mně to zboží Mstěnice a slíbil to zboží spraviti od židů a křesťanů, ale nespravil, neb židé vpadli v to zboží po šesti nedělích a pobrali jim veškeren dobytek.“

Na to oba Vok z Holštajna a jeho žena Katruše ze Mstěnic prodali Mstěnice se dvorem, mlýnem a tvrzí Přibíkovi z Radkova. Než ale Přibík toho zboží ujati se mohl, pohnala r. 1409 Kateřina Bernarta ze Slavíkovic, že otec jeho Vilém ze Slavíkovic prodal její dědictví ve Mstěnicích, které mu její otec Milota ze Mstěnic k věrné ruce poručil a „on jemu slíbil, aby nade mnú

sirotkem věrně učinil a on to erbovně prodal a jí nic nedal: a on Bernart jest v držení toho zboží“.

Nejisté zboží Mstěnice s tvrzí, dvorem, mlýnem a vším příslušenstvím prodal Přibík z Radkova r. 1409 Jírovi ze Šebkovic, který na spolek vzal svého bratra, kněze Jana z Vilimova, a psával se pak po Mstěnicích. Odtud loupežně napadal cestující. R. 1411 Jirek, měšťan z Mezřiče, pohnal Jíru z Mstěnic, že ho jal v pravém lantfrýdu na svobodné cestě a dal ho do vězení svému bratrovi na Vranov a tu byl šacován a přišel o vše.

Roku 1415 pojistil Jíra ze Mstěnic[1]) své ženě Přibce na zboží ve Mstěnicích 75 kop, avšak již téhož roku prodal Mstěnice Jankovi z Mutišova příjmím Dítě, kterému r. 1417 byly vtěleny a na nichž r. 1418 ženě Kunce 100 kop věna pojistil. Pro ten kup byl Jan Dítě ze Mstěnic pohnán od Levy ze Schontavy, že odkoupil jeho základ od Jíry ve Mstěnicích.

Roku 1435 pohnal Jan Dítě ze Mstěnic Zdeňka ze Sádku, že mu zboží ve Mstěnicích pobral v lantfrýdu, r. 1437 vzat byl na spolek na Vrahovice od Kateřiny z Vrahovic. (Listina datována na Mstěnicích.)

Po něm následoval stejnojmenný syn Jan ze Mstěnic, který r. 1447 pohnal svou matku paní Kunku ze 100 hř., že mimo své věno požívala lesův, luk a rybníkův, což jim otec jejich ostavil, načež paní Kunka z Oldřišova a ze Mstěnic přijala za společníky na věno ve Mstěnicích své děti, tak ale, kdyby do nouze upadla, aby jednu třetinu bez jich svolení prodati mohla.

Syni Jana (II.) ze Mstěnic, Jan David a Alexandr, zapsali r. 1466 Mstěnice s příslušenstvím, s mlýnem, rybništěmi, potoky, velkými a malými Vaňkovi z Říčan.[2])

Za válek krále Jiřího s uherským králem Matyášem jako mnoho jiných vesnic také Mstěnice vzaly za své.

Roku 1490 Jan Zelený z Říčan vložil tvrz pustou Mstěnice Mikuláši Tulešickému z Pece a r. 1498 vkládá Mik. Tulešický tvrz a ves pustou Mstěnice Jindřichu Jankovskému z Vlašimě: toho roku jmenuje se ves pustá „Mstěniky“.

[1]) Jíra ze Mstěnic psával se také z Litavan.

[2]) I po roce 1466, když Mstěnice prodal, podržel rod přídomek „ze Mstěnic“; když r. 1492 získal od Zigmunda z Kladerub Jan Stašek z Mstěnic kupem Šášovice (u Želetavy) psali se také „Šašovský ze Mstěnic“; žili ještě ku konci 16. století. Erbem jejich byla labuť sedící na podušce. (Erb 24.) V Půhonech z r. 1527 čteme Jos. Šašovského ze Mstěnic.

Roku 1579 prodal a vložil Jiří Jankovský z Vlašimě Veronice Zelené z Říčan tvrz a ves pustou Mstěnice, čímž spojena byla navždy se statkem Hrotovským.

Roku 1583 muž Veroniky Arnošt Zahradecký ze Zahrádek a na Krhově pohnal p. Viléma z Lipého na Hrubšicích, že mu jest toho roku pobral desátek z pohanky z pusté vsi Mstěnic a dovolával se svědků úředníků krumlovských, že ten desátek patřil do Krhova.

Myslibořice

(do M—řic, v M—cích) městys pojmenovaný dle zakladatele Myslibora.

Městečko leží na výšině 409 m nad mořem, $5^1/_2$ km od Hrotovic na západ vzdáleno; obklopeno jest ze tří stran lesem: na severní straně lesem „Svatochní", na jihovýchod „Hrušovcem" a na západ lesem „u Štráfu": směrem východním jest poloha otevřena.

Půdorys obce má tvar obdélníka, jehož úhly směřují ke čtyrem stranám světovým; z každého úhlu vybíhají silnice. Domky stavěny jsou těsně vedle sebe a stojí do městečka obráceny většinou průčelím. Plochu náměstí zabírá louka a rybník. Louka ohrazena zdí až 1 m vysokou, jímá větší polovici náměstí a jest od rybníka oddělena hrází, po které se přechází se strany na stranu. (Obr. 40.) Kolem obou jsou akátová stromořadí. Na straně jihozápadní stojí kostel, fara, škola, domy obchodní a hostinec. Kolem silnice směrem k Třebíči jest tak zv. „Ulice"; za Ulicí rozkládá se několik domků a chudých chat, zvaných „Kocanda". Asi 10 minut za obcí u silnice do Jaroměřic postaveno jest na 10 domků, které se jmenují „Chalupy". Okolo náměstí stojí domy gruntovníků, v Ulici, na Kocandě a v Chalupách jsou usedlosti domkařů. Domy gruntovníků mají v předu zahrádky hezky upravené a úhledně oplotěné. Zahrádky bývají osázeny květinami, zřídka rostlinami užitečnými. Domy stavěny z tvrdého staviva, jsou obíleny, zomítány a bývají ve dvou odstínech obarveny, což osadu velmi krášlí. Výstupků domy nemají. Do domu vchází se z městečka vraty; v levo od průchodu jest světnice obytná, v pravo výměnek. V levo za obytnými místnostmi mají

Obr. 40. Myslibořice. (Náměstí.)

ve dvoře stáje a chlévy, proti nim přes dvůr chlévky a kůlny. Dvůr jest ukončen plotem, za kterým se rozkládá ovocná zahrada, jež končí stodolou. Stodoly stojí v řadách, avšak k sobě nepřiléhají. Ploty za stodolami jsou z kamenů na sebe kladených (zídky). Ani v kroji ani v nábytku se nezachovala stará svéráznost.

Kostel zasvěcený sv. evang. Lukášovi jest prastarý, ale obnovou r. 1804 provedenou úplně modernisován; stojí na starém hřbitově. (Obr. 41.) Pro farnost jest příliš malý; důkladně byl obnoven, uvnitř vymalován a novými varhanami opatřen v letech 1892—1894. (Obr. 42.) Na věži visí tři zvony. Na prvním 10 centů těžkém stojí: Léta Páně 1609 slit jest tento zvon ke cti a chvále P. B. nákladem urozeného a statečného rytíře † pana Jana Rafaela Chroustenského z Malovar a z Chroustenic na Rudolci a Myslibořicích.

Na druhém 2 centy 25 liber těžkém: Tento zvon udělán u Adama Konváře z Mezříče. Léta Páně 1567. Přelit byl r. 1791 za majitele Jana hraběte Taaffe a faráře Ignáce Konala.

Třetí zvon z roku 1556 s nápisem: Když Bůh s námi, kdo proti nám?

V kostele nápadny jsou náhrobky majitelů Jana Chroustenského z Chrustenic a na Rudolci († 1509), Rafaela Chroustenského z Chrustenic a z Malovar († 1568) a jiných členů toho rodu. Velkými dobrodinci kostela byli za starých dob páni z Myslibořic a v době pozdější hrabata Taaffe.[1])

Patronát kostelní byl již r. 1260 majitelem darován klášteru Oslavanskému, kterému již byl ve válkách husitských vzat. Roku 1437 koupil Jan Lizna z Arkletic Myslibořice s tvrzí a patronátem. R. 1525 byl zde farářem Ondřej ze Střelic. V 16. století rozmnožilo se zde bratrství a protestantství; páni přestali odváděti farářům desátky. R. 1540 Jan farář myslibořický pohnal pana Kryštofa z Bozkovic, hejtmana markrabství moravského, že mu Jan Zelený z Říčan, sirotek po † Burjanovi Zeleném z Říčan, desátek obilní jarý a ozimní ze dvora Zarubského a 6 lánů a 1 pustého neodvádí, a r. 1549 kněz Valentin, farář mysli-

[1]) Také vdova po Frant. Karlu Josefovi hrab. z Ostešova Kateřina Eva roz. baronka Sakova z Bohuňovic byla dobroditelkou kostela. Učinila záduší 1000 zl. v kostele zdejším, její manžel učinil r. 1742 nadaci 500 zl. Patron Jos. hrabě Taaffe obdařil kostel novou monstrancí a novými kalichy.

bořský, pohnal pana Jana Zeleného z Říčan a na Krhově, že mu pobral ve vsi Zarubicích desátky. Po roce 1550 přešla fara

Obr. 41. Farní kostel v Myslihořicích.

zcela do rukou akatolíků. Po bitvě Bělohorské fara katolická byla sice obnovena, jak vysvítá z půhonu r. 1625, že kněz Nigrin,

farář myslibořický, pohnal Tomáše Cerboniho, nejvyššího lajtnanta nad jedním německým regimentem a na Sádku, ze 400 zl., že mu desátek z dědiny Kojetic obilní ozimní a jarní za dvě leta (1622—1624) vydati nechce. R. 1634 byl v Myslibořicích farářem František Babský, jenž u kardinála knížete z Ditrichštejna si stěžoval, že na Třebickém statku dosud mnoho poddaných nechce přistoupiti k náboženství katolickému, „jednospasitelnému". Ale později městečko přifařeno do Krhova (1657) a do Lipníka (1666—1704). Od r. 1704 má své vlastní faráře.

Fara nově zřízená byla důchody dobře opatřena. R. 1751 vyznává myslibořický farář Stanislav Galle, že k faře patří 30 měr pole od patrona k faře určených a mimo to 10 měr v poli obecném, o kterých farář neví, jak se k faře dostaly, protože listiny o původní dotaci se nezachovaly. Avšak již první farář Jiří Lichre, jenž v matrice z r. 1666 se připomíná, jich užíval. Desátek farní byl také značný. V Myslibořicích každý pololáník odváděl faráři (jure dominicali) z 30 měr pole (z 8 měr náležel desátek vrchnosti) 10. snop každého ozimého a letního druhu obilí: totéž činil každý čtvrtláník z polovice pole svého. Z Lipníka odváděl celoláník z 43 měr desátek všeho obilí: místo desátku z hrachu dávali 1 husu, 1 kuře a žejdlík másla. Pololáník poměrně ze svého pole. Od r. 1815—1868, tedy úplných 53 let, byl zde farářem František Horký, po něm od r. 1868—1885 horlivý vlastenec a zemský poslanec Tomáš Šimbera, od r. 1885 do 1889 Tomáš Karásek a od r. 1889 do dneška konsistorní rada Václav Češkuta, za něhož kostel zcela opraven byl.

Farní stavení jest přízemní, vlhké; má 7 světnic. Při faře jest ovocná zahrada na $1/2$ ha. Do farnosti patří jen městečko Myslibořice se samotami.

Celou západní stranu náměstí na vyvýšeném místě zaujímá zámek. Jest to vkusné, dvoupatrové, obsáhlé stavení hledící k východní straně. Průčelí zámku má skvostnou štukaturskou práci a znak bývalých majitelů.

Dva proti sobě stojící lvy s nápisem latinským: „Servare intaminatum!" Půdorys zámku má podobu otevřeného obdélníka |___|. Rohy zámku byly zdobeny sochami bohyň stojících na podstavcích, které dosud se zachovaly. Za zámkem jest uměle založený park, kterým proniká zděný kanál; park tento před lety pěstováním ozdobných květin a ovocnictvím proslulý, jest

nyní zanedbán. Ohražen jest zdí na 2 m vysokou s dvěma branami erby bývalých majitelů zdobenými.

Obr. 12. Hlavní oltář chrámu Páně v Myslibořicích.

Zámek chová množství drahocenných obrazů, a knihovna zámecká mnoho francouzských a anglických knih, dříve také několik hudebních automatů znamenitých; v zámku jest kaple Povýšení sv. kříže. Stranou před zámkem stojí panský dvůr

s lihovarem: dříve stál tu také pivovar, jenž byl před lety zrušen a nyní slouží za skladiště piva. Do obvodu obce patří dvůr „Ostrý“, ku kterému od zámku vede stromořadí starých kaštanů, kterýžto dvůr jest zbytkem zaniklé osady Ostré Louky, nedaleká myslivna „Jiříkov“ a hájenka.

Škola bývala v Myslibořicích od dávných časů při farním kostele. Již r. 1270 Artleb z Myslibořic svému učiteli (scholari) Kunratovi peníze odkázal. O osudech školy však jest velmi málo známo. Trvala také v 17. století, a školní budova stála podle fary. Za faráře Hynka Konala přeložena byla do tovární budovy (přádelny na vlnu) hraběte Chotka, kde trvala až do r. 1821, kterého roku s celým okolím vyhořela. Pak postavena škola přízemní, ježto trvala až do r. 1882, kdy pro velký počet dítek již nestačila; protož postavena škola nynější jednopatrová. Ještě před 60 lety byla škola, do které docházely také dítky ze Zarubic, jednotřídní. Tenkráte učil zde Václav Jirův a po něm 40 let Karel Zach, po kterém následoval nadučitel Alois Javůrek. Od r. 1899 jest škola trojtřídní; nyní má na 200 žáků, vesměs z Myslibořic. Škola má starou pamětní knihu, také učitelskou a žákovskou knihovnu.

Lid zabývá se hospodářstvím; řemesla pěstují se jen pro vlastní a okolního kraje potřebu. Kromě krejčích a obuvníků jest zde řezník a uzenář, pekař a pokrývač.

Dobytka chovalo se r. 1910: koní 67, hovězího 425 a vepřového 235 kusů; 72 koz a 20 ovec; včelařeno bylo v 27 úlech.

Při hospodářství jsou 2 lihovary.

Nyní mají Myslibořice ve 144 domech 847 obyv.: r. 1870 načítáno ve 124 domech 862 a r. 1835 měly 102 domy s 701 obyvatel.

Všichni obyvatelé jsou české národnosti, až na jednu rodinu evangelickou a jednu židovskou vesměs náboženství katolického.

K obci náleží 1123 ha půdy; z toho je 648 ha pole, 33 ha luk, 17 ha zahrad, 20 ha pastvin a 376 ha lesa.

Z tratí lesních nápadné jméno má hora Stříbrná, kam prý dle pověsti vede chodba ze zámku.

Nejstarším spolkem v obci jest Spolek vojenských vysloužilců: dále jsou zde spolky: Hasičský, odbor Národní Jednoty, jenž spravuje též knihovnu, Spolek divadelních ochotníků a Sokol.

V Myslibořicích narodil se r. 1824 Karel Bartoloměj Heller, proslulý cestovatel po střední Americe v letech 1845—1848, od r. 1851 profesor přírodopisu ve Št. Hradci.

Z pohrom v novější době připomenouti sluší zhoubnou smršť, kterou před 8 lety spustošeny byly lesy „na Hrušovci“ a „na Stráfech“.

Dějiny.

Myslibořice jsou prastarou osadou založenou Mysliborem, jehožto potomci dlouhá léta na Myslibořicích a Miroslavi seděli. Rod ten nazýval se z Myslibořic a měl ve znaku 3 srdčité (lipové) listy. (Erb 23.) Členové jeho již ve 13. století slynuli mnohými statky, u vysokých hodnostech byli postaveni a mezi zakladateli klášterů Oslavanského a Dalešického se jmenují. Vůbec patřili páni z Myslibořic původně mezi přední panské rody moravské, avšak časem klesli v majetku i ve vážnosti tak, že v 15. století již mezi šlechtu vladyckou počítáni byli. Oblíbena jména byla jim: Ratibor, Artleb a Myslibor, též Ekkard a Kadolt: později Zikmund a Václav. Bratři Myslibor a Artleb již r. 1225 pověřili svědectvím zakládací listinu paní Heilwidis[1]) a jiné četné listiny kláštera Oslavanského datované od r. 1259—1269. Také svědčí Artleb na listině markrabího Přemysla z r. 1234, kterou klášter Lucký vyjímá ze soudu světského a jej mnohými svobodami obdaruje. Současně vyskytuje se též Ratibor, jenž r. 1243 byl na Veveří purkrabím. Roku 1260 daroval Artleb z Myslibořic patronát v Myslibořicích klášteru Oslavanskému[2]), brzy na to bratr jeho Ekkard, jenž držel Miroslav, patronát v Troskotovicích, což vdova po něm Anežka r. 1267 listinou v Myslibořicích vystavenou klášteru potvrdila. Roku 1217 doprovázel Artleb z Myslibořic krále Otakara II. na výpravě do Bavor, kde svým podpisem pověřil listinu pro biskupství Frisinské. Když roku následujícího chystal se doprovodit svého krále na vojenskou výpravu do Uher, maje tušení, že z výpravy domů se nevrátí, pořídil následující závěť:

---

[1]) Hartleb nazývá se vnukem (nepos) Heilvidiným; z toho vysvětluje se, proč páni z Myslibořic jmenováni bývali fundatores (zakladateli) kláštera Oslavanského.

[2]) Potvrdil téhož roku biskup Bruno (Cod. III., 196).

1. Kostelu v Oslavanech odkázal 4 lány v Troskotovicích (Droskewitz).

2. Sestře své Dymudě, jeptišce v Oslavanech, poručil 2 lány v Troskotovicích až do její smrti, načež měly připadnouti témuž klášteru.

3. Své manželce, kdyby po jeho smrti se provdala, odkázal 150 kop věna na Miroslavi, které však synové jeho vykoupiti mohli. Zůstane-li vdovou, má podržeti veškerý majetek.

4. Kostelu v Myslibořicích odkázal 1 lán, který však synové jeho za 4 kopy stříbra od kostela odkoupiti mohli.

5. Dosvědčil ve své závěti, že bratr jeho daroval patronát v Troskotovicích klášteru Oslavanskému.

6. Dovolil, aby všichni sluhové jeho dle svobodné vůle odebrati se směli, kam by se jim líbilo.

7. Svému učiteli (scholari) Kunrátovi poukázal, kdyby dále sloužiti nechtěl, 4 kopy stříbra.

8. Kostelu Krhovskému (Gri gurhev) 2 kopy na stavbu (ad opus).

9. Stejně kostelu Račickému.

10. Vypočítal své dluhy v obnosu 8 kop; mezi jiným dluh 1 kopy za knihu jitřní (librum matutinalem) pro kostel Myslibořický.

Závěť svou dal potvrditi také farářem myslibořickým Gundakarem.

Artleb (Hartleb) z Myslibořic na výpravě uherské zahynul; po roce 1271 více se nepřipomíná.

Které syny zanechal, známo není. Na podezřelé listině z r. 1298 vystavené pro templáře od Mik. z Dobřenska čteme jména svědků Kadolta z Miroslavě a Myslibora z Myslibořic. Synem nebo vnukem Artlebovým byl Ratibor podepsaný na listině oslavanské abatyše Alžběty z r. 1307, když prodala ves Babice (Pawitz); Ratibor poctěn jest přívlastkem „fundator noster“ (zakladatel náš).

Syn nebo bratr Ratiborův Hartleb z Myslibořic převzal r. 1328 od kláštera Oslavanského desátky v Miroslavi za roční dávku 9 měřic žita, tolik pšenice a ovsa. Za ženu měl Hartleb Annu, sestru Jana z Tasova. Roku 1350 vzdal se Jan z Tasova svých statků ve prospěch sestry Anny a jejího syna Václava. Své ženě pojistil Artleb r. 1355 na Miroslavi 225 kop, načež její

otec Bušek z Moštistě svému zeti Artlebovi 150 kop na Oslavici a Rudvíkově daroval. Hartleb zemřel r. 1361; toho totiž roku jeho manželka Anna nazývá se vdovou, kterou otec Bušek na své statky v okolí Meziříče vzal na spolek. Krátce před svou smrtí roku 1360 odevzdal Arklebovi, faráři Krhovskému, tvrz Bahno(v) a své zboží ve Frejelštorfě. Hartleb zanechal mimo syny Václava a Ratibora, kteří již r. 1358 vzájemně se spolčili na majetek v Tasově a okolí Radostína po strýci zděděný, ještě dceru Kunku a syna Buška. Každý z těchto bratří vládl třetinou statku Myslibořického; avšak již r. 1373 zaměnil Bušek za třetinu svého statku v Myslibořicích, Miroslavi, Zarubicích, Klučově (Culczaw) a Bahnově s bratrem Václavem za jeho statky v Oslavici, Heřmanicích, Jablonném a Martinicích (Geblans, Mertendorf).[1] Roku 1365 věnovali Václav a Ratibor ve prospěch Jitky, ženy Václavovy, 550 kop na městečku Radostíně a okolních vesnicích a poukázali Anně (ze Streinu), ženě Ratiborově, 33 kop věna na Frejelštorfě. Oba bratři spolu svorně žili, rozmnožujíce statky přikupováním osad, na které se spolčili; oba zasedávali na sněmích Brněnských. S bratrem Buškem spolčili se oba r. 1374 jenom na zboží v Klučově a Heřmanicích (u Tasova), načež Bušek po 2 letech své zboží v Jablonném bratru Václavovi prodal.

Někdy ku konci r. 1376 zemřel Václav z Myslibořic; r. 1377 vdova po něm Jitka věno své 700 kop, které jí před smrtí Václav s povolením bratra Ratibora odkázal, synu Zikmundovi odevzdala.

Roku 1378 zemřel Ratibor[2]): ještě před jeho smrtí urovnán byl spor, který měl s klášterem Oslavanským o dvůr v Miroslavi. Spor rozhodli kanovník vratislavský Konrát z Kaufungen a kanovník brněnský Artleb z Bukoviny ve prospěch kláštera. Ratibor odsouzen byl dávati desátky s polí na dále. Vdova po něm Anna, když r. 1379 se svým věnem v Miroslavi a Bahnově volně nakládati chtěla, setkala se s odporem švegruše Jitky a jejího syna Zikmunda, kteří dokazovali, že jim patří polovice.

Třetí bratr Bušek z Myslibořic žil ještě r. 1381, kdy se na statky spolčil s Jarošem z Jinošova; zanechal snad syna Ratibora.[2])

[1]) Pergam. originální listina se 7 pečeťmi v zemském archivě č. 81 (Miscellen). Cod. X., 184.

[2]) R. 1381 připomíná se jiný Ratibor z Myslibořic, jenž od Jimrama z Jakubova koupil statky v Sucholrdlech a Pokletých a své ženě Ofce na tom věnoval.

Po Ratiborovi z Myslibořic zůstalo mimo nejstaršího syna Hartleba ještě více synů: zvláště se jmenuje Václav (II.) z Myslibořic.

Roku 1385 Artleb z Myslibořic pojistil své ženě Heleně (z Křižanova) 250 kop na Pokletých a Suchohrdlech, a co by chybělo, na Krhově a příštího roku vzal na spolek brněnského kanovníka Artleba z Bukoviny.

Roku 1387 bratranci Artleb a Zikmund z Myslibořic zaměnili lány a důchody v Troskotovicích, které jejich otcové r. 1373 od Miloty ze Mstěnic a r. 1374 od Nevlasa z Lesonic byli koupili, s klášterem Oslavanským za důchody jiné.

Za všeobecných domácích rozbrojů na Moravě nastaly i pro majitele Myslibořic, jakož pro celý jižní kraj Moravy velmi trudné časy. Hynek z Jevišovic řeč. „Suchý Čert" a Jan Sokol z Lamberka pustošili Znojemsko. Artleb a Zikmund z Myslibořic nuceni byli své spustošené statky Myslibořice a Miroslav v pořádek uvésti, což vyžadovalo značného nákladu. Upadše do dluhů, zastavovali svým věřitelům, ano i prodávali statky jeden po druhém.

Roku 1383 Arkleb z Myslibořic se svými bratry a se Zikmundem, synem nebožtika strýce Václava, prodali $13^1/_2$ gr. ročního výnosu v Kalendorfě klášteru Luckému na pitanci (polepšenou). Cod. XI. 313.

Roku 1387 prodali Arkleb a Zikmund z Myslibořic Hanušovi staršímu z Hardeka části Miroslavě Behmdorf a Mitterdorf a 2 lány v Klučově brněnskému kanovníku Artlebovi z Bukoviny. Téhož roku daroval Zikmund polovici svých statků, které měl ve Venclsdorfě, v Klučově, v Troskotovicích, v Radostíně a okolních vesnicích Benešovi z Vlašimě a druhou polovici Jindřichovi z Jevišovic a Artlebovi z Myslibořic; na statek, který si ponechal, spolčil se s Benešem z Vlašimě a Ludvíkem z Bukoviny.[1])

Roku 1390 prodal Zikmund z Myslibořic za ručení svého bratrance Artleba Radostín s okolními vesnicemi Janovi z Mezřiče za 300 kop. (Cod. XI., 602).[2])

---

[1]) Viz o Myslibořicích Desky Brněnské: I. 165, II. 3, III. 85, 86, IV. 54, 106, 117, 182, 263, 356, 472. 479. V. 69, 70, 72, 161, VI. 5, 6, 82, 83, 87, 106, 115, 121, 167, 168, 189, 202, 219, 319, 356, 394, 476, 529, 533, 640, 643, 703, 482, 766, 802, 884.

[2]) Za to získal Zikmund téhož r. spolek na věno Kunky, vdovy po Bočkovi z Hradku, ve všech Veverčicích a Hudlicích u Plavče.

Toho roku měl i Jakub z Upolněšic jakési právo na statek v Myslibořicích, na které se r. 1392 spolčil s mincmistrem Martinem z Jemnice.

Roku 1392 prodal Zikmund $7\frac{1}{2}$ lánu v Troskotovicích klášteru Oslavanskému; mezi ručiteli jmenován též Václav z Myslibořic. (Cod. d. M. XII. č. 89.)

Roku 1398 byl Artleb z Myslibořic již mrtev, zanechav vdovu Helenu a syna Jana. Helena (z Křižanova) na své věno v Suchohrdlech a Pokletech spolčila se hned se strycem Jindřichem z Mezříče, ale později r. 1407 vzala na to věno svého bratra Milotu z Křižanova a svého již dospělého syna Jana; ona byla ještě živa r. 1437, kdy po smrti svého syna spolčila se na statky s Dobšem z Mezříče jinak z Cimburka.

Zikmund z Myslibořic čím dále tím více do dluhů padal a prodával, co ještě mu na statcích zbylo. Roku 1406 prodal bratřím Hanušovi a Jindřichovi a jejich strýci Hartlínovi z Lichtenštejna osadu Bahnov a zároveň zboží v Klučově s přivolením věřitelů Ludvíka z Bukoviny a Michka ze Lhoty; Zikmund zemřel r. 1406. Ponévadž věřitelé na pozůstalý zadlužený majetek se vrhli, nastalo po pozůstalou po něm vdovu Marketu z Cimburka nebezpečí, že přijde o věno, které nebožtík ji pojistil. Protož pohnala rukojmi: Jindřicha z Jevišovic, Vilímka z Lúček, Jana z Rausenpruku, Sazemu z Tasova, Milotu z Křižanova, Voka ml. z Holštejna, Dobše z Popovic a Václava z Myslibořic, že slibili za její věno 300 hř. gr., které ji odkázal Zikmund z Myslibořic. Věřitelé potnali uchvatitele pozůstalosti po neb. Zikmundovi: zejména zastali se vdovy Sazema z Tasova a její švagr Milota z Křižanova. První pohnal Hynka z Jevišovic, z Myslibořic a Čalonic, aneb kdož by to zboží Zikmundovo z Myslibořic držel, protože on na to zboží slíbil Marketě, vdově řeč. Zikmunda z Myslibořic, za její věno. Milota z Křižanova pohnal dobrodruha Jana Hovorku z Valče z Myslibořic, neb kdož by to zboží držel jeho základ v Myslibořicích, jakož on za ten základ slibil za věno za Zikmunda z Myslibořic jeho ženě a roku následujícího pohnal každého toho, kdož to zboží Myslibořické drži, jeho základ, za který slibil za věno. Zvláště pohnal Hynka z Kunštátu na Jevišovicích, že se uvázal v Myslibořice jeho základ, za který slíbil Marketě z Cimburka, ženě Zikmundově, a že více drži než mu patří, a to dále zastavil.

Statku Myslibořického nejvíce se ujímal Zikmundův bratranec Václav z Myslibořic, kdežto Zikmundův bratr Bušek žil na dvoře v Tasově. Václav, který se oženil s vdovou Kedrutou z Lomnice, pohnal roku 1409 Petra z Jevišovic, že Petrův neb. bratr Hynek (Suchý Čert) byl dlužen jeho bratru, a on drže zboží svého bratra povinnosti nebožtíkovy plniti nechce; také pohnal Bočka z Kunštátu odj. z Jevišovic, že slíbil za 400 hř. gr. za neb. Hynka Suchého Čerta. Mimo to měl půhony s Martinem z Radotic, který za Hynka ručil.

Ale nejnebezpečnějším nápadníkem na Myslibořice byl Ludvík z Bukoviny; toho pohnal r. 1410 Václav, že nebožtík Zikmund, strýc jeho, vložil jemu a Ludvíkovi z Bukoviny v desky půl Myslibořic; tu jej Ludvík od toho odtiskl a sám to drží.

Ludvík dal statek Myslibořický spravovati jistým Vítem, majitelem blízkého (již zaniklého) dvoru Milotic. Roku 1412 pohnala Ludvíka Marketa z Vrbovce z 50 hř. gr., protože se jí uvazuje a překáží na její věně tu v Myslibořicích, jakož to má od svého muže Václava Uhra a na to jest zanešena a toho byla v držení od 18 let, a Ludvík z Bukoviny r. 1415 Marketu, že mu drží sady, lesy a louky v Myslibořicích bez práva.

Václav z Myslibořic, nemaje potomků, později o Myslibořice se nestaral. Usadil se napřed v Trávníku (u Kroměříže), později žil na ženiném dědictví na statku Ždánicích.

O Myslibořice ozval se r. 1414; pohnal Ludvíka z Bukoviny, že mu drží zboží v Myslibořicích i jinde, ježto jemu nebožtík otec jeho uvěřil a ve desky vložil, a toho se zapsal otci i jemu z desk vyložiti; ale ničeho nepořídil.

Roku 1415 spolčil se Ludvík z Bukoviny na majetek v Myslibořicích s Janem Vajtmulnerem (z Weitmühle) ze Žirotic a brzy na to zemřel. Jan Vajtmulner syna Zikmundova z Myslibořic Jana, posledního to mužského potomka pánů z Myslibořic, r. 1417 udobřil, darovav mu v Čalonicích tvrz, dvůr se 6 chalupami, se mlýnem a jiným příslušenstvím, kteréžto zboží po smrti Ludvíka z Bukoviny naň padlo. Jan z Myslibořic připomíná se naposled r. 1436. S ním vymřel starý rod pánů z Myslibořic.

Jan Vajtmulner vzal r. 1470 na spolek své děti na statky Bukovinu[1]), Hostím a Myslibořice. Roku 1420 vyrovnal se s Marketou z Vrbovce, která věnem držela v Myslibořicích dvůr a

[1]) Bukovina, nyní zbořený hrad u Hostima.

$3^1/_2$ lánu, a se Sazemou z Jevišovic ohledně práva na 150 kop, které tam měli Jindřich a Hynek z Jevišovic. Syn Jan Vajtmulnera, Zikmund Vajtmulner ze Žirotic, prodal r. 1437 Janovi řeč. Lizna (neb Mléčko) z Arklebic[1]) osadu Myslibořice s tvrzí a patronátem, také pusté vsi Lykodery a Ostrů Lúku. Tím však celý statek Myslibořický nestal se majetkem nového rodu vladyk z Arklebic, neboť vázly na statku dluhy a zástavy jiných věřitelů.

Jan Lizna z Arklebic a Myslibořic byl r. 1442 rukojmím o smír mezi Zdeňkem z Valdštejna a Rukštejna a Janem z Hradce, kterému nejen peníze půjčoval, nýbrž i často zaň ručil. (Archiv č. IX.) Bratrem jeho byl Zikmund z Arklebic. (Viz erb č. 13.) R. 1446 pohnal Dorotu z Odunce a z Krhova, že mu bez práva drží les Březinu; r. 1460 pohnal Hynka z Cornštejna ze 100 hř. gr., že mu svěřil Lykoder, jakž od jeho otce na ně list měl, a on uvázal se v Lykodery a musel jim list vrátiti.[2]) Páni z Lichtenburka postoupili nároky své na Myslibořice vladykám z Onšova. Již r. 1460 píše se Jan Onšova z Myslibořic; tohoto pohnal vlastní otec Jan st. z Onšova,[3]) řečený Sviňka, ze 600 hř., že ho a jeho rodinu moci odtiskl od toho zboží, ježto oni k tomu lepší právo mají než on. Na to uvázal se otec v část Myslibořic; r. 1464 pohnal jej Jan Lizna, že mu topí rybníkem dědictví; Jan z Onšova pohnal Liznu z 10 hř., že mu mýtí les v Lykodeřích na manství, že voly prodává a louky mu seče, nemaje k tomu práva. Téhož roku měl Jan Lizna ostrou rozepři s Bočkem z Kunštátu.

R. 1464 přijal na statek v Myslibořicích na spolek svého strýce Ctibora z Hostákova, který r. 1466 na to zboží se spolčil se svým příbuzným Mikulášem Kozlovcem z Kozlova, jenž na tom své manželce Kateřině z Arklebic 50 kop věna pojistil a mimo to jí a dětem 200 zl. uh. na Myslibořicích zapsal; avšak Jan Lizna žil ještě roku 1481, kdy jej pohnala jeho sestra Marketa z Myslibořic ze 100 zl. uh., a psal se až do své smrti z Myslibořic. On byl synem Elšky z Lilče, která se po druhé provdala za Jana z Tvorkova; za ženu měl Martu z Miličina; sestra jeho Marketa byla ženou Jindřicha ze Sovince.

[1]) Pustá ves u Oponěšic; Jan Lizna již roku 1434 podepsán na lantfrýdě ze dne 4. března „z Myslibořic“.

[2]) Totiž rodu Lichtenburskému.

[3]) Onšov (Onešov, Unašov, něm. Windschau) nedaleko Vranova.

R. 1480 obsadili věřitelé jednotlivé části statku Myslibořického a psali se z Myslibořic: Půta z Lichtenburka a z Jemnice,[1]) Zikmund z Mírova a na Valči; také Melún z Hrádku (erb 16.) a Gedeon z Olešničky činili nároky. Však větší část zboží držel Ctibor z Arklebic a z Hostákova. Tento konečně vypořádal se o Myslibořice se všemi nápadníky, kteří. totiž Zikmund Válecký z Mírova a Jindřich Babka ze Senice a Ostúpic jemu r. 1490 vložili tvrz a ves Myslibořice s kostelním podacím, načež on roku 1493 se svými erby učinil smlouvu na Slavětice a Lipňany. (D. B. 29—90): zároveň odřekl se Jiří z Kozlovic práva, které měl po otci na Myslibořice. Ctibor z Arklebic žil ještě roku 1499. Po Ctiborově smrti vložili jeho syni Jan a Zikmund z Arklebic i na místě svých bratří mladších vlastních roku 1503 Hankovi z Zap a Anně, manželce jeho, ves a tvrz Myslibořice a ves pustou Ostrú Louku (Repertorium 16). Roku 1508 přijala Johanka z Zap svého manžela Jana z Arklebic na spolek na tvrz Ratibořice a tvrz Myslibořice a ves pustou Vacenovice.

Poněvadž sirotkové po Janovi Hostákovském z Arklebic nezletilí byli, prodal a vložil Jan z Pernštejna a na Helfenštejně, hejtman moravský, roku 1531 tvrz a ves Myslibořice a ves pustou Lykodery jinak Ostrou Louku se vším příslušenstvím Václavu Chroustenskému z Malovar.[2]) Tento, jsa zámožným, přikupoval bližší i vzdálenější zboží a tím statek Myslibořický značně zvětšil. Již roku 1535 získal kupem od Jana Hořického z Hořic a jeho manželky Ludmily z Olbramic sousední vesnice Lipník, Lhotu, Klučov a Štěpánovice. Roku 1537 koupil od kláštera Luckého vesnice: Litohoř, Domamil, Pokojovice a Roketnici, k tomu díl Starého Hobzí; avšak kup tento sněmem nebyl uznán a zrušen. Za to koupil roku 1541 od Tristana Hostákovského blízkou ves Ratibořice. Václav připomíná se ještě roku 1547. Jeho přičiněním byly roku 1538 Myslibořice povýšeny na městečko a zvláštní znak obdržely. Zanechal syny Jana, jenž vládl Něm. Rudolcem, a Rafaela.

---

[1]) Půta z Lichtenburka a z Jemnice pohnal r. 1480 Zikmunda z Mírova z 1000 zl., že se mu uvázal v Myslibořice, jeho základ, za který slíbil za nebožtíka Kozlovce a Hanzle z Nové Vsi za 300 zl.; z téže příčiny. Půtu pohnali také Jan a Markvart z Říčan z 90 zl., že drží ves Myslibořice, jejich základ, na kteréž dal jejich otec za nebožtíka Kozlovce 90 zl.

[2]) Malovary, zaniklá osada záp. od Velvar v Čechách; Chroustenskými nazývali se dle vesnice Chrustenic (okr. Unhošť), která byla jejich původním sídlem. (Erb č. 14.)

který držel Myslibořice. Jakožto kališník zadržoval Rafael katol. farářům desátky, pročež roku 1565 pohnal jej kněz Václav jaroměřický, že mu pobral desátek jarý a ozimý ve Štěpánovicích a Lesonicích.

Oba bratři koupili roku 1559 statek Měřínský (velkou část bývalého proboštství). Rafael Chroustenský zemřel roku 1585 zanechav syny Jana a Petra. Hned po smrti otcově rozdělili se bratři o dědictví po otcovi a o statek Rudolecký, který dědili po bratranci Václavovi (synovi Jana). Dotyčná smlouva vložena v desky byla teprve roku 1588 (9—43). Myslibořice podržel Petr. Roku 1589 vložil své ženě Anně Kořenské z Terešova nově zakoupené statky: městečko Jakubov s kostelním podacím, ves Šebkovice s kostelním podacím a vesnice Milotice a Loukovice s příslušenstvím. D. B. (14—59)

Roku 1597 zemřel Jan Chroustenský z Malovar na Rudolci: nemaje potomků odporučil statek svůj nejstaršímu, nezletilému synu Petrovu, Janu Rafaelovi Chroustenskému z Malovar, ustanoviv mu poručníky Viléma Dubského z Třebomyslic a Aleše Stráneckého ze Stránec. Teprve roku 1605 nastoupil na statek Myslibořický Jan Rafael Chroustenský: manželkou mu byla Anna Šárovna ze Šárova. Jan Rafael Chroustenský patřil mezi nejzámožnější rytíře moravské a stal se komorníkem menšího práva v kraji Brněnském. V čas českého povstání od stavů zvolen byl z rytířstva do poselstva, které uvítajíc nového krále Bedřicha, mělo mu připomenouti povinnosti k zemi a přání moravského obyvatelstva.

Pro zjevnou vynikající účast na vzbouření stavů proti Ferdinandovi II. byl Jan Rafael Chroustenský z Malovar odsouzen všech statků, načež císař roku 1627 Myslibořice s vesnicemi Lipníkem, Lhotou a Klučovem prodal hraběti Jindřichovi z Náchoda. (2—5) Tento však již po 3 letech vložil Myslibořice s domem panským, ves Lhotu s dvorem poplužným, ves Lipník Karlovi Grynovi ze Styrcenberka, mimo to prodal mu Lesonice s okolními osadami. (Fol. 3—18) Avšak Gryn již roku 1637 prodal statek Myslibořický s příslušnými vesnicemi panu Ondřeji z Ostašova na Tavíkovicích, jemuž roku 1638 vtělen byl. (D. Z. Fol. 81, 330.) (Erb. č. 3.) Po něm držel Myslibořice jeho syn Mikuláš z Ostešova, krajský hejtman znojemský, od roku 1651--1675, přikoupiv ku statku roku 1658 za 7000 zl. ves Radkovice. Pak následoval syn

Jan Bapt. sv. pán z Ostešova, jenž bezdětek zemřel v Italii: jeho statky na krátkou dobu (1682—1690) připadly jeho sestře Anně Františce, provdané šlechtičně Gingerové. Ale Janův polobratr Ondřej Krištof z Ostešova zdvihl o ně spor, který vyhrál, načež roku 1690 statek jemu připsán byl. On roku 1704 obnovil zašlou faru v Myslibořicích. Po něm dědil všechny statky syn František Karel Josef, jenž roku 1719 do stavu hraběcího byl povýšen zemřel roku 1742; po něm dědili synové hrabata Frant. Kašpar a Filip Jakub, kteří panství Myslibořické s Radkovicemi prodali roku 1760 nejv. kancléři českému hraběti Rudolfovi Chotkovi za 192.000 zl.[1]) Po jeho smrti dědila Myslibořice dcera Marie Brigitta, provdaná 1. manželství za hraběte Jana Mikuláše Taaffe-ho, v 2. za hraběte z Kanálu (Canal), která roku 1787 přikoupila Dukovany. Po tohoto smrti držel velkostatek od roku 1809—1836 hrabě Josef Taaffe, který statek značně zadlužil; nejvíce dluhů bylo na statku zapsáno roku 1826. (Erb č. 5.)

Roku 1836 koupil Myslibořice Jiří Šimon svobodný pán Sina za 300.000 zl. a na dodatečný výkaz zemské habilitace byl zemským soudem zaznamenán do desk zemských. (Erb č. 2.) Zemským sněmem držaným 7. června 1847 povoleno mu v jednu sloučiti správy panství Myslibořického a Hrotovského. (Ostatek viz u Hrotovic.)

Do spisu: Svobodné dvory na Moravě od Aug. Kratochvila byl v Myslibořicích svob. dvůr, na kterém roku 1601 seděl Zdeněk Karel ze Šarova a roku 1688 Hanuš Mosser. My o tom dvoře v Myslibořicích žádných zpráv nenašli; snad to byl statek, ku kterému náleželo $2^1/_2$ lánu.

Panství Myslibořické a poměry poddanské za pánů z Ostešova a jejich nástupců.

R. 1671 doznal majitel Mikuláš sv. pán z Ostešova, že na staveních svého statku (včetně 4 komíny na domě v Brně) má 33 komíny, že měl v Myslibořicích pivovar a sladovnu, u Lipníka dvůr Lhotu a ovčírnu, a v Radkovicích dvůr, hospodu a ovčírnu.

Jak skrovně osídleno bylo městečko po válce 30leté a to ještě r. 1672, líčí nám správa vrchnostenská z toho roku: Vykázán jest zde 1 rolník, jenž měl $2^1/_2$ lánu, 2 celolánici, 4 čtvrtláníci

[1]) Povolení ku prodeji intabulováno roku 1765.

a 5 domkařů s polem a 3 nově založená místa řemeslnická. Nové pustiny povstaly 3: úmrtím jednoho celolánika, pololánika a domkaře. Starých pustin nově bylo osazeno 7 lánů a 8 domkařů s polem.[1])

Jména starých usedlých: Čech, Černík, Hajek, Hajmak, Hloch, Kabelka, Kejva, Knap, Knápek, Kaňa, Lánik, Mašín, Nenadal, Procházka, Utikal, Votava, Vrátný, Slatinský, Valter, Veselý, Tretera; novějších: Bednář, Bělohlav, Dočekal, Kladivo, Kolář, Křepela, Krejči, Mlýnek, Rozvora, Tesař, Tomanin, Uhlíř.

Roku 1726 žádali Myslibořičtí p. Františka Karla Josefa sv. římské říše hraběte a pána z Ostešova, dědičného pána panství Myslibořic, Nových Syrovic, Jackova, Krnčic a Radkovic, Jeho cís. a král. Milosti radu a práv zemských přísedícího, jakožto vrchnost svou milostivou, aby místo starých robot, které dosud konali na lesní neb plané věci jako jsou: žaludy, bukvice, kmín, houby, plané hrušky a jablka, za liskové ořechy, jalovec, šipky a vejce, — bez umenšeni ostatních běžných poplatkův — budoucně platili jistou sumu na penězích a toliko ještě odváděli do důchodů slepičí vejce. Milostivá vrchnost to povolila, když každoročně na penězích 10 rýnských o sv. Václavě zaplatí a ten den před Nar. Panny Marie 10 kop 30 kusů vajec odvedou (aneb náležité zaplatí).

Purkmistrem byl tehdy Jan Tretera, rychtářem Václav Antoš.

Roku 1750 vykázala vrchnost u Mysliboříckého dvora 818 měr pole 3. třídy a neurodné půdy 80 měr, u městečka samého 1000 měr pole, 780 měr lesa, 20 měr zahrad a luk na 134 vozů sena. Rybníků bylo 5 na 90 kop kaprů; jmenovaly se: Silničný, Vilímovský, Okrouhlík, Nadvesník a Jezera. Z Mysliboříckého mlýnku brala vrchnost 12 zl., z hospody 50 zl., z jatek 6 zl. činže; mimo to brala v Myslibořicích desátku 3 kopy neb 15 měřic žita a gruntovní daně 42 zl. 30 kr. (Ostatní příjmy jsou udány u jednotlivých vesnic.)

Za nového vyměřování pole roku 1751 měla vrchnost pro různé stesky obyvatelů nemilé vyšetřování. Zejména vyslýchán byl 70letý šafář Jan Slámka (rodem Čech) pod přísahou, co jest mu známo o zalesnění býv. pole k Hornímu Hrušovci a od-

[1]) O zaniklých osadách Lykodeřich a Ostré Louce výkazy se nezmiňují, toliko jest poznamenáno: „Ostatní pustiny (mimo Lhotu) této vrchnosti nemohly býti vyměřeny, poněvadž již vysokým stromovím zarostlé jsou.“

stranění starých sádovců až na jeden. Šafář ujišťoval komisi, že mu o tom nic není známo: vyšetřování bylo zastaveno.

V městečku bylo toho roku 19 pololáníků: každý z nich měl 38$^1/_8$ míry pole, 2 osminy zahrady a luk na 6$^1/_2$ vozů sena. Robotovali s potahem 3 dny v týdni. Čtvrtláníci, jichž bylo 6, měli skoro polovici statku, ale větší zahrady, robotovali pěšky s 1 osobou 6 dní v témdni; ke čtvrtláníkům patřila též fara s 10 měř. pole. Domkařů s polem (od 2 — 10 míry) na pozemcích obecních, jimžlo domky dala vrchnost postaviti, bylo 13,[1]) domkařů bez pole 11. Jeden domkař měl 35 měr pole, ale skoro samou pustinu křovím zarostlou. Obec měla 37$^1/_8$ pole.

Tratě tehdy se jmenovali: Pod Kuklou, Hrušovec, u Hanslového žlibka, u Lipnické cesty, u Svatochně, k Rovnému, u Přetopila, v Židovkách, za Nivkou, u Studánky, u Doubí, u Pastviště.

Mezi obyvatelstvem nalézáme proti roku 1672 mnoho nových jmen, jako: Drenda, Fáček, Fiala, Franěk, Gracia, Hanika, Hudeček, Jakub, Kaborek, Kopeček, Mikeš, Mikunda, Němec, Pospíchal, Ramach, Skoumal, Smutný, Svoboda, Tomášek, Žídek. V protokole z toho roku na konci se poznamenalo, že půda městečka je špatná, že pololáník na nejvýš 2 míry pšenici osévavá, že sedláci nemajíce vlastního lesa, dříví musejí kupovati u vrchnosti a to sáh měkkého za 30, sáh tvrdého za 36 kr. a stavební dříví zvláště. Někdy prý si společně zakoupí kus lesa, nadělají dříví a vozí je na prodej do Hostěradic. Avšak to vrchnost prý zřídka povoluje, aby tím robota netrpěla. Dobytek z městečka smí hnáti na pastvu do lesů panských, začež celá obec platí ročních 12 zl. a odvádí 11 kop vajec, 24 kapounů a 20 hus. Městečko mělo 2 trhy: jeden v pondělí po Nalezení sv. kříže, druhý po sv. Jiljí;[2]) vynášel prý každý 4 — 6 grošů „místného" (Standgeld), kterýžto obnos dáván byl sluhovi (Frohndiener) za postavení meče.

Roku 1766 provedena byla smlouva, kterou učinil dřívější majitel Myslibořic hr. Rudolf Chotek o záměnu pozemků vrchnostenských za pozemky poddaných, které ležely mezi vrchnostenskými. I obdržel každý pololáník výměnou po 2 měrách 7$^3/_4$ osm. a každý čtvrtník po 1 m. 5$^1/_4$ osm. pole.

Roku 1775 za majitelky paní hraběnky z Kanálu (Canal) byly podanské poměry tyto:

---

[1]) Byli to většinou panští řemeslníci a služebníci.

[2]) Tyto výroční trhy mají Myslibořice dosud.

Každý pololáník platil daně 18 zl. 6 kr., činže o sv. Václavě 33 kr., za šklubání drůbeže (Rupfungszins) 3 kr. 2 den.; kromě toho odváděl husu (neb platil 18 kr.), kapouna (12 kr.) a 30 vajec (neb 9 kr.).

Každý robotoval od Nového roku do ukončení jarní oračky týdně 3 dni buď pěšky neb párem koní, v ostatním čase buď 3 dni s párem koní a 1 osobou pěšky, aneb s 1 osobou pěší celý týden.

Mezi pololáníky uvádí se jistý Václav Svoboda, jenž nerobotoval, poněvadž byl ředitelem modlení (Beth-Richter) v kostele.

Čtvrtníci platili polovici, robotovali od 1. ledna do jarní oračky s 1 osobou pěší 3 dny, od 1. dubna do konce října s 1 osobou 6 dní v témdni.

Domkaři (bylo jich 20) měli zahrádku a něco panského pole, za které platili činži dle velikosti, robotovali po celý rok po 1 dni v týdni, ale někteří řemeslníci jako: kovář, řezník, cihlář, také kostelník a pastýř nerobotovali. Za domek platili činži 30 kr., za sbírání dříví 30 kr., příspěvek na kontribuci 24 kr. — 1 zl. 30 kr.

Nejen každý podruh robotoval 1 den týhodně, nýbrž i ženská; tato však nebyla povinna přísti.

Sedláci, kteří v pšeničných a ječmenných panských polích dali pleti trávu, byli povinni do důchodu buď dáti 2 kapouny, neb 30 kr. zaplatiti.

Dle smlouvy obce byla povinna z pastviny „Spálená Suchá" platiti ročně 8 zl.

Robota trvala v zimě od 8. hod., v letě od 7. hod. ranní a končila se západem slunce. Odpočinek byl pro osoby o polednách 1 hodina, pro dobytek 2 hodiny. Bezplatné pasení v té době nebylo dovoleno.

Kromě roboty povinni byli poddaní konati noční hlídku. Protož drželi hlásného, kterému každý polo- a čtvrtláník (i s poddaných vesnic) dával ročně 2 osminy žita. Vrchnost k tomu přispívala $1^3/_8$ měřice žita.

Nově se vyskytují jména: Bečák, Bukovský, Holoubek, Kapinus, Lusk, Plac, Růžička, Šíma.

▫▫▫▫▫▫

Odonec

neb Vodonec,[1]) vesnička ležící severozápadně od Hrotovic, 4 km vzdálená v nadmořské výši asi 460 m. na mírné vyvýšenině. Ves nepravidelná má hranatou náves, při jejíž západní straně nachází se malý rybníček, jehož voda odtéká k východu. Domy stavěné z tvrdého materiálu a to jen starší stojí těsně vedle sebe, kdežto novější stavení mezi sebou mají mezery; některé domy (zejména starší) obráceny jsou do vsi štítem, jiné průčelím, ale všechny mají v předu zahrádky. Žudrů neb výstupků není. Chalupníci jsou roztroušeni mezi grunty. Budovy hospodářské stojí kolem dvora, za nimi nachází se zahrada, kterou ukončuje stodola. Vesnička jest čistá, domy zomítány a obíleny. Přifařen jest Odonec do Krhova; v Odonci a to skoro uprostřed osady jest pouze kaple rodiny Páně s 2 zvony menšími. Mrtvoly pochovávají na hřbitov Račický.

Přiškolen byl Odonec až do r. 1911 do Krhova: pro vzdálenost 3 km byla v Odonci t. r. zřízena expositura jednotřídná a proměněna r. 1912 ve školu samostatnou, když postavena pro ni budova. Dětí školu navštěvujících jest přes 40.

K Odonci patří samota „Hubertov", panský dvůr, ležící na sever asi 800 m vzdálen, ve kterém žije na 20 osob; dvůr založen majitelem panství Hrotovského hrabětem Hubertem z Harnoncourtu. Ve dvoře jest panský lihovar.

R. 1835 napočítáno v 19 domech 154 obyv., r. 1870 ve 22 domech 175 obyv., r. 1900 v 25 domech 181 obyv. a r. 1910 v 31 domě obyvatelů 224 vesměs českých, katolíků.

Kroj národní již před 50 lety vyhynul; nyní šatí se poloměstsky.

K obci patří 595 ha půdy, z čehož připadá na pole 406 ha, na luka 15 ha, na zahrady 4·5 ha, na pastviny 7·5 ha, na lesy 150 ha.

Obyvatelé živí se hospodářstvím a chovem dobytka. R. 1910 napočítáno: 32 koní, 191 kusů hovězího a 115 vepřového dobytka a 45 koz; včelařeno bylo v 50 úlech.

Ve vsi samé jest rolnický lihovar a za vsí cihelna.

---

[1]) Ve starších listinách: Odunc, Odunec, Odonec, Odenec, v pozdějších též Hodonec, Hodunec, Hodenec a Vodonec, na mapách voj. geogr. ústavu zcela mylně Vadonice. Původ jména nejasný; myslíme, že jest původu cizího asi jako Vokarec, ze jména Occards, tak z Odonisvilla: Odons, Odunc, Odonec a Odunec.

Dějiny. Odonec jest stará osada, která se již připomíná r. 1278, když Bronislav ze Křtěnice odevzdal patronát svého kostela klášteru Luckému; potvrzuje dar ten také Bohuslav z Odunce a r. 1279 svědčí týž na listině faráře Knězického Vojslava.

V Odonci bylo původně několik svobodných dvorů, jak nás poučují o tom Zemské desky brněnské. R. 1349 vyskytuje se jakási paní Kateřina z Odonce, která zde jednoho popluží se vzdala a polovice v Otěchlebich[1]) ve prospěch svých synů Peška, Jakuba a Ojíře: z těchže desk se dovídáme, že měla ještě čtvrtého syna Racka.

R. 1353 postoupil totiž kněz Jakub z Odunce svůj tamější dvůr svému bratru Rackovi; toho roku připomíná se též Mikuláš z Odonce, jehožto syn Maršík r. 1376 Žibřidovi z Račic 2 lány s lesy a loukami v Odonci prodal.

R. 1366 Racek z Odunce odevzdal své manželce Ofce a její potomkům důchod 30 kop na dvoře a jednom láně v Odunci a na svém zboží v Zarubicích; bylo to vlastně věno Rackovy matky Kačky (Kateřiny), která teprve 1369 to své věno Ofce postoupila. R. 1369 prodal Racek 1 lán v Odunci svému bratru Petrovi (Peškovi) a r. 1373 vzdali se oba manželé Racek a Ofka všeho nároku na zapsané věno na Odunci a Zarubicích ve prospěch Ratibora z Myslibořic, kteréžto zboží r. 1390 Artleb z Myslibořic prodal Ludvíku z Bukoviny a tento Ondřejovi z Milostic, jenž své ženě Machně na něm věnoval. Kateřinin syn Petr, jenž psal se z Bohušic, odevzdal r. 1365 své manželce Vance 2 lány v Odunci, r. 1376 spolčil se se sestrou Marketou, zapsal r. 1387 na svém zboží v Odunci kopu důchodu Dorotě, ženě Zbyňka ze Trence, a r. 1390 jeden lán v Odunci klášteru v Dalešicích daroval.

R. 1408 pohnala Elena z Bohuslavic Adamce, řeč. Mikulec z Odunce, že ji připravil ke škodám poháněje ji nespravedlivě.

R. 1412 získal Petr z Račic, tehdejší probošt Králové kláštera na St. Brně, statky v Odunci. Toho roku totiž sestry Klára a Kateřina z Odunce (tato byla jeptiškou v Kounicích) prodaly knězi Petrovi z Račic lán v Odunci, na kterém bydlel kdysi jejich otec.[2]) Také Zikmund z Račic prodal mu 2 lány v Odunci, načež

[1]) Otěchleby zaniklá vesnice na Náměstsku poblíž Biteše.

[2]) Otec jejich byl Václav z Odunce, který r. 1390 vzal na věno své v Odunci děti Kateřinu a Kláru na spolek.

se kněz Petr spolčil na své zboží v Odunci se svým bratrem Adamem na jeho zboží v Račicích. Avšak Jindřich z Lančova vyhrál při na Adamovi z Račic a soudně uveden byl na ves Odunec a na dvůr v Račicích v 35 kopách, které obdržel na Adamovi, jakožto poručník své ženy Kateřiny. Proti tomu podal Adam odpor, tvrdě, že svod ten stal se po smrti Jindřichovy ženy Kateřiny. Kněz probošt z Králové kláštera pohnal hned Jindřicha z Lančova ze 20 hř., že se mu svedl úřadem na jeho dědictví v Odunci, nemaje k tomu žádného práva. Také pohnal Přibíka z Brovic, Beneše z Krhova a Jana z Litavan, že mu měli za 2 lány, které koupil od Zikmunda z Račic, v Odunci učiniti zprávu. Tyto lány v Odunci podržel Petr, který později stal se děkanem kapitoly Olomucké, až do r. 1447, kdy je daroval své neteři, dceři Adama z Račic, která se nazývala Sčastna a provdána byla za Jana z Nové Vsi. Oba manželé dali věno 2 kop roční důchodu přenésti z Odunce do Radkova a ty 2 lány prodali Mikuláši ze Zarubic. Majitelům Zarubic patřily tyto 2 lány skoro 80 let. R. 1517 Kateřina ze Zarubic, (vdova po Jindř. z Hořeřic), přijala na spolek Jana, Petra a Kateřinu, děti své, na ves Zarubice, na 2 lány v Odunci a na ves pustou Oldřichovice a r. 1524 vložila 2 lány role ve Vodunci Janu Zelenému z Říčan na Krhově.

Současně, když kněz Petr měl lány v Odunci, připomíná se Dorota z Odunce. Bylať dcerou † Vernéře z Odunce,[1]) vdána v prvním manželství za Štěpána z Lukavic, v druhém za pověstného Beneše z Krhova. R. 1420 vzala svého prvního manžela za společníka na dvůr a $1^1/_2$ lánu v Odunci: téhož roku pohnala Adama z Račic, že ji vpadl v panství její, ježto měla po otci mnoho let bez překážky, až ovdověla. R. 1437 koupila od své sestry Markety z Odunce 3 lány a louku v Odunci a r. 1447 vzala svého manžela Beneše z Krhova na vše dědictví v Odunci a Vilémovicích za společníka, z kteréhož majetku Beneš hned 1 lán v Odunci Mikuláši z Odunce zapsal. R. 1464 byla Dorota

[1]) Vernéř z Odunce pojistil r. 1385 své manželce Marketé na $2^1/_2$ lánu 20 kop a r. 1399 připsala mu jeho dcera Marketa, choť Staňkova z Odunce, dvůr s příslušenstvím, načež Vernéř z Odunce ji $4^1/_2$ lánu daroval a na ostatku své ženě Marketě 20 kop pojistil. (Mareš z Litavan byl její bratrem.) Tato Marketa, r. 1406 byla vdovou po Vernéřovi, prvního muže měla jakéhos Herše z Odunce a po smrti Vernéřově s dětmi, které měla po Heršovi, se spolčila.

z Odunce pohnána od Jana z Myslibořic, že mu drží jeho les blíže Myslibořic, pak dala Matěji Stoškovi z Arbolovic své právo na Vilimovice a na dvůr v Odunci a vzala Zicha z Popůvek za společníka. R. 1498 Štěpán Kusý z Mukoděl a Matěj Vacek z Bezděkova a z Tupanova na místě Zicha z Popůvek vložili Janu Zelenému dvůr pustý v Odunci. R. 1447 žil v Odunci Matěj z Odunce, jemužto r. 1455 Jan z Arklebic a Bernard ze Šemikovic jakožto ručitelé po zemř. Filipovi z Lesonic zapsali dvůr v Odunci. Jeho syn Václav z Vodunce odřekl se r. 1490 polovice dvora ve Vodunci a přenesl to právo se sebe na bratra svého Jakše. Tomnto, který později již jen „dvořákem“ Jakšem se nazývá, vložil Jindř. Lechvický ze Zástřizl pustý lán v Odonci. R. 1581 žil na svob. dvoře v Odunci (Vodonci) Jan Dvořák, kterého pohnal Jan Řečický z Řečic, farář račický, že mu r. 1580 dal pobrati desátek a zavézti do své stodoly. Jan svobodný dvořák na dvoře ve vsi Vodonci pohnal r. 1582 Arnošta Zahradeckého ze Zahrádek na místě jeho bratří mladších, že mu dal krávy z pastvy, když se na jeho poli mezi jiným dobytkem z Vodunce pásly, zjímati a hnáti do svého dvora v Krhově; také ho pohnal, že nedovolil svým lidem z Račic a z Vodunce dáti svědectví. Mimo to pohnal p. Hynka Brtnického z Valdštejna a na Brtnici, že mu některých svých lidí z Opatova ku svědomí dáti nechce.

Konečně i tento dvůr dostal se ku statku Krhovskému. Čteme totiž v zemských deskách, že r. 1611 stal se vklad smlouvy trhové mezi uroz. vladykou p. Jindř. Zahradeckým ze Zahradek na Višňovém, Krhové a Hobzi na místo Karla a Jiříka bratří jeho mladších z jedné a Annou Dvořkou ze vsi Konešina i na místě synů a dcer její ze strany druhé o dvůr ve vsi Odenci. (42—176) Tak se postupně dostal dvůr a jiné statky v Odunci ku panství Krhovskému.

Mimo uvedené již osoby připomínají se v Odonci ještě tito majitelé pozemků:

R. 1376 Perchta z Odunce, které dcera její Kačna dvůr s poplužím, lesy a loukami postoupila r. 1417 Marketa z Odunce, ježto se spolčila se svým mužem Staňkem na zboží v Odunci, a r. 1418 Dorota někdy Mikulášova Švagrova z Odunce, která pohnala Michka ze Lhoty proto, že když ji otec vdával, svěřil mu listinu na její věno (40 kop) a ona po tom o věno přišla.

Z dob spojení Zarubic s Krhovem vyjímáme tyto zprávy: R. 1667 byly v Odonci osazeny jen 3 lány, 2 lány byly pusty; obyvatelé jmenovali se: Brychta, Buchta, Denemarek, Kokorda a Nedělka.

R. 1719 udala vrchnost, že má v Odonci 2 lány a 3 komíny.

R. 1751 měli celoláníci, jichž bylo 5, pole na 100 měr; ale „pro neúrodu" komise jim pole o čtvrtinu snížila, takže láník potom jen $84^1/_2$ měřice držel. Domkař byl 1.

Obec měla pole jen na 1 měř. 2 osm., ale zahrad 4 měř. 6 osm. a louku na 2 fůry seny a 1 fůru trávy.

Pole uznáno za slinito-písčité. Osadníci se jmenovali: Bochtela, Burjan, Javůrek, Němec, Přepejchal; Tratě: nad Bažantnicí, na Kopcích, v Nivkách, na Pršinejch, na Žlibkách, na Krajinách, na Dálce.

R. 1775 žilo zde 5 celoláníků, 4 čtvrtláníci a 1 domkař. Celoláník měl 83 měř. 3 osm. pole, zahradu na 6 osmin a luk na $4^1/_2$ fůry seny, platil kontribuce 32 zl. 10 kr., o vánocích za husu 20 kr., za 4 slepice 40 kr. a za předivo 42 kr. Robotoval s potahem koní a 1 pěší osobou od Jiřího do Michala týdně 6 dní; od Michala do Jiřího jen s potahem. Za žně obdržel 1 měř. žita. Čtvrtláník platil kontribuce 8 zl., o vánocích za slepici 10 kr., za předivo 21 kr. Robotoval po celý rok pěšky týdně 6 dní; v zimě zaměstnán byl na mlatě. Domkař měl $7^1/_2$ měř. pole, velkou zahradu a luk na 3 fůry sena; platil vrchnosti 4 zl. a nerobotoval.

Desátku brala vrchnost jen od 5 sedláků: 27 snopů žita a 10 snopů ovsa; ostatní desátek mimo hrách a ječmen, kteréž patřily vrchnosti, náležel faráři do Krhova.

Ostašov,

u lidu Hostašov, původně Nová ves jmenovaná osada, leží asi $^3/_4$ hodiny (3 km) severozápadně od Lipníka, na polní cestě k Petrůvkám (okres Třebický), od okresního místa též na severozápad asi 12 km vzdálená. Osada tvoří jedinou ulici.

R. 1910 napočítáno 164 obyvatel, vesměs Čechů, katolíků; r. 1900 v 31 domech 176, r. 1870 v 29 domech 189 a r. 1838 v 24 domech 135 obyvatelů.

Obci náleží 213 ha půdy, které jest 165 ha pole, 6·2 ha luh, 1 ha zahrad, 9 ha pastvin a 22 ha lesa. Lid živí se hospodářstvím a chovem dobytka. Roku 1910 chováno bylo 30 koní, 267 kusů hovězího a 72 vepřového dobytka. Přifařena jest osada do Lipníka, přiškolena do Petrůvek.

Jak čtenář u vesnice Lipníka se dočísti může, byl Ostašov založen r. 1716 od Fr. K. Josefa sv. pána z Ostašova na pozemcích zaniklé osady Lhoty.

R. 1751 požívala zde vrchnost dle vlastního přiznání $610^1/_2$ měřice pole, 29 měřic pustiny a luk na 10 vozů sena. Ve vsi žilo tehdy 9 chalupníků, z nichžto jednotlivý měl $8^1/_4$ míry pole a louky na 3 vozy sena. Mimo to bydlel tam panský šenkýř, jenž měl jen $2^1/_2$ míry pole a panský výtažný se 17 měrami pole a 17 měrami pustiny. Obyvatelé jmenovali se: Hejmala, Knotek, Malý, Přinosil, Tretera, Urban, Veselý, Votava; tratě: v Jezerách, pod Panenkou, u Výčap. Tehdy obyvatelé nerobotovali. Panství přiznalo, že obyvatelé mají jen $^{49}/_{64}$ lánu, ale vrchnost $4^{53}/_{64}$ lánu. Celkem udáno, že bylo u Ostašova 915 mor. měr pole, 62 měr špatné půdy a pustin, 25 měr pastvin a luk na 40 vozů sena. R. 1778 bylo v Ostašově jen těch 9 chalupníků. Ke svému původnímu skrovnému poli dostal každý od vrchnosti nových 25 měr a $2^1/_4$ osminy pole, začež platil ročně do důchodu 4 zl. 51 kr. Mimo to platil každý domovní činže 2 zl. 30 kr. a odváděl kapouna neb 12 kr. Ale za to byla zavedena robota: každý od 1. ledna do konce žní robotoval pěšky 3 dni v témdni, od té doby do konce roku celý týden. Domkaři byli 2: jeden z nich byl obecním pastýřem, který ničeho neplatil, druhý dával příspěvek 24 kr. na daň, za sbírání dříví 30 kr. a robotoval týdně 1 den. Na faru do Lipníka desátku neodváděli: ten si podržela vrchnost, totiž 22 měřic žita a 6 měřic ovsa.

Za uplynulých 25 let nalezáme v Ostašově nová jména obyvatelů: ze starých rodů zůstaly tam jen rod Treterův, Veselého a Urbanův. Noví osadníci se jmenovali: Antoš, Balák, Ramach, Roupec, Stáňa, Šumpela a Vítek.

▫▫▫▫▫▫

Plešice

(do —ic, v —cích) leží půl hodiny na sever od Valče vzdálený na rovině u lesa. Jest to vesnička se 16 dom. čísly a 120 oby-

vateli. R. 1835 bylo zde jen 12 domů s 80 obyv., r. 1870 v 13 domech 95 obyvatel. Osada spojena jest v jednu obec se Střeběticemi a Chroustovem. Půdorys osady má podobu obdélníku. Náves, do které vedou 2 cesty, jest nepravidelná. Domy, obráceny štítem do návsi, stojí těsně vedle sebe: to jsou grunty, kdežto chalupy postaveny jsou při ústí cest do vesnice. Domy stavěny jsou z kamene, štíty z cihel; jsou čistě omítány, některé vypuklými ozdobami opatřeny. Letopočty jen z předešlého století vyskytují se na několika domech. Světnice mívá okna do návsi, kuchyně do dvora.

V Plešicích jest kaple, ve které stojí na oltáři pěkná socha P. Marie. Obec přiškolená a přifařená k Valči má jmění obecního asi $13^1/_2$ ha pozemků.

Tratě obecní se jmenují: Zahumenice, v Lišči, Díly, Padělky, ve Žlebě, na Vartě. Na Picalce jsou louky, lesy na Vinohradkách a ve Velhonině.

K osadě patří 403 ha poplatné půdy, z čehož připadá na pole 110 ha, na luka asi 6 ha, ale na lesy 272 ha.

Staré rody jsou: Hanzlova, Pasekova a Čaňkova.

Jakožta samota náleží k obci mlýn na Jihlavce, zvaný „Zárazků". Před mlýnem stojí kaple se sochou sv. Jana. Pod ní v kameni letopočet 1810 a jméno Ludmila Závišková.

Plešice patří mezi nejstarší osady tohoto kraje: Český vévoda Břetislav daroval prý tu ves koleg. chrámu ve Staré Boleslavi, který postavil r. 1052. Později odkoupil ji olomucký biskup Jindřich Zdík: r. 1131 náležela již ku Znojemskému statku církevnímu.

R. 1353 patřily Plešice ku hradu Holoubku až do zboření hradu r. 1446, avšak ne celé; nějaký dvůr náležel vladyckému rodu z Plešic.

R. 1373 jmenuje se Přibík z Plešic, kterému Janek ze Lhoty prodal $2^1/_2$ lánu v Okrašovicích. R. 1392 prodal Bohuš z Holoubka Jakubcovi z Plešic 2 lány, chalupu, 3 louky a nivu v Plešicích.[1]) Tohoto syn Jan z Plešic prodal totéž zboží roku 1418. Janovi, řeč. Provázkovi z Oldřichova, který na to zboží převedl z Lažánek věno své ženy Elišky.

---

[1]) R. 1412 pohnal Jakubce (Jakúbka z Plešic) majitel Holoubka, Martin z Radotic, že mu drží v Plešicích 2 lány a 1 podsedek.

R. 1448 držel dvůr v Plešicích Jan Račický z Plešic (snad syn Provázkův), jehož pohnal Vaněk z Říčan z 15 kop, že ho honili čtyři z Plešic, že mu vzali 2 zlaté prsteny, list na 13 kop a klobouk; také pohnal Hanuše z Mírova z Valče, že ho ti 4 přepadli a on věda to nechce mu lup navrátiti. Avšak Hanuš byl osvobozen, neboť páni uznali, že ti jízdní tu nenocovali, ani koní rozsedlávali, ani s koní sedali.

Později ku konci 15. století patřila celá ves ku statku Valeckému, u kterého zůstala napořád.

R. 1750 žilo v Plešicích 5 celoláníků a 3 čtvrtláníci; první měli $64^1/_4$ míry pole, $2^1/_8$ osm. zahrady a luk na $4^1/_8$ vozu sena: tito měli jen $10^1/_2$ měřic pole a zahradu na $1^1/_2$ osminy. Celoláníci robotovali párem koní 5 dní týdně a čtvrtláníci 3 dny pěšky.

Obyvatelé se jmenovali: Adam, Filipec, Hanzl, Ohnoutek, Tesař, Vokřina.

Tratě byly: Zahumenice, na Rovinách, na Klinkách, pod Travnou, pod Střešňama, na Zahrádkách, u Hluška, v Hradech, na Vartě, v Líští, v Kotoučích.

R. 1775 bylo stejně statků, ale čtvrtláníci jmenováni byli chalupníky, půdy měli jako r. 1750. Celoláník platil kontribuce 25 zl. 36 kr., gruntovník činže o sv. Václavu 4 zl., odváděl 2 kapouny, 6 slepic a 1 kopu 30 vajec. Roboty bylo mu přiřčeno o žních totiž párem koní po celý týden a mimo to 1 pěší osobou celý týden. Chalupníci platili 6 zl. 30 kr. daně, robotovali v čas žní s 1 pěší osobou 6 dní týdně, ostatní dobu jen 3 dny. Rody byly skoro tytéž jako r. 1750.

oooooo

Přeskače

(do Přeskač, v Přeskačích) vesnička ležící asi 3 km jihovýchodně od Tavíkovic na podkladu zmolovitém, odkud snad i jméno obdržela.[1]) Do dědiny vede pět polních cest a na severní straně prochází silnice vedoucí do Medlic. Na severozápadní straně u silnice stojí panský dvůr. Osada leží v mělkém silně rozervaném

[1]) Německé zkomoleniny „Prezzir“ a „Priezer“ osadního jména vyskytují se v latinských a německých listinách XIII.—XVI. století.

údolí, kterým protéká směrem k Medlicím potůček Přeskačský, jenž osadu dělí na dvě skoro stejné polovice. Východní strana jest vyšší; v ní vypíná se starobylý kostelíček Všech Svatých, který z dosti velké dálky jest viděti.

Domy z tvrdého materiálu stavěné obráceny byly původně všechny štítem do vesnice; nyní jest jen čtvrtina obrácena štítem, tři čtvrtiny průčelím. Před domy, které výstupků nemají, jsou vesměs květinové zahrádky. Roku 1689 bylo v Přeskačích jen 9 domů obydlených; roku 1804 měl v 30 domech 158 obyv., r. 1835 ve 34 domech 199 obyv., r. 1870 ve 34 domech 196 obyv., r. 1890 ve stejném počtu domů 220 obyv. a r. 1910 českých obyvatelů 239.

Obyvatelstvo až na několik řemeslníků jest vesměs rolnické. Jest tu 12 lánů po 120—130 měrách, 3 dvořácké (vlastně již jen 2, poněvadž 1 byl rozprodán) po 82—84 měrách. Obyvatelstvo jest zámožné, neb půda jest úrodná až na některé půdy kamenité. Podkladem jest lehce zvětrávající rula s četnými ostrůvky hadcovými. V těchto vyorávají se hojně různé kusy křemencové, opálové a eklogitové.

Dobytka chovalo se roku 1910: 38 koní, 165 hov. dob., 247 ovcí, 309 prasat a včely pěstovány v 68 oulech.

Rozdíl mezi láníky a dvořáky jest v Přeskačích značný. Dvořáci nabyli půdy z dvora r. 1781 zrušeného a parcelovaného; pole dvořáků jest poblíž vesnice. Ačkoliv jsou dvořáci již skoro půl druha sta let zde usazeni, přece považováni jsou za cizí živel.

Láníci robotovali s potahem 3 dny téhodne a mimo to od sv. Jana do sv. Václava 26 dní pěších, dvořáci robotovali 2 dni týdně s potahem. Všichni mimo to odváděli desátky do Tavíkovic. Na faru do Běhařovic neplatili ničeho. Výkupného z lánu se zaplatilo 200 zl.

Přifařena jest nyní obec do Běhařovic; za starých dob až do r. 1629 měly Přeskače svou vlastní faru. Kostelíček sv. Václava, jenž býval farním, vystavěný původně ve slohu románském patří mezi nejstarší památky stavitelské na Moravě. (Obr. 43.) Loď jest od apsidy oddělena vítězným obloukem. Strop lodi jest prkenný. Kůr je dřevěný a vychází se naň z kostela po dřevěných schodech. Oltář jest barokový s obrazem Všech Svatých krásně provedeným od neznámého malíře. Kazatelna pochází ze 17. stol. (Obr. 44.) Po pravé straně kostelních dveří zazděn jest kryptový

údolí, kterým protéká směrem k Medlicím potůček Přeskačský, jenž osadu dělí na dvě skoro stejné polovice. Východní strana jest vyšší; v ní vypíná se starobylý kostelíček Všech Svatých, který z dosti velké dálky jest viděti.

Domy z tvrdého materiálu stavěné obráceny byly původně všechny štítem do vesnice; nyní jest jen čtvrtina obrácena štítem, tři čtvrtiny průčelím. Před domy, které výstupků nemají, jsou vesměs květinové zahrádky. Roku 1689 bylo v Přeskačích jen 9 domů obydlených: roku 1804 měl v 30 domech 158 obyv., r. 1835 ve 34 domech 199 obyv., r. 1870 ve 34 domech 196 obyv., r. 1890 ve stejném počtu domů 220 obyv. a r. 1910 českých obyvatelů 239.

Obyvatelstvo až na několik řemeslníků jest vesměs rolnické. Jest tu 12 lánů po 120—130 měrách, 3 dvořácké (vlastně již jen 2, poněvadž 1 byl rozprodán) po 82—84 měrách. Obyvatelstvo jest zámožné, neb půda jest úrodná až na některé půdy kamenité. Podkladem jest lehce zvětrávající rula s četnými ostrůvky hadcovými. V těchto vyorávají se hojně různé kusy křemencové, opálové a eklogitové.

Dobytka chovalo se roku 1910: 38 koní, 165 hov. dob., 247 ovcí, 309 prasat a včely pěstovány v 68 oulech.

Rozdíl mezi láníky a dvořáky jest v Přeskačích značný. Dvořáci nabyli půdy z dvora r. 1781 zrušeného a parcelovaného; pole dvořáků jest pobliž vesnice. Ačkoliv jsou dvořáci již skoro půl druha sta let zde usazeni, přece považováni jsou za cizí živel.

Lánici robotovali s potahem 3 dny týhodne a mimo to od sv. Jana do sv. Václava 26 dní pěších, dvořáci robotovali 2 dni týdně s potahem. Všichni mimo to odváděli desátky do Tavíkovic. Na faru do Běhařovic neplatili ničeho. Výkupného z lánu se zaplatilo 200 zl.

Přifařena jest nyní obec do Běhařovic; za starých dob až do r. 1629 měly Přeskače svou vlastní faru. Kostelíček sv. Václava, jenž býval farním, vystavěný původně ve slohu románském patří mezi nejstarší památky stavitelské na Moravě. (Obr. 43.) Loď jest od apsidy oddělena vítězným obloukem. Strop lodi jest prkenný. Kůr je dřevěný a vychází se naň z kostela po dřevěných schodech. Oltář jest barokový s obrazem Všech Svatých krásně provedeným od neznámého malíře. Kazatelna pochází ze 17. stol. (Obr. 44.) Po pravé straně kostelních dveří zazděn jest kryptový

kámen z r. 1617 s nečitelným nápisem. Kostelík důkladně byl opraven r. 1830, kdy také okolo hřbitova, ve kterém kostelík

Obr. 43. Býv. farní kostel v Přeskačích.

stojí, nová zeď byla postavena, a r. 1904. V Přeskačích dosud udržuje se pověst, že kostelík býval farním. Když r. 1830 občané

žádali, aby v opraveném kostelíku na den Všech Svatých a Dušiček sloužena byla mše svatá, jak prý dříve bylo zvykem, dokud kostelík byl v dobrém stavu, tu prý se odvolával tehdejší farář běhařovský Jiří Skluna na protokol farní z r. 1804, ve kterém prý stojí (v překladu): „Jest míněni sice, že v Přeskačích od pradávna byla vlastní a samostatná fara, avšak přece od nepamětných dob desátky přijímali páni z Tavíkovic a dosud z nevědomosti pokládán byl za filiální, avšak není, nýbrž byl určitě „kaplou Tavíkovickou“, poněvadž v ní není ani žádný deputát, ani příjem, ani desátek pro faráře.“ Odvolávaje se na ten protokol, nechtěl farář občanům vyhověti dotud, až dali faráři k užívání kus obecní louky, jež sousedila s farskou loukou pod Dobronicemi, a učiteli z Běhařovic za obstarání hudby a zpěvu míru pšenice, což vlastně bylo povinností velkostatku, který během času farní dotaci si osvojil. Jest také pověst, že v nynějším selském domě č. 10 byla fara. Od té doby konají se v ty 2 dny pravidelné služby Boží v kostelíku, mimo to vždy, když někdo z Přeskač zemře, a od r. 1909 také na den sv. Štěpána, v pondělí Velikonoční a Svatodušní. Starších nádob kostelních a rouch kostelík nemá. V kostelíku bývala také hrobka pánů z Tavíkovic, z níž jsou dosud patrné zbytky. Na vížce jsou 2 zvony, větší s nápisem českým: „Tento zwon tu jest ke Cti a Chvale Pánu Bohu a vssem Swatym do Przeskacz“ a menší, který r. 1861 přelit byl nákladem obce. Nyní patří Přeskače na faru do Běhařovic. Že pověsti o faře se na pravdě zakládají, dokazují staré zápisy (viz dějiny osady).

Přiškoleny byly Přeskače do Běhařovic; poněvadž cesta tam, zvláště v zimní době obtížnou byla, zařízena byla v Přeskačích v prvé polovici minulého století zimní škola. Vyučováno bylo v domě č. 5. (r. 1835), pak v č. 23. (u Severinů) a v č. 19. (u Kučerů) a posledně zase v č. 5. Na těchto zimních školách vyučovali lidé nezkoušení, znalí pouze čtení, psaní a počítání. Zimní škola r. 1871 byla zakázána a zrušena. Děti chodily opět do Běhařovic. Poněvadž zde škola byla přeplněna, odštěpovaly se po sobě jednotlivé přifařené osady. Také v Přeskačích zažádali již r. 1889 o samostatnou školu, která teprv r. 1905 zřízena byla. Škola ta má již učitelskou i žákovskou knihovnu a dostatek učebných pomůcek. Školu navštěvuje okolo 50 žáků. Prvním učitelem stal se Karel Kučera.

Obr. 44. Kazatelna v kostelíku v Přeskačích.

K obci patřilo dle staré výměry 840 j. 901□° pozemků a 3 j. 377□° neplodné půdy, dle nové 487 ha, z nichž 448 ha pole, 9·6 ha luk, 3 ha zahrad a 15 ha pastvin.

Jmění obce sestává ze 4·61 ha pole, 2·81 ha luk, 11·94 ha pastvin a 1·86 neplodné půdy, z čehož celkový výtěžek činí asi 1000 K ročně. U Dobronic má obec 1·23 ha luk a 1·02 ha pastvisk.

Tratě pozemkové mají názvy vztahující se k místu na př. Velké a Malé Punty a Loučky k Bihařovicům, Dílky u Bihařovské cesty, za Žlebem u Bihařovské cesty, Širší pod Bihařovskou cestou, Široky, Maly Černy, Zahrádky a Louky pod Hájkem, Malé dílky, ke Kounicím, za Panskou stodolou, dílky za Hospodou a za Kostelem, pode Vsí, na Černých, na Skalkách, Žleby, Záhony, Kopaninky u Bílé hlíny, Písky, Příčky a Velké díly za Vělničkem a jiné.

Přes 100 let drží dvory své rodiny: Ambrozkova, Hrůzova, Horálova, Kaplanova, Pelánova, Polichova a Tesařova. Pečeť stará měla radlici a po stranách dva květy.

Dějiny. Osada Přeskače již v nejstarších zprávách se jmenuje:

Roku 1279 Martin z Přeskač (de Priezer) prodal se svolením svých bratří dědictví své (3 lány, les a louky) komendě johanitů v Horních Kounicích a r. 1326 daroval Mikuláš, farář v Přeskačích, čtvrtinu svého vinohradu bratřím komendy sv. Jana v Horních Kounicích.

Roku 1354 jakýsi Kuneš, který se psal z Přeskač a Heřman, jeho syn, vyznávají, že se vzdávají $1^1/_2$ lánu nově osazeného, který dostali od kláštera Oslavanského, ve prospěch téhož kláštera (Cod. VIII., č. 263).

Roku 1377 na listině Viléma z Tavíkovic a Cuzkraje z Litavan podepsáni jsou jako svědci Mikeš a Děpolt z Přeskač (von Pressirs). Téhož roku Děpolt větší část svého majetku v Přeskačích, totiž tvrz, jedno popluží s lesem a lukami daroval Čeňkovi z Lipého a jeho dědicům, menší část (louku a pusté role) prodal r. 1358 Mikšovi z Přeskač za 18 kop, který se toho zboží vzdal ve prospěch své ženy Jarky a její dědiců a r. 1361 tři dvory s příslušenstvím za 60 kop prodal panu Jindřichovi z Bítova a jeho bratřím; oni však již r. 1364 toto zboží Děpoltovi a jeho (druhé) ženě Anně za 70 kop nazpět prodali.

Týž Děpolt z Přeskač a jeho manželka Anna zapsali r. 1373 své zboží v Přeskačích, totiž dvůr, dvoje popluží, $1^1/_2$ lánu, 3 podsedky a 2 pole zvané „Nivy“ markraběti, který to zboží lénem Děpoltovi a jeho manželce udělil a jí věno tam pojistil.

Roku 1365 vzdal se Mikeš z Přeskač ve prospěch svého strýce Štěpána[1]) práva na dvůr, na $1^1/_2$ lánu a 1 louky v Přeskačích a 5 lánů a 3 dvorců v Odunci a r. 1368 pojistil své ženě Elišce na dvoře v Preskačích a na 2 lánech v Odunci 50 kop. Roku 1390 koupil půl vsi Zvěrkovic od Jana z Jevišovic a přenesl tam věno 50 kop své ženě Elišce.

Roku 1390 prodal Hynek z Bítova Mikšovi z Přeskač (bratru Délpoltovu) $12^1/_2$ lánů a 10 podsedků v Mašovicích a Mikeš daroval jeptišce Kuňce a celému konventu kláštera v Dalešicích[2]) 5 lánů a 3 podsedky a ostatní zboží v Přeskačích, totiž dvůr, 1 lán a 2 podsedky prodal Herce, vdově po Blahovi; zároveň spolčil se svým strýcem Vítem ze Štěpánovic a pojistil důchody na Mašovicích své ženě Elišce a dětem Peška z Hulína.

Naposledy jmenuje se tento Mikeš z Přeskač r. 1398, kdy koupil od Zikmunda z Plenkovic ves a tvrz Plenkovice.

Roku 1371 jmenuje se v Deskách jiný Mikeš z Přeskač, který své manželce Kačně a své sestře v Podmyči na $1^1/_2$ lána a na dvorci 15 kop věna bez 40 gr. pojistil.

Roku 1399 Herka, vdova po Blahovi, prodala svůj majetek (shora uvedený dvůr, lán a podsedky) Janovi z Rybného, jemuž říkali Klamoška. Zdá se, že po něm majetku toho se ujal Jan z Tavikovic, jehož r. 1412 pohnal Svach z Oslavičky, že mu drží proti jeho vůli dvůr v Přeskačích. Jan z Tavikovic prodal přes odpor Svachův, jemuž také říkali Teleč z Oslavičky, ještě téhož roku ten majetek (dvůr „v rohu“) Vavřinovi řeč. Skavra z Přeskač a jeho ženě Dorotě za 30 kop. Roku 1437 připomíná si Barbora z Přeskač, která přijala svého syna Filipa z Račic na spolek na 60 kop, které měla na 6 lánech v Račicích.[3]) Po tom připadly Přeskače ku statku Tavíkovskému. Za Ludvíka Tavíkovského, jenž byl horlivým přívržencem krále Jiřího, byly jeho statky —

[1]) Štěpán z Přeskač držel také 1 lán v Šebkovicích, který obdržel od Jimrama ze Šebkovic.

[2]) Kdy a jakým způsobem tento majetek klášter pozbyl, známo není.

[3]) Věno měla od svého (druhého) muže poukázáno na dvoře v Ratišovicích.

také Přeskače — od pánů strany katolické napáläny a pustošeny. Proto r. 1464 Ludvík z Tavíkovic pohnal kněze Václava, probošta z Kounic, z 50 kop, že v mírné zemi v Přeskačích pobral lidem jeho krávy a koně a Jiříka z Lichtenburka, že se mu uvázal bez práva v Tavikovice, Přeskače a Dobronice.

Roku 1468 daroval král Matyáš celý majetek Ludvika Tavíkovského, tedy také ves Přeskače městu Znojmu, ale město nebylo s to majetek ten udržeti.

Roku 1498 Jindřich z Lipého vložil svému věrnému panu Zikmundovi Valeckému z Mírova a na Pozďatíně 2 lány v Přeskačích, na kterých seděl Talafús, o kteréž Zikmunda bez výsledku pohnala Anna z Tavíkovic.

Roku 1506 Jan z Vajtmile Anně z Kamenné Hory mezi jiným ve vsi Přeskačích 7 člověků s kost. podacím zapsal, která majetek r. 1517 přenechala Šebastiánovi z Vajtmile. Tento vložil zboží jmenované hned Janovi z Petrovic a připadlo později pánům Zajímačům z Kunštátu, kteří je s ostatním majetkem, bývalým to statkem pánů z Tavíkovic, spojili.

Roku 1549 vložili rukojmě za Jana Zajímače Janu Tavíkovskému se statkem Tavíkovským také ve vsi Přeskačích 6 člověků s příslušenstvím a roku 1553 vložil Jan Tavíkovský manželce Václava Tavíkovského Anně z Vrchovišt s týmže statkem v Přeskačích 8 člověků se vším příslušenstvím.

Roku 1565 držel Jiří Višňovský z Petrovic po † Zikmundovi Višňovském Přeskače a Medlice, ale na jednom svobodném dvoře seděl již Jindřich (Jiří?) Elbel.

Jiří Elbel z Hermištorfu na Přeskačích svědčí na listině Prostoměřické z roku 1562.

Roku 1580 Mikuláš Kytlic z Rudolce pohnal Jindřicha Elble z Hartenštorffu[1]) a na Přeskačích zatkyní. Jindřich jmenuje se ještě r. 1595 majitelem dvoru v Přeskačích.

Roku 1586 Barbora Višňovská z Petrovic vložila Janu Hošlovi Brtnickému z Valdštejna a na Polici své zboží — 7 člověků usedlých ve vsi Přeskačích s kost. podacím a se vším příslušen-

---

[1]) Také se podpisoval Jindřich z Hornštorfu: někteří píšou: Jindřich Elble z Hermistorfu, jiní Jindřich Elbel z Hermesdorfu. Dvůr v Přeskačích držel již r. 1562; r. 1589 pověřil podpisem listinu Jindř. Březnického z Náchoda při prodeji dvoru Peksovského. D. B. III. 76, 321, 341, IV. 9, 11, 111, 249, 250, V. 17, 459, VI. 116, 117, 169.

stvím. (Ostatní viz Tavíkovice, s nimiž Přeskače celé od konce 16. století spojeny byly.)

Roku 1629 prodala Marie Anna hrab. z Hodic s panstvím Tavíkovským také ves Přeskače s kost. podacím Ondřeji z Ostešova. Od té doby Přeskače napořád spojeny zůstaly se statkem Tavíkovským.

Roku 1750 žilo v Přeskačích 12 celoláníků, několik vrchnostenských zřízenců a 3 domkaři bez pole.

Celoláníci měli 78 1/4 míry pole, 5/8 pustin, 6/8 zahrady a luk na 5 5/8 vozu sena. Panský fišmistr měl 2 míry pole, panský šafář 3/8 zahrady, panský kovář 1 5/8 míry a hospodský 13 měr pole. Vrchnost měla v obci 6 1/2 míry, obec majetku vlastního skoro 2 míry.

Všech pozemků bylo: 962 3/4 míry pole, 9 1/8 míry zahrad, 7 1/2 míry pustin a luk na 67 1/2 vozu sena.

Tratě se jmenovaly: na Pískách, za Hospodou, na Malých a Velkých Příčkách, za Hájkem, k Běhařovicím, na Nádavkách, v Konci.

Obyvatelé: Čeledník, Dvořák, Franta, Hrůza, Kovář, Kuberek, Malovaný, Mrkva, Pekal, Procházka, Veselý.

R. 1775 majetek se skoro nezměnil: žilo zde 12 celoláníků, ale již 5 domkařů.

Celoláníci platili 30 zl. 15 kr. daně, 2 zl. 31 kr. gruntovní činže; robotovali od Jiřího do Jana párem koní 6 dní týdně, od Jana do Michala párem koní a 1 pěší osobou 6 dní, ostatní čas 5 dní párem koní.

Domkaři robotovali jednou pěší osobou po celý rok 1 den.

Nově se nastěhovali: Eliáš, Horák, Kolář, Kučera, Ludvík, Novák, Polička, Severýn, Stanislav, Svoboda, Tesař, tedy přes 2/8 nových bylo obyvatel.

oooooo

Přešovice

(do Př—vic, v Př—cích), dříve též Příšovice zvané, jest katastrální a politická obec ležící na levé straně říčky Rokytné na mírném svahu vzdáleném od říčky asi 1 km; od Hrotovic leží na jih ve vzdálenosti 7 km.

Domy stojí ve dvou řadách těsně vedle sebe, uprostřed návsi postaveno jest asi 12 domů; do ulice hledí buď štítem

neb průčelím. Stavěny jsou z tvrdého materiálu, zejména novější jsou vkusné a velmi pohodlné: ze staršího zařízení zachovala se tu neb onde „stará černá kuchyně“. Na návsi jest malý rybníček (Obr. 45.) Při silnici k Újezdu stojí krásná kaple sv. Petra a Pavla v románském slohu zbudována r. 1908; vysvěcena byla brněnským biskupem hr. Huynem r. 1909. (Obr. 46.) Bohoslužebným náčiním jest bohatě opatřena. Služby boží konají se zde každou poslední neděli v měsíci a mimo to ještě několikráte do roka.

Přifařeny jsou Př. do Rouchovan; tam byly také do r. 1794 přiškoleny. Pro vzdálenost (více než půl míle neb 5 km) zřídili si občané pro své dítky vlastní školu. Vyučovalo se v čísle 23., pak v 13. a konečně v č. 7. R. 1818 octla se škola, kterou nikdo ve svém domě trpěti nechtěl, v nálevně panského hostince! V této bídě slitoval se nad obcí šlechetný kníže Karel František Ant. z Lichtenštejna, jenž dal r. 1819 svým nákladem v obci postaviti školní budovu s bytem pro učitele a se zahrádkou. Počet dětí školou povinných z Př. a sousedních Litavan vzrostl r. 1883 na 132: protož nová budova postavena a škola na dvoutřídní rozšířena: r. 1913 byly nové byty pro učitele postaveny.

Na škole déle působili: Jan Hrůza (1800—1811), Antonín Langpaul (1814—1828), Václav Černý (1834—1860), Bernard Špaček (1860—1878) a František Mrština (1878—1910). Prvním učitelem byl zde Jan Brem, který při škole provozoval bednářství; poněvadž mu toto více vynášelo, již po 4 letech vyučování se vzdal. Školu, která jest dosud dvoutřídní, navštěvuje asi 120 žáků, jichž větší počet je z Litavan: správcem školy jest František Boček.

Pamětní knihu školní založil teprve r. 1894 Frant. Mrština. Knihovna školní má na 240 svazků.

Do r. 1817 dostával učitel za dítko 1 fr. 6 kr., za dítko 2 fr. 8 kr., pak za každé dítko 16 kr. měsíčně. Mimo to měl skrovnou koledu a celkem $5\frac{1}{2}$ sáhu dříví ročně.

Lid živí se hospodářstvím a chovem dobytka. Ani z kroje, ani ze starého nábytku se což zachovalo.

Osada dle posledního sčítání má v 52 domech 247 obyvatel, Čechů, katolíků: r. 1900 žilo v 48 domech 288 obyvatel: za posledních 10 let jest tedy značný úbytek. R. 1830 načítáno ve 44 domech 262 obyvatel, r. 1870 ve 45 domech 295 obyvatel (s Bořikovicemi, bez Bořikovic 255 obyvatel).

Do obce patří 677 ha půdy; z toho připadá na pole 497 ha, na luka 22 ha, na zahrady 8 ha, na pastviny 22 ha a na lesy 115 ha. Obecním majetkem jest 13·3 ha pole, 1·7 ha luk, 0·1 ha zahrad, 14·9 ha pastvin a 74·3 ha lesa.

Obr. 45.

R. 1910 chováno 53 koní, 233 kusů hovězího a 177 kusů vepřového dobytka; včelařeno bylo v 56 úlech.

Názvy tratí: Nivky, Mladkovy, Kopaninky, Končiny, Chumy, u Stráně, u Kroužku, Padělky a Padělíčky, Strážné díly, Klinky.

Houvary, Bělavky, Náplavy, Příčný, Vejšovec, Háje; louky: ve Žlebě, u Stráně, u Vody; lesy: Cibuluška, Jazviny, Stádla, Stráně, pod Díly, u Mlýna.

Staré rody (přes 200 let) jsou Podhrázských a Kašpárků, přes 100 let: Eliášův, Popelkův, Polických, Severýnův, Kuželův.

Z rodáků zasloužil se o rodiště Ant. Podhrázský, finanční inspektor v Praze, založiv svým nákladem obecnou knihovnu.

Dlouho (12 let) a zdárně starostovali Josef Popelka a Frant. Kašpárek.

Živelní pohromy: cholera r. 1831, menší požáry r. 1856, 1867, 1872 a 1913, velké sucho r. 1867. Za válek napoleonských táhli obcí i Francouzi i Rusové; r. 1866 zdrželi se zde Prusové celkem 5 dní; byliť to katoličtí Poláci z Poznaňska, kteří nad tím měli radost, že s lidem se mohli domluviti.

Když před několika lety stavěla se silnice ke dvoru Bořikovskému, vykopáno poblíž Přešovic mnoho lidských kostí a zbytků rakví. Dle podání lidového bylo prý zde pohřebiště ze sedmileté války; od pradávna stojí zde kříž a lid nazývá ono místo „Umrlčí cestou“.

Dějiny. R. 1273 daroval král český Otakar II. kostelu Panny Marie v Rouchovanech na záduši za sebe a své předky, také za zásluhy Wernhera, rektora toho kostela a svého kaplana, ves Přešovice (Briswicz) (Cod. d. Mor. IV., č. 70), která mu bezdělným úmrtím jistého Marchwarda připadla.

Klášter Zbraslavský, který s patronátem kostelním v Rouchovanech obdržel ves Přišovice, proti nařízení Karla IV. dával po jeho smrti tuto osadu, která klášteru byla příliš vzdálena, do nájmu neb v léno vladyckým rodům. Za válečných nepokojů mezi Joštem a Prokopem použil Zdich z Ratišovic, že si počínal s Přešovicemi jako s vlastním majetkem.

R. 1416 dal své ženě tu na 7 lánech pojistiti 50 kop věna. Avšak deskovný úřad na to bezpráví přišel a poznamenal k té položce, že z desk se vymazuje, poněvadž se stalo omylem, neboť zboží to jest majetkem kláštera a Zdich to v deskách nemá.

R. 1447 připomíná se kromě Margarety též Anna z Přešovic, manželka Volfova ze Žerůtek, jenž jí věnoval na Litavanech.

R. 1464 pohnal Volfa ze Žerůtek a z Litavan (asi svého švaka) Ctibor z Přišovic ze 40 kop, že nebožka jeho matka dala jemu k věrné ruce schovati koně, krávy a obilí a jiní veškeren

nadbyt a hospodářství a to mu měl vydati, kdyžby toho na něm požádal, a on s bratrem svým o to jsou se rozdělili. Zároveň pohnal Ctibor Václava z Tulešic ze 100 kop, že v mirné zemi služebníky své ze zámku, kteréhož v ty časy v držení byl, noční dobou do vsi Přišovic poslal jest a na jeho díle té vsi a

Obr. 46. Kaple v Přešovicích.

ve dvoře jeho výboj učinili a pobrali koně, krávy, peníze, šaty a jiné věci všecky, co se jim zdálo, a oň naň žádné péče neměl.

V druhé polovici 15. století soudili se mezi sebou o část Přišovic potomci Ctibora z Přešovic a jeho sestry (?) Anny provdané za Volfa z Litavan.

R. 1482 Zdich z Přišovic pohnal Kateřinu Volfovu z Přišovic ze 150 hř., že drží Přišovice, která ves jemu po otci sluší.

Zich dále se nepřipomíná, snad brzy zemřel[1]) zadluživ statek, neboť již r. 1492 Pavel Volf z Litavan (potomek Annin)) poháni Jana Moravy z Brna ze 600 zl., že, co drží v Přišovicích, práva k tomu nemaje, ježto on lepší právo k tomu má, vydati nechce. (Půh. VII., 322). Zároveň o to pohnal Prokopa Zajímače z Kunštátu a Skonku z Přišovic. Jan Zajímač z Kunštátu a na Jevišovicích (snad syn Prokopův) pohnal roku následujícího Mikuláše Tulešického z Pece ze 600 kop. gr., že jest mu rukojmím za zástavu vsi Přišovic a on jest o to narčen. A on to nedbá spraviti podle slibu. (Půh. VII., 362). Stejně pohnal ostatní ručitele. (Půh. VII. 363 a 364). Na Skonku z Přišovic dal r. 1492 Volf ústavné a žádal následujícího roku svodu vedle toho ustání svého za 600 zl. a ručil úřadu 60 zl. do 2 neděl pánem Vratislavem z Pernštejna, nejvyšším komorníkem desk a soudu práva zemského v Brně.

Ku konci století 15. potomci Zicha z Přišovic vymřeli, neboť r. 1501 Jindřich z Vlašimě získal 8 lánů královského léna v Přišovicích, avšak ne bez překážek je udržel.

Hned roku 1502 Jiřík Herynk ze Slupna pohnal Jindřicha z Vlašimě a Jana Zeleného z Řičan z 80 zl. uh. v té sumě a zástavě, kterážto sumy od něho přijati nechtí a vsi Přišovic jemu jakožto rukojmí základu jeho postoupiti nechtí. Ale Jindřich z Vlašimě a Jan Zelený pohnali Jiříka Herynka z 80 zl. uh., že jest jim rukojmím za neb. Jana Moravu z Brna za zástavu ve vsi Přišovicích a ona se jim naříká a on toho vedle listin spraviti nedbá. (Půh. VII., č. 1311 a 1305.)

Avšak ještě jiný nápadník na Přišovice se přihlásil: R. 1502 Kryštofor z Hrochova pohnal Jindřicha z Vlašimě a na Slatině z 500 zl. uh., že drží v Přišovicích 8 lánů a 7 podsedků, ku kterým on lepší právo má dáním krále Jeho Milosti a on to postoupiti nechce. (Půh. VII., č. 1291.)

Z rozepři těch vyšel jako vítěz Jindřich z Vlašimě. Potomstvo jeho ves Přišovice drželo skoro po celé 16. století. Teprve r. 1593 prodal Jiří Jankovský z Vlašimě p. Jiřímu Kryštofu Teufflovi z Kundersdorfu na Polici a Tavíkovicích 9 člověků ve vsi Přišovicích. Tím část této vesnice sloučena se statkem Tavi-

[1]) R. 1490 hofrychtýř rytíř Šarovec naříká z manství Přešovic, an sirotci let nemají. Páni usnesli: p. Šarovec nech jich nyní při pokoji, až do příjezdu krále. (Půh. V. 1., 866).

kovským. Druhá (větší část) připadla již za dávných dob s městečkem Rouchovany velkostatku Krumlovskému. Tuto po konfiskaci statku Krumlovského panu Bohobudovi z Lipého obdržel roku 1625 Gundakar kníže z Lichenštejna. (Ostatní viz Krumlov.)

Roku 1758 měli všichni hospodáři dohromady pole na 457¾ míry, 2⅛ míry zahrad, 10 měr pustin, 51½ míry pastvin a luk na 8¼ vozu. Žili tehdy v Přešovicích: 2 celoláníci, 1 tříčtvrtinylánik, 2 třetinyláníci a 3 čtvrtláníci.

Celolánik měl 99 měr pole orného, 2½ míry pustiny, ⅜ míry zahradu a z luk 1½ vozu sena.

Tříčtvrtinylánik 92¼ míry pole, 2 míry pustin, ⅜ míry zahradu a z luk 1½ vozu sena.

Třetinylánik 49¾ míry pole, 1 míra pustiny, ²⁄₈ zahradu a z luk ¾ vozu sena.

Čtvrtlánik 18 měr, 6¼ míry pole, ²⁄₈ zahradu a sena ¼ vozu; k nim patřil také mlynář, jenž měl 12 měr, ⅜ míry pole a ²⁄₈ míry pustin.

Obec držela 51½ míry pastvin zarostlých houštím. Tratě měly jména topická dle polohy: k Bořikovicím, k Bořikovskému dvoru, k Litavanům, na Mládkovou, v Loučkách, k Vilímovskému mlýnu, na Vejšovci.

Jména osadníků: Čeledinek, Dlabálek, Eliás: Chromečný, Popelka, Tesař.

R. 1775 měla vrchnost Tavíkovská zde 3 celoláníky (čís. 1., 2. a 8.), 2 pololáníky (čís. 3. a 15.) a 3 čtvrtláníky (čís. 12., 17. 31.): ostatní sedláci patřili statku Krumlovskému.

Celoláníci měli na 100 měr pole, sena a otavy na 1½ vozu, platili daně 30 zl. 12 kr., gruntovní činže o sv. Václavě 3 zl. 26 kr. 3 den.; robotovali od Jana do Michala týdně 6 dní s párem koní a 1 pěší osobou, od Jiřího do Jana 6 dní s párem koní, ostatní čas jen 5 dní týhodne.

Pololáníci měli asi polovici všeho, platili však o něco více než polovici (daně 13 zl. 54 kr.); robotovali od Jiřího do Michala 3 dni s párem a s 1 pěší osobou, ostatní čas 3 dni s párem koní a 2 dni s 1 osobou.

Čtvrtláníci měli 19 měr pole a sena na ¾ vozu, platili daně 7 zl. 32 kr. a grunt. činže o sv. Václavu 51 kr. 3 hal. Robotovali od Jiřího do Michala 6 dní s pěší osobou, ostatní čas 5 dní v témdni. Nově přibili osadníci byli: Veselý a Nečas.

Obec měla $51^1/_2$ míry pastvin. Také prý patřil Přešovicům les na 140 měr, který omylem připsán byl Šamikovicům.

Část Tavíkovská pečetila stejně jako osada Přeskače.

Na části Krumlovské byli r. 1672 2 dvoulánici, 3 půldruhalánici, 1 pětičtvrtinylánik, 4 lánici, 1 půllánik, 1 čtvrtlánik a 3 zahradníci s polem.

Dvoulánici měli 44 měr II. a tolik III. tř., půldruhalánik 33 měr II. a III. tř., pětičtvrtinylánik $27^1/_2$ m., lánik 22 měr, půllánik 11 měr, čtvrtlánik $5^1/_2$ m. a zahradník 5 měr pole obou tříd. Pustina od r. 1665 byla jediná a to jen domek s 2 měrami pole II. a III. tř.

Jména osadníků: Ambrož, Hrůza, Kadlec, Kozel, Kršnák, Kvítek, Makeš, Stavec, Škarka, Tručka, Vaněk. R. 1750 bylo na této části jen 14 sedláků: 11 z nich robotovalo párem koní, 3 sedláci jen jedním koněm 3 dni v témdni. Desátek velký, totiž: $8^1/_4$ měřice pšenice, $3^3/_4$ měř. ječmene, $63^5/_8$ měř. žita, $20^1/_2$ měř. ovsa a 2 měř. hrachu odváděli vrchnosti.

Vrchnost Krumlovská brala činže polní 19 zl. $44^1/_4$ kr., ze zelnic 1 zl. 40 kr., z rybníka 3 zl. mimo to dostávala 94 slepic a 205 vajec.

R. 1775 žilo na té části již 14 půllániků, 3 čtvrtlánici a 6 domkařů.

Půllánici měli $49^5/_8$ míry pole, na $^1/_4$ m. zahradu na $1^1/_2$ vozu sena louku; platili daně 16 zl. 57 kr. a grunt. činže 1 zl. 16 kr. 2 den., odváděli 6 slepic aneb 48 kr. a 13 vajec. Robotovati měli od Jana do Michala s párem koní 2 dni a s pěší osobou 3 dni aneb s pěší osobou celý týden, ostatní čas s osobou pěší 3 dni. Avšak vrchnost brala za robotu peníze od pololánika 13 zl., od čtvrtlánika 6 zl. 30 kr.

Čtvrtlánici měli polovici pole, zahrádku, louku na $^1/_2$ vozu sena; platili daně 8 zl. 18 kr., činže 38 kr. 2 den., 3 slepice a 7 vajec; měli robotovati od Jana do Michala s 1 osobou 6, ostatní doba jen 3 dny.

Domkaři platili činže 36 kr. a robotovali po celý rok 1 den týdne; podruzi robotovali 13 dní v roce.

Dobytek vrchnostenský a obecní měl společné pastvisko na $84^1/_2$ míry a mimo to les na $88^1/_4$ míry.

Za zelnice platili dohromady 23 kr. a odváděli 1 slepici a 2 vejce, luční činže 3 zl., za posílky 1 zl. 27 kr. 2 den.

Obilní desátek brala vrchnost; fara jen menší desátek jako v Heřmanicích a mimo to 12 sáhů dříví.

Jména Krumlovských poddaných: Bavor, Bachman, Bochníček, Horák, Hrdlička, Kočí, Kozel, Podhrázký, Popelka, Pozděžil, Šlichta, Trnčka, Zeman.

oooooo

Pulkov

(do P—a, v P—ě) jest dědinka spojená v jednu obec s Radkovicemi.

Leží od Radkovic asi $1^1/_4$ hodiny jižně na svahu nad řekou Jaroměřičkou. Ves stupnovitě visí na stráni nad levým břehem této řeky. Návsí prochází hlavní cesta; silnice osada nemá. Z východní, západní a severní strany jest lesem uzavřena, z jižní řekou ohraničena. V obci na návsi jest malá zvonička; také se zde nachází hostinec s trafikou a obchod se smíšeným zbožím. Na severozápadu osady stojí hájovna, západně od osady na pravém břehu Jaroměřičky mlýn pulkovský.

Polní tratě mají jména: V Kopách, Březová seč, Prostřední, Kamenitá, Krajní trať a u Hranice.

R. 1834 napočítáno v 29 domech 147, r. 1870 v 33 domech 182, r. 1900 v 34 domech 157 obyvatel; r. 1910 obyvatel 164 českých, katolických.

Celkem patří Pulkovu 122 ha půdy, z čehož jest 90 ha pole, 8 ha luk, 2·2 ha zahrad, 4 ha pastvin a 17 ha lesa.

Přifařen jest Pulkov s Pulkovskou hájovnou do Biskupic, kdežto Pulkovský mlýn patří do fary Radkovické; přiškolen jest také do Biskupic.

Osada Pulkov, kterou Volný a mnozí jiní[1]) po něm (také Katalog diec. Brněnské) zcela mylně též Lhotou nazývají, jest nejnovější osadou na statku Myslibořickém, neboť založena byla teprve mezi 1750—1775. Pojmenována byla dle blízkosti mlýna

[1]) Tatáž chyba objevuje se v VII. sv. Půhonu: Libri Citationum et Sententiarum z r. 1911. V číslech 802, 959 a 960 jedná se o Lhotu ležící mezi Klučovem a Lipníkem, ze které dosud zachoval se dvůr „Lhota“, a nikoliv o ves Pulkov, která nikdy Lhotou se nejmenovala. Touže chybu nalézáme již při čísle 498, ku kterémuž zemř. prof. Prasek přidal chybnou poznámku, že Lhota po něm. slove Pulkau.

Pulkovského, nikoliv, jak to bývá obyčejem, mlýn dle osady. Pulkovský (vlastně Polkovský) mlýn připomíná se již r. 1571 (viz Radkovice), kdežto o hotové osadě Pulkově ještě v protokole z r. 1750 není ani řeči. Toho roku přiznává majitel Myslibořic, že mu pulkovský mlynář platí 6 zl. vodní činže (asi za rybolov) a 160 zl. ze mlýna, začež vrchnost udržovala v pořádku jez. Také se mluví o hospodě Pulkovské, která nesla 10 zl. ročního důchodu a jen o několika osedlých, kteří odváděli desátku 3 kopy žita a $1/_2$ kopy (30 snopů) ovsa. Teprve protokol z r. 1775 uvádí ves Pulkov, která povstala na vyklučovaném lese osady Radkovic. Žilo tam tenkráte jen 11 chalupníků a 1 domkař (obecní pastýř).

Chalupníci měli od panství činžovních gruntů $21^5/_8$ měr a louka na $1/_2$ vozu sena. Platili činže za chalupu o sv. Václavu 12 zl. 45 kr; dále odváděli 1 kapouna neb 12 kr. a 20 vajec neb 6 kr. Robotovali od Nového roku až po senoseč a od 1. října do konce roku týdně jednou pěší osobou 3 dny, v čas žní do posledního září 1 osobou celý týden. Jeden z chalupníků byl panským hajným, ten platil jen polovici a nerobotoval.

Jména tehdejší: Antoš, Gregor, Korotvička, Malý, Pospíchal, Skoumal, Slavík, Stránský, Vlasák, Votava.

Desátku platili Pulkovští 15 měřic žita a 8 měřic ovsa.

Nyní jest v Pulkově 38 čísel domovních, z nichžto 10 jest usedlostí rolnických a 28 chalupníků. Obyvatelé živí se rolnictvím, chalupníci mimo to prací nádenickou v lesích, také vázáním košťat a sbíráním mravenčích vajíček, které chovatelům ptáků prodávají. Vůbec jsou zdejší obyvatelé velmi pilní a přičinliví.

oooooo

Račice.[1]

Račice skrovná vesnička ležící 3 km západně od Hrotovic na pravé straně silnice, která vede do Myslibořic ve výši 435 m. Má nyní v 28 domech 191 obyvatel; r. 1900 načítáno v 26 do-

[1]) Odvozeno od osobního jména Radeš neb Radek, tedy původně Radšice, z čehož splynutím dš v č povstalo Račice. Také dá se odvoditi od osobního jména Racek. Že by naše Račice vzaly původ od hojnosti raků, na to nelze pomysliti, poněvadž v okolí ani potoka ani rybníků není a nebylo.

mech 167 obyvatel, r. 1870 ve 20 domech 130 a r. 1835 ve 17 domech 117 obyvatelů. Obyvatelé všichni jsou katolického náboženství, české národnosti. Ves pozůstává hlavně ze 4 uliček: kde se sbíhají, tam stojí starobylý, kdysi farní kostel. Náves není žádná. Domy jen některé stojí těsně u sebe; obráceny jsou do vsi nejvíce průčelím a stavěny z tvrdého materiálu. Grunty jsou uvnitř, po krajích stojí chalupy. Gruntů (lánů) jest jen 8, a to 3 z nich jsou rozděleny na dvé: ostatek jsou chalupníci s několika měřicemi pole. Okolo osady vede silnice do Hrotovic směrem od západu k východu.

I starý kroj i svérazný nábytek vyhynul. Uprostřed vesnice na starém hřbitově stojí starožitný kostel sv. Václava, jehožto základ sahá do konce XIII. století. Artleb z Myslibořic, chystaje se r. 1271 na výpravu do Uher, poručil ve své závěti na stavbu (opus) kostela v Račicích 2 kopy gr. Z toho asi lze souditi, že původně patřil patronát toho kostela majitelům Myslibořic, kteří tehdy ne-li celé, tedy větší část Račic drželi. Toto právo zůstalo i na dále při majitelích větší části vesnice. Kostel zachoval v presbytáři čistě gotický sloh, kdežto loď má strop plochý. R. 1853 byl kostelík důkladně opraven péčí tehdejšího krhovského faráře. V kostele jsou 2 oltáře[1]) a zdařilý obraz sv. Petra a Pavla, malovaný r. 1888 od Jindřicha Poláška v Brně, a krásné sousoší ukřižování Krista Pána (dar hraběte Huberta z Harnoncourtu). Kostelu náleží starý gotický kalich. Na věži visí 2 staré zvony; větší 6 centů těžký z r. 1491 s nápisem: Tento zvon jest ulitý ke cti a chvále Pánu Bohu a svatému Václavovi Léta Božího MCCCCLXXXXI, menší jest bez nápisu. Každou třetí neděli slouží se v kostele mše svatá. U kostela stávala fara; o patronátě, jakož i o farářích zachovaly se velmi skrovné zprávy. Patronát připomíná se již r. 1368, pak r. 1407, 1412 a 1481. (Viz dějiny.) Faráři známi jsou pouze dva; dle Volného zahnal majitel krhovský Burjan Zelený z Říčan roku 1525 faráře Achatia a vyplenil faru; r. 1581 zdejší farář Jan Řečický z Řečic pohnal Jana Dvořáka na svob. dvoře v Odunci, že mu dal pobrati desátek a zavézti do své stodoly. V druhé polovici 16. stol. byli skoro všichni obyvatelé nekatolíci. Po bitvě bělohorské fara byla zrušena, ale obec teprve r. 1657 ke Krhovu přivtělena.

---

[1]) Na hlavním oltáři jest krásný obraz od Mesmera.

Na novém hřbitově v Račicích založeném r. 1829 pochovávají z Račic, z Odonce a ze Zarubic. Uprostřed hřbitova stojí kamenný kříž z r. 1727, který dříve stával u vchodu do fary Krhovské. Přiškolena jest obec do Krhova (asi 40 dětí).

Pečeť stará měla ve znaku špičatou dřevěnou kapličku, nad ní nápis: RAZIZ, dole otevřený věnec.

V obci jest hasický spolek.

Pozemků patří obci 361 ha; z toho připadá na pole 218 ha, na luha 10 ha, na zahrady 2·5 ha, na pustiny 13 ha, na lesy 107 ha. R. 1910 chovali rolníci 28 koní, 116 krav, 16 koz. a 104 vepře; včelařili ve 25 úlech.

Z vladyckého rodu Račického narodili se; kněz Petr z Račic, o němž píše Paprocký: „Léta 1430 zvolen jest na děkanství (kapituly olomucké) Petr z Račic, muž bohabojný, kteréhož Jan, kardinál a arcibiskup pražský potvrdil. Za jeho úřadu r. 1434 v sobotu ve vigilii na Nebevzetí Panny Marie veliké povětří se strhlo a střechu kostelní i s věží pokazilo. On korunoval po smrti Kunráta ze Zvole za biskupa Pavla z Miličína. Zemřel r. 1451 21. Martii,[1]) Dorota z Račic, abatyše kláštera Pustiměřského a Kateřina, převora kláštera Dalešického, (viz o nich dějiny Račic).

Dějiny. Račice jsou starou osadou, která v listinách již se jmenuje ve 13. stol.

R. 1252 čteme sice již na základní listině kláštera Hradišťského u Znojma mezi základním majetkem také 2 louky (duo prata) u Račic. (Cod. d. III, 176). R. 1256 na závěti Bočka hrab. z Berneka, purkrabího znojemského, kterou pořídil pro klášter Žďárský, čteme mezi svědky Ostoje z Račic ale tyto zprávy vztahují se k Račicům dávno zaniklým, ležícím poblíž Jemnice.

Na listině z r. 1279, kterou se urovnal spor mezi kněžickým farářem Vojslavem a Zdislavou, dcerou Hartliba z Dubu, čteme svědka Kunu z Račic. Zdá se tedy, že Račice byly sídlem zvláštního rodu vladyckého. Avšak i sousední páni z Myslibořic měli v 13. stol. zde nějaký majetek. To dokazuje darování 2 hř. stříbra na stavbu kostela Račického od Artleba z Myslibořic, když roku 1276 se ubíral na vojenskou výpravu do Uher.

Ve 14. stol. vyskytují se v Račicích sami členové vladyckého rodu Račického jakožto majitelé zdejšího statku. Rod ten silně

---

[1]) Mnozí naši dějepisci o Petrovi z Račic píší, jakoby pocházel z Račic u Vyškova a byl členem panského rodu z Kravař, což jest hrubým omylem.

se rozmnožil, tak že majetek také velmi byl rozkouskován a členové jeho pak ani celých dvorů nedrželi, nýbrž zhusta jen jednotlivé lány svým majetkem nazývali; často mezi sebou se svářili a soudili.

Z četných údajů a zpráv o vladykách Račických toto vyjímáme:

Paní Eva z Račic vzdala se r. 1349 práva na 7 lánů v Račicích, 5 v Zarubicích a 3 v Oldřichovicích ve prospěch svých bratří Ctibora a Oldřicha. R. 1350 Oldřich a Ctibor z Račic prodali 3 lány v Oldřichovicích[1]) Henslinovi z Lipníka. R. 1358 Elška, choť Olkeše (Oldřicha), věno 45 kop, které měla na Račicích od svého muže, postoupila Mikulovi z Račic a tento své ženě Dorně.

R. 1360 vyskytuje se Dobeš z Račic, který prodal lán Rackovi z Račic a tento své ženě Kačně na 2 lánech poplatných pojistil 45 kop.

Mikul z Račic měl bratra Žibřida.[2]) Tento roku 1365 svůj majetek ve Zbraslavě prodal Theodorikovi řeč. Frnouš, jeho bratru Vítkovi a Dobešovi z Kněžic, a žil dále v Račicích; r. 1365 oba bratři od Jeniše z Račic koupili příjem 5 kop na Račicích za 60 kop.

Jeniš z Račic r. 1366 spolčil se na zboží v Račicích se svým synem Rackem a r. 1368 prodali oba Žibřidovi z Račic dvůr a patronát (část) v Račicích a tento své manželce Dobře na tom statku 80 kop pojistil, aby měla 8 kop důchodu. R. 1371 Žibřid z Račic své druhé ženě Anně připsal věno 5 kop na statku, který koupil od Jeniše.

R. 1368 jiní 2 bratři z Račic, Adam a Pešek prodali Mikulovi z Račic vše, co měli, i s patronátem (částí).

R. 1376 Žibřid z Račic odevzdal své děti a své zboží do poručenství Arklebovi z Říčan, čemuž jeho bratr Mikul, maje s ním spolek odporoval; brzy po tom Žibřid z Račic zemřel a pozůstalá po něm vdova provdala se za Přibíka, kterému 5 kop na 50 kopách v Račicích věnovala.

R. 1387 zapsal Mikul z Račic své manželce Jitce 50 kop na polích a na lukách ke Krhovu ležících k rukoum jejího bratra

---

[1]) Oldřichovice zaniklá dědina na Hrotovicku asi v místech nynějšího dvoru „Huberta“.

[2]) Oba byli bezpochyby synové Oldřicha neb Olkuše z Račic.

na Přecha z Kojetic, že mu pobral v Račicích na Holoubek na jeho dědictví, čehož pokládá za 30 hř.

Roku 1417 Jitka, vdova po Mikulovi z Račic, spolčila se se svým synem Mikulášem na zboží v Račicích.

Roku 1416 vyskytuje se na listinách jakýsi Čáslav seděním v Račicích; týž s přídomkem „z Hrádku“ prodal r. 1418 Šavlovi z Čermánkovic dvůr se 7 lány poplatnými v Račicích, načež Šavel své ženě Barboře (z Přeskač) 6 kop grošů věna na tom zboží pojistil a vešel zároveň ve spolek s Mikšikem z Plenkovic, čemuž Adam z Račic odporoval řka, že po Zikmuntovi má právo na to. Roku 1419 a 1420 Adam z Račic pohnal Šavla z Račic, že mu drží v Račicích 6 lánů nemaje k tomu práva, avšak bez výsledku.

Po válkách husitských žili ještě bratři kněží Petr a Žibřid. Roku 1436 Žibřid z Račic pohnal Jana z Pernštejna, že mu jeho služebníci pobrali koně v Račicích. Roku 1437 Petr, děkan olomucký, bratra Žibřida z Račic učinil společníkem svého zboží v Račicích a Odunci. Žili však ještě jiní nápadníci zboží Račického: Roku 1434 Beneš z Krhova jinak z Holúbka pohnal Zikmunta Šilhavého z Jemnice, že mu drží moci zboží v Račicích, které mu nebožtík Linhart z Radotic[1]) zastavil.

Roku 1437 Barbora z Přeskač, syna Filipa, vzala za společníka na věno 60 kop, které měla na 6 lánech v Račicích a Filip z Račic ještě téhož roku prodal svůj majetek v Račicích, totiž 7 lánů a 2 podsedky s lesem, rybníkem a sádkami Žibřidovi z Račic.[2]) Roku 1446 pohnal Žibřid z Račic Ondřeje z Okarce, že mu pobral obilí a spálil stodolu s obilím.

Po smrti bratra Žibřida Petr, děkan olomucký a kanovník brněnský, prodal r. 1447 Jiřímu, řeč. Bílý z Popic ves Račice s 2 dvory, loukami, pastvinami a patronátem, vyjímajíc lán Vilémův a $^1/_3$ patronátu na tom láně, jak za něho bratr Žibřid (Zeyfried) měl, neponechávaje sobě, ani dětem Žibřidovým ani Adamovým žádného práva, také věno, které měla Anna, manželka Žibřidova. Stejnou dobou získal Jiří Bílý z Popic od Mikuláše z Račic vše jeho dědictví po matce Juditě, totiž 3 lány v Račicích. Avšak Jiří z Popic nepožíval klidně nabytého statku.

[1]) Linhart z Radotic byl synem sestry Martina, mincmistra z Jemnice, po kterém dědil hrad Holoubek a jiné zboží, též v Račicích dvůr (viz r. 1386).

[2]) Filip z Račic koupil si později statek Lesonice.

Ondřeje a r. 1390 prodal Mikul svému synu Adamovi dvůr v Račicích, na němž tento své ženě 60 kop věna pojistil.

R. 1407 Mikul z Račic pojistil Petrovi, faráři z Račic, a jeho bratrovi Žibřidovi[1]) na 2 lánech 20 kop věna.

Roku 1407 Adam z Račic pohnal Zikmunta z Račic (svého bratra), že mu slíbil vyložiti ze zemských desk dvůr v Račicích a toho neučinil a že mu vše v Račicích pobral; také pohnal Elenu z Bohuslavic,[2]) že mu drží v Bohuslavicích zboží, na které byl sveden. Poslední při prohral, načež jej Elena z Bohuslavic za náhradu žalovala. Roku 1407 a opět 1408 pohnal Zikmunt z Račic Kateřinu, měšťku z Budějovic, ženu Blahutovu, že mu drží bez práva lán (a r. 1408 dva lány) v Račicích; komisarem prvního půhonu učinil Petra, faráře z Račic, druhého půhonu svého bratra Adama.

Roku 1408 Hanuš z Prštic pohnal jistého Mikeše, protože mu odkoupil jeho základ, dvůr v Račicích od Adama řeč. Mikula, jakož byl rukojmě za 40 kop jeho ženy (které byl dlužen Jindřich z Jevišovic).

Roku 1410 Adam z Račic řeč. Mikulec pohnal paní Annu, vdovu po Jindřichu z Jevišovic, že mu slíbila 13 kop věna po jeho ženě a toho neučinila, také pohnal bratra Zikmunta, že mu slíbil vyložiti z desk stůpek na sněmu, který byl před 2 lety, a toho neučinil.

Roku 1412 Zikmunt z Račic zapsal své ženě Jitce, dceři Blažka, na 5 lánech v Račicích 18 kop věna; téhož roku pohnán byl Adamem, že mu překáží v dědictví v Račicích i na kostelním podací, vyháněje odtud kněze i nájemníky mimo panský nález, i skrze to ho připravil ke škodám 30 kop; proti tomu pohnal Zikmunt Adama, že řekl, že to chce dokázati listem, že má 2 díly na kostelním podací tu v Račicích, toho jest neučinil a neukázal. Mimo to z r. 1412 čteme půhony: Adama z Račic na Mikuláše z Mochova, že drží jeho základ to zboží ve Valči, neboť on dal za Hovorku 30 kop klášteru Třebickému, půhon téhož na kněze Zachariáše, faráře z Loděnice, poněvadž Erazim z Polánky mu vpadl v jeho dědictví více, než právo měl, a kněze Petra z Račic

[1]) Petr z Račic (kněz) a Žibřid (II.) z Račic byli syni po Žibřidovi (I.) z Račic.

[2]) Bohuslavice zaniklá osada nedaleko Dukovan.

Potomek z rodu Račického. Oršula z Račic, soudila se s nim až do roku 1466, kdy se s nim smluvila a jemu vše své zboži dědičné, totiž ves Račice s 2 dvory, s lidmi usedlými a neusedlými, s patronátem a vším příslušenstvím zapsala, načež Jiří se spolčil na Račice se svou matkou Annou ze Zastřizl a strýcem svým Vaňkem z Říčan. Ale tomuto hned odporovala Dorota, abatyše kláštera Pustiměřského, dotvrzujíc, že na dvůr, který se jmenuje „Vrchní", má právo.

Po smrti Jiřího z Popic padly statky jeho Račické, které však byly zadluženy, na jeho strýce Vaňka z Říčan, po jehož smrti vykonavatelé pozůstalosti prodali zboží to, totiž ves s farou a dva dvory r. 1480 Hynkovi z Kukvic. Půhony a žaloby pozůstalých dědiček nastaly opět: Dorota z Račic pohnala r. 1480 Hynce z Kukvic a Rosic za 300 zl. uh., že jí drží Horní dvůr v Račicích, 2 lány, 4 podsedky, kostelní podací a rybníčky, které k tomu dvoru od starodávna příslušejí; stejně jej pohnala Šťastná z Račic (snad její sestra). Roku následujícího pohnal Hynka z Kukvic za 200 zl. manžel Šťastné z Račic, Jan z Nové Vsi a Radkova, že drží dědictví jeho ženy Šťastné z Račic, na které ho přijala za společníka (Půh. V./2, 47, 48, 138 a 140) a Dorota z Račic dala útok na Hynce z Kukvic.

Uršula z Račic pohnala r. 1481 své rukojmí za věno totiž: Matěje z Náchoda, Mikuláše z Tulešic a z Pece a Jana z Radiněvsi (V./2 č. 76, 77, 78) a Kateřina z Račic, převora kláštera Dalešického, pohnala Mat. z Bezděkova téhož roku z 50 zl., že jest jí rukojmím za neb. Sázavce a platiti nechce, také Hynce z Kukvic, že jí drží její dědictví Račice, a Jana Zeleného z Říčan a z Ratibořic, že ji vyvedl z dědictví, z Račic, které po otci na ni padlo. (Půh. V./2, 546, 547, 548).[1])

Roku 1482 Jan ze Sázavy pohnal Znatu z Kukvic a na Rosicích z 500 zl. uh., že otec jeho (Hynek z Kukvic) jsa poručníkem strýce Janova nedílného a jeho samého, jest prodal ves Račice s dvorem a příslušenstvím a z toho mu žádného počtu neučinil, kam jest to dal. (Půh. VII, 197.) Znata z Kukvic prodal vše zboží, které měl v Račicích, r. 1492 Janu Zelenému z Říčan, majiteli sousedního Krhova. Toto zboží mělo mu býti do desk zapsáno, ale hned se to nestalo, protož r. 1493 pohnal

[1]) Mnohé půhony z XV. stol. jako (V., 180, 181, VII., 72, 73, 150, 320) netýkají se našich Račic, nýbrž zaniklé osady Račic nedaleko Jemnice.

Vaňka z Panova na Kúnicích ze 600 zl. dob. uh., že jest mu rukojmě za správu vsi Račic za Jana Zeleného z Říčan, kteráž ves se mu naříká, a on vedle slibu svého mu spraviti nedbá: stejně pohnal Alše Herulta z Herultic. (Půh. VII., 447 a 448.)

Poklid stal se o ten půhon takovou měrou, aby v deskách hledáno bylo: Jestliže Račice jsou ve dsky vloženy, tehdy ten poklid před se aby šel, pakli nejsou, aby Panovec a též Herult tomu půhonu dosti učinili.

Jan Zelený z Říčan vypořádal i ostatní nároky nápadníků a spojil Račice navždy se statkem Krhovským.

Roku 1667 osazeny byly v Račicích 4 lány, 1 čtvrtlán a 2 chalupy; pusto bylo 8 lánů, 2 čtvrtlány a 1 chalupa. Jména obyvatelů: Bazala, Bezectný, Buchta, Dlask, Král, Koutný, Lampa, Skřivánkovský, Šafránek, Švanda, Voborka.

Roku 1719 udal majitel baron Roden v Račicích 7 komínů.

R. 1751 žilo zde 6 celoláníků, 2 chalupníci s polem, 2 bez pole a 1 podruh. Láníci měli $115^2/_3$ míry pole, $7^2/_8$ míry pustin a luk na $5^1/_2$ vozu sena. Ze starých rodů udržel se na láně pouze rod Koutných. Nová jména přibyla: Capoun, Jira, Nebebka, Novák, Staněk.

Obec měla $1^3/_4$ m pole, 18 měr úhoru, $37^3/_4$ m pustin a 15 měr pastvin.

Polnosti jen ze čtvrtiny uznány za dobré, ostatní jen prostřední jakosti. Dříví kupovali od vrchnosti jako Krhovští.

R. 1775 žilo v Račicích jen 6 celoláníků, hospodský, panský šafář a 2 chalupníci bez pole.

Láníci měli $98^3/_4$ míry pole, $7^3/_4$ m pustin, $^1/_4$ m zahrad a luk na $5^1/_4$ vozu sena. Platili kontribuce 35 zl. 3 kr. mimo to o vánocích dávali za krmenou husu 20 kr., za 6 slepic 1 zl., za 2 kuřata 10 kr., za kopu vajec 15 kr., za předivo 42 kr. Robotu měli stejnou jako v Hrotovicích.

Hospodský na čísle 1. měl $15^1/_2$ míry pole, platil kontribuce 6 zl. 36 kr. a vrchnosti dával poplatek za svou živnost a nerobotoval.

Panský šafář užíval $4^1/_2$ míry pole vrchnostenského zdarma.

Desátku dostávala vrchnost ode všech sedláků jen 5 snopů pšenice, 38 snopů žita a 15 snopů ovsa, ostatní desátek mimo hrách a ječmen patřil faráři.

oooooo

Radkovice

s Pulkovem jedna obec (do R—vic, v R—cích), osada pojmenovaná dle zakladatele Radka,[1]) leží na rovině ve výši 450 m nad hladinou mořskou, na styku silnic, které sem vedou od Hrotovic a Myslibořic, od obou asi stejně 5·5 km vzdáleny; od Hrotovic leží jihozápadně, od Myslibořic jihovýchodně. Náves osady, do které vede pět cest, jest nepravidelná. Domy stojí ve dvou řadách těsně vedle sebe štítem obráceny do ulice; novější stavení obrácena jsou průčelím. Láníci (polo- a čtvrtláníci) bydlí uprostřed, chalupníci po obou koncích osady. Výstupků před domy zvláštních není, avšak zahrádky jsou ode dávna. Domy jsou z kamene a z cihel, zomítány a obíleny; stodoly stojí za zahradami. Lid jest rolnický, kroj poloměstský. Zvláštních památek v osadě není. K Radkovicím patří osada Pulkov (asi hodinu na jihozápad vzdálený), panský dvůr (8 minut od osady) s lihovarem, myslivna a dvě hájovny (půl hodiny západně od osady) a mlýn Pulkovský s pilou (1 hodinu od osady vzdálený).

Roku 1910 měly Radkovice ve 72 domech 450 obyvatel, z nichž se přihlásilo 9 k obcovacímu jazyku německému. R. 1890 napočítáno v 70 číslech 470 obyvatel, r. 1870 ve 53 domech 378 obyvatel, r. 1835 ve 43 domech 315 obyvatel.

Přifařeny byly Radkovice do Biskupic. R. 1559 kněz Jan, farář biskupský, pohnal p. Zdeňka Bítovského z Lichtemburka, že mu dal pobrati desátek obilní ve vsi Radkovicích; byltě Zdeněk jako jiní okolní páni nekatolíkem.

Kostel, původně vlastně kapli, v Radkovicích postavil r. 1715 Frant. Josef sv. pán z Ostešova, majitel panství Myslibořického; daroval také zvon s nápisem: Maria, rorem da e coelo et auxilia egenis fructu facumdate, hasce campanas vestro horori pie devovet ac corde consecrat Franz Jos. baro a Osteschau. Druhý zvon 80 liber těžký slil Jiří Scheichl ve Znojmě. Kostel posvěcen ke cti 14 sv. Pomocníků, tvoří pravidelný osmiúhelník. V čele věže před vchodem do kostela, která roku 1804 opravena byla, stojí 4 staré vkusné sochy. Kolem kostela jest hřbitov vysokou zdí obehnaný, u jehožto vchodu (brány) stojí také 4 sochy, jakož

[1]) Radek, Raděj, Rach zkráceniny osobního jména Radislav nebo též Radhosť.

i ve zdi hřbitovní leží 2 sochy. Při tomto kostele zřídila paní Kateřina Eva, ovdovělá hraběnka z Ostešova, roku 1745 samostatnou duchovní správu tím, že dala postaviti faru (obr. 47.) a pro vydržování faráře učinila nadaci 6000 zl; r. 1804 byla tato suma na statku Myslibořickém hr. Jana Taaffe intabulována. Samostatná ta správa trvala do r. 1824, kdy byla zastavena, poněvadž převratem peněz počátkem 19. století příjmy pro vydržování kněze příliš byly ztenčeny a Radkovice přifařeny byly do Biskupic. R. 1889 kapitály opět vzrostly do té míry, že úroky dostačovaly pro samostatnou duchovní správu, pročež tato opět zřízena a prvním farářem dosazen Jan Šoukal, který roku 1890 založil pamětní knihu a zde působil přes 20 let; nynějším farářem jest Adolf Skoumal.

Přifařeny jsou pouze Radkovice se samotami se 446 křesťany katolickými a 4 židy.

Škola založena byla r. 1771, ale teprv r. 1775 koupen pro ni zvláštní domek,[1]) který r. 1790 zaměněn za jiný s větší místností. Od r. 1810—1820 navštěvovalo školu 25—30 žáků. Nynější školní budova postavena byla r. 1858 nákladem obce; škola jest navštívena asi 80 dětmi, jest však dosud jednotřídní. V dobré paměti byl učitel Josef Rozhon, který zde působil od r. 1814 do 1857. Školní knihovna, která čítá na 100 svazků, založena byla r. 1883. Ve staré pečeti měli kvělinu se 4 květy; nad ní nápis: 16 HNR 40.

Výměra obecných pozemků jest 1644 ha, z čehož na lesy připadá větší polovice 942 ha; občanům náleží jen čtvrtina té výměry.

Jména tratí: Žlutky, za Jezerem, za Žlibkami, k Doubkám, Klinky nad Brodkem, u Smoch, na Černejch, na Krhovskéch, za Kaplánkou, u Malé skalky; Břízky, u Milíře, Profantnice, Tenatnice, Kadečka (lesy).

Staré rody: Šumpela, Smutný, Slatinský, Švehla, Nemeškal, Ramach, Šťáňa, Hlouch, Votava.

Dobytka chovali obyvatelé r. 1910: 60 koní, 373 kusů hovězího, 319 vepřového a 70 kozího.

---

[1]) V seznamu osadníků z r. 1775 jest mezi domkaři na druhém místě jmenován učitel Dominik Kotrba na čísle 32; avšak r. 1775 již byl jeho nástupcem Václav Walter. Neměl platů, ani robot.

Obr. 47. Fara a kostel v Radkovicích.

Dějiny. Radkovice patřily ku zboží hradu Bítova, kteréžto Jindřichem korutanským, králem českým, lénem darováno Remuntovi z Lichtemburka, jenž r. 1310 na Radkovicích[1]) klášteru Oslavanskému 10 kop zapsal. Na Radkovicích žili pak zemané a vladykové ve službách pánů z Lichtemburka a mívali zde i vlastní zboží. R. 1383 koupili bratři Jindřich, Václav a Zbyněk z Radkovic Lipňany. R. 1399 jmenuje se Anna, vdova po Bransudovi Našejovi z Radkovic, která prodala své zboží v Čermákovicích.

Roku 1448 Jan z Bítova pohnal Jiříka z Vranova, že jeho lidem z Jaroměřic vzal 7 vozův na silnici s koňmi, obilím a jiným zbožím a zvláště z Radkovic 2 mty pšenice. R. 1498 propuštěny byly Radkovice s Bítovem v dědičný majetek pánům Bítovským z Lichtemburka a ještě r. 1550 držel je s Hostimem Zdeněk z Lichtemburka, jenž r. 1551 své manželce Johance z Doubravice na Hostímě a Radkovicích věnoval, po jehož smrti prodány r. 1560 byly od hofrychtýře Václava z Hodic pro pozůstalé siroty, a sice: Jiřímu Valeckému z Mírova.

R. 1571 sveden byl Václav Tavíkovský z Tavíkovic na ves Radkovice s lidmi, rolmi, s lukami, lesy, s horami, řekami a rybníky na platy stálé a běžné, jak to bylo od starodávna, na statek Jiřího Váleckého z Mírova do sumy 1000 hř. gr. českých. Při tom zvodu byli: Matěj, rychtář, Vála, Matěj, šenkýř, Matouš Hejný, konšelé: Jan Zycha, Bartoň Dvořák, Matouš Kotas z Radkovic. Tehdy žilo v Radkovicích 10 láníků, 1 půlláník, 6 podsedníků, z nichž dva měli lhotu, a mlynář (nad Pulkovem).

Obyvatelé měli tehdy tyto povinnosti: Matěj rychtář, který držel lán a role po pustém dvoře, dával při sv. Jiří a při sv. Martině po 19 gr., vajec 46, slepic platných 8, z louky slepici 1, krmenou husu o sv. Martině, z pole a luk dvora pustého o sv. Václavě 3 zl. 15 gr. Týž byl povinen: orati do roka 3 dni, žíti 1 den, oves síci 1 den, oves hrabati a vázati 1 den, hnůj voziti v roce 2 dni, louku panskou, kteráž leží u mlejna Polkovského, sséci, sušiti, shrabati i svézti; obilí voziti z pole 1 den, drva voziti 1 den, ovsa ssutého za sbírání dříví suchého v lesích Radkovských platil 6 měřic.

---

[1]) R. 1252 mezi zbožím patřícím klášteru na Hradišti u Znojma (Pöltenberg) jmenovány jsou také Ratíkovice a 2 louky u Račic; to se týká osady Radotic a zaniklých Račic u Jemnice.

Matěj šenkýř z podsedku platil při sv. Jiří a při sv. Václavě po 3 gr., z louky platu ročního 18 gr., z kopaniny 2 gr., vajec 6, slepice 3, ovsa za sbírání dříví 3 měř.; roboty pěšky žíti 1 den, oves síci 1 den, oves hrabati a vázati 1 den, louku panskou síci, trávu sušiti a shrabati 1 den, dříví sekati 1 den.

Mlynář na mlýně Polkovském dává o sv. Jiří a o sv. Václ. po 8 gr., mouky ročně 15 mirek, otrub 10, za krmení vepřů 4 zl. Roboty: sekerou opravuje na střechách a na zámku, když potřeba.

Selky jsou povinny z té vsi, jak sedí, z každého domu 2 předena napřísti.

R. 1575 vložil Jiřík Valecký své manželce Kateřině věno do desk mezi jiným zbožím též na Radkovicích.

Po smrti Jiřího Valeckého z Mirova († 1589) přešly Radkovice na jeho vdovu Kateřinu Zelenou z Říčan, která po druhé se provdala za Ladislava Šlejnice, po jehožto bezdětné smrti Hostím s příslušenstvím (i s Radkovicemi) r. 1630 prodán byl Jiřímu hr. z Náchoda. Od vdovy po Ferd. Leop. hrab. z Náchoda, Marie Renaty roz. Brennerové, koupil r. 1658 majitel Myslibořic Mikuláš z Ostešova za 7000 ves Radkovice, čímž přivtěleny byly ku statku Myslibořickému, u kteréhož dosud trvají.

Po 30leté válce zůstalo v Radkovicích jen 9 celoláníků, 2 pulláníci, 1 čtvrtláník a 5 domkařů s polem. Celoláníci měli 29 měr I. tř. a tolik II. tř., půlláníci polovici a čtvrtláníci čtvrtinu toho, domkaři 4—8 měr pole. Také tam již stál panský dvůr se 202 měrami pole; činžovních polí měla vrchnost 245 měr.

Obyvatelé se jmenovali: Frula, Chyba, Hašek, Hüser Kabourek, Kejla, Liška, Přenosil, Slatinský, Sterk, Šima, Telecký.

Roku 1750 udala vrchnost u svého dvora Radkovského 526 měr II. tř. a 50 měr vůbec neúrodných; u vesnice Radkovic měla vrchnost 800 měr pole, 770 měr lesa, 1 míru zahrady a luk na 39 vozů sena, z Radkovské hospody brala ročně 45 zl.

Tehdy žilo zde 10 celoláníků, 8 pololáníků, 5 čtvrtláníků a 4 domkaři bez pole. Celoláníci měli 90 měr[1]) $^{3}/_{8}$ osm. pole, na 1 míru zahrady a luk, na 8 vozů sena a otavy, pololáníci právě polovici, čtvrtláníci $20^{3}/_{8}$ měr pole, na 6 osmin zahrady

---

[1]) Roku 1749 vykázáno bylo, že celoláník měl pouze 71 měr pole; byloť r. 1750 důkladněji měřeno.

a luk na 3 vozy. Celoláníci robotovali s potahem celý týden, mimo to od sv. Jana do sv. Václava ještě s pěší osobou celý týden, půllánici polovici, čtvrtníci robotovali celý týden s 1 osobou.

Panství mělo při vesnici chmelnici na 6 osmin velkou, obec držela na 70 měr pole a 28 měr pastvin.

Tratě se jmenovaly: Bačické louky, Rohatec, Loukovec, Raduška, za Kaplou, nad Rybníčkem, Chvalovec, Kopanice, u Kříže, na Dubě, u Maznýho, Hrozný, za Jezerem.

Pole domácí této vesnice na rovině položená, praví protokol z toho roku, jsou dosti dobrá, ale pole, která panství z vyklučeného panského lesa učinila a lidem za lány panského dvora přidělila, leží na výšině u lesa a jsou o třetinu horší.

Celolánik mohl jen 7—8 měřic pšenici osévati a komisi r. 1750 stěžovali si občané na vrchnost zejména, že při založení dvora v Radkovicích byli velmi zkráceni. Vrchnost podala o tom zvláštní zprávu: Že když Radkovice byly r. 1658 k Myslibořicům od Hostima odkoupeny, žádný dvůr v Radkovicích nestál, až r. 1696 zvěčnělá babička nynějšího majitele z $1\frac{1}{2}$ lánu poplatného č. 9 a 10 dvůr postavila a tehdejšímu purkmistru Slatinskému ročně 20 zl. kontribuce a 4 zl. za kominy vypláceла, což však jen 2 leta trvalo a pak na dobro přestalo. R. 1734 zemřelý hrabě na témže gruntě postavil dvůr nový s 292 měrami pole, ku kterým připojil mnoho pole z vyklučeného lesa a poddaným místo dobrého pole zaměnil pole o třetinu horší.

R. 1775 uvedeno: 16 celoláníků, 8 pololáníků a 4. domkaři.

Celolánik měl 90 měr pole a luk na 8 fůr trávy, platil roční kontribuce 42 zl. 27 kr., gruntovní daně o sv. Václ. 1 zl., polní činže 30 kr., za šklubání drůbeže 7 kr.; mimo to dodával: 2 kapouny neb 24 kr. a kopu vajec neb 18 kr.

Robotovali od nového roku až do oraček po žních s párem 4 dni, odtud až po dělání sena s párem koní neb s 1 pěším celý týden, pak až do konce září s 2 pěšími celý týden, konečně do 31. prosince s párem koní celý týden.

Pololánici měli 44 měr pole, zahradu na 6 osmin a luk na 4 fůry. Platili polovici, robotovali buď 1 osobou pěší neb párem koní od 1. ledna do zaorávání po žních, od té doby do konce roku 3 dni s párem koní a 3 dni pěšky každý týden. Všichni, kdož pásli v panských lesích, platili za koně neb vola 30 kr., za hříbě 15 kr. ročně koncem září panskému důchodu.

Domkaři, kteří měli jen zahrádky, platili příspěvek na daně 1 zl., za sbírání dříví 30 kr. a robotovali po celý rok 1 den týdně jednou osobou. Panský kovář, jenž panského pole $14^1/_4$ míry užíval za poplatek 7 zl. 7 kr., platil 1 zl. roční daně a 12 kr. daně domovní a výdělkové. Hospodský platil 45 zl. činže.

Desátku platili vrchnosti 10 měr žita a 6 měr ovsa.

□□□□□□

Ratišovice[1]

původně Vratišovice od os. jména Vratiš, což jest zkrácenina jména Vratislav, leží v náhorní rovině při silnici, která vede ze Znojma na Biskupice do Myslibořic. 13 km jižně od Hrotovic.

Jest to malá osada, která r. 1910 čítala 268 obyvatel; r. 1900 načítáno v 47 dom. 246 obyv., r. 1870 ve 34 dom. 201 obyv., r. 1838 v 31 dom. 173 obyv.; r. 1689 bylo zde jen 7 obydlených domů. Až na 3 osoby jsou obyvatelé národnosti české.

Půdorys obce ukazuje dvě skupiny domů, které jsou od sebe odděleny potůčkem, jenž vyvěrá zde ze 2 rybničkův, a zahradami. První skupina tvoří otevřenou náves, druhou skupinu nepravidelná podélná řada stavení. Na návsi viděti malou zvonici, která má uvnitř oltářík. Starší domy hledí do návsi štítem, majíce ve štítě 2 okna a nad nimi 2 okenka na půdu. Mezi okny jest výklenek pro sošku. Domy přestavené hledí na venek průčelím. Většina domů kryta jest křidlicí, ale některé mají dosud slaměnou střechu a stropy dřevěné. Z obce jdou na vše strany polní cesty, silnice ze Znojma probíhá nade vsí; jest u ní hostinec. V obci jest zámeček velkostatku, který dříve ozdoben byl věžkami. Kroj národní i starý nábytek vyhynul; dříve mívali v domácnostech staré džbány, které zhotoveny byly v blízkém Černíně.

Do obce patří 281 ha pole, 6 ha luk. 6·5 ha zahrad. 30 ha pastvin a 61 ha lesa.

Lid živí se hospodářstvím a chovem dobytka; čítá se tu jen 9 rolníků, ostatní jsou chalupníci, domkaři a zemědělští dělníci. Ovocnictví pěstuje se jen pro domácí potřebu.

---

[1]) Popis osady zaslali důst. pp. Met. Švéda a Jos. Rampula.

R. 1910 chováno zde: 23 koní, 145 hovězích kusů, 34 koz a 172 prasat; včely pěstovány ve 36 úlech. Polnosti panské bývají pronajaty. U osady jest cihelna. Ze živnostníků jsou v obci jen 1 obuvník, 1 truhlář, 1 malý obchodník a 1 hostinský. Obecní majetek jest skrovný; pozůstává z pastvin a něco polí. Chudinský fond r. 1885 založený obnáší asi 1500 K; obec má vlastní kontribučenský fond.

Jména tratí jsou: na Babách, na Popelcích, na Jezírku v Hanzlovým, na Rebnku (rybníku), na Spálenisku, na Březinkách, na Nivkách, na Příčkách, za Ovčírnou; lesu směrem k Černínu říká lid „ve Strženci".

Ve staré pečeti má obec znakem radlo a krojidla. Až do r. 1902 byly Ratišovice spojeny v jednu obec se Stupešicemi; toho roku konány první samostatné volby, kterými prvním starostou volen Josef Jeřábek.

Přiškoleny byly Ratišovice do Běhařovic, pak do Stupešic; od r. 1900 mají samostatnou školu jednotřídnou, kterou navštěvuje 50 dítek; správcem školy jest Josef Erben.[1]) Přifařena jest obec do Běhařovic, kam také lidé se pochovávají.

O poměrech hospodářských a poddanských za posledních století buďiž uvedeno:

Roku 1667 převor dominikánský Fr. Ant. Misenius ve Znojmě udal, že v Ratišovicích má 10 komínů, totiž 3 ve dvoře, 2 v hospodě a po jednom v palírně, v pivovaře, v sušírně, v kovárně a ovčírně. Osazeny byly Ratišovice r. 1672 velmi skrovně: byli tu pouze 4 domkaři s polem, kteří drželi 20—31 měr. a 2 domkaři bez pole. Jména jejich byla: Hořovský, Chorvát, Novotný, Rychtář, Tkadlec, Železný.

Tehdy byli zde 3 dvory: „Donavský" o 195 měřicích, Moserův a Jirovský dohromady o 363 měřicích, které platily kontribuce jako ze 3 lánů a $5^3/_4$ osmin.

Roku 1740 skládaly se Ratišovice ze zámku, klášterní hospody, ze 3 klášterních sedláků, 8 chalupníků a 2 domkařů.

Dle vrchnostenského přiznání z r. 1750 byl v Ratišovicích ze 2 dvorů spojený jen 1 dvůr panský, ku kterému náleželo 420 měřic pole, 2 měřice zahrad, 276 měřic lesa, luk na 8 vozů sena

[1]) Ve školní kronice nachází se opis něm. urbáře statku Ratišovice z roku 1740, pořízeného dominikánem P. Ondřejem Mendlem a kopie katast. mapy obce z roku 1758.

a 4 vozy otavy; třetí dvůr rozdělen na selské usedlosti. Osazena pak byla ves 8 čtvrtláníky, kteří robotovali párem koní celý rok po 2 dni a 2 chalupníky, kteří robotovali 1 pěší osobou 1 den. Gruntovní činže brala vrchnost celkem jen 4 zl. 40 kr., mimo to 8 hus, 4 slepice a 2 vejce; z hospody dostávala 25 zl.; desátek se neplatil.

Roku 1775 byla půda důkladněji rozdělena: Ze dvorů zrušených bylo 6 pololánů zřízeno; zůstal toliko 1 svobodný dvůr, jenž se nazýval Nattermanův a v deskách jako svobodný byl zapsán. Bylo pak v obci 8 pololáníků a 3 domkaři. Pololáníci měli 46—53 měřic pole, zahrady skoro na $^1/_2$ měř. a luk na 2 vozy sena. Platili kontribuce 45 kr., gruntovní činže 35 kr. a rolní činže 6 zl.; dodávali 1 husu neb 18 kr., 2 mladé slepice neb 6 kr. a 15 vajec neb $4^1/_2$ kr. Robotovali od Jana do Michala 2 dni s párem koní a ostatní dni v týdni s 1 osobou pěší. Ve žně pracovali celý týden s 2 osobami pěšími; ostatní čas roční 2 dni s párem a 1 den osobou pěší. Domkaři měli $5^1/_2$—$6^1/_2$ měřice pole, platili polní činže 3 zl. a gruntovní činže 15 kr.; robotovali od Jana do Michala 3 dni týdně, ostatní čas jen 2 dni pěšky; jeden z nich měl toliko zahradu, ten činži neplatil a nerobotoval.

Robota trvala v měsících listopadu—únoru od 8. hod. ranní do 4. hod. odpol., v měsících dubnu—květnu, září—říjnu od 6. hod. ranní do 6. hod. večerní, v měsících květnu—srpnu od 6. hod. ranní do 7. hod. večerní; odpočinek vyměřen na 2, v letě na 3 hodiny. Potahy směly o polednách pásti na vrchnostenské půdě. O žních a o senách dostával každý robotník mimo teplý oběd ještě $2^1/_2$ míry obilí (pololáník) a $1^3/_8$ míry (domkař) a $5^1/_2$ osminy měř. chlebové mouky. Dožinky byly slavné: Vrchnost dodala 2 míry pšenice a 1 míru na ostatní jídla (kuchelspeis) a sud piva. Pololáníci platili faráři desátek ze žita, pšenice a ovsa; místo koledy dávali každý 3 kr. a domkař $1^1/_2$ kr. Jména osadníků: Dlouhý, Fiala, Horák, Jeřábek, Jelínek, Kuchařík, Macek, Nevidal, Ptechatý, Rožnovský, Semotam.

Dějiny. Již ve stol. XIV., kdy se ponejprve připomínají, byly Ratišovice rozkouskovány a majetkem několika rodin. R. 1358 Protiva a Markvart bratří ze Šenkenberka[1]) zřekli se práva na

[1]) Bývalý hrad, zvaný též Šimberk, jehožto zříceniny dosti zachovány jsou severozápadně od Olbramkostela.

dvůr v Ratišovicích ve prospěch Jitky a jejího bratra Buně z Ratišovic a tito prodali r. 1360 půl dvora s příslušenstvím Michalovi z Ratišovic. Roku 1364 zřekl se Bohunek (Buň) z Ratišovic dvora a 2 lánů v Ratišovicích ve prospěch svého sestřence Janka, který na to se spolčil s Heřmanem z Ratišovic. R. 1368 Heřman z Ratišovic své babičce (amitae) Mabce na dvoře v Ratišovicích 19 kop gr. věna zapsal a Vavřinec z Črnina 4 pole a malinisko (rubisko) bratřím Heřmanovi a Petranovi z Ratišovic prodejem postoupil. Janek z Ratišovic své ženě Mabce r. 1369 na dvoře v Ratišovicích 9 kop věnoval a prodal dvůr v Ratišovicích Maršovi z Dobronic. Roku 1374 prodaly sestry Maria a Anna z Ratišovic dvůr v Ratišovicích Štěpánovi z Přeskač za 25 kop. a r. 1376 prodal Maršík z Ratišovic dvůr v Ratišovicích Štěpánovi z Ratišovic (týž jako z Přeskač) a Ofka z Ratišovic, manželka Maršíkova, dovolila témuž Štěpánovi, aby její věno ze dvora toho vymazáno bylo.

R. 1377 koupili bratři Petran a Heřman z Ratišovic od Mikuláše z Vozic (?) les „Vranin Hain“ a r. 1379 prodal Janek z Ratišovic svému vnukovi Heřmanovi dvůr s polem, na kterém Heřman ženě pojistil 40 kop gr. a spolčil se na všechno r. 1381 se Zdislavem; t. r. získal Heřman ještě od svého děda Janka 2 lány v Ratišovicích. Ale r. 1381 také Jan z Újezdce dal svému zeti Jilkovi a své sestře Aličce 2 lány v Ratišovicích; tyto lány již r. 1385 prodal Jilek (jenž se psal z Litavan) Štěpánovi z Ratišovic. Zdislav z Ratišovic pojistil své ženě Anně na $1^1/_2$ lánu, na malinisku a na pastvinách 30 kop a to zboží jí odstoupil, čemuž Mikšík z Hrádku odporoval tvrdě, že jest to zboží v jeho zástavě. R. 1390 Mabka, vdova po Jankovi, dala své dceři Ofce ze svého věna na Ratibořickém dvoře 6 kop a tato na své zboží mimo toto věno se spolčila se svými dětmi.

R. 1384 byl spor o desátky v Ratišovicích mezi proboštem olbramkostelským a farářem Robertem v Běhařovicích urovnán. (Cod. 3. XI. 314.)

Roku 1398 Rudolf, syn Štěpána z Hostic, učinil svého strýce Zdicha z Ratišovic poručníkem svých statků a tento zapsal své ženě (Anně) na dvoře a ostatním svém zboží v Ratišovicích do smrti její $2^1/_2$ kopy důchodu. Toho roku připomíná se, že Beneš z Bránic prodal zboží v Ratišovicích Theodorikovi

řeč. Plavec a jeho ženě Jutce.[1]) Roku 1406 zapsal Zdich z Ratišovic své (druhé) ženě Kateřině ve Chřipicích na 5 lánech a 2 chalupách a dvoře 50 kop a prodal Janovi a Dorotě z Mikulovic svůj háj „nad Keřeni“; psal se pak Zdich z Ratišovic sedéním v Chřipicích, později na Přešovicích.

Roku 1406 Ludvík z Bukoviny pohnal Zdicha z Ratišovic sedením v Chřipicích, že mu bez jeho vůle držel 8 let dvůr v Ratišovicích s lesy, háji a lukami a půhon r. 1407 opakoval. Roku 1409 Nohavka z Chrústovic pohnal Zdicha, že mu propadl spravedlivý základ 50 kop a zároveň ze stejné příčiny Elška z Němčic pohnala Zdicha z Ratišovic a Plavče z Ratišovic, že jí slíbili za 50 hř. za Janka z Jevišovic. Toho roku také Bohunek (Bohuň) z Ratišovic pohnal Martina z Radotic, protože se svým bratrem nedílným musel Suchému Črtu zaň dáti 230 kop. Roku 1415 Mabka z Ratišovic[2]) prodala své právo v Ratišovicích a haltéř Marketě a Hrochovi z Chotěrad. Téhož roku přivěsil Bohušek z Vratišovic svou pečeť ku stížnému listu českých pánů do Kostnice. Roku 1417 Zdich z Ratišovic prodal v Ratišovicích dvůr alod., $1^1/_2$ lánu a 3 chalupy Janovi řeč. Rulant z Mikulovic.

Po husitských válkách držel Ratišovice r. 1437 týž Hanuš (Jan) Rulant. Avšak již r. 1432 vyskytuje se na listině Anny z Chřipic jakožto svědek panoše Dětra z Ratišovic,[3]) jenž r. 1437 od Jindřicha z Budějovic koupil dvůr v Bohušicích a dle něho se psal. Téhož roku prodal Dětra z Bohušic dvůr s 2 chalupami ve Vratišovicích Jindřichovi z Jestřebí a tento své ženě Barboře (z Přeskač) 60 kop věna zapsal a s ní na to věno se spolčil.

Po smrti Barbory z Přeskač její rukojmě Dětra z Bohušic, Vilém z Bolíkovic a Jan ze Mstěnic[4]) zapsali r. 1466 Mikuláši z Vlašimě a ze Slatiny dvůr řečený „Šadlové“ v Ratišovicích s 2 chalupami, rybníčkem a rybníkem. Tomuto vkladu odporoval Hanuš z Ratišovic, že má právo k tomu.

---

[1]) D. O. III. 369, 586, IV. 108, V. 65, 66. 214, 230, VI. 169, 178, 354. 412, 413, 423, 461, 514, 709, 723, 816, 813, 854, 889. Roku 1399 vyskytuje se v deskách jiná Jutka, kterážto jakéhos Jana Ebruše z Ratišovic vzala na spolek.

[2]) Snad to byla dcera po Mabce již roku 1368 shora jmenované.

[3]) Snad syn Theodorika řeč. Plavec.

[4]) Všichni ti ručitelé psali se také z Ratišovic; Jan ze Mstěnic připomíná se roku 1464 jako Dítě z Ratišovic.

Třetí, jenž měl majetek v Ratišovicích, byl Mikuláš z Ratišovic, který r. 1437 prodal alod. dvůr v Ratišovicích Kláře z Okrašovic.[1]) Mikuláše (rodu z Vlašimě na Slatině) pohnal r. 1446 Hanuš z Ratišovic ze 16 kop, že mu odkoupil základu v Ratišovicích, na kterémž on má dluhu postihnouti a že mu z toho dvora topí roli; současně pohnal Hanuš Viléma z Ratišovic, že mu sahá v jeho dědictví a že mu konec roli vysekal les.

Roku 1464 vzala Barbora z Okrašovic svého muže Mrakeše z Noskova do spolku na dvůr ve Vratišovicích: tento dvůr však r. 1481 Řehořovi, rychtáři z Přišovic, vložila. Roku 1481 Hanuš z Ratišovic vložil dvůr v Ratišovicích Michalovi z Mladoňovic, ale ještě téhož roku práva na ten dvůr se odřekl. Téhož roku Ludvík z Tavíkovic a Bernart ze Šemíkovic, rukojmě za Ofku z Ratišovic položili Jiříkovi z Ratišovic půl druhého dvora v Ratišovicích. Roku 1490 Jiří z Ratišovic vložil $1\frac{1}{2}$ dvora s 2 chalupami (podsedky) Matěji Alšovi z Ratišovic a roku 1506 Štěpán z Ratišovic také $1\frac{1}{2}$ dvoru a 2 chalupy (asi tentýž majetek) vložil Tomanovi z Mladoňovic. Pak se dlouho mlčí o tomto majetku až do r. 1562, kdy Kateřina z Třebíče vložila $1\frac{1}{2}$ dvoru a 2 podsedky v Ratišovicích Sazymovi Zajímačovi z Kunštátu. Od Zajímačů z Kunštátu přešla část tato Ratišovic na majitele Tavíkovic a sice napřed na Jana z Tavíkovic a jeho bratra Václava, postupem času na pány z Hodic a od těchto na pány z Ostešova. Ale jeden svobodný dvůr měl své vlastní majitele.[2]) Ku konci 17. století držel jej Václav Vahanský z Vahančic, za jehožto siroty vložil Frydrych st. ze Žerotína tento dvůr Šťastnému Lubovskému z Lubovic; r. 1604 ale Lubovský hned dvůr prodal Adamovi Jankovskému z Vlašimě (desky brněnské fol. 36, 157).[3]) I tento dvůr přikoupil již Václav z Ostešova, neboť jeho dcera Marie Dorota, provdaná za plukovníka Víta rytíře Nattermana, prodala s mužem svým r. 1666 celou osadu (praví

[1]) Klára dala ten majetek Janovi a Mikuláši Provázkovi z Okrašovic, kteří roku 1437 pohnali Beneše z Krhova, že jim pobral všechen nadbyt ve 2 dvořích ve Vratišovicích; dědičkou Provázků z Okrašovic byla Barbora z Okrašovic.

[2]) Roku 1551 pohnal Pavel Pour, dvořák z Ratišovic, p. Sezimu Zajímače z Jevišovic, že mu pobral v Ratišovicích dobytek; r. 1589 seděl na svobodném dvoře v Ratišovicích Jiřík Rogoyský z Roboznik.

[3]) R. 1614 připomíná se v Půhonech na jednom svob. dvoře v Ratišovicích Mandalena Kořenská z Terešova roz. z Klenového a Janovic.

se, že dědila v Ratišovicích 2 svobodné dvory, z nichž prý jeden jmenoval se „Papulovský" (!) se 4 poddanými a 2 činžovními domy) klášteru dominikánskému ve Znojmě k rukoum převora Ant. Misenia za 8100 zl. Intabulace stala se teprve r. 1676 a opět r. 1716. U tohoto kláštera trvá statek podnes, jsa přivtělen ke statku Tvořiazskému. Velkostatek jest dnes pronajat blízkému velkostatku Újezdskému.

Rouchovany

(do R—van, v R—vanech) leží na mírné náhorní rovině v nadmořské výši 356 m na levém břehu říčky Rouchovanky po obou stranách silnice vedoucí z Hrotovic do Krumlova; od Hrotovic jsou vzdáleny 6 km na jihovýchod.

Městečko tvoří v podstatě dvě dlouhé ulice, „Německá" a „Lhota" zvané, a dosti velké nepravidelné náměstí, na kterém jsou význačnější stavení: kostel, fara, radnice a domy obchodníků. (Obr. 47.) Domy stojící v ulicích a na náměstí těsně vedle sebe stavěny jsou z kamene a cihel a průčelím obráceny do ulice. Bokem jižním městečka stojí směrem k řece několik domků porůznu. Před domy nejsou zahrádky. Jakožto samoty náležejí k Rouchovanům mlýny: Rešický, Loupalův, Zárubův, Pelebaumův a Roháčův, také dvůr Bořikovice, Nové Dvory s lihovarem a myslivna.

Za domy prostírají se obyčejně zahrady a za těmito stojí stodoly, aneb stojí tyto uprostřed zahrad. Zařízení v domech jest novodobé, starého nábytku není již viděti.[1])

Kroj a mluva lidu neliší se od kroje a mluvy obyvatelů jiných měst blízkých.

Obci patří 1212 ha pozemků, z nichž jest 56 ha lesa, 979 ha pole, 89 ha pastvin, 39 ha luk a 11 ha zahrad. Pole má mnoho parcel a mnoho jmen, která značí jen buď velikost: Díly, Padělky, Čtvrtky, Nádavky, neb polohu: Příční, u Přešova, v chobotě u Bořikovic, pod Březím, u Olešné (říčky), u Ouvarů, v Rybníčkách, Kopaniny, Přešovské a j.; zvláštní název poli je „Kodesáky".

---

[1]) Stručný popis Rouchovan zaslal redakci zemřelý nadučitel rouchovanský Lad. Kanis.

Obr. 48. Rouchovany. (Náměstí.)

Ačkoliv se v městečku všechny obyčejné řemeslné živnosti (jako: obuvnictví, krejčovství, tesařství, zámečnictví, truhlářství, kovářství, kamnařství, pekařství, řeznictví a j.) konají, přece obyvatelé z větší části živí se hospodářstvím.

Cechy byly v Rouchovanech dva: ševcovský a tkalcovský; listin jich se nezachovalo, jen pečeť a pohár cechu ševcovského. (Obr. 49.) Z větších závodů jmenujeme výrobu sodovky, cihelnu a rolnický lihovar.

Výroční trhy mají 4, a to vždy ve středu: po Velikonoci, po sv. Vítě, po sv. Jiljí a před Vánoci. Den před jarmarkem koná se trh dobytčí. Týdenní trhy úterkové zanikly. Dva výroční trhy (o sv. Vítě a Jiljím) obdržela obec od krále Matyáše. Dva trhy koupila si v 17. století od městečka Horních Kounic.

Průmysl a obchod podporuje Občanská záložna založená r. 1910.

Dobytkářství věnuje se péče: roku 1910 chováno 96 koní, 412 kusů hovězího dobytka, 142 koz, 450 vepřů a 96 včelních úlů.

Před zrušením roboty robotovali poddaní z lánu týdně 1 den s potahem, domkaři konali pěší robotu ročně 17—23 dní buď na poli neb v lese. Z drůbeže odváděli každou jedenáctou husu, kachnu a slepici. Vajec nedávali. Výkupného z lánu platilo se 600—700 zl. stř.

Obyvatelů bylo: roku 1836, ve 189 domech 784 obyvatel, roku 1870 ve 148 domech 896 obyvatel, roku 1900 obyv. 972, (z nichž 461 mužských a 511 ženských) ve 167 domech, a poslední sčítání z r. 1910 vykazuje 963 obyvatel, z nichž 4 užívají obcovacího jazyka německého; obyvatelé jsou katolíci až na 12 židů.

V Rouchovanech jest poštovní a telegrafický úřad, četnická stanice, sídlo obvodního lékaře.

Spolky jsou zde: Hospodářský s knihovnou založený r. 1881, Čtenářský s knihovnou založený r. 1871, Hasičský založený r. 1882.

Z rodáků rouchovanských sluší býti poznamenáni: Kment Ferd., bývalý kons. rada a farář u sv. Jakuba v Brně, dr. Leopold Konvalina, býv. profesor gymn. ve Vídni, později zemský školdozorce ve Slezsku, Alois Milota, kněz řádu pobožných škol (piarista), rektor koleje a ředitel gymn. v Kremži (v Dolních Rakousích).

Obr. 49. Pohár na přivítanou (Vilkum) cechu ševcovského v Rouchovanech.

Živelní pohromy: Velkou neúrodou trpělo městečko v letech 1817 a 1842, kdy po 17 měsíců nepršelo. Silné požáry zaznamenány jsou v letech 1805, 1845 a 1846.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie byl původně slohu románského; později byl v gotický pozměněn, jak dokazuje presbytář, v němž zazděny jsou bohužel i sanktuarium i sedilia. Opravy na tom kostele provedeny byly v letech 1632 a 1851, nejnověji v roce 1892. (Obr. 50.) Tohoto roku byl vymalován a zřízeny nové dva oltáře. Náhrobních kamenů není. V presbytáři visí vzácný obraz sv. Josefa, darovaný r. 1868 z Vídně od Marie Kukáčkové, rozené z Rouchovan. Obraz na hlavním oltáři Nanebevzetí Panny Marie maloval roku 1783 Jan Kyselý z Třebíče. (Obr. 51.) Z mešních rouch zachován jest starý zlatem protkaný ornát, jenž pochází ze zrušené jezuitské koleje znojemské. Krásnou zlatou gotickou monstranci daroval r. 1886 za příležitosti své zlaté svatby občan Karel Sýkora.

Na starožitné čtyrhranné věži visí 4 zvony původu vesměs novějšího. Největší z nich 19 centů těžký pořízen byl přelitím ze starého zvonu roku 1885; má nápis: Sancta Maria, ora pro nobis peccatoribus. Dřívější nápis byl: Ecclesiae Rouchovanensis campana honori B. M. V. in coelos assumptae fusa ao. 1714. In Znaim. Goss mich Joh. Georg Begel. Druhý zvon 7 centů těžký je s nápisem: Ecce crucem Domini! Fugite pestes adversae. Znova přelitý z umluveného platu od vyzvánění létu MDCCII. Třetí zvon 3 centy těžký „Sub venerabili eximio Joh. Wenc. Klas hoc tempore parocho Rouchowanensi factum est. A fulgure et tempestate libera nos Dom. Jezu Xte.

Hřbitov býval dříve okolo kostela, nyní jest sice poblíž kostela, avšak již za městečkem; roku 1890 značně byl rozšířen a novou zdí obehnán, také zřízena prostranná hřbitovní komora. Pochovávají tam obyvatele všech přifařených osad.

Nynější farní budova vystavena byla r. 1802, ostatní hospodářská stavení r. 1820, opravena byla veškerá stavení r. 1901. Ku faře patří krásná zahrada a pozemky na $25\frac{1}{2}$ ha. Chudinský ústav má jmění 10.124 K.

Přifařeny jsou mimo městečko Rouchovany vesnice: Heřmanice, Lipňany, Přešovice, Skreje, Šamíkovice a mimo samoty Bořikovice a Nové Dvory ještě 6 mlýnů.

Fara v Rouchovanech patří mezi nejstarší na Moravě: máme o ní písemné zprávy již z první polovice 13. století.

Obr. 50. Kostel v Rouchovanech s částí býv. hřbitova.

Roku 1243 farář Bedřich (Fridericus)[1]) svědčí na listině, kterou se urovnává spor mezi opatem luckým Janem a Vipertem, rek-

[1]) Sarcedos de Rouchvan

torem sv. Hipolita v Hradišti u Znojma o mlýn pod hradem Znojemským. (Cod. d. III. č. 81.) Týž farář rouchovanský Bedřich[1]) potvrzuje roku 1247 sudimu brněnskému Alramovi svědectví, že rytíř Jan poslední závětí odkázal klášteru Velehradskému Němčice. (Cod. d. III. č. 110.)

Roku 1259 vyskytuje se v listinách jakýs Rudlin z Ruchvan (byl-li to farář, není blíže udáno).

Leta 1273 český král Otakar daroval kostelu Panny Marie v Rouchovanech ves „Priswitz" (Přišovice), která mu po smrti Marchvarda připadla, zvláště pro zásluhy rektora tohoto kostela Wernhera (bývalého kaplana svého), jemužto udělil také právo souditi obyčejné přestupky v té dědině. (Cod. d. IV. č. 70.)

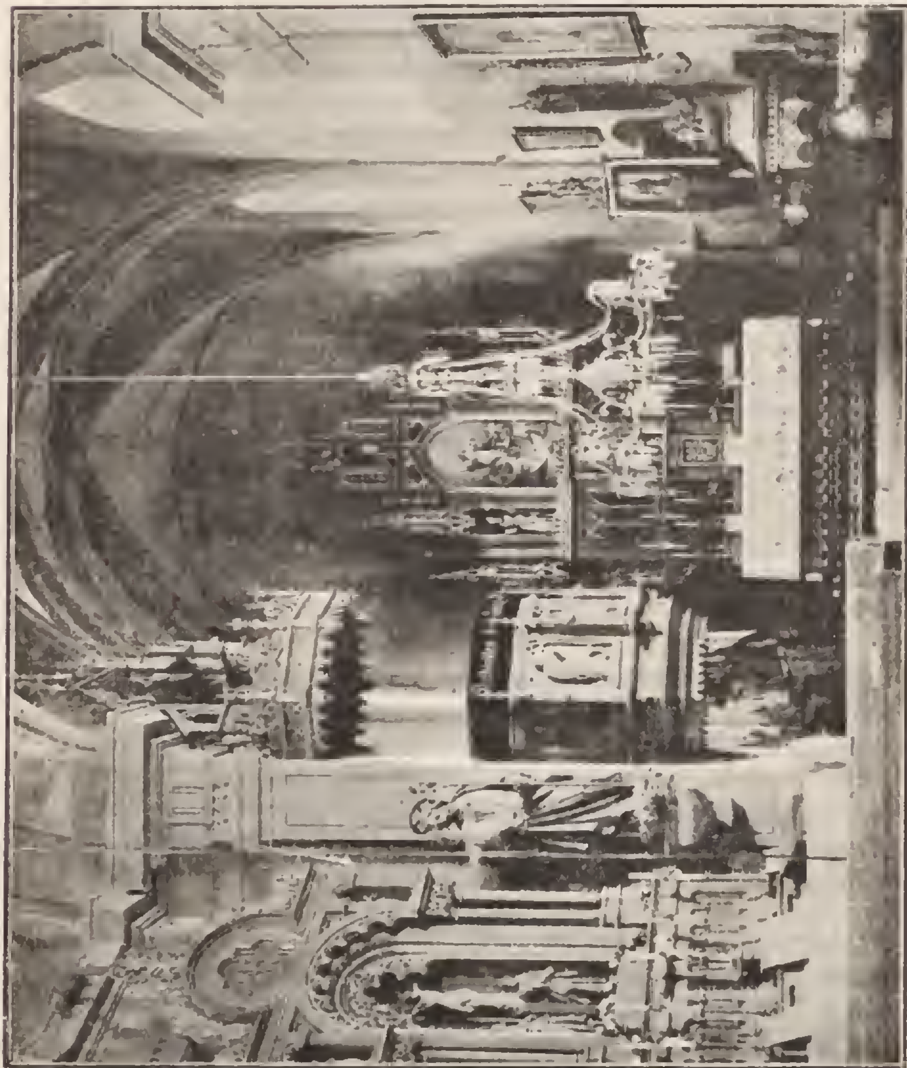
Roku 1275 rozhodoval Wernher, farář v Rouchovanech, v rozepři mezi klášterem Oslavanským a Kadoltem (viz dějiny). Farář Wernher, jenž se stal kanovníkem olomuckým, založil v Rouchovanském kostele zádušní mše za sebe. Roku 1301 dovolil biskup Theodor a kapitula kanovnická v Olomouci, aby tato mše na žádost kanovníka Wernhera byla slavnostně sloužena v kostele Olomuckém. Wernher na toto záduší poručil 3 hřivny, které uložil na Dlouhé Loučce (Langendorf). (Cod. V. str. 125.)

Roku 1311 svědčí farář rouchovanský magister Kristian na listině paní Vratislavy, vdovy po Štěpánovi z Krásonic, když tato darovala patronát v Krásonicích a 2 lány klášterům v Zábrdovicích a Nové Říši. (Cod. dipl. VII., 798.)

Roku 1325 dovolil král český Jan, aby kostel Rouchovanský svým patronátem přivtělen byl některému klášteru: ku prosbám královny Elišky darován byl klášteru cisterciáckému ve Zbraslavi „aula regia" jmenovanému, který založil její otec Václav II., což papež Jan XXII. potvrdil. Papež v listině praví, že Eliška, jsouc stížena nemocí, slíbila věnovati 100 hř. stř. k dobrému účelu, což tímto darováním splňuje. Zároveň přivtělil papež Rouchovany se všemi požitky ku stolnímu zboží klášternímu. Že by Eliška, jak Volný v „Kirchliche Topographie" mylně tvrdí, byla patronát v Rouchovanech darovala cisterciátkám na St. Brně, postrádá veškeré podstaty. Klášter Zbraslavský však s darem tím nešetrně nakládal, protož markrabě Karel r. 1340 opatovi zbraslavskému zakázal prodati neb zastaviti zboží a desátky náležející kostelu Rouchovanskému.

[1]) Dom. Fridericus, plebanus de Ruochovan.

Tento zákaz opětoval roku 1347. Praví: „Quippe non debemus permittere, quod bona predictis religiosis a progenitoribus

Obr. 51. Vnitřek chrámu Páně v Rouchovanech.

nostris in remedium et salutem animarum ipsorum assignata aliqualiter detrahantur.“ (Ponévadž nemůžeme připustiti, aby statky

svrchu psaným řeholníkům od našich rodičů pro spásu a blaho duší jejich určené jinakým způsobem odlouděny byly.) (Cod. d. VII. č. 265 a 703.)

Roku 1351 činí se zmínka o knězi Brikcímu z Rouchovan, jemuž na přímluvu císaře Karla IV. papež Klemens VI. reservoval církevní důchod podřízený arcibiskupství Pražskému.[1]) Roku 1377 připomíná se v Rouchovanech farář Vavřinec, že byl faráři třebíckému dlužen 20 kop.

Poněvadž Rouchovany klášteru Zbraslavskému příliš vzdáleny byly, zapsali Jan opat a konvent Zbraslavský roku 1484 desátek v Rouchovanech po smrti neb. Jindřicha z Lipého a také již syna jeho Pertolda, nejvyššího maršálka království Českého, nyní ve 300 kopách česk. a ve 100 kopách mečových Vilémovi z Pernštejna a Jindřichovi z Lipého, syna Pertoldovu, doživotně. (Arch. český.)

Páni z Lipého berouce bohaté příjmy kostela Rouchovanského obsazovali faru nájemnými kaplany, což vysvítá z půhonů r. 1502 (VII. 1169 a 1170): Tůma ze Skreji pohnal p. Jindřicha z Lipého a na Krumlově, nejvyššího maršálka království Českého, z 200 hř. gr. stř., že mu lidí svých před pány postaviti nechce z Rúchovan, zejména: Petrmana, kterýž tím časem rychtářem byl, Havla, kterýž ty časy byl konšelem, Havlíčka, který jest nyní rychtářem, Ondry Šerého, Šimka, bednáře, Jana Hradeckého, Šanka, řezníka, Prokopa, koláře, kteříž jsou byli při poručenství kněze Šimona, kterýž byl v Rúchovanech kaplanem nájemným. Také Jindřicha pohnal proto, že lidí svých rúchovanských k tomu držeti nechce, aby mu statek kněze Šimonův vydali, kterýž jest jemu poručil, aby on podle vůle své jeho rzkázání, kam jest co rozkázal, spravil. Roku 1512 postoupil farář Jiří Ludic farní pozemky farníkům za skrovné nájemné. Za pánů z Lipého rozšířilo se záhy kališnictví, později i bratrství v Rouchovanech. Roku 1607 farář Lukáš Hanselius po dlouhých soudech s farníky obdržel zpět pozemky, farníkům jen do nájmu propůjčené. Po bitvě Bělohorské pro nedostatek kněží přifařeny byly Rouchovany až do roku 1675 do Čučic. Ale již roku 1671 ustanoven byl prozatímně duchovní správce Udalricus de Mario a po něm následoval Kašpar Zdechal. Déle zde působili: Jan Ludvík Korytovský (1732—1741), Jan Vilém Pol (1741—1755), Václav Fortunát

[1]) Tento obnášel 25 kop s duchovní správou, 18 kop bez ní.

Klos (1755—1768), jenž svou podobiznu inventárně věnoval faře, a Josef Vogl (1778—1794).

Před r. 1848 dávali farníci desátku farářovi každou 10. husu a 10. jehně; kdo toho neměl, z každého kusu 1 kr., z dojného dobytka z kusu 3 kr. Mimo to dostával farář od obce ročně 10 sáhů dříví a z 8 mlýnů po žejdlíku másla. Celo- a půllánici platili desátek do Krumlova. Chalupníci, jichž bylo 64, dávali po 10 snopech žita, pšenice, ovsa, čočky a viky. Z kněžské lonky před senosečí se zaplatilo 18 stř. dvacetníků.

Nejstarší matrika založena jest r. 1708 farářem Matějem Fr. Jos. Besedou (1700—1720), pamětní farní kniha roku 1803 farářem Mik. Čokličem (1802—1828), který farní budovu a veškerá hospodářská stavení dal obnoviti. Od r. 1831—1848 farářoval zde Jan Pelikán. V poslední době nejdéle působil na zdejší faře Josef Hauer (1848—1887) a od roku 1889 spravuje farní úřad velmi zdárně konsistorní a biskupský rada Jan Doležel,[1]) jenž opravě a ozdobě kostela největší péči věnuje.

Škola byla zajisté v městečku Rouchovanech již za dávných dob; o školu starali se majetníci páni z Lipého a faráři. Avšak známá starší školní budova zdejší pochází teprve z r. 1818, vystavěna nákladem krumlovského pána. Poněvadž již v druhé polovici 19. století počtu žactva nedostačovala, vystavěna byla budova nová.

Ještě r. 1893 sem přiškoleny byly také Šamíkovice, které si však toho roku zřídily školu samostatnou. Nejdéle na škole zdejší působili učitelé Jan Vocelka a Ant. Cyba. Po nich po 14 roků blahodárně zde působil Václav Všetečka, rodák třebický. Založil r. 1872 pamětní knihu, jakož i knihovny žákovskou a učitelskou. Jeho nástupce nadučitel Lad. Kanis[2]) pěstoval se zálibou ovocné stromy.

Dějiny.

Rouchovany byly od starodávna statkem zeměpánův, kteří i zdejší patronát drželi a faru kněži obsazovali (viz dějiny fary). R. 1273 daroval král Otakar II. kostelu zdejšímu ves Přišovice (Priswitz) na záduší za sebe a své předky pro zásluhy rektora Vernera, svého bývalého kaplana. Také dal mu právomoc sou-

[1]) Zaslal redakci Vlastivědy výňatky z farní kroniky.

[2]) Podal na zaslaný „Dotazník" obšírné zprávy.

diti obyčejné prestupky: na zranění a zabití měl si jako předsedícího rádce povolati soudce toho místa.[1]) (Cod. d. IV., č. 70). Týž Verner, farář v R. rozhoduje r. 1275 v rozepři kláštera Oslavanského s Kadoltem, synem Ekarta z Miroslavě, o patronát v Troskotovicích. (Cod. d. IV., č. 112).

Když král Jan Lucemburský zdejší patronát daroval klášteru Zbraslavskému, povýšil zajisté Rouchovany na městečko, o čemž máme pádné důvody. Král Jan jsa v tísni peněžní zastavil Rouchovany se dvěma jinými staršími městečky Starčem a Brtnicí Bohušovi ze Steřiče, ale syn jeho markrabí Karel r. 1343 dovolil Smilovi z Lichtemburka, aby za cenu zástavní statky ty vyplatil, k čemuž slíbil mu přispěti 500 kopami. (Cod. d. VII., č. 490). Že Rouchovany již v I. polovici století XIV. byly městečkem, vysvítá z listin z r. 1353 a 1355. (Cod. d. VIII., č. 194 a 330.) Obě listiny jsou německé. První listinou prodává Jutka z Otrošovic (snad Otročkovic) Benešovi z Borotic v Něm. Boroticích dva lány, druhou listinou Vilém z Tavíkovic a Cuzkraj z Litavan odevzdávají Mikuláši ze Krtěnice (Mstěnice?) dva lány v Litavanech. V obou listinách jakožto místo ležení v případě nedodržení smlouvy jmenují se Rouchovany. Bylť zajisté tehdy a již dříve městečkem, jak se také v druhé listině „Beilager im Markt zu Ruchvan" zcela patrně nazývají.

Po smrti Smila z Lichtemburka, který shora jmenovaná městečka jen do své smrti (před r. 1350) v užívání měl, připadly Rouchovany markraběti. Markrabě Jan přál Rouchovanům; listem ze dne 3. února 1369 udělil svému městečku právo odúmrti (volné závěti), dovolil mu jakékoli pivo nalévati, ale zakázal, aby se na míli od městečka pivo vařilo. Mimo to udělil všem okolním obyvatelům, kteří by se přestupku proti cti (Ehrleich) dopustili, útočiště své hledati v Rouchovanech. Až do dnešní doby udržela se paměť na soudní právo v Rouchovanech: na náměstí dosud zachovaly se kameny, na kterých prý stával pranýř, u kterého trestáni bývali provinilci, zvláště padlé ženštiny. Druhou závětí datovanou v Praze roku 1366[2]) odkázal markrabí Jan městečko Rouchovany synu Prokopovi, avšak třetí (poslední) závětí dato-

[1]) Snad měl již král Otakar v úmyslu založiti zde, kde daleko široko města nebylo, město, ale otevřená poloha Rouchovan silnějšímu opevnění nebyla výhodná.

[2]) Cod. d. M. IX. č. 420.

vanou ze dne 26. března 1371 v Praze[1]) druhorozenému synovi Janu Soběslavovi. Když tento po smrti otcově († 1375) stal se biskupem litomyšlským (r. 1381), zmocnil se Rouchovan markrabí Prokop.

Markrabí Prokop daroval hrad Rabštýn s příslušnými osadami, ku kterýmž ještě přidal blízké městečko Rouchovany svému straníku Hynkovi z Kunštátu, tak zvanému Suchému Čertovi. (Viz Rabštýn).

To jest patrno z Půhonu z r. 1406, kterým Jindřich z Jevišovic pohnal Hynka z Kunina města řeč. z Jevišovic (Suchého Čerta) z Rúchovan, z Rabštejna a jiného zboží, že slíbil s jinými rukojmími za † Jindřicha z Hradce za 1000 kop a nyní to neplní.

Za válek husitských obsadil a držel Rouchovany markrabí a pozdější král Albrecht, vévoda rakouský, který r. 1437 Rouchovanům privileje markrabího Jana potvrdil. Trosky hradu Rabštejna a k němu příslušící zboží i s Rouchovany zapsal král Ladislav (Pohrobek) panu Pertoldovi z Lipého, jenž roku 1447 zakoupil nedaleký odtud Mor. Krumlov; držbu Rouchovan dosvědčuje půhon Šimona rychtáře, konšelů a všecké obce městečka Rúchovan, kterým pohnali pány Hynka a Bočka z Kunštátu a z Jevišovic i Kúnic za 100 hř. gr., že dopouští piva vařiti ve vsi Kúnicích (v Hor. Kounicích) jim ke škodě, nemaje k tomu práva. Poručníky tohoto půhonu učinili pány své Pertolda z Lipého a (jeho syna) Jindřicha z Lipého.

Jindřich z Lipého vyženil s Barborou, dcerou krále Jiřího, král. město Ivančice, čímž Rouchovany připojeny k Ivančicům.

Jindřich zemřel r. 1469; syn a nástupce jeho Pertolt IV. zastavil r. 1476 za 2200 kop gr. a 800 zl. část svého majetku Vilémovi z Pernštejna, kterého učinil poručníkem svého syna Jindřicha a ostatních dítek svých. Mezi zastavené statky patřily také Ivančice se sbořeným hradem Rabštejnem a Rouchovany.

Pertolt IV. zemřel r. 1482. Po jeho smrti jmenoval r. 1483 král Vladislav Viléma z Pernštejna nejvyšším maršálkem král. Českého do plnoletí syna Pertoltova Jindřicha a potvrdil mu r. 1484 všechny zápisy, které měl Vilém po nebožtíku Pertoltovi z Lipého na Ivančice, Rouchovany a Mikulčice, dal mu na nich život a připsal mu k sumě zástavní ještě 8000 zl. Vilém ale

[1]) Cod. d. M. X., č. 118; Rouchovany s rychtářstvím (cum advocatia).

dobrou vůli postoupil těch zápisův Jindřichovi. Opatrný Vilem dal si také od krále Matyáše zápisy ty na Ivančice a Rouchovany potvrditi, ano vymohl na králi Matyášovi, že mu dal r. 1486 Ivančice, Rouchovany a zboží Rabštýnské v pravé a zpupné dědictví.

Zároveň vymohl na králi, že Rouchovany, které za válek s králem Jiřím valně sešly a skoro na vesnici poklesly, znova prohlásil městečkem, dada jim právo konati dva výroční trhy a užívati znaku. Pergamenová listina opatřená pečetí královou (S. Mathie Dei Gracia Regis Hungarie Bohemie Marchionis Moravie Dux. Slesie), dobře zachovalá dosud jest uschována v archivě městečka. Zní takto: Matyáš z boží milosti uherský a český král etc. markrabě moravský etc. Oznamujem tímto listem všem, že k žádosti a ustavičné prosbě urozeného Vilema z Pernštejna, nejvyššího maršálka království českého, A nejvyššího komorníka Czudy brněnské. Váživše také jeho mnohých služeb hotovost; kterouž jest nám učinil. A aby tím lépe činiti mohl a povinný byl, Městečko jeho Rouchovany z naší zvláštní milosti obdařili jsme a obdařujeme tímto našim listem: jakožto král český a markrabě moravský, tak aby již předřečené Rouchovany městečko slouti na budoucí časy mohlo. A poněvadž jiná městečka markrabství našeho moravského každé vedle řádu svého nade vsi obecné svobodami, jarmarky a trhy vysazené sú, My chtějíce, aby jim toto vrovnati se mohlo, jarmark dvakrát v roce, totiž jeden na den svatého Víta a druhý na den svatého Jiljí jim dali jsme a mocí tohoto listu dáváme, však jiným jarmarkům a trhům ve okolních městečkách bez škody. A aby vždy hojnějších našich milosti k sobě užitek poznati mohli, erb jmenovanému městečku na tomto listě malovaný, totiž štít a na štitu v zeleném poli snop pšenice. A ruku po loket polovice šerou barvou místo sukně přikrytou, v niž srp pod snopem drží, dali jsme: Chtic, aby téhož erbu na pečeti i jinde namalování ryté požívati mohli a protož chceme, aby takové naše obdarování bylo vyhlášeno po jarmarcích a obecních trzích v městech, městečkách i ve vsích. Přikazujice při tom všem, abyste již znajíce toto naše obdarování, toho městečka Rouchovan: při tom, čímž od nás obdarovaní jsou, zachovali; jináč v tom pod zachováním milosti naší nečinice. Dán na Vyškově w středu den svatého Franciska let božích tisícího čtyrstého osmdesátého šestého. (Obr. 52.)

Jindřich z Lipého došed let mužných nabyl hodnosti svých předků, stav se nejvyšším maršálkem království Českého, a v manželství vzal si dceru Vilémovu, Bohunku z Pernštejna. Věnem s ní obdržel statky, které kdysi zastavil jeho otec Vilémovi z Pernštejna s podmínkou, že kdyby Vilém v statky ty opět se se uvázati mínil, Jindřichovi to má před rokem oznámiti, po roce pak zástavní sumu 2200 kop gr. a 500 zl. uh. na radnici brněnské hotově vyplatiti.

Jindřich z Lipého zemřel (roku 1513) před svým tchánem. Jeho syn Jan dědil město Ivančice a městečko Rouchovany se zbožím shora uvedeným, ale také musel s počátku dědovi písemně přislíbiti, že mu Ivančice a Rouchovany do majetku přepustí, dá-li mu to 3 měsíce předem věděti. Avšak svou závěti pamatoval Vilém na vnuka Jana z Lipého, učiniv toto pořízení: „Což se Rouchovan, Ivančic a Litobratřic dotýče i jiných zboží, které mně Vilémovi z Pernštejna etc. přísluší, jakož jsem toho nebožtíku panu Jindřichu z Lipého etc. přál držeti do vůle své, též jsem toho také tak nechal držeti Janovi z Lipého, nejvyššímu maršálku král. Českého, synu nebožtíka pana Jindřicha z Lipého, a to do vůle své, tedy ta zboží svrchu psaná, aby zůstaly při svrchupsaném Janovi z Lipého etc., a v tom synové moji, aby jemu překážky žádné nečinili, a on aby jich mohl užívati jako svých vlastních."

1486

Obr. 52. Znak městečka Rouchovan.

Kdyby však Jan nezanechal potomkův, mělo vše připadnouti straně Bohunčině. Tak zůstaly Rouchovany u rodu pánů z Lipého spojeny s městem Ivančicemi s rozšířeným velkostatkem Mor. Krumlovem.

Páni z Lipého starali se pilně o rozkvět svého městečka Rouchovan, kterému různé milosti udělovali, čehož svědkem jsou

zachované v archivu Rouchovanském původní listiny. Roku 1532 Jan z Lipého a na Krumlově, nejvyšší maršálek král. Českého, dovolil městečku, aby si zakoupilo a užívalo půl dvora v Šamikovicích s příslušenstvím. Roku následujícího zakázal obyvatelům na předměstí Rouchovanském vařiti pivo pro svou potřebu i na prodej, aby každý, kdož má vinohrad (třeba i jinde na př. ve Žbánických horách), směl víno šenkovati, ale jen od vinobraní do sv. Martina (tedy jen burčák). Z každého vyšenkovaného vědra mělo se do obce zaplatiti půl čtvrta peníze. (Dáno na Krumlově v neděli před sv. Řehořem r. 1533).

Roku 1574 Pertolt z Lipého dal obyvatelům svého městečka Rouchovan „znamenavše jich snažnou a pokornou prosbu, dobrotivě jsouce k tomu náchylni a před očima majíce jich poslušenství a věrné zachování“ odúmrť: aby totiž buď za zdravého života neb na smrtelné posteli volně mohli učiniti pořízení za přítomnosti rychtáře, 1 neb 2 konselů a jednoho obecného člověka. Byl-li statek poručen dědici přespolnímu, měl tento zděděný grunt osaditi hodným člověkem. Zemřel-li by někdo náhle bez pořízení, měl právo na dědictví nejbližší přítel; kdyby žádný dědic do roka se nepřihlásil, propadl statek obci. Ve všech rozepřích o dědictví mají se obyvatelé Rouchovan pro právo utíkati jen ke svým pánům a nikam jinam. (Dáno na Krumlově v pátek den Proměnění Pana Krista.)

Roku 1597 předstoupili „opatrní purkmistr a starší i všecka obec lidí poddaných z městečka Rouchovan“ před Jana z Lipého a na Krumlově, nejv. maršálka atd, žádajíce, aby jim obdarování svých předkův potvrdil. Ochotně tedy potvrdil jim: 1. listy svého děda Jana z roku 1532 a 1533 (o dvůr Šemikovský, o šenkování piva a vína na předměstí), 2. list svého otce Pertolda z Lipého z roku 1574 ohledně úmrti.

Zároveň udělil jim tyto milosti:

Předně odpustil městečku prodávání ročních osmi beček vína, začež se zavázalo městečko ročně do panského důchodu o sv. Václavě zaplatiti 100 zl. Druhou milost udělil sousedům rouchovanským, kteří chovali koně, že nemuseli jezditi na desátky obilní, ozimé a jarní, do Hrotovic, začež pak povinni byli ročně 20 zl. (1 zl. po 30 kr., 1 kr. po 7 denárech) do důchodu platiti.

Třetí dovolil, aby usedlí v městečku občané vzdali se práva vařiti pro sebe pivo, a nařídil, aby pivo toliko vařilo se

v pivovaře k obecnému dobru: také stanovil, aby kdožkoli by se v Rouchovanech usadil, ať si byl stavu panského, duchovního neb obyčejného, nikdo neosoboval si pivo pro sebe vařiti, aneb cizí pivo do obce voziti a je šenkovati. Okolním obcím svého panství nařídil, aby ve svých hospodách jen pivo Rouchovanské nalévali. Také dovolil, aby pivo to i cizopanským hospodám prodáváno bylo, jest-li by tito dobrovolně je odebírati chtěly.

Listinu tuto potvrdili svědci: Jan Vanecký z Jemničky a na dvoře blíže města Ejvančic, Ctibor Zarubský z Hořeřic a na dvoře svob. Čeňkově a Kryštof Hokovský z Hokova a na dvoře svob. v Budkovicích. (Dáno na Mor. Krumlově v úterý v den památný sv. Jana Křtitele božího.)

Současně požádali Rouchovanští svého pána, aby jim vymohl potvrzení jejich starších privilejí u císaře a krále Rudolfa II., což on ochotně učinil. I potvrdil král městečku předně listinu markrabího Jana z roku 1369, dále listy markrabího a krále Albrechta z roku 1437, krále Jiřího z r. 1458 a krále Matyáše z r. 1486.[1])

Kromě toho potvrdil jim upravení artikul o vaření a prodávání piva, které jim dal jejich pán Jan III. z Lipého. Ku konci praví král Rudolf: „Protož přikazujeme všem obyvatelům a poddaným našim ze všech stavův markrabství našeho moravského nynějším i budoucím, věrným milým, abyste častopsané obyvatele rouchovanské při tomto potvrzení našem a jim milosti učiněné měli, drželi a neporušitelně nyní i v budoucích časích zachovali, žádných jim v tom překážek nečiníce, ani činiti dopouštějíce pod uvarováním hněvu a nemilosti naší císařské i budoucích našich králův českých a markrabí moravských.“

„Však proto chceme, aby toto naše obdarování a milosti učinění jednomu každému bez újmy a škody jeho spravedlivosti bylo. Tomu na svědomí pečeť naši císařskou k tomuto listu přivěsiti jsme rozkázati ráčili.

Dán na hradě našem pražském v pondělí po slavnosti sv. Bartoloměje, apoštola božího, léta Páně tisícího pětistého devadesátého sedmého.“

---

[1]) Všechny tyto listiny v originálech chová dosud radnice Rouchovanská: kromě toho jest tu stará gruntovní kniha domův z roku 1591. Stará katastrální mapa z roku 1825. Radnice nynější vystavěna byla roku 1814.

Roku 1620 súčastnil se odboje proti králi Ferdinandovi II. v přední řadě krumlovský pán Pertold VI. Bohobud z Lipého, jenž po bitvě Bělohorské pokutou pozbyl všechny statky a úřady, tři roky strávil ve vězení a v největší bídě zemřel roku 1643 v Uh. Skalici.

Velkostatek Krumlovský a s ním také Rouchovany zapsal král Ferdinand Gundakarovi knížeti z Lichtenštejna. U toho velkostatku zůstaly pak Rouchovany napořád a sdílely podobné osudy jako město Ivančice. (Viz Vlastivědu, okres Ivančický.)

Těžké doby, zvláště velkou tíseň finanční zažilo tehdy městečko Rouchovany. Dokladem toho jsou nám 2 rukopisné zprávy z těch dob zachované v zemském archivu (Bočkova sbírka).

Roku 1642 purkmistr a rada městyse Rouchovan vyznávají, že jsou svému spolusousedovi Janu Slováčkovi dlužni 50 zl. a je při nejbližším sv. Jiří zaplatí. — Ale špatně pochodil za svou ochotnou dobrotu věřitel Slováček! Za 13 let nebyl ani dluh vrácen, ani úroky placeny!

Listu dlužnímu přiložen jest dopis měšťana Joanesa Sebastianidesa z Jaroměřic datovaný ze dne 20. listopadu 1655.[1]) Prosebný dopis jeho adresován jest slovutnému panu Jiříkovi Reicheltovi, hejtmanu panství Jaroměřického. Sebastianides připomíná panu hejtmanovi, kterak roku 1651 Jan Slaváček z Rouchovan svému synu Martinovi, když se ženil s Annou, dcerou Sebastianidesovou, odevzdal zápis na dluh 50 zl. městyse Rouchovan v jeho plnomocenství a to před Rouchovanskými sousedy Bartoněm Nožířem, Pavlem Sládkem, Václavem Ševcem a Janem Růžičkou. Tito všichni tvrdili, že dluh spravedlivý jest, a žádný z nich se neozval, že by v tom nějaká závada býti měla; toliko omlouvali se pro nezaplacení následkem nemožnosti, o poshovění žádajíce. Avšak nynější pan primator rouchovanský „nějakou novou invenci“ nachází proti zápisu a pečeti. Napomenut o zaplacení dává za odpověď: „Až se se svou vrchností milostivou poradí, má-li se ten dluh platiti nebo ne!“

Poněvadž jeho zeť Martin Slaváček jemu ten dlužný zápis za jiné své dluhy přenechal, tedy uctivě žádá, aby pan hejtman jaroměřický v té záležitosti přímo jednal s panem hejtmanem

[1]) Byl to měšťan na tu dobu velmi vzdělaný, a jak celý dopis dokazuje, správnosti jazyka mateřského velmi dbalý.

krumlovským, by mu konečně obec Rouchovanská spravedlivý dluh i s úroky 13letými vyplatila.

Že dluh 50 zl. na ty doby byl značným obnosem, o tom nás poučuje hlavní rejstřík na příjmy a vydání pro rok 1647 obce městečka Rouchovan. Všech příjmů za rok bylo 116 zl. rýnských, 3 kr. a 2 den. Vydání bylo by příjmy skoro kryto bylo, kdyby nebyly „vojenské durchenky", které samy stály 161 zl. 22 kr.

Příjmy obmezeny byly na dávky některých poddaných, na výtěžek obecního mýta (jen 4 zl. 19 kr.!), na poplatky o jarmacích, na výtěžek za obilí a za chmel a na užitek z prodeje panských vín.

Mezi výdaje sluší vytknouti náklad při nakládání vína z panských sklepů v Krumlové, převážení vína do Rouchovan a skládání ho do zdejších sklepů, výlohy za džbány, hrnky a sklenice při nalévání a jiné. Starému sládkovi zadržalé služby dáno 2 zl. 35 kr., starému rektorovi 2 zl., novému rektorovi Václavu Rokytovi roční služby až do Třech Králů 6 zl., písaři předešlému Johanesovi Vilímovskému až do 17. dubna 6 zl. 37 kr. a nynějšímu písaři Kryštofu Falkenberskému za půl léta vedle smlouvy 10 zl. 48 kr.

Náklad na správu fary, školy a kostela nebyl toho roku žádný, na rathaus pouze 40 kr., z čehož odpadlo za trdlici mlynáři Piksovi 30 kr.

Také almužny udělila toho roku obec Rouchovanská: Matyášovi řádu karmelitského z Králové Hradce od sv. Antonína dali 4 kr. a jednomu studentu z Trenčína 2 kr.!

R. 1672 osazeny byly Rouchovany jen skrovně; byl zde: 1 dvoulán mající 60 měr I., tolikéž II. a III. třídy (byl to obecní dům), 4 půldruha lány o 45 měrách v každé třídě, 2 celolány o 30 měrách v každé třídě, 8 půllánů o 15 měrách v každé třídě, 2 domkaři s polem $2^1/_2$ měřice, 18 domkařů bez pole zabývajících se řemesly, mezi nimiž byl také barvíř, kamnař a mlynář.

Pustin od r. 1658 bylo: 2 půldruhalány, 2 celolány, 2 půllány, 1 zahradník, 7 domkařů, ze starých pustin byl 1 půldruhalán, 1 celolán, 4 půllány a 43 domky; mimo to pustý dvůr Bořikovice (dvoulán), jehožto pole ode dávna mezi Rouchovanské bylo rozděleno.

Některá jména tehdejších obyvatelů: Bader, Bilský, Bojanovský, Císař, Gallina, Hrubý, Hrůza, Havlíček, Lombšic, Milota, Mikýšek, Muzikář, Vlaštovice, Velek, Stejchan, Weber a j.

R. 1750 bylo zde: 10 sedláků (celoláníků), kteří robotovali párem koní 3 dni, 26 pololáníků robotujících jedním koněm 3 dni a 64 čtvrtláníků, kteří konali pěší robotu 3 dni. Desátky platily Rouchovany svému faráři, a sice: $47\frac{1}{2}$ míry pšenice, 92 měr žita, $10\frac{1}{2}$ míry ječmene, $31\frac{5}{8}$ míry ovsa a $7\frac{1}{4}$ míry hrachu.

Dle vrchnostenského přiznání patřilo celkem k obci 1624 měřic I. a tolik II. třídy a 812 měřic III. třídy: vrchnost měla u obce 193 měr lesa. Gruntovní činže brala 77 zl. 55 kr. z jatek 5 zl. 50 kr., za písečné fůry do Troskotovic 23 zl. 20 kr., za pivní šenk 18 zl. 12 kr.; kromě toho odváděli 101 slepici.

V Rouchovanském Červeném domě vyčepovalo se ročně 5 sudů panského vína, v pivovaře navařilo se r. 1747 jen 48 sudů, avšak r. 1749 již $203\frac{1}{2}$ sudu piva.

R. 1750 byly v Rouchovanech již 3 mlýny: Josefa Záruby s jedním složením, Jiříka Remy s dvojím složením, Ant. Vernera se dvojím složením a pilou.

R. 1775 načítáno v Rouchovanech 10 celoláníků, 25 pololáníků, 61 osminyláníků, domkařů na obecním gruntě 23.

Celoláníci měli 102—104 měřic pole, 2 měřice pustin, luk na $3\frac{1}{2}$ vozu sena; platili kontribuce 41 zl. 30 kr., gruntovní činže o sv. Jiří a Michali 2 zl. 9 kr. a 1 slepici neb 8 kr.; robotovali od Jana do Michala s párem koní a 1 pěší osobou 3 dni, ostatní čas jen s koňmi 3 dni. Robota směla se také vyplatiti.

Pololáníci drželi $55\frac{1}{2}$ měřic pole, zahradu na $\frac{1}{8}$ míry, 1 měř. pustin a luk na 2 vozy sena; platili kontribuce na 20 zl., grunt. činže 1 zl. 4 kr., odváděli slepici neb 8 kr. Robotovali od Jana do Michala párem koní 2 dny a 1 osobou 3 dny, bylo-li však potřebí, tedy 1 pěší osobou 6 dní, ostatní dobu buď párem koní 2 dny neb 1 pěší osobou 3 dny, ale nyní za robotu platili.

Ti, kteří drželi osminu lánu, měli 12 měřic pole, malou zahrádku, 1 měřici pustiny, louku na $1\frac{1}{2}$ vozu sena, platili 7 zl. 18 kr. kontribuce, 17 kr. činže a 1 slepici; robotovali od Jana do Michala 1 osobou 3 dni, ostatní čas jen $1\frac{1}{2}$ dne. Robota byla zaplacena.

Mlynáři byli 3: Karel Máca měl 2 složení a pilu, pole $17\frac{1}{8}$ měřice, luk na 2 vozy; měl povinnosti jako pololánik; František

Princ měl 1 složeni a jen $4^1/_4$ míry pole a Mart. Kraholec též 1 složeni, 7 měřic pole; tito se družili mezi osminylániky.

Domkaři na obecnim gruntě platili gruntovni daně 51 kr a robotovali po celý rok 1 den v témdni. Mezi ně patřil také žid, který ani daně neplatil ani nerobotoval. Podruzi bez domku robotovali každý 13. den. Z radnice, ku které náleželo 147 měřic pole, platilo se kontribuce 60 zl. 21 kr. a grunt. činže 4 zl. 15 kr.

Fara měla číslo 32, škola číslo 36, pivovar číslo 103. Místo roboty platili celolánici 16 zl., pololánici 8 zl. a osminylánici 3 zl., mlynáři 8 zl. Farni desátek platili všichni majitelé osminylánu, majitelé poli „u Kněžské loučky“ a poli „na Čtvrtkách u lesa“ a to ze všech obilních druhů a luštěnin, také platili desátek ze zelnic. Místo másla od každé krávy platily se 3 kr., též se mělo odváděti každé 10. jehně neb kůzle, aneb místo něho z každého kusu 1 kr. Z obce dostával farář 12 sáhů dříví a z každé várky vědro piva. Ostatni desátky ze všech poli a ze všeho druhu obilního brala vrchnost.

Do roboty počítaly se také noční hlídky, hony a různé posilky: robotovalo se 10—14 hodin při odpočinku 1—2hodinovém. V čas žni a senoseče každý robotník $1^1/_2$ librou chleba byl podělen. Za mláceni domkaři a podruzi dostávali 11. míru.

Městečko mělo s vrchnosti pro dobytek společné pastvisko 143 měr a mimo to v lesích $141^1/_4$ míry pastvy.

Z jatek platila obec 5 zl. 50 kr., za nevozeni písku z Troskotovic 23 zl. 23 kr., za vařeni piva 18 zl. 20 kr. a za posilky 6 zl. 21 kr.

Vrchnost byla oprávněna v obecni hospodě prodávati víno a kořalku, obec povinna byla od vrchnosti kupovati sůl. Každý, kdo založil vinici, zaplatil 15 kr., za vinný sklep 15—30 kr., za za stodolu 10—15 kr.

Některá jména tehdejších obyvatelů: Adamec, Aichinger, Apltauer, Bajyner, Bechsa, Bruk, Čabela, Čarovský, Čekula, Číba, Dlabálek, Gajda, Heneš, Hotový, Janoš, Jonáš, Karaš, Karka, Konvalina, Kostelecký, Korydek, Králiček, Máca, Makeš, Maxa, Paxa, Povejšil, Rozmarýn, Šalda, Šarabela, Šerák, Šindler, Viturna, Vrška, Vojnar, Zajíček a j.

oooooo

Ryšice

leží v dolíku nehlubokém asi 11 km jihovýchodně od Hrotovic na silnici z Rouchovan do Tulešic: nazývají se nyní všeobecně Rešice.

Půdorys osady má tvar mnohoúhelníku, náves tvar trojúhelníka, do kteréž vedou 4 cesty: z každého rohu jedna a v prostřed nejdelší strany také jedna. Domy hledí na návsi buď štítem, buď průčelím; mezi jednotlivými domy jsou buď dvorky neb zahrádky; před domem jsou zahrádky jen někde. Výstupků u domů není. Domy stavěny z kamene a cihel jsou omítány a na 50 cm od spodu buď modře neb černě obrovnány; na některých jsou i mezi okny malované okrasy. Chalupy jsou mezi grunty roztroušeny.[1]) Asi 5 minut jižně od osady stojí zámek se dvorem a myslivnou: majitelé Ryšic nyní zde nebydlí, nýbrž v blízkých Tulešicích. Do Ryšic patří samota Spálený mlýn s pilou na řece Rokytné. Ryšice tvoří s vesničkou Kordulou jednu obec.

Ryšice pro sebe měly r. 1835 v 97 domech 379 obyvatelů, r. 1870 ve 74 domech 363 obyv., r. 1890 ve 82 domech 470 obyv. a r. 1910 v 89 domech 483 obyv. Kroje vlastního obyvatelé nemají: v zimě nosí mužové dlouhé ovčí kožichy a beranice.

Přifařeny jsou Ryšice do Horních Dubňan: v osadě sice není kostelík, avšak na blízkém vrchu východním vypíná se ve výši 334 m kaple sv. Jana Nep., ve které několikráte do roka mše sv. se slouží. Kostelík ten svým nákladem vystavěl r. 1720 majitel Ryšic Josef Antonín hrabě Rödern, učiniv proň nadaci 100 zl.

Škola v Ryšicích založena byla za královny Marie Terezie: byla jednotřídní, v nepatrném domku umístěna. Roku 1891 rozšířena na školu dvojtřídní, do níž též chodí děti z vesničky Korduly. Původní plat mimo dávky naturální (9 měřic žita, 4 měřice pšenice, 1 měř. hrachu, čočky a ječmene, po 1 pecnu chleba od každého pololáníka) byl jen skrovný. Z učitelů nejdéle tu působili Jiří Hrůza (1809—1847) a Engelbert Šenk (1877—1889).

Bývalý statek Ryšický spojen jest nyní s velkostatkem Tulešickým (roku 1893 Jakub ryt. Dormitzer). Obec má asi 50 jiter pozemků, nejvíce polí, jen kousek lesa.

---

[1]) Popis osady podal správce školy r. 1890 Rudolf Kouřil.

Trati se jmenují: Na Prašnicích, Pastvisko, na Kopci.

Celkový výměr půdy jest 891 ha; z toho jest 525 ha pole, 12 ha luk, 12 ha zahrad, 59 ha pastvin a 249 ha lesa.

Roku 1910 chováno v Ryšicích: 37 koní, 308 kusů hovězího a 259 vepřového dobytka, 58 koz; včelařeno v 51 úle.

Dějiny. Ryšice bývaly samostatným statkem, avšak rozděleným, který se ponejprv v deskách Brněnských připomíná r. 1358. Toho roku Martin Svebus z Ryšic prodal Bransudovi dvůr, půl lánu a 2 čtvrtě v Čermákovicích. Roku 1361 Dětoch z Ryšic prodal polovici svých lesů a mlýn na Rokytné s 2 koly za 15 kop knězi Mikuláši a jeho bratru Martinovi z Ryšic. R. 1364 spolčili se Mikuláš Haklík z Ryšic, Oldřich a Martin s pány Jindřichem, Oldřichem a Petrem z Jestřebí.

R. 1365 Oldřich z Ryšic a pan Mikuláš, řeč. Haklík, manželce Oldřicha z Ryšic na půl dvoře v Ryšicích, dvou lánech, řekách a vším zboží 45 kop věna pojistili.

Roku 1378 prodal Martínek (Martin) z Ryšic svému strýci Maršíkovi z Dobré Vody lán v Stařečicích (zaniklé nyní osadě).

Téhož roku Oldřich z Ryšic své ženě Dobraně (neb Dobrce) na dvoře v Ryšicích 30 kop věna zapsal, ale brzy po tom 20 kop z toho odepsal, pročež měla Dobrka na Ryšicích pouze 10 kop. Současně Jindřich a Oldřich z Jestřebí darovali Oldřichovi z Ryšic všechno zboží, které od kněze Mikuláše Haklíka obdrželi, vyjmouc mlýn a lesy v Ryšicích, které darovali Petrovi z Hrušovan (synu Fladnicera). Petr z Hrušovan prodal již po 3 letech tento mlýn na řece Roketnici Maršíkovi z Dobré Vody. Roku 1379 věnoval Martin z Ryšic své ženě Dorotě na Ryšicích. Po smrti Oldřichově vdala se Dobrka z Ryšic za Adama ze Žirotic a vzala jej r. 1381 na to věno, které měla na dvoře a láně proti panskému dvoru v Ryšicích, na spolek a se svými syny se spolčila v ostatní svůj majetek v Ryšicích.

Také Jimram, syn Štěpána z Dobronic, pojistil své ženě Johance r. 1381 na Ryšicích 50 kop.

R. 1390 byla Dobrka po třetí vdána za jistého Jindřicha, jenž se psal také z Ryšic, poněvadž jej učinila společníkem věna 30 kop, ježto měla na horním dvoře; téhož roku vdala dceru Marketu, které ze svého věna zapsala 1 lán proti hornímu dvoru; tato roku 1392 Mikuláši z Újezdce 6 lánů v Ryšicích prodala. R. 1398 prodal Mikuláš z Ryšic Jindřichovi z Ryšic dva lány

a tento přenesl na novo věno své ženě Dobraně na dva lány v Ryšicích v obnosu 10 kop.

R. 1399 Johanka z Ryšic dala z věna svého 20 kop, které měla v Ryšicích, dětem po prvním mužovi (Jimramovi z Dobronic) a svému druhému muži Ebrušovi poručila po smrti, co přesahovalo její věno přes 20 kop, čemuž Zdich z Ratišovic odporoval, tvrdě, že jest to jeho věno.

R. 1406 Mareš z Dobré Vody své ženě Evě na 5 lánech v Probicích, na láně v Stařečicích a na mlýně v Ryšicích 160 kop věna pojistil, čemu bratři a sestry jeho odporovali. R. 1415 věnoval Petr Hnilička v Ryšicích, kde od Markety koupil 20 hř. věna, své ženě 38 hřiv., r. 1417 prodal Petrovi Kozlovcovi na vsi Ryšicích 20 hř.

R. 1447 držel Ryšice Mikuláš z Ryšic, řeč. Viduna z Dobronic.

V druhé polovici 15. století držela Ryšice jakási rodina z Rouchovan; r. 1466 daroval totiž král Jiří Janovi z Rouchovan a jeho bratřím dva dvory v Ryšicích a dvoje popluží v Dolní Vsi, které na krále připadly po smrti Viderika a Kozlovce.[1])

R. 1466 Mikuláš z Tulešic pohnal Jana Bohuně z Ryšic a z Rouchovan ze 30 hř., že mu měl Dolní Vsi vložiti, což neučinil.

R. 1480 vložil Vávra Böhm z Rouchovan Mikuláši z Pece a Tulešic dva dvory ve vsi Ryšicích; současně pohnal Boček z Kunštátu a z Horních Kounic Petra z Ryšic, že mu drží dvůr v Ryšicích, ku kterému on lepší právo má. Bylo i tenkráte v Ryšicích více majitelů. Jan Boček z Kunštátu prodal dvůr v Ryšicích Jiříkovi z Ryšic r. 1481.

Roku 1496 Mikuláš z Pece vložil Jindřichovi z Vlašimě mimo Dolní ves a $1\frac{1}{2}$ lánu v Horních Dubňanech také ves Ryšice. Od té doby byli majiteli větší části Ryšic páni Jankovští z Vlašimě. Roku 1497 pohnal Jindřich z Vlašimě Jiříka z Ryšic z toho dvoru, na kterém sedí, z 15 kop, že mu drží roli a ji pustiti nechce a z druhých 15 kop, že se jeho člověku uvázal v lonku a ji postoupiti nechce. Také pohnal Vaňka Klobásu z Ryšce z 15 kop gr., z toho dvoru, na kterémž sedí, že mu drží les jeho a mu ho postoupiti nechce. (Půh. Br. VII, 710, 711

[1]) Byly to dvory t. zv. Hniličkovy, které držel již r. 1415 Petr Hnilička. (Dle Volného.)

a 712.) Roku 1498 pohnal Zikmund z Doubravice a na Hrutovicích Jiříka z Ryšic z 50 kop, že jest mu rukojmím za Urbánka z Rúchovan, že měl udělati list na 50 kop gr. věna pí. Skonce a tomu dosti učiniti nechce. R. 1552 Vilém Jankovský z Vlašimě vložil manželce své Johance z Věžnik právo věnné na Dolních vsech a na pustém dvoře ve vsi Ryšicích.

Roku 1558 Václav Dvořák Ryšický i na místě Martina, Jana a Kateřiny, sirotků po jeho bratru Jiřím pozůstalých, vložil Jindřichovi a Voldřichovi bratřím Jankovským z Vlašimě dvůr v Ryšicích. V letech 1562—1565 časlo se jmenuje Jindřich Jankovský z Vlašimě na Ryšicích a po něm Jiřík Jankovský od r. 1580.

Roku 1593 koupil Jiří Jankovský z Vlašimě na Ryšicích devět poddaných v Přišovicích od Jiříka Kryštofa Teuffla z Gundersdorfu na Tavikovicích.

Ještě roku 1615 připomíná se Jiřík Jankovský z Vlašimě na Ryšicích, že byl se svým bratrem Adamem a svými příbuznými na Slatině od Krále Matyáše povýšen mezi svobodné pány.

Po Jiřím Jankovským z Vlašimě, jimžto stará linie Jankovských ze Skalice a z Ryšic vymřela, následoval Jindřich Jankovský, nejstarší syn Hynkův na Slatině, jenž novou linii Jankovských na Ryšicích založil.

Od jeho syna Karla Václava koupil roku 1668 Ryšice Matěj rytíř Wunschwitz, místokomoří zemský, ale prodal je již r. 1672 opět Karlu Václavovi Jankovskému z Vlašimě, který po 10 letech trhem je popustil Zikmundovi Želeckému z Počenic, jenž statek roku 1711 prodal hraběnce Marii Antonii Rödern, po jejížto smrti roku 1712 se přihlásil za dědice hrabě Josef Rödern; ale již jeho nástupce hr. Bernard Rödern prodal za 50.400 rýnských r. 1731 Ryšice s nově založenou osadou Kordulou hr. Alanovi Liwingstoneovi, c. k. podmaršálkovi, a jeho choti Lukrecii. Po nich dědil Ryšice jejich strýc Vilém svobodný pán z Liwingstone, jenž padl v bitvě u Čáslavě, načež jeho žena Ludovika, rozená hraběnka z Hardeku, Ryšice roku 1760 svému druhému manželi hraběti Janovi Canonovi Marquisovi, zbrojnímu maršálku, zanechala.[1]) Dědička po hraběti Marquisovi, Kateřina z Mac Elligot, dostala

[1]) Za něho odpírány byly desátky z obce a roční poplatek 7 zl. ze dvora faráři v Horních Dubňanech, ale farář spor vyhrál a roku 1777 povinnosti ty do desk vtěliti dal. Markýz de Ville jmenoval se také baron Canon. (Erb č. 26.)

roku 1769 povolení Ryšice prodati za 36.000 zl. Karlovi Antonínu Marquisovi de Ville,[1]) ale dědička tohoto, jeho sestra Maria Anna, ovdovělá hraběnka z Callenberku, prodala Ryšice r. 1798 slečně Leopoldině hraběnce z Daunu, ježto se provdala za hraběte z Königseggu; zboží to s Kordulou držela do roku 1833, kdy Ryšice koupil František hrabě Daun, čímž přešel statek na rod hrabat Daunův.

Roku 1839 oznámil krajský úřad Znojemský, že hr. Jindřich Daun zdědil po svém otci panství Bítovské, také statky Horní Kounice, Alinkov (Halenkov), Slatinu, Skalici a Ryšice. Tyto prodal hrabě Jindřich Daun roku 1844 hraběti Janovi Serényimu, majiteli panství Tulešického, za 125.000 zl., od které doby Ryšice s tímto panstvím spojeny jsou. Roku 1872 koupil statek Tulešický Jakub Dormitzer, po jehož smrti r. 1904 stala se dědičkou jeho manželka Pavlina. Po její smrti r. 1910 nastoupil na statek její synovec Robert Goldschmidt.

Roku 1750 vrchnost vyznala, že má u Ryšického dvora 596 měr 3 osminy pole a zahrady na $13^{1}/_{2}$ míry, u Kordulského dvora $156^{3}/_{4}$ míry; kromě toho ještě asi 100 měr, kterých užívají zřízenci a sluhové vrchnostenští. Dále mělo panství u Ryšického dvora luk na 46 vozů sena a 12 vozů otavy, 3 rybníky: Nový, Strašák a Kordulský na 82 kop kaprů, pivovar v Ryšicích na 94 sudů piva a 800 měr lesa. Činže gruntovní o sv. Václavu brala vrchnost 26 zl., za předivo 13 zl., 30 kr., polní činže 8 zl. 56 kr., od kováře 4 zl., od hostinského ze vsi 15 zl., od zámku 6 zl., od mlynáře u Kordulského rybníka 40 zl., od mlynáře na řece Jaroměřičce 139 zl. 30 kr.; dva domkáři platili po 6 zl. ročně činže aneb za to robotovali. Z Ryšic dodávalo se vrchnosti 27 hus, 110 slepic a 13 kop vajec. Desátek z Ryšic dostával farář Hornodubňanský a sice: 7 měřic pšenice, $12^{5}/_{8}$ měř. rži, $1^{2}/_{4}$ měř. ječmene, $8^{1}/_{2}$ měř. ovsa, $1^{3}/_{4}$ měř. hrachu a $^{1}/_{4}$ měř. prosa. Celoláníci robotovali čtyřpřežmo a pololáníci dvojpřežmo po 3 dni v témdni, čtvrtláníci s jednou osobou 3 dni, podruzi v Ryšicích a baráčníci v Kordule s jednou osobou 1 den v témdni. Celoláníků bylo 8, pololáníků 9, čtvrtláníků 5, podruhů 11 a baráčníků v Kordule 13.

Roku 1775 udáno v Ryšicích opět 8 celoláníků a 5 čtvrtláníků, ale 21 pololáníků; domkařů bylo 10. Zároveň však bylo

[1]) Pochována byla v hrobce u Dominikánů ve Znojmě.

podotknuto, že 6 celoláníků odešlo (proč, poznamenáno není) a z těch celolánů že byly pořízeny pololány.

Celoláníci měli původně $71^1/_4$ míry pole, 3 míry pustin a luk na $1^1/_2$ vozu sena. Platili roční kontribuce (pro militari ordinario) 25 zl. 33 kr., gruntovní činže o sv. Václavu 3 zl. 55 kr. a za přízi 1 zl.; odváděli vrchnosti 2 husy, 16 slepic a kopu vajec. Robotovali: od sv. Jana do sv. Václava 3 dni v témdni se 4 koni a ostatní 3 dni s 1 osobou pěší, od Václava do Jana buď 3 dni se 4 koni, aneb 3 dni s 1 osobou dle potřeby.[1]

Pololáníci měli polovici toho majetku, platili skoro poloviční daň a gruntovní činži, dávali polovic drůbeže a vajec jako celoláníci. Robotovali od Jana do Václava s párem koní 3 dni a s pěší osobou také 3 dni od Václava do Jana jen s pěší osobou 3 dni.

Čtvrtníci měli $18^1/_4$ míry pole, $^3/_4$ míry pustiny a $^3/_4$ vozu sena, platili daně 6 zl. 31 kr., gruntovní činže 59 kr., odváděli $^1/_2$ husy, 4 slepice, 15 vajec a platili 15 kr. za přízi. Robotovali od Jana do Václava s 1 osobou 6 dní, ostatní dobu jen 3 dny.

Domkaři pole neměli, někteří jen malou zahrádku; robotovali po celý rok 1 den v témdni. Mezi domkaře počítána byla obec, která měla $42^1/_2$ míry pastvin, také hospoda č. 14, ku které náleželo 12 měr pole. Hospodský platil 4 zl. 6 kr. daně, 30 zl. činže, za prodávání masa 4 zl. a mimo to obyčejný desátek z pole. Desátek brala vrchnost ze všech obilnin zimních i jarních; ze zelí a řepy byl desátek poddaným odpuštěn, ač dřívější vrchnost jej také vybírala. Někteří rolníci platili desátek faráři do Hor. Dubňan, ale tu povinnost převzala vrchnost smlouvou za 50 zl. ročně.

Tratě byly: Zahumenice, Padělky, u Bílej hlíny, proti Jalověi, Stříbra, Vršůvky, proti Strašáku, u Heřmanských hranic, proti Kordule, Ouvary, Padělíčky, Okrajky, Prašivce, Soudný, Vobora, Bahýnky, nad Kopcem, u Dukovanské stezky, Prašnice nad kaplou, za Brabencovým, Židovky, v Žlebech nad Brodkem.

Jména obyvatelů: Bahyňa, Brabenec, Brabinka, Černý, Hájek, Hlavatý, Klubal, Kostka, Kratochvíle, Kolek, Kozáček, Kropáček, Kubíček, Kůdela, Neckář, Nohel, Peterka, Prakeš, Vacek, Vopálka.

---

[1] Snad se celoláníci pro přitužení roboty (1 osobou pěší 3 dny v týdni) vystěhovali.

ooooooo

Skreje

(do Skreji, ve Skrejích): jest to samostatná katastrální osada, která s blízkou vesničkou Lipňany tvoří jednu politickou obec. Leží asi 8 km východně od Hrotovic na silnici vedoucí do Krumlova. Osada leží podle silnice na sever v mírném údolí po obou březích potůčka, jenž pod hradem Rabštýnem vlévá se do Jihlavky. Od své, četným stromovím kryté polohy obdržela jméno. Střed obce tvoří vlastní budovy čtyř celolánů; na nevelikė návsi stojí kaple r. 1876 založená. Při silnici vroubené stromořadím statných kaštanů stojí dvůr velkostatku Hrotovského s lihovarem, zájezdný hostinec Rosenbaumův, budova tělocvičny a opodál budova školní. (Obr. 53.) Statky pololáníků a čtvrtníků tvoří ulici, vedoucí od panského dvora do středu vesnice k rybníčku, který jest nádržkou potoka. Domkaři a chalupníci bydlí podél potůčka dále k lesu. Úhledné domy stavěné z tvrdého materiálu hledí průčelím do vsi, majíce v předu upravené květinové zahrádky. Zadní stranu obdélného dvora uzavírá stodola, za kterou se prostírá ovocná zahrada.

Do Skrejí patří samota Skrejský mlýn na řece Jihlavce, vzdálený od osady asi 20 minut, v překrásném údolí: nynějším majitelem jest známý v celém okolí lidumil Josef Jelínek.

Škola byla zde založena sice již r. 1863, ale teprve r. 1872 pro ni postavena zvláštní jednopatrová budova. Nyní navštěvují školu také dítky z Lipňan, kdežto dříve až do roku 1895 i Heřmanice sem byly přiškoleny. Roku 1915 škola na dvoutřídní byla rozšířena a budova školní o jedno poschodí zvýšena. Dítek školu navštěvujících jest nyní asi 80, naďučitelem Karel Chramosta. Škola má svou kroniku, kterou založil roku 1879 učitel Jindřich Kostelník, má žákovskou knihovnu se 313 sv. a učitelskou se 176 knihami.

Skreje měly r. 1836 v 31 domech 205 obyvatel, r. 1870 ve 34 domech 263 obyv., r. 1900 v 45 domech 264 obyv., r. 1910 napočítáno ve 54 domech 290 obyv., vesměs Čechův, katolíkův. Spojené osady Skreje a Lipňany mají přes 420 obyvatel.

Půdy patří ke Skrejím 448 ha; z toho je 289 ha pole, 43 ha luk, 5 ha zahrad, 16 ha pastvin a 121 ha lesa. Obec sama má 15 ha pole a 3000 K v hotovosti, které upsány byly na válečnou půjčku. Obec má též nemocnici a chudobinec.

Obr. 53, Škola ve Skrejích (nyní jednopatrová),

R. 1910 chovalo se: 32 koní, 236 kusů hovězího dobytka, 62 koz a 205 vepřů; včelařilo se ve 106 úlech.

Ačkoliv osada ode dávna náležela ku statku Dalešickému,[1]) přece z některých statků odváděl se desátek vrchnosti Krumlovské, jak v tamějších protokolech z r. 1750 udáno jest, totiž: 9 měřic pšenice, 27 měřic žita a $10^1/_4$ měřice ovsa. Desátek do Krumlova odváželi Ivančičtí.[2]) Jakožto držitel (nájemce) Skreji připomíná se v Půhonech z r. 1502 Tůma ze Skreji (viz Rouchovany).

R. 1775 usazeno bylo ve Skrejích 6 celoláníků, 4 čtvrtláníci a 8 domkařů.

Celoláníci měli $92^1/_2$ míry pole, na 6 osmin zahradu, pustiny $4^3/_4$ míry a louky na 3 vozy sena. Platili kontribuce 34 zl. 30 kr., gruntovní činže o sv. Jiří a Václavu 2 zl. 1 kr. 2 den. Jiné dávky vypláceli v penězích: za husy 30 kr., za slepice (kapouny) 35 kr, za kuřata 13 kr., za vejce 9 kr., za předivo 35 kr., za sýry 9 kr. 1 den. Robotovali od Jiřího do Michala týdně 6 dní s párem koní a jednou pěší osobou, ostatní čas 6 dní buď s párem koní neb s 1 osobou. Čtvrtláníci měli 23 měr pole orného, $1^1/_4$ měr pole pustého a zahradu na $5^3/_4$ osminy. Platili kontribuce 8 zl. 36 kr., ostatních dávek $^1/_4$ jako celoláníci.

Domkaři neplatili ničeho, sbírali smrže a robotovali jeden den týdně.

Některá tehdejší jména: Balík, Dominik (nyní Dominek), Holoubek, Hromádka, Kopeček, Kozař, Melkus, Osovský, Tichý, Vála.

Tratě se jmenovaly: Díl u Hospody, u Panského, Nivka, proti Černejinu, P a d ě l e k, Poloudíly nad Zmolami, u Hranic, Porážky, Zakamenice, nad Rybníkem, nad Brodkem, Řepiska, u D u b u, u Kučerky, Vokrajček, Široká, J a h o d n i c e. Kromě podtrhnutých mají nynější tratě jména: Přední, Druhé a Zadní díly, Loučky, Nivky, Nádavky, Kamenný, Háječný, Ouvary, Hraničky, Hutařka: lesní tratě: pod Zabitým, v Křebči, v Lulu, Kacafírka, u Čihadla.

Mnohá pole, směrem k Dukovanům po obou stranách silnice, též i směrem k Slavěticům, pokryta jsou valounky křemenů.

---

[1]) Když r. 1615 Jiří z Náchoda koupil Dalešice, jmenují se mezi osadami příslušnými také „Kryje".

[2]) Patrno, že vyjmut byl desátek z ječmene, hrachu, čočky a prosa.

mezi kterými nalezeno bylo hojně vltavínův. Také se nalezly poblíž osady nástroje z hlazeného kamene, což svědčí o starobylém zdejším osazení.

Okolí zdejší mile působí na příchozího tím, že všechny cesty osázeny jsou stromovím ovocným; vůbec je lid zdejší nejen pracovitý a pořádný, nýbrž také uvědomělý, oč nemalých zásluh si získal zemřelý nájemce panského dvora, vlastenec František Rosenbaum.

ooooo

Slatina

(též Dolní Slatina na rozdíl od Horní Slatiny na Dačicku) leží od Hrotovic na jihozápad ve přímé vzdálenosti 10 kilometrů, od Biskupic jižně asi půl hodiny. Vesnice rozkládá se v mírném dolíků uzavřeném ze tří stran lesy, otevřeném na jih.

Domy gruntovníků a chalupníků jsou promíchány, stojí těsně vedle sebe obráceny z větší části na venek štítem. Stavěny jsou z kamene neb cihel, zomítány a obíleny; okras malovaných nemají. Štíty jsou zděné bez starších letopočtů. Výstupkův domy nemají a jen před málo kterými jsou zahrádky. S obytným stavením (za kuchyní a komorou) spojeny bývají chlévy; dvůr uzavírá kůlna a konec zahrady stodola. K východu tvoří domy dosti širokou náves.

Mezi staveními vyniká panský dvůr. Býval to dříve jednopatrový zámeček, který ve dvoře měl v I. patře galerie arkad, ze které zachovala se do dneška jen ta strana, kde bydlí lesní. Nad vchodem do zámečku pod pavlačí jest v tvrdém pískovci vytesáno, že zámeček byl postaven r. 1602 od Zikmunda Volfa Jankovského z Vlašimě a jeho manželky Elišky Rájecké z Mírova a na Slatině, jichžto erby vytesány jsou. V novější době byl zámeček opraven a značně přeměněn.[1]) Kromě lesního bydlí v zámečku ještě hospodářští úředníci. Dvůr jest nyní pronajat. Ovčírna jest dále na konci vesnice.

Škola nová založena byla jako jednotřídka roku 1889; od roku 1845—1880 vyučovalo se výpomocně z Biskupic. Nyní jest škola dvoutřídní; má školní knihovnu. Od počátku skoro jest

[1]) Lid si vypravuje, že zde býval panenský klášter, což na pravdě se nezakládá.

správcem školy až do dneška Václav Furman.[1]) Ve vesnici stojí dosti prostranná kaple, která roku 1857 z původní zvonice rozšířena byla.

Obyvatelů napočítáno roku 1910 378, mezi nimi 4 Němci. Roku 1900 žilo ve 63 domech 385, r. 1870 v 49 domech 337 obyvatelů.

Lid živí se hospodářstvím.

K osadě patří 806 ha půdy, ze které jest 448 ha pole, 30 ha luk, 4 ha zahrad, 58 ha pastvin a 253 ha lesa.

Obec sama má $21^3/_4$ jitra (12·5 ha) pole, $40^3/_4$ jitra (23·43 ha) pastvin, přes 23 jiter (13·22 ha) lesa, něco luk a zahrad, celkem $86^2/_5$ jitra (49·68 ha).

Roku 1910 chováno bylo: 50 koní, 234 kusy hovězího a 177 kusů vepřového dobytka 29 koz; včelařilo se ve 41 úle.

Tratě se jmenují: Závisť, Černý, za Kopcem v Želížkovicích, na Pískách, na Jihu, u Rybníka, Roudnice (les), na Úzkých, za velkým a malým Hájem, Volší, na Rovných, Dlouhý Královský.

Ve staré pečeti měli radlici a krojidlo.

Na straně severní v kopci „Roudnice" dobývala se dobrá železná ruda, která se dovážela na Zástavku (nyní Boží Požehnání). Pro obtížnou dopravu dolování se nevyplácelo a před 60 asi lety zastaveno.

K osadě patří samota (hospoda) Kratochvilka asi s 15 chalupami a myslivna na Sádkách. Kratochvilka leží západně od Slatiny asi 3 km na silnici vedoucí z Biskupic do Újezda.

V polích jest několik křížů vesměs z novější doby: stará jest Boží muka postavená u lesa obecního nad Slatinou.

Dějiny. Slatina jest stará osada, která ve 13. stol. patřila zeměpánu. Roku 1287 král Václav II. daroval ze svého dvora královského ve Slatině větší desátky kostelu sv. Michala ve Znojmě. (Cod. d. IV., 255.) Památka po královském držiteli udržuje dosud trať „Královský kopec" u Slatiny.

Avšak již ve 13. století ve Slatině usazen rod vladycký, který snad statek spravoval, z něhož se roku 1279 jako svědek jmenuje Wolf ze Slatiny (bratr Markvarda dlouhého).[2]) Od roku

[1]) Poslal Vlastivědě popis osady.

[2]) Wolfram ze Slatiny svědčí na listině z roku 1279, kterou se urovnává spor mezi kněžickým farářem Vojslavem a Zdislavou, dcerou Hartleba z Dubna (?) o vesnice Božice a Řeznovice.

1316—1338 podepsán na listinách Smil ze Slatiny.[1]) Roku 1349 připomíná se Zdyňka ze Slatiny a její syn Ratibor, který již r. 1351 byl mrtev, neboť mluví se o jeho vdově Kačně. R. 1353 Mikeš ze Slatiny své ženě Anně 30 kop věna na 4 láncch a 1 čtvrti zapsal. Během 14. století vyskytuje se na Slatině několik různých rodin, které zejména měly zapsáno věno na jednotlivých usedlostech a na dvoře ve Slatině; o nich jest velmi málo známo. Roku 1374 Čas z Črnina pojistil své ženě Anně na $2^1/_2$ láně ve Slatině 10 kop (D. B. VII. 14), také odstoupil synům své sestry a Jakubovi z Kojetic 6 lánů ve Slatině. Jeden z těch synů jmenuje se Heřman ze Slatiny, jehož manželka Anežka téhož roku na své věno v Kojeticích vzala do spolku svou dceru Bohuslavu.

Roku 1390 Boček ze Želic (Želetic?) prodal Jimramovi z Dobronic a Štěpánovi z Běhařovic 3 lány, chalupu a les „Břeh" ve Slatině a současně Kuník ze Slatiny své ženě Elšce 40 kop věna zapsal na $^1/_2$ dvoru, na lukách, pastvinách, rybnících a štěpnicích ve Slatině.

Od Jimrama z Dobronic obdržel shora jmenované zboží již roku 1392 Jan z Dobronic, jenž na něm věnoval své ženě Barboře.

Podobné poměry majetkové trvaly ve Slatině po celé první pololetí století XV.:

Roku 1406 Elena z Lubnice, vdova po Opálkovi, dala Mikšovi z Plenkovic 2 lány ve Slatině u Jevišovic a roku 1414 získal tentýž od Odolena z Přímětic a jeho ženy Anny z Chřipic kupem 4 podsedky ve Slatině, které Odolen roku 1412 koupil od Kuníka ze Slatiny.

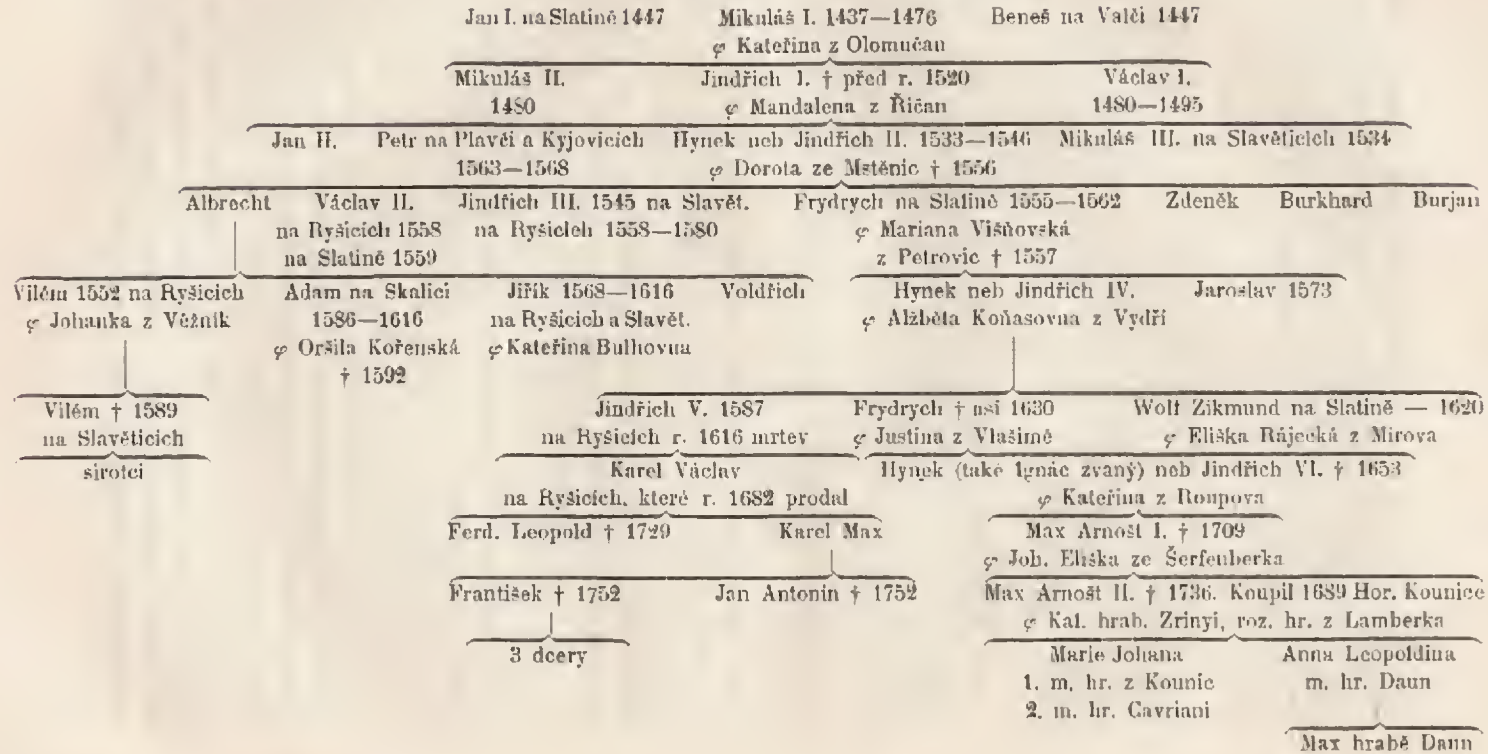
Dcera Kuníkova Keruše provdána byla za jistého Filipa, jenž se psal ze Slatiny, jelikož žena jej vzala r. 1417 na spolek na své zboží, zejména na dvůr ve Slatině. Avšak Filip se nepohodl se svým tchánem Kuníkem (též Kunáškem z Rochova), takže tento jej roku 1417 pohnal, ale brzy na to zemřel.

---

[1]) Smil ze Slatiny svědčí roku 1318 na listině kláštera Oslavanského, kterou se urovnává patronát ve Zbraslavi, roku 1323 na listině kláštera Kounického, když tento koupil od Sezimy z Jevišovic ves Držkovice; roku 1338 svědčí na listině, která doznává, že Boček z Horní Plavče prodal Říčany. Po roce 1350 často jmenuje se jiný Smil ze Slatiny; jisto však není, zda-li tento Smil nepatřil do Slatiny Horní (okres Dačický).

Rodokmen

pánů Jankovských z Vlašimě na Slatině, Valči, Oujezdě, Ryšicích, Slavěticích a Hor. Kounicích (též na Skalici, Otradicích, Plavči, Kyjovicích a Hostěradicích).

Vdova po něm byla již roku 1418 opět vdána a sice za Hanuše, kterého vzala na 3 lány a 1 chalupu ve Slatině[1]) na spolek. Ale byla roku 1419 od bratra nebožtíka muže pohnána, že po bratru jeho pobrala všechno stříbro, hotové peníze a odění.

Dcera Kunika ze Slatiny Keruše, vdova po Filipovi ze Slatiny, prodala dvůr alodní ve Slatině roku 1437 Janovi z Lichtenburka. Tento, jenž se psal později Jan starší z Lichtenburka a z Cornštejna po 10 letech prodal všechno své zboží ve Slatině, kteréž kdysi Filipovi patřilo, Janovi z Vlašimě a jeho dědicům vyjímaje 3 lány, které náležely kapli v Biskupicích.[2]) Tohoto Jana Jankovského z Vlašimě, svého ujce, roku 1435 Jan z Kunštátu učinil správcem statků svých, zvláště Jevišovského, které má spravovati do let sirotčích, však vyjímaje velký rybník ve Slatině.

Zároveň s Janem z Vlašimě jmenuje se majitelem na Slatině jeho bratr Mikuláš. Oba měli spory se sousedy, pány Jevišovskými svými příbuznými. Jan Zajimač z Kunštátu a z Jevišovic pohnal Jana z Vlašimě jmenovitě ze Slatiny z 500 kop, že mu nedrží úmluv, které učinil o zboží Jevišovském, a současně (r. 1446) Jindřich z Kunštátu a z Jevišovic pohnal Mikuláše z Vlašimě a z Otradic z 1000 kop, že mu drží veliký rybník u Slatiny, který jeho otec si vymluvil (vyminil) k užívání, tehda, když jeho bratru Janovi svěřil k věrné ruce zboží sirotčího i svého Jevišovského a on Mikuláš bratr jeho o tom dobře věda nechce mu sstúpiti. Také ho pohnal ze 200 kop, že mu drží jeho dědičné lidi ve Slatině,[3]) kteréž koupil neb. pan Boček, strýc jeho otce, od Phyle (Filipa) a od Hniličky i se dvorem, kterýchžto lidí a dvoru byl svěřil otec jeho bratru jeho Jankovskému (z Vlašimě) Janovi.[4]) Tyto dva půhony opakoval Jan Zajimač z Kunštátu a z Jevišovic na Mikuláše z Vlašimě a Otradic roku 1464.

Roku 1464 pohnál kněz Jakub, farář sv. Michala ve Znojmě, Mikuláše z Vlašimě ze 60 hř., že beře desátky tu ze dvoru ve

[1]) Toto zboží prodal roku 1415 Ehrenreich Lichtenauer Kuníškovi z Rochova, který vzal svou ženu na to na spolek.

[2]) Zápis na ten prodej stal se roku 1447, ale zboží prodáno bylo již před 2 lety, neboť Jan z Vlašimě psal se již roku 1446 pánem ze Slatiny. Kdo tuto velkou nadaci kaple v Biskupicích založil, není známo; snad byl tím dobrodincem již král Václav II.

[3]) Z toho patrno, že páni z Vlašimě celou Slatinu najednou nekoupili.

[4]) Jan z Vlašimě po roce 1450 nikde se nepřipomíná. Páni Jankovští z Vlašimě užívali erbem orlice napříč štrychem rozdělené.

Slatině ode 20 let bez práva, ježto ty desátky sluší k faře sv. Michala ve Znojmě.

Roku 1466 Mikuláš z Vlašimě a Slatiny vzal na spolek veškerého svého zboží své děti.

Po Mikuláši dědil Slatinu syn Jindřich Jankovský z Vlašimě, avšak také ne celou. Roku 1490 Půta a Albrecht bratři z Lichtenburku vložili Hynkovi z Bačkovic 3 člověky a 3 lány ve Slatině. Za manželku měl Jindřich Mandalenu z Říčan. R. 1494 pohnal Půta z Lichtenburka a Bítova Jindřicha z Vlašimě na Slatině z 500 kop gr. česk., že lidé jeho ze Slatiny a z Biskupic ssekali se v les jeho bez jeho a hájného vůle a on toho mu spraviti nedbá; za stejnou příčinou pohnal Hynka z Bačkovic a na Polici. (Půh. brň. VII., č. 490, 491.) Roku 1494 pohnal týž Půta Mikuláše ze Zarubic ze 200 kop gr. Pražsk., že mu měl spraviti dvůr a 3 podsedky ve Slatině a toho nedbá mu spraviti. Jindřich přichází často jako svědek na listinách; roku 1500 přistoupil k zemskému míru, který uzavřeli král Vladislav a biskup olomucký Stanislav. Roku 1503 získal Jindřich z Vlašimě osm člověků ve Slatině od Adama z Bačkovic a roku 1530 od pánů z Lipého zbytek vesnice s tvrzí a se dvorem. Páni Jankovští z Vlašimě drželi Slatinu napotom až do vyhasnutí rodu r. 1755. Roku 1533 jmenuje se Hynek Jankovský z Vlašimě na Slatině; po něm dědili bratři Bedřich a Zdeněk, kteří ještě roku 1564 po Slatině se psali. Synem Bedřichovým byl Hynek II., který měl za manželku Koňasovnu z Vydří. Po něm následovali synové: Bedřich, Jindřich a Zikmund. Poslední, jenž také se psal Volf Zikmund, byl pánem na Slatině, kde nově vystavěl zámeček. Súčastnil se jako zemský purkrabí r. 1619 povstání proti králi Ferdinandovi II. a zbaven byl statků. Avšak tyto vráceny byly brzy rodině Jankovských z Vlašimě. Již Bedřich II. († 1630) držel Slatinu, jehožto synem byl Hynek III. pán na Jemnici, Dolní Slatině a Skalici, který zemřel r. 1653. Po něm následoval Max Arnošt svob. pán z Vlašimě, jehož manželkou byla Anna ze Šerfenberka; stal se v pozdějším věku choromyslným, protož statky spravovala jeho žena za nezletilého syna stejného jména, který na statky dědičné nastoupil teprv r. 1687. Za manželku měl hraběnku z Lamberka a povýšen byl do stavu hraběcího. Byl posledním potomkem svého rodu po meči, † 1736 zanechav toliko dvě dcery: starší Johanu, provdanou hraběnku z Kounic, a mladší Leopoldinu

hraběnku z Daunu. Tato zemřela před otcem zanechavši synka Maxmiliána. Po smrti otcově r. 1736 převzala starší dcera, která po druhé provdána byla za hrab. Cavriani, ale po její smrti r. 1755 celé dědictví Vlašimské přešlo na Maxe hraběte z Daunu, jenž svým dědicem ustanovil nejstaršího syna Jana. Ale tento zemřel již r. 1795, protož dědicem stal se nezletilý jeho bratr František, který Bítov, Skalici, Horní Kounice a Slatinu držel až do své smrti r. 1836, zanechav tři syny: Jindřicha, Vladimíra a Otakara.

Roku 1837 převzal Slatinu Jindřich hrabě Daun, avšak roku 1852 daroval ji k dočasnému užívání svému bratru Vladimírovi, který po smrti Jindřichově († 1890) majitelem se stal, načež po jeho smrti roku 1896 nejmladší bratr Otakar všechny statky dědil. Hrabě Otakar zemřel bezdětek jako poslední potomek hraběcí rodiny Daunův dne 7. prosince 1904, čímž dle smlouvy veškeré rodinné statky připadly dědicům po zemřelé roku 1856 sestře Bertě, která provdána byla za hraběte Karla Viléma z Haugvic. Děti její byly: Augusta hraběnka z Haugvic, provdaná za barona Hildeprandta, Jindřich hrabě Haugvic, Karel hrabě z Haugvic a Berta hraběnka z Haugvic, provdaná za hr. Harbuval-Chamaré. Poněvadž tito dědicové o statky rozděliti se v míru nemohli, bylo dědictví po hrabatech z Daunu prodáno, při čemž statek Slatinu roku 1905 kupem získal Robert Mayer ze Znojma.

Roku 1667 obsazeny byly ve Slatině jen 2 celolány, 3 půllány a 5 chalup; neobsazeny zůstávaly 3 lány, 1 půllán, 4 chalupy. Obyvatelé se jmenovali: Čurda, Chvátal, Jelínek, Klubal, Kulhánek, Neužil, Pavlík, Šeda, Švec; roku 1671[1]) udáno na panství Slatinském, ku kterému patřily Vilímovice[2]) a Skalička, 18 komínů.

Roku 1750 přiznala vrchnost, že má u dvora Slatinského $377^1/_2$ míry pole, $14^1/_2$ míry zahrad, luk na 51 vozů sena a 17 vozů otavy, v Horním rybníku chov 50 kop, v Dolním na 100 kop kaprů, lesa míchaného $625^1/_2$ měřice. Různé činže byly: gruntovní 84 zl. 47 kr., za předivo 19 zl. 36 kr., polní činže 4 zl. 15 kr., z jatky 3 zl., od kováře 6 zl., ze Slatinské hospody 6 zl., z Kratochvilky 62 zl. 42 kr. (v obou ročně se vyčepovalo po 4 sudech vína), vajec od hospodářů brala vrchnost 296. Desátku

[1]) Majitelem byl tehdy duševně chorý Max Arnošt svob. pán z Vlašimě.
[2]) Dolní Vilímovice patřící nyní panství Třebíckému.

platilo se vrchnosti: $1^3/_8$ měř. pšenice, 1 měř. ječmene $58^1/_4$ měř. žita, $16^1/_4$ měř. ovsa a $^3/_8$ měř. hrachu.

Roboty: 6 tříčtvrtinyláníků robotovalo s párem 4 dni, 4 pololánici s párem a s 1 pěší osobou 3 dni. 7 čtvrtláníků s pěší osobou 3 dni a 12 podruhů s pěší osobou 1 den.

Tříčtvrtlánici měli 62 měr pole, 4—6 měr pustin (míra čítala se po 800□°), $^1/_4$ měř. zahrady, luk na 3 vozy sena a obyčejně $^1/_2$ míry lesa: půllánici měli $40^1/_2$ měř. pole. $^1/_4$ měř. zahradu, $1^1/_2$ měř. pustiny, luk na $2^3/_4$ vozu sena: čtvrtlánici 19—20 měř. pole, na 2 měř. zahradu, $1^1/_2$ měř. pustiny a luk na $1^1/_2$ vozu; domkaři s polem (3) měli až 9 měř. pole; domkařů bez pole bylo 14, mezi nimi: 1 tkadlec. 1 tesař, 1 myslivec. 1 krejčí, 1 kramář. Obec držela 4 míry pole a 25 měr pastvin.

Tratě se jmenovaly: Na Černém, na Umrlé cestě, Želízkovice, u Říše, ve Volší, v Hrbečkách, v Chobotě, ve Staré hoře, na Chmelenci a j.

K starým jménům obyvatel z r. 1667 přidružilo se mnoho jmén nových, mezi kterými také 4 německé: Kreutz, Lustig, Patzelt, Steffl.

Roku 1776 za majitele hraběte Maxe Danna byly pozemky již jinak rozděleny: Tříčtvrtinylány přestaly a pole rozvrženo na 16 pololánů, z nichž každý měl $40^1/_8$ měř. pole. $2^1/_8$ měř. pustin, luk na 2 vozy sena. Každý platil kontribuce 13 zl. 48 kr., gruntovní činže 1 zl. 40 kr. a odváděl 18 vajec. Robotoval od Jana do Michala týdně 3 dni s párem a 1 pěší osobou, o žních, senoseči a za stříhu ovec s 2 pěšími osobami, ostatní čas s párem a 1 osobou 2 dni aneb 4 dni s 1 osobou dle potřeby.

Mimo pololány byly ještě dva čtvrtlány vyměřené právě na polovici půdy a poloviční platy. Čtvrtláník robotoval od Jana do Michala týdně 6 dni, ostatní čas 4 dni.

Obec měla 4 měřice pole, lonky na $^1/_4$ vozu sena, 8 měřic lesa. Pastvinu na 25 měr ztratila.

Dominikálních polí užívali domácí $20^1/_2$ míry, přespolní $66^5/_8$ měř. Vrchnost brala z 1 měřice pole 4 kr. gruntovní činže, ale také 10. snop obilní.

Domkaři s polem byli 3: panský šafář a 2 hostinští, bez pole 14; někteří z těchto robotovali 1 den týdně, jiní jen 12 dní o žních.

Robotní pořádek byl stejný jako v Hor. Kounicích. Každý pololánik obdržel za robotu $2^5/_8$ míry žita a $^1/_4$ míry hrachu, čtvrtlánik 2 míry žita, $^1/_8$ m. hrachu, domkař a podruh $^1/_4$ míry žita a $^3/_8$ míry hrachu; všichni dohromady na občerstvení 2 vědra piva. Za mlácení platila se 13. míra.

Velký desátek ze pšenice, žita a ovsa platil se sice biskupskému faráři, ale vrchnost brala z něho podílu.

Pro faráře obnášel ročně: 1 kopu 37 snopů pšenice, 5 kop $14^1/_2$ snopu rži (žita) a 1 kopu 44 snopů ovsa, kteréžto obilí poddaní museli zavézti na faru.

Koledy dávali polo- a čtvrtláníci po 3 kr. a 1 koláči (neb za ten 1 kr.) a domkaři po $1^1/_2$ kr. a koláči.

Po roce 1820 rozšířena byla zde a v okolních osadách pověst, že robota byla zrušena a přestala, ale že patent dotyčný páni uschovali a lidu oznámiti nechtěji. Lid rozbouřený vypověděl pánům poslušnost a teprve zakročením vojska ku smutné povinnosti přinucen byl.

oooooo

Slavětice

(do Sl—ic, v Sl—ich)[1]) leží na východ od Hrotovic vzdálené asi 3 km ve výši 390 m nad mořem. Do osady v nížině položené vedou tři silnice a jedna polní cesta. Západní strana osady kryta jest rybníkem „Skalníkem", v jehož severním konci stojí cihelna.

Obec má podobu obdélníka, ve kterém jest náves nepravidelná. Domy hledící do ulice průčelím stojí buď těsně vedle sebe, buď jsou odděleny úzkými mezerami. Grunty vroubí náves a silnice; mezi grunty roztroušeny a vedle polní cesty do Rouchovan vedoucí jsou chalupy (baráky, domky). Budovy jsou staré, stavěné z pevného materiálu, nemají výstupků, avšak v předu zahrádky. Štíty jsou zděné, bez ozdob. Ve starších domech pod jednou střechou nachází se obydlí hospodářovo, chlévy a konírna. Výměnkářská budova, t. zv. baráček, stává ve dvoře pro sebe. Kůlna uzavírá dvůr, stodola konec zahrady.

K obci patří samota, mlýn Slavětický s pilou na Jihlavce ležící v krásném údolí.

---

[1]) Odvozeno od osobního jména Slavata.

V obci jest panský dvůr a zdí ohražená obsáhlá bývalá bažantnice, v níž postavena myslivna.

Obyvatelstvo živí se hospodářstvím; kroj a nábytek jest již poloměstský; o starém kroji a o bývalém sestavení nábytku ve světnicích viz část všeobecnou okresu.

Dobytka chovali r. 1910: koní 60, hovězího 283 a vepřového 259 kusů a koz 26. Včelařilo se v 51 úle.

Katastrální obec Slavětice má celkem 1664 jiter 1107 □° (958 ha) pozemku; vlastního obecního jmění jest 67 jiter 1120 □° (39 ha), z čehož nejvíce připadá na pastviny 30 jiter 1200 □° (17·75 h) na pole toliko 9 jiter 1388 □° (4·2 ha). Všeho pole jest 479 ha, luk 24 ha a lesa 387 ha.

Tratě se jmenují; Chmeliska, za Bažantnicí, Čtvrtky, Padělky, Příchody, v Koutech, ve Volšovicích, Doubrava, na Předavcích, u Pastýřové louky.

Potůček „Olešná" protéká nad a pod obcí dvěma rybníky: „Skalníkem" a „nad Pilou".

Z půllánu robotovalo se s potahem 3 dny v témdni; v čas polních prací od sv. Jana Nep. do sv. Václava ještě týdně 1 den pěší. Kromě toho platilo se z půllánu roční činže 3 zl. a kopa vajec. Výkup z půllánu činil pouze 60 zl. stř.

Přifařena jest obec do Dalešic. Desátek farní odváděn byl ze žita, pšenice a ovsa.

Školu založila obec vlastním nákladem r. 1876. R. 1877 založena pamětní kniha školní a r. 1878 školní knihovna. Od založení školy působil zde jako správce Alois Lehký a po něm František Musil.

V obci jest kontribučenská záložna se jměním přes 20.000 K.

Rodové domy drží přes 100 let: Kočí, Hájek, Nečas, Vitamvás, Chmelka a Valach. V půhoně z r. 1585 jmenují se obyvatelé: Jan Rychtář, Matěj Kopačový, Pavel Boudný, Tomáš Hora, Jiří Kubíčkový a j.

R. 1836 načítáno v 55 domech 359 obyvatel, r. 1870 v 61 domech 384 obyv., r. 1896 obyv. 484, r. 1900 v 70 domech 402 obyv., r. 1910 napočítáno 398 obyv., mezi nimi 3 německého obcovacího jazyka.

Dějiny. Část Slavětic náležela mezi původní statky kláštera Třebického, větší část byla v rukou světských; některé desátky patřily klášteru Dalešickému.

Roku 1375 Jan z Holoubka své ženě Hyzle na Slavěticích 30 kop pojistil v r. 1379 s přivolením Bohušky z Vanče a Daniela z Čepiho téže na Střižově a jiném majetku svém u Brtnice, a co by na 300 kop chybělo, tedy na Slavěticích pojistil. S Holoubkem dostaly se Slavětice Martinovi z Jemnice a s Hrotovicemi dostala se část Slavětic hraběti z Hardeka a pak Milotovi z Křižanova, jehož dědička a sestra Helena z Lipy vzala svého muže Jindřicha z Vartenberka odjinud z Valdštejna na spolek na věno, které měla od Anežky, vdovy po Jaroslavu z Mezřiče, na vsích Vicenicích a Slavěticích.

Roku 1447 prodal majitel zbořeného Holoubka Jindřich z Říčan své zboží ve Slavěticích Janovi z Arklebic a Myslibořic; téhož roku postoupil Smil z Dúbravice z Osové témuž právo na věno 300 kop v Slavěticích, které měl po paní Heleně z Lipy.[1]) Jan z Myslibořic vzal hned ženu svou Elšku z Březnika za společnici na Slavětice. Proti tomu zápisu ozval se Jaroslav z Lomnice (na Náměšti) a pohnal Elišku, manželku Liznovu, z 500 hř., že drží ves Slavětice, která k Náměšti sluší a na té (vesnici) není od pánů Meziřických nic víc napsáno než věnné právo.

Také opat třebický Trojan brzy na to r. 1454 prodal klášterní majetek v Slavěticích za 600 hř. a $2^1/_2$ kopy Liznovi z Arklebic, takže Lizna celou osadu držel.

R. 1466 pohnala Eliška z Březnice (Březnika) kněze Matěje, opata a veškeren konvent kláštera Třebického ze 600 hř. gr., jakož jsou nebožci její mužovi Slavětice prodali, že jí podle listu spraviti nechtějí a ona jest o to pohnána. Spor, který měla Elška z Březnika o Slavětice s pány z Lomnice a Náměště, posledně se Štěpánem byl teprve r. 1481 rozhodnut v její prospěch, že Štěpánovi odpovídati nemá.[2])

Po Janovi Liznovi z Arklebic držel Slavětice Ctibor z Arklebic, jehožto r. 1480 vzala Elška z Březnika na spolek a který r. 1493 spolčil se se svými dědici na Slavětice a Lipňany, jakož ho přijala Elška Liznova z Březnika.

---

[1]) Věno to (ročně 60 hř.) postoupil Hašek z Valdštejna jakožto rukojmí po † Jindřichu z Vartemberka Smilovi z Doubravice r. 1447.

[2]) Elška z Březnika darovala r. 1469 v sobotu po Božím ucténí špitálu v Krumlově 2 kopy gr. úroku ze dvou lánů ve vsi Slavěticích a ustanovila ochráncem toho daru Jindřicha z Lipého, nejvyššího maršálka král. českého, a jeho syna Pertolda.

Jeho dědici Jan a Zikmund z Arklebic prodali a vložili i na místě bratří mladších r. 1503 Jindřichovi z Vlašimě ves Slavětice a pustou ves Lipňany s dvory. Tento zanechal statky svým synům: Janovi, Petrovi, Mikuláši a Hynkovi, kterýžto poslední r. 1522 jmenuje se pánem na Slavěticích, r. 1534 Mikuláš Jankovský, r. 1545 Jindřich, r. 1555 bratří Jindřich a Oldřich Jankovští na Slavěticích; Mikuláš Jankovský a Jindřich Jankovský měli spor s převorou dalešickou Barborou z Tavikovic: onoho pohnala roku 1534, že jí pobral desátky v Slavěticích, tohoto r. 1545, že jeho předchůdce a strýc, nebožtík Mikuláš Jankovský, topil rybníkem Slavětickým rybníky a luka Dalešická a on že desátku ze Slavětic neodvádí. R. 1568 byl majitelem Jiří Jan z Vlašimě, který ku Slavěticům roku 1573 pustou ves Mstěnice přikoupil. Po něm nastoupil na Slavěticích Vilém Jankovský z Vlašimě, který zemřel mlád, zanechav nedospělé siroty.

R. 1590 stala se trhová smlouva, učiněná o Slavětice mezi panem Frydrychem z Náchoda jakožto zástupcem dítek po Vil. Jankovském z Vlašimě a uroz. vladykou Bohuslavem Bořitou z Budče jakožto otcovským poručníkem dítek a statků po rytíři Jindřichu Kralickém z Králic; těmto byly Slavětice koupeny za 9600 zl. Po synovi Jindřicha Kralického z Králic Frydrychovi, jenž zemřel jakožto poslední svého rodu, dědili bratří Albrecht a Frydrych Sedlničtí z Choltic. (Erb č. 19.)

R. 1613 proveden byl vklad smlouvy trhové mezi urozeným panem Albrechtem st. Sedlnickým z Choltic a na Žadovicích a Ořechovém jakožto prodávajícím z jedné a panem Bedřichem Sedlnickým a na Slavěticích jakožto kupitelem ze strany druhé o tvrz a dvůr Slavětice a dvůr Lipňany se vším. Bedřicha Sedlnického pohnal r. 1618 Jiří z Náchoda na Tulešicích, Dalešicích, Jinošově a Lisicích, že nedrží smlouvy z roku 1568 uzavřené mezi Jindřichem Kralickým z Králic, držitelem statku Dalešického a Jiříkem Jankovským, z Vlašimě na Slavěticích, že ze Slavětického rybníka Kbele při každém lovení mají se Dalešickému statku odvésti 4 kopy ryb.

Od Bedřicha Sedlnického přešly Slavětice na Karla Gryna ze Štyrcenberka, který pro vzpouru ztratil roku 1621 oba své statky Slavětice a Luka (u Jihlavy), které král Ferdinand II. roku 1622 udělil Jindřichovi hraběti z Thurnu-Valsassiny,[1]) jemuž

[1]) R. 1625 připomíná se říšský svobodný pán z Kreyczů jakožto majitel Luk a Slavětic.

teprve r. 1629 do desk vloženy byly. Tento však dlouho Slavětice nepodržel, neboť již r. 1630 vložil Jan Dubský správní list na tvrz a ves Slavětice a pustou ves Lipňany se vším panu Jiřímu hraběti z Náchoda (fol. 9—44)[1]) Proti tomu vkladu podal roku 1633 Vít Jindřich hrabě z Turnu odpor, ale nic nepořídil. Jeho syn Ferdinand Leopold hrabě z Náchoda prodal Slavětice (dvůr a mlýn) se dvorem Lipňanským r. 1649 Jiřímu Vilémovi sv. panu Dubskému z Třebomyslic za 5000 zl. a tento r. 1660 Janu Müllerovi z Mühlbachu: od toho r. 1665 trhem je získal Jiří Matyášovský z Matyášovic. Od něho r. 1690 koupil Slavětice hrabě František Karel z Lichtenštejna Kastelkornu za 25.150 zl. a prodal je r. 1691 bratru svému Maxovi Adamovi, kanovníku olomuckému a brněnskému proboštovi, který je r. 1708 odkázal svým synovcům Arnoštovi, Maxovi a Josefovi. Poslední prodal je roku 1736 za 62.000 zl. hraběti Jindřichovi z Daunu, jenž Slavětice spojil se statkem Dalešickým, u kterého na dále zůstaly, až roku 1850 ku statku Hrotovskému se dostaly.

---

[1]) Slavětice uděleny byly se dvorem „Libinským“. Brzy po svém nastoupení na Slavětice měl hrabě Vít z Thurnu nemilé třenice se svým sousedem hrabětem Jiřím z Náchoda, pánem na Hrotovicích. Již r. 1625 pohnal Jiřího, že mu r. 1623 poslal svého písaře dalešického do Slavětic v jeho nepřítomnosti a ten mu několik kop ovsa s pole odvezl. Dle listu zachovaného v Bočkově sbírce č. 10.586 dožadoval se hrabě Vít z Turnu ještě roku 1633 svědka Jana Jiráčka ze Slavětic, který měl dosvědčiti:

1. že pan hrabě z Náchoda oves s panem Karlem Grynem ze Štyrcenperka u Slavětic na polovic zaseli,

2. že mu pan hrabě z Náchoda ten oves, který tak na polovici zaset byl, když mu již statek skrze komisaře J. M. C. několik neděl postoupen byl, skrz písaře svého hrotovického s fůrami přijedouce dal mocně z poli Slavětických vzíti a že svědek viděl ty fůry naloženy ovsem skrze ves a skrze jeho stodoly jeti a že ještě svědek pravil písaři: „Proč toho kvaltovně činí?“ Písař hrotovický odpověděl, že z poručení pána svého toho činí a že nám ještě ty ryby budou pepřny z toho rybníka „Kbelc“, kterého mu také loviti mocné zabraňovati chtěli skrze poručení pana hraběte z Náchoda.

3. Kladena má býti otázka na svědka, kolik toho ovsa na poli bylo?

Ku konci svého dopisu praví: Žádám, že mně takové svědomí (svědectví) k rukám posláno bude; každý den očekávám, kdy na tu věc přijde, tak abych zkrácení na své spravedlnosti netrpěl. Čehož se já Vám (pánům na sněmu) zase neopomenu vším dobrým odměniti. S tím Pán Bůh rač býti s námi!

Dáno v městě Brně, dne 13. Sept. An. 1633.

Jak se pře ukončila, udáno není.

Roku 1775 za paní Kateřiny šl. Hessové bylo ve Slavěticích: Pololáníků 20, čtvrtláníků 12 a domkařů 6. Pololáníci měli 45 měr pole, $^1/_2$ míry pole pustého, $^1/_4$ míry zahradu a luk na 2 vozy sena. Kontribuce platili ročně 15 zl. 45 kr., stálé gruntovní čínže o sv. Jiří a sv. Václavu 2 zl. 11 kr., odváděli vrchnosti 4 slepice neb 36 kr. a za přízi 12 kr.

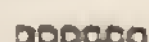
Robotovali od Jiřího do Michala týdně 3 dni s potahem a 3 dni s pěší osobou, ostatní čas buď 3 dni s potahem, neb 3 dni s osobou pěší dle potřeby.

Čtvrtníci měli $22^7/_8$ míry pole, 3 míry pustin, $^1/_8$ zahrady a luk na 1 vůz sena; ostatní platili a dávali všeho polovici. Robotovali od Jiřího do Michala týdne 6 dní, ostatní dobu 3 dni s pěší osobou.

Domkaři neměli pole, bylť to z větší části vdovy, neměli žádných platův, toliko sbírali a vrchnosti odváděli na jaře smrže (Maulrachen).

Svému faráři dávali všichni mimo obyčejnou štolu a vánoční koledu od starodávna desátek.

Jména tehdejších obyvatelů: Balík, Berka, Čechovský, Heneš, Chmelka, Ilek, Jakúbek, Jarolím, Kejda, Kočí, Koza, Kudera, Mazanec, Ostalický, Plíšek, Svoboda, Šachel, Trávníček, Uher, Valach, Veselý, Vyhlídal.

Stropešín[1]

Osada leží 7 km severně od Hrotovic v lesnatém údolí na silnici vedoucí z Hrotovic do Náměště; tvoří nepravidelnou náves, jížto středem protéká potůček. Domy stavěné z kamene stojí obráceně průčelím po jedné straně na svahu, domy gruntovníků nahoře, domkařů dole. Před domy jsou od nepaměti zahrádky; hospodářská stavení připojena jsou ve dvoře. K obci patří samota Stropešínský mlýn s pilou na řece Jihlavce. (Obr. 54.) Lid živí se rolnictvím, po skrovnu jen pro potřebu místní (2 obuvníci, 1 krejčí) řemeslem. Starý kroj zcela vyhynul. Uspořádání statku a nábytku jako v okolních vesnicích.

[1]) Původně asi Strupišín, odvozeno od mužského jména Strupiša, zakladatele osady.

Škola založena byla roku 1885; jest nyní jednotřídní. navštívena asi 60 žáky; má školní knihovnu a 300 svazků. Správcem jest Fr. Kypr.[1])

Obr. 54. Stropešinský mlýn.

Stropešín přifařen jest do Dalešic asi $^3/_4$ hodiny odtud vzdálených; sem také jest přikázán poštou. V obci jest odbor Národní Jednoty.

Roku 1835 žilo v 31 domech 174 obyvatelů. roku 1870 v 35 domech 211 obyvatelů, roku 1910 v 38 domech 244 obyvatelů.

Tratě obecní se jmenují: Mariány. Macochy. Polouděli. Kamenné.

---

[1]) Zaslal krátký popis osady.

Obecním majetkem jest asi 180 měr (34 ha) pole a obecní dům v ceně 1500 korun.

Celkem patří do obce 694 ha půdy, z čehož na pole připadá 332 ha, na luka 9 ha, na zahrady 4·5 ha, na pastviny 17 ha, na lesy 301 ha.

Roku 1910 chovalo se 40 koní, 137 kusů hovězího dobytka, 4 kozy, 5 ovec, 236 prasat a včelařilo se ve 13 úlech.

Roku 1775 usazeno bylo v Stropešíně 9 celoláníků, 2 čtvrtláníci a 8 domkařů.

Celoláníci měli 73 měr $6^1/_2$ osm. pole orného, $12^5/_8$ měr půdy neplodné, zahrady na $3^1/_2$ osm. a luk na 2 vozy sena; platili roční daně 28 zl. 57 kr., na stálých gruntovních činžích o sv. Jiřím a o sv. Václavu 1 zl. 34 kr. 3 den. Za husy dávali 25 kr. 3 den., za slepice 1 zl. 2 kr. 2 den., za kuřata 9 kr., za předivo 35 kr. 1 den., za sýry 9 kr. 1 den., za vejce 5 kr. 1 den.

Robotovali od Jiřího do Michala párem koní a 1 osobou pěší 6 dní týdně, ostatní dobu buď párem koní aneb pěší osobou 6 dní.

Čtvrtláníci měli 18 měr $4^1/_2$ osm. pole obdělaného a 3 míry $1^1/_4$ osm. pole neplodného, 2 osm. zahrady a louky na 1 vůz, platili roční daně 7 zl. 15 kr., stálé gruntovní činže 23 kr. 3 den., ostatně ze všeho čtvrtinu jako celoláníci.

Robotovali od Jiřího do Michala týdně 6 dní s 1 osobou, ostatní dobu jen 3 dny. Domkaři neplatili ničeho, avšak robotovali 1 den týdně a byli povinni nasbírati z jara kopu smržů.

Jména obyvatelů: Adam, Čaněk, Duřek, Heneš, Holoubek, Polák, Potůček, Rovný, Sedlák, Tureček.

Tehdejší názvy trati: Díl u Kříže, Chudálka, v Bransoudech, v Dolánkách, Oujezd hrubý a malý, Štávky horní a dolní, Nádavek, Macocha, na Mariáně, na Mrzutým, pod Háčky, Kamenné horní, dolní a malá, Lámaniska, na Bozorovej, u Záhrazkého mlýna.

ᴑᴑᴑᴑᴑᴑ

Střebenice

(—ic, —cích) původně Třebenice zvané, leží $^1/_2$ hodiny severozápadně od Valče na rovině u lesa. S osadami Plešicemi a Chroustovem tvoří jednu obec, která má společné zastupitelstvo.

Osada složena jest ze dvou částí asi 8 minut od sebe vzdálených. Prvá část, tvoříc ulici podél silnice do Třebíče, nese název „na Hospodách" a jest z doby novější; zde se nachází také myslivna. Hlavní osada, ležíc na sever od silnice, má tvar elipsovitý s kruhovitou návsí, do níž vedou 3 cesty. Domy jsou do návsi ponejvíce obráceny štítem a sestaveny ve dvou řadách — jsou to zdejší grunty. Chalupy jsou vně osady, zvláště pak v části na „Hospodách". Domy z tvrdého staviva jsou zomítány, některé jednoduše obrovnány. Před domy viděti zahrádky; výklenek (žudr) má jediné stavení „na Hospodách".

Hospodářská stavení, rozestavení nábytku, kroj lidu jest jako jinde v okolí. Tu a tam mají ještě starší nábytek vyřezávaný.

Uprostřed vesnice stojí kaple, u které lid v měsíci květnu koná své pobožnosti. Kříže, jichž jest u cest několik, pocházejí vesměs z novější doby.

K osadě patří samota, Střebenický mlýn na Jihlavce, který dle vyrytého nápisu v plechu na větrném praporku obnoven byl r. 1771.

R. 1910 žily v 71 čís. 404 obyvatelé, r. 1900 v 66 domech 384 obyv., r. 1870 v 50 dom. 339 obyv. a r. 1835 v 46 dom. 278 obyvatelů.

Přifařena jest obec do Valče, kam také až do r. 1888 přiškolena byla. Roku téhož postavila obec budovu pro jednotřídnou školu; ale když počet dítek vzrostl přes 100, přistavena r. 1912 k původní budově nová pro dvojtřídní školu a ze staré třídy zřízena zimní tělocvična.

Prvním učitelem byl Václav Furman, který založil pamětní knihu a školní knihovnu, jež nyní čítá přes 100 svazků. Od roku 1889—1911 působil na škole Tomáš Grmela.

Obec má také svou knihovnu pro dospělé, kterou umístnila ve škole, aby mládež škole odrostlá mohla se dále vzdělávati; obsahuje 130 svazků.

Pozemků obecních mají Střebenice na 59 ha. Celkem patří do Střebenic 615 ha půdy, na které jest 289 ha pole, 32 ha luk, 37 ha zahrad, 29 ha pastvin a 243 ha lesa.

Názvy tratí polních: Kozí hlava, Příčky, Společníky, Záhůnky, Kameny, Dlouhé, Krátké, Mokré a Zadní Čtvrtky, Polouděli, Sedlíšky, Vlčice, ve Svárově, Krátký, Okrouhlý, Nivky, Končiny, Popeliska, Tál a j.; luk: Vrabčák, v Hájku, na Končinách, Zadní;

pastvisk: Noserce, Olši, Břenďák, na Mokřím, ve Žlebě, u Brodek: lesů: Blahovec, Dílec, Kameny, Bílý kámen, na Zídkách, Vlčice, u Duba a j.

Ve trati „u Vápenice“ lámal se ještě před 30 lety vápenný kámen, ale pro skrovnost žíly od dobývání upuštěno.

Ve sloučené obci Střebenické chováno roku 1910: koní 47, hovězího dobytka 319 kusů, koz 47 a 367 prasat. Včelstev načítáno 97.

Nejstarší rodiny jsou Řezáčova a Holoubkova.

Střebenice patřily ku hradu Holoubku a po jeho stroskotání ke statku Valeckému; také býv. klášter v Dalešicích měl zde své poddané.

Za udělení odúmrti Jindř. Králickým z Dalešic r. 1564 museli Střebeničtí ročně odváděti 17 hus a 33 slepic. R. 1615 byly se statkem Dalešickým s vesnicemi Strupešínem a Skrejemi prodány Jiříkovi z Náchoda na Tulešicích.

R. 1775 osazeny byly Střebenice 14 celoláníky,[1]) 3 čtvrtláníky a 9 domkaři.

Celoláníci měli jen $53^5/_8$ míry pole, 10 měr $^3/_4$ osm. pustin, 2 osm. zahrady a luk na $3^1/_2$ vozu sena; platili roční daně 19 zl. 31 kr. 2 den. a gruntovní daně o sv. Jiří a Václ. 1 zl. 49 kr. 3 den. Mimo to měli poplatky: za husy 20 kr. 1 den., za slepici 54 kr. 1 den, za kuřata 8 kr., za vejce 7 kr. 1 den., za předivo 34 kr. 2 den. a za sýry 9 kr. Robota stejně jako v Stropešíně.

Čtvrtláníci měli 26 měr $6^1/_4$ osm. pole, pustin 5 měr, zahrady 1 osminu a luk na $1^1/_2$ vozu sena; platili za vše polovici jako celoláníci, robotu měli jako ve Stropešíně.

Domkaři robotovali týdně jednou pěší osobou, neplatili ničeho, ale z jara sbírali smrže.

Jmena obyvatelů: Čaněk, Duťek, Dusík, Filipec, Heneš, Holoubek, Horáček, Chmelka, Chvátal, Jelínek, Jakůbek, Macháček, Palát, Paseka, Sedláček, Tichý.

Zvláštní tehdejší jména tratí: Za myslivcem, za Odkolky, u Břindovy louky, nad Peládkovú nívkú, v Rovinkách, pod Mostkama, za Nosticem.

---

[1]) Dle výměry půdy celoláníci vlastně byli pololáníky; celoláníky je vrchnost proto jmenovala, aby vymohla na nich větší poplatky a k těžší robotě je zavázala.

▫▫▫▫▫▫

Stupešice

(do Stu—šic, v Stu—cích),[1] v lidu též Stopešice zvané, leží 15 km. jižně od Hrotovic na rozcestí silnic Znojemsko-Biskupické a Znojemsko-Běhařovické; jest to nejjižnější osada okresu. Osada leží s části na rovině, s části na mírném svahu, rozkládajíc se po obou stranách okresní silnice, též na příč do délky, tvoříc takto podobu kříže. Uprostřed jest náves obdélníková; zde jsou ponejvíce domy gruntovníků. Stranou vsi rozestaveny jsou chalupy; zejména na trati „Ouvarech", kde dříve výminkaři bydleli, jsou nyní domkaři, jimž říkají „Ouvarníci". Domy vystavěné z kamene a vepřovic, kryté křidlicí nebo slamou obráceny jsou do vsi skoro všechny štítem. Výstupků před domy není, ale všudy květinové zahrádky. Stáje a chlévy souvisí s hlavní budovou, za nimi ve dvoře jsou kůlny a ještě dále za zahradou stodoly.

Kroj i starý nábytek vymizely.

Škola založena a novou budovou opatřena byla r. 1889 nákladem obce: navštěvuje ji okolo 60 žáků ze Stupešic a sousední obce Ratišovic; dříve přiškoleny byly obě obce do Běhařovic, kam přifařeny jsou. Škola má svou knihovnu. Správcem školy od založení jest Em. Salaquarda.[2])

Roku 1910 napočítáno 322 obyvatelů, r. 1900 v 75 domech 323 obyv., r. 1870 v 69 dom. 331 obyv. r. 1835 v 56 dom. 298 obyv., r. 1804 ve 43 dom. 248 obyv.; r. 1689 bylo zde 22 obydlených domů.

Do obce patří 609 ha půdy, ze které jest 548 ha pole, 0·5 ha luk. 7·5 ha zahrad a 37 ha lesa.

Obec sama má jen skrovný majetek polní.

Tratě se jmenují: Babince, Polodíly, Konopiště, u Společnic, na Třešních, na Balách, úzké, široké a červené Padělky v Hájku.

Lid živí se rolnictvím a chovem dobytka; r. 1910 chovalo se: 55 koní, 185 kusů hovězího, 241 kusů vepřového dobytka a 25 koz; včelařilo se v 45 úlech.

Dějiny. Stupešice připomínají se ponejprve r. 1312, kdy šlechetná paní Isolda, manželka Matouše z Fulštejna 4 lány zdejší

---

[1]) Původně Stupišice od osob. jména Stupiš (viz Moravská jména místní; napsali Fr. Černý a Pav. Váša).

[2]) Podal popis osady.

darovala[1]) klášteru Oslavanskému, do něhož později sama vstoupivši abatyší se stala.

Ostatní část Stupešic byla majetkem panenského kláštera sv. Kláry ve Znojmě. Od abatyše Markety a konventu r. 1348 Bocek z Bělčovic a jeho žena Alžběta koupili Stupešice s tou podmínkou, aby toho statku volně, ale jen do své smrti užívali.

O desátky měl klášter sv. Kláry spory: již r. 1358 činil probošt z Olbramkostela, Bedřich, nároky na desátky ze 3 lánů, čemuž abatyše sv. Kláry odporovala. Rozhodčí v tom sporu, provinciál minoritů František a Jan, farář z Plenkovic, probošta odkázali se svými domnělými nároky na obilní desátky, což r. 1359 biskup olomucký Jan Očko potvrdil.

R. 1370 klášter opětný spor měl o desátky ze dvora s farářem běhařovským Rupertem. Rozhodčí, lucký opat Otto a farář únanovský Jan, přisoudili desátek větší (z pšenice, žita, ječmene, ovsa) klášteru sv. Kláry, desátek menší (z hrachu, vikve, čočky, konopí a menších plodin), ale také desátek z dobytka dvora Stupešického faráři do Běhařovic, kam Stupešice přifařeny byly. Polovici desátku ze Stupešic a ze sousedních Ratíšovic bralo proboštství Olbramkostelské. Poněvadž vybírání desátku v obou vzdálenějších obcích proboštovi obtížno bylo, učinil r. 1384 probošt Jan Ghuelen s farářem běhařovským Robertem smlouvu v ten smysl, že celý desátek připustil faráři za roční poplatek 5 hř. Kdyby farář poplatek ten zapraviti opomenul, měl probošt právo celý desátek zabaviti, což biskup olomucký Petr potvrdil. (Cod. d. XI, 341.)

O dalších osudech Stupešic je velmi málo známo: R. 1481 pohnala abatyše oslavanská Volfganga z Krajku a Bystřice ze 150 zl. uh., že drží klášteru ono Isoldou darované zboží a s ním též 4 lány v Stupešicích.

R. 1577 byla abatyše u sv. Kláry ve Znojmě nucena u městské rady znojemské si vypůjčiti 300 zl. na 3 roky; s povolením zemského komořího Jana z Haugvic dala městu ves Stupešice v zástavu.

Po zrušení kláštera připadlo jeho jmění, tedy i Stupešice náboženskému fondu.

R. 1796 byly Stupešice i s jiným majetkem připojeny k velkostatku Luckému a s ním prodány r. 1827 Eman. Leop. z Liebenberka.

---

[1]) Ještě téhož roku královna česká Alžběta potvrdila obdarování paní Isoldy (Cod. d. VI, 62).

Nynější držitelé velkostatku Luckého jsou Rudolf rytíř Liebenberg ($^{5}/_{12}$) a Leopoldina baronka Chlumecká roz. Liebenbergova ($^{7}/_{12}$ celku).

R. 1650 vyznaly abatyše Konstancie z Kůnic, převora Anna Bernardina Richterová a celý konvent, že klášter má u Stupešického dvora $311^{1}/_{4}$ míry pole, 6 měr pastvin, 7 měr zahrad a 66 měr mladého lesa, dále že dostává gruntovní činže 22 zl. 26 kr., za předivo 4 zl. 56 kr., jiné činže 3 zl. 30 kr., také $30^{1}/_{2}$ slepice a 366 vajec, z hospody 66 zl. 40 kr. a desálku: $14^{3}/_{4}$ měř. pšenice, $137^{1}/_{3}$ měř. žita a $48^{1}/_{8}$ měř. ovsa. Roboty udaly s párem koní od 12 sedláků 195 dní ročně a právě tolik dní od 14 sedláků s 1 osobou pěší. R. 1671 udala abatyše Genoféfa Ludmila, že v Stupešicích má pouze 4 komíny: 2 u kovárny, po 1 ve dvoře a v budově u haltýřů.

R. 1672 bylo zde 12 celoláníků; každý měl 53 měr $2^{2}/_{3}$ osm. II. tř. a 26 měr $5^{1}/_{3}$ osm. III. tř., pololáníci, kteří drželi polovici půdy, byli 2, domkařů s polem bylo 8 starousedlých a 1 nověusedlý. Domkaři měli 6 měr $5^{1}/_{3}$ osm., neb 8 m. $5^{1}/_{3}$ osm., neb 10 m. $5^{1}/_{3}$ osm. II. tř.

Od roku 1668 byl celolán Valentina Buchty, který svévolně utekl, pustý; také 2 domky zůstávaly dávno pusté.

Jména osadníků byla: Burjan, Dusbaba, Has, Jedlička, Jelínek, Kolesa, Komisar, Kreutz, Menšík, Mřen, Macků, Papoušek, Teplý, Světák, Tesař, Veit.

R. 1776, když byla abatyší Marie Charitas Kreidtin, pozemky rozděleny byly mezi 13 celoláníků a 13 čtvrtláníků neb chalupníků.

Celoláník držel $71^{3}/_{4}$ měř. pole, na $^{3}/_{4}$ měř. zahradu, luk na 2 vozy sena; platil kontribuce 23 zl. 55 kr., grunt. činže 1 zl. 15 kr., odváděl 2 slepice, 24 vajec. Robotoval od Jana do Václava párem koní a 1 pěší osobou 3 dni, ostatní čas jen párem koní 3 dni.

Pololáník měl $17^{3}/_{4}$ měř. pole, na $^{1}/_{8}$ měř. zahrady, louky na $^{1}/_{2}$ vozu sena, platil kontribuce 5 zl. 52 kr., grunt. činže 18 kr. 3 den., odváděl $^{1}/_{2}$ slep., 6 vajec; robotoval od Jana do Václava s pěší olobou 6, ostatní dobu 3 dni v témdni. (Z jednoho čtvrtlánu majitel utekl a spravovala jej vrchnost).

Každý hofer a hoferkyně robotuje týdně 1 den, tedy ročně 52 dní.

Doba roboty na jaře, na podzim a v zimě určena byla od 6—6 hod., v letě od 5—7 hodin, o polednách byly 2 hod. odpočinku. K dobru (pro obveselení) dávala vrchnost robotníkům o žních 50 lib. masa, $2^1/_2$ vědra piva, na chleb $5^1/_2$ měř. žita, na buchty 3 měř. pšen. mouky a na jiná jídla 2 měř. přikrmu. Ku mlácení brali se jen ti, kteří se přihlásili, dostávali 12. míru.

Běhařovskému faráři dávala obec 6 hus, 25 slepic a 6 kop zelí: desátek obilní bral klášter ve Znojmě.

Na býka platila obec vrchnosti, která jej vydržovala, 2 zl. 30 kr.

Nová jména osadníků přibylých: Hejmala, Hýlek, Holba, Kudrna, Kořiska, Zahálka, Zwicker a nejrozšířenější Viglický.

Tratě se nazývaly; Úzké, Široké, Červené Padělky, Nívky, Hušky, Nádavky, Bařina, Poloděly, u Brány, Babyně, Příčky, Zmole, Klínky, u Studýnky.

Ve staré pečeti bylo radlo a krojidlo s 3 květy a 3 tečkami; opis byl latinský: „Sigilum Com. Stupessi".

ooooo

Šamíkovice

(do Šam—ic, v Šam—cích) původně Šemíkovice (od osob. jména Šemík) zvané, osada nepravidelně stavěná, leží asi půl hodiny jižně od Rouchovan na silnici k Tavíkovicům v dolíku u lesa.

R. 1910 napočítáno v 63 domech 296 obyvatelů katolických, národnosti české, r. 1900 v 62 dom. žilo 291, r. 1870 v 56 dom. 316, r. 1836 jen 254 obyv.

Domy stavěny jsou z cihel a kamene zomítány a olíčeny; stojí těsně vedle sebe majíce v předu květinné zahrádky; starší domy jsou k silnici obráceny štítem; novější průčelím. Budovy hospodářské tvoří s obytným stavením dvůr.

Uprostřed osady jest skrovná náves. Do obce patří 3 mlýny.

Mezi domy vyniká škola, založena r. 1893. Škola jest jednotřídnou, majíc návštěvu asi 50 dětí. Přes 10 let na škole působil Boh. Nezval. Industriální učitelka dochází z Rouchovan.

Školní knihovna má na 300 svazků.

Kroj lidu i nábytek ve světnicích novější.

Lid živí se rolnictvím a chovem dobytka.

Do obce patří 951 ha půdy, z čehož připadá na pole 340 ha, na luka 19 ha, na zahrady 8 ha, na pastviny 16 ha a na lesy 543 ha. Také zde býval dvůr, jenž byl r. 1782 rozdělen.

Obecního majetku má osada 24 ha 25 a.

Tratě se jmenují: Pekálky, Kopaninky, Borůvka, Dílky, Řbelka, Ouvary, Vinohradské, Žabí žlíbky, Štoky, Nívky.

R. 1910 chováno: 26 koní, 179 hovězího a 137 vepřového dobytka a 46 koz; včelařeno v 5 úlech.

Ve staré pečeti měly kosíř, radlici a krojidlo.

Šemíkovice připomínají se ponejprve r. 1337 v listině, kterou Vok a Erhart ze Křtěnice (de Trenchu) prodali v Šemíkovicích klášteru Luckému lán (Cod. d. VII., č. 154), kterýžto majetek Karel IV. r. 1348 klášteru potvrdil.

Jako jiné osady okresu Hrotovského i Šemíkovice za starších dob byly rozkouskovány a části náležely různým majitelům, kteří po osadě „ze Šemíkovic“ se psali.

R. 1358 jmenuje se v deskách Brněnských Ješek (Jan) ze Šemíkovic a jeho žena Juta, která jistému Artlebovi v Šemíkovicích odstoupila 50 kop. Zároveň se jmenuje Šemík ze Šemíkovic, jenž zaměnil s Jimramem z Jakubova důchod 14 kop, které měl tento v Bohdanově na Opavsku.

Současně žil Mikeš řeč. Čimbira, jenž své snaše Marketě[1]) za věno v Šemíkovicích dal 40 kop na 9 lánech v osadě Říčkách (u Rosic), poněvadž paní Marketa právo na své věno v Šemíkovicích Mikuláši ze Mstěnic za 30 kop prodala.

R. 1361 Jan ze Šemíkovic vzal své sestry Kateřinu a Gracii na spolek zboží svého v Šemíkovicích a r. 1365 prodal Jimram ze Šemíkovic (z Jakubova) 1 zdejší lán Štěpánovi z Přeskač, ale r. 1368 koupil od hlavního držitele Šemíkovic, Henslina z Bítova 2 lány, 3 podsedky v Šemíkovicích a tvrdil, že Jan, syn Boliborův, jenž se svými sestrami Kateřinou a Gracií se spolčil na statek v Šemíkovicích, nemá k tomu práva, že jest to jeho dědictví a oni, že tam ničeho nemají.

R. 1376 Artleb ze Šemíkovic své ženě Kordule na 5 lánech a dodatečně ještě na jednom láně a na lese se strany od Tavíkovic věno zapsal a své maceše Marketě na 2 lánech a 4 chalupách v Lilovanech poukázal.

R. 1376 Jimram (z Jakubova) prodal Štěpánovi z Ratišovic v Šemíkovicích jeden poplatný lán a r. 1379 poukázal se svými syny Filipem a Jimramem a synovcem Žibřidem klášteru sv. Kříže

[1]) Manželem jejím byl Sobek, syn Mikšův.

v Doubravníku na Šemíkovicích 8 kop důchodu místo 80 kop, za které prodali Morašice. (Cod. d. XI., 167.)

Jimramovi z Jakubova syni, Filip a Jimram, upadli do dluhů a prodali r. 1387 dvůr v Šemíkovicích Bohuslavu Žáčkovi, čemuž žid Chablín (ze Znojma) odporoval, i té okolnosti, že Žáček své ženě na tom dvoře 10 kop věna pojistil. Dcera Žáčkova Alžběta ze Šemíkovic prodala r. 1407 Pavlovi Hřebénkovi z Březníka dvůr v Šemíkovicích. Pavel, jenž dvůr zcela nevyplatil, prodal ho r. 1412 Václavovi z Popůvek. Proti tomu později ozvala se Alžběta ze Šemíkovic, tvrdíc, že Václav drží dvůr ten proti její vůli. Zároveň pohnal Bušek z Myslibořic Václava z Popůvek, jenž toho roku také od Jana a Miloty (z Mstěnic) kupem 4 lány v Šemíkovicích získal, že mu drží jeho základ v Šemíkovicích, jakož to nebožtík Žibřid z Jakubova držel a on za něho dal 35 hř. na svém díle. Bušek z Myslibořic současně pohnal také abatyši z Dúbravníka, že mu drží v Šemíkovicích zboží, které jest jeho základ, jakož dal za Žibřida z Jakubova 130 hř. židům znojemským. Václav z Popůvek obrátil se na svého rukojmě Zdicha z Ratišovic a pohnal ho, že mu slíbil za správu za dvůr v Šemíkovicích a toho mu nezpravil a skrze to mu učinili odpor v knihách.

R. 1416 Václav z Popůvek své manželce Anně na 4 lanech v Šemíkovicích (které koupil od Jana a Miloty) 40 kop věna zapsal; ještě r. 1418 připomíná se Václav seděním na Šemíkovicích.

R. 1417 Buškovi z Myslibořic přiřknut byl výnos na zboží v Šemíkovicích ($1^1/_2$ kopy), jak je drželý panny v Doubravníku.

R. 1419 usadil se násilím Mikeš ze Žampachu v Šemíkovicích, pročež pohnán byl Buškem z Myslibořic, že mu vpadl v Šemíkovice a požívá jeho statkův. Podobně pohnal r. následujícího Jiříka z Bítova, že mu drží v Šemíkovicích lesy, luka a jiné zboží. Ale když na právo, které měl v Šemíkovicích, společníkem učinil Vlčka z Okarce, tu proti tomu odpor učinil mor. hejtman Vilém z Pernšteina tvrdě, že je to statek kláštera v Doubravníku.[1]

Po válkách husitských, ve kterých klášter v Doubravníku vzal za své, vyskytuje se v Šemíkovicích r. 1437 opět Pavel Hřebének, jehož půhonem stíhal jistý Vikhart z Manešovic, že mu drží mocí jeho dvůr v Šemíkovicích, a r. 1448 týž Vikhart, který se již psal „z Výčap", pohnal Dorotu Hřebénkovu ze Šemíkovic, že drží dvur

[1] D. B. III. 342, 358, 375, 420, IV. 38, 249, V. 19, 86, VI. 313, 372, 378, 461, 623.

v Šemíkovicích bez práva. Vikhart od půhonu upustil, práva na Šemikovice se odřekl, slíbiv i za svého bratra. R. 1447 intabulováno v Deskách, že Pertolt z Lipého bratřím Bohunkovi a Konrádovi z Miroslavě 7 lánů ve vsi Šemikovicích prodal.

V 2. polovici 15. století jest držitelem Šemíkovic opět rod z Popůvek. R. 1464 Anna z Vejmyslic spolčila se se svým synem Zichem z Popůvek řeč. Dobelický na své věno 5 lánů v Šemíkovicích. Tyto lány (jmenuji se jen 4) prodal a vložil Zich z Popůvek r. 1490 Vilémovi z Pernštejna.[1] R. 1512 vyskytuje se Jan z Bezděkova a Šemíkovic, jenž prodal pustý dvůr Otěchleby (u Byteše) Václavovi z Lomnice, r. 1520 Maluš ze Šemíkovic přijal na pravý spolek na dvur v Šemíkovicích své syny Ondru a Jakuba. Potomek Vilémův, Jaroslav z Pernštejna, i na místo bratří svých Vratislava a Vojtěcha vložil r. 1552 Janovi Tavíkovskému z Tavíkovic co měl v Šamíkovicích se vším. Jednoho člověka v Šamíkovicích držela vrchnost v Horních Kounicích. Avšak r. 1532 Jan z Lipého na Krumlově (ve středu v den sv. Filipa a Jakuba) dal městečku Rouchovanům list na půl dvora v Šamíkovicích s příslušenstvím. Jak a kdy Rouchovany o ten statek přišly, není známo.

R. 1672 patřili Krumlovskému panství 1 velkoláník (měl $53^1/_3$ míry II. a $26^2/_3$ m. III. třídy) a ještě 2 zahradníci (jeden měl $8^2/_3$ m. II. a $4^1/_3$ m. III. tř. a druhý $7^1/_3$ m. II. a $3^2/_3$ m. III tř.).

R. 1752 bylo v Šamíkovicích 8 pololáníků, 9 čtvrtláníků, 3 mlynáři a 6 domkařů, kteřížto náleželi panství Tavíkovskému. Pololáníci měli $42^3/_4$ m. pole, $4^1/_2$ m. pustin, 3 osm. zahradu a luk na 3 vozy, čtvrtláníci $17^1/_4$ m. pole, 1 osm. zahradu a luk na $1^1/_2$ vozu sena; k těmto patřili také mlynáři: Zavadil (mlýn o 1 složení, 11 měr pole a luk na 9 vozů sena), Fr. Borovský (mlýn na 1 složení, asi 20 měr pole a $1^1/_2$ vozu sena) a Václav Vodička (mlýn na stálé vodě na 2 složení, asi 11 měr pole a luk na 6 vozů sena).

Vrchnost Tavíkovská měla v obci $57^1/_2$ míry pole a 9 měr pastvin; obec 140 měr krásného lesa.

Jména tehdejších obyvatelů: Dobeš, Dřevojan, Jeřábek, Job, Koutný, Ludvíček, Michálek, Peskal, Pokora, Popelka, Růžička, Severýn, Tesař.

---

[1]) Po Šemíkovicích psali se ještě později, ač té vsi nedrželi, vladykové z Bezděkova.

Jména tratí: K Rouchovanům, k Bendovému mlýnu, u Cihelny, za Humny, u Starého mlýna, u Kbelka, v Štokách, u Žuly, u Ouvaru, v Zadních Žlebách, na Vinohradech.

Vrchnost Krumlovská měla té doby v Šamíkovicích jen 1 sedláka (láníka), který robotoval 3 dni v témdni párem koní a 1 čtvrtláníka, který konal 3 dni robotu pěší. Činže brala vrchnost 4 zl. 12 kr. a 3 slepice.

Celkem bylo u Šamíkovic $596^{3}/_{8}$ měř. pole, $4^{1}/_{4}$ měř. zahrad, 36 měr pustin, 9 měr pastvin, luk na 65 vozů sena a otavy a 140 měr lesa.

R. 1775 žilo na straně Tavíkovské 11 pololáníků, 9 čtvrtláníků a 14 domkařů.

Pololáníci měli 40 měr pole, $2^{7}/_{8}$ m. pustin a luk na 3 vozy sena, platili roční daň 14 zl. 52 kr. 2 den. a grunt. činže 2 zl. 2 kr., robotovali od Jiřího do Michala týdně 3 dni s párem koní a 3 dni s 1 osobou pěší, ostatní dobu 3 dni s párem a jen 2 dni s osobou.

Čtvrtláníci měli asi polovici statku a platili polovici, robotovali od Jiřího do Michala 6 dni, ostatní dobu jen 5 dní s 1 pěší osobou. Byli velmi nespokojeni, protož $^{2}/_{3}$ jich (totiž 6) ze statku odešli.

Domkaři neměli pole, platili 24 kr. grunt. činže a robotovali 1 den v témdnu pěšky.

U obce jest poznamenáno, že v poslední konskripci mylně připsán byl obci les 140 měr; neboť u té osady žádný les není a nejstarší lidé se nepamatují, že by ta osada takový les měla: les ten náleží obci Přišovicům.

Nově přibyly do obce rodiny: Dlabálek, Káňa, Křeček, Krejčí, Musil, Princ, Roháněk, Svoboda, Veselý.

Na straně Krumlovské byli jen 2 celoláníci a 2 čtvrtláníci. Celoláník měl $79^{1}/_{4}$ míry pole, zahradu na $^{1}/_{4}$ míry, luk na $9^{1}/_{2}$ vozu sena a lesa 19 měr. Platil daně 35 zl. 6 kr., činže 2 zl. 48 kr. a odváděl 1 slepici neb 8 kr.; robotovat měl od Jana do Michala párem koní a 1 pěší osobou 3 dni, ostatní čas jen párem koní, avšak robota proměněna v plat 16 zl. ročně.

Čtvrtláník držel $19^{7}/_{8}$ měř. pole, $^{3}/_{4}$ míry zahradu, louku na $1^{1}/_{4}$ vozu sena a 6 měr lesa; daně platil 6 zl. 30 kr., činže 42 kr., odváděl 1 slepici neb 8 kr. a platil za robotu (od Jana do Michala 6 dni, ostatní čas jen 3 dni s 1 osobou) 3 zl. 30 kr.

Jména krumlovských byla: Bojanovský, Jelínek, Stavec.

Faráři krumlovskému platili desátek ze zelnic, od každé krávy místo másla 3 kr. a krevní desátek z drobné zvěře (jehně, kůzle, husa, kuře, holub) aneb nebylo-li 10., tedy za každé jiné 1 kr. a kromě toho $^1/_4$ sáhu dříví.

Ostatní desátek vybírala vrchnost Tavíkovská.

Za posílky platila obec 8 zl.

oooooo

Tavíkovice

(do T — — ic, v T — — cích[1]) odvozeno od osob. jména Tavík) leží 10 km. jihovýchodně od Hrotovic a 3 km. západně od Horních Kounic na mírném svahu u lesa poblíž řeky Rokytné. Nepravidelně stavěná osada má i nepravidelné náves, do kterého ústí 4 cesty. Mezi domy jsou mezery: do ulice jsou obráceny domy průčelím, před domy jsou zahrádky. Grunty jsou na návsi, chalupníci v ulicích. Domy stavěny jsou z tvrdého materiálu. V osadě jest jednopatrový zámek, krytý šindelem. Samoty jsou Tavíkovský a Vilímův mlýn. R. 1835 žilo zde v 51 domech 301 obyvatel, r. 1870 ve 52 domech 313 obyvatel. R. 1890 čítalo se v 65 domech 363 obyv., r. 1910 obyv. 398, mezi nimi 2 židé. R. 1689 bylo v Tavíkovicích jen 18 domů, r. 1804 ve 34 dom. 177 obyv. Obyvatelé živí se hospodářstvím a chovem dobytka. R. 1910 chovali 39 koní, 177 kusů hovězího, 37 koz a 238 vepřového; včelařili se 46 úly.

Přifařena jest osada do Běhařovic. V zámku bývala kaple, v níž se sloužívala každou neděli mše sv. Od roku 1866, kdy statek přešel v ruce židovské, jest kaple zrušena.

Škola tu byla založena teprve r. 1882 a sice od majitelů velkostatku p. Arth. a E. šl. Schnapperů nákladem 8000 zl. Při škole založena hned pamětní kniha a žákovská knihovna.

Prvním správcem školy stal se Jos. Janovský.

Nyní je škola dvoutřídní s 98 žáky, nadučitelem je Svoboda Metod.

Obecní jmění jest skrovné, totiž domek a 26 jiter (14·95 ha) pole. Celkem náleží do obce 559 ha půdy, které jest 363 ha pole, 36 ha luk, 8·5 ha zahrad, 52 ha zahrad a 69 ha lesa.

[1]) Dle něm. Taikowitz mylně jmenují a píší někteří Taikovice, jiní zase zcela nesprávně, překládají zkomolené něm. Taikowitz na Dyjakovice.

Panství, které kromě v Tavíkovicích má také pozemky u Dobronic a Šemikovic, patří 332 ha pole, 20 ha luk, 9 ha zahrad, 21 ha pastvin a 649 ha lesa.

Polní tratě se jmenují: Za Humny, v Lomech, nad Kacířem, na Bařinách, na Paloukách, Punty, Stínadla, nad Žlíbkem, Bohunka, u Kounického borovi; lesy se jmenují: Jelení Žlíbek, Knížecí seč, na Krvavým, Studýnka, Křížní cesty, Tonfary a j.

Poštovní a telegrafický úřad jsou v obci, též četnická stanice.

Ve staré pečeti měly radlo a krojidlo, po jedné straně 4, po druhé 3 hvězdy.

V osadě jest kontribučenská záložna.

Vrchnost Tavíkovská s chvalitebnou snahou hledí si povznesení průmyslu na svém statku, čímž také zdejšímu dělnictvu hojnost výdělku poskytuje. Kromě obsáhlého lihovaru s 18 pracovními silami zařídila značnou továrnu na kvasnice s 55 pracovníky a továrnu na škrob s 11 dělníky. Továrny žene proud elektrický, který dodává blízký mlýn spojený s pilou.

Dějiny. Tavíkovice jsou starým sídlem obsáhlého statku, ku kterému postupem času přivtěleny byly osady Běhařovice, Dobronice, Přeskače, ano i část Příšovic, Šemíkovic a Ratišovic.

Dle Tavíkovic psal se starý vladycký rod. Již r. 1349 vyskytuje se Bedřich z Tavíkovic, který své ženě a jejímu otci zapsal 100 kop věna na Litavanech a Křepicích; dále se r. 1350 v Deskách Brněnských jmenují: Vilém z Tavíkovic, který své manželce Kateřině věnem zapsal jedno popluží v Tavíkovicích, pak bratři Frydrych a Děpolt z Tavíkovic, které jejich matka, paní Marketa z Brtničky, vzala na spolek. R. 1355 Vilém z Tavíkovic s Cuzkrajem z Litavan dali Mikuláši ze Křtenice 2 lány v Litavanech v dědictví. (Viz Litavany.)

R. 1358 Jindřich z Tavíkovic, syn Bedřicha (Frydrycha), prodal v Tavíkovicích tvrz, dvůr a mlýn Artlebovi z Lechovic za 115 kop, načež Mikuláš z Vožic své ženě Marketě 20 kop na zboží v Lechovicích a Tavíkovicích pojistil. R. 1360 Vlček z Tavíkovic zapsal Ješkovi řeč. Schössel z Brtnice na Tavíkovicích tvrz s poplužím, vinicí a mlýnem a Schössel prodal ono zboží v Tavíkovicích Drchovi (Drslavovi) z Lesonic. R. 1373 Vlček z Tavíkovic a bratr jeho Mikšík zapsali Mikšíkově ženě Marketě 30 kop věna na půl dvoře a $1^1/_2$ lánu v Tavíkovicích a r. 1376 prodali oba v Tavíkovicích dvůr s lesy a loukami vyjímaje mlýnský stav Jenišovi z Tavíkovic, načež tento manželce Anně na tom zboží 75 kop věna zapsal. R. 1386 kněz

Milota z Tavíkovic Marketě, vdově po Mikšíkovi z Tavíkovic zapsal 2 kopy věna ročního důchodu na vsi Kralnhové a r. 1387 Anna, vdova po Jenišovi, vzala své děti na věno ve spolek. Z těchto známí jsou Jan a jeho sestra Elška z Tavíkovic.

Jan z Tavíkovic zapsal r. 1392 své ženě Barboře 75 kop věna na dvoře v Tavíkovicích a v r. 1399 koupil od Petra ze Slatiny v Šitbořicích 7 lánů a r. 1407 Elška, vdova po Lopatkovi, spolčila se s bratrem Janem na 80 kop v Šitbořicích a Jan z Tavíkovic spolčil se vzájemně se Zdichem z Ratišovic. Kupem Šitbořic Jan asi se zadlužil, tak že nemohl svým věřitelům dostáti slovu, pročež r. 1412 Jindřich z Lančova uveden byl v 35 kopách na vesnice Tavíkovice a Běhařovice, které obdržel na Janu z Tavíkovic jakožto poručník manželky své Kateřiny.[1]) Současně žil jiný Jan z Tavíkovic snad syn Mikšíkuv. R. 1419 Kateřina z Tavíkovic pohnala Jana z Tavíkovic, bratrance svého, že jí držel zboží, ježto na ni padlo od mateře a jejího bratra Jana z Tavíkovic.

Po celou dobu válek husitských nepřipomínají se Tavíkovice, až teprve r. 1446 na listinách jako svědek se vyskytuje Ludvík z Tavíkovic, syn Jana z Tavíkovic a jeho bratr Václav: r. 1456 podepsán Ludvík na listině Bočka z Kunštátu jakožto rukojmě.

R. 1464 Ludvík z Tavíkovic pohnal Jiříka z Lichtenburka a Vranova ze 300 zl. dob. uh. že se jim uvázal v jejich zboží, v tvrz Tavíkovice, v Přeskače a Dobronice s přísl. nemaje k tomu práva: také pohnal kněze Václava, proboštа z Kounic, z 50 kop, že v mírné zemi mu v Přeskačích pobral jeho lidem krávy, koně a on na něj péče neměl. Poručníkem toho půhonu učinil bratra svého Václava. Avšak r. 1468 zabral král uh. Matyáš mezi jinými statky také Tavíkovice a zvláště dvůr kališníka Ludvíka z Tavíkovic městu Znojmu za utrpěné škody uherským vojskem. Přes to podržel Ludvík Tavíkovice na dále. R. 1475 připověděl se k Plenkovicům a Němčanum, že jest za ně slíbil před 10 lety 200 zl.

Ještě r. 1477 čteme Ludvíka Tavíkovského jako svědka, ale r. 1484 byl již mrtev a současně s ním i syn jeho Jan, po kterém

---

[1]) Kateřině bylo přiděleno: Na půldruhém lánu, který drží Karas, 1 kopa a 8 grošů platu ročního, na 1 lánu, který drží Václ, Nesvadin, 28 gr. zároveň se slepicemi, na lánu, který drží Pešek 28 gr., na dvorci, který drží Matějka, 15 gr. 2 d, na lánu, který drží Mach, 28 gr., na dvorci, který drží Matěj Frys, 15 gr. 2 d., na lánu, který drží Burgart, 27 gr.; rovněž na dvorci, v kterémž obývá Michal, zůstavují Janu Tavíkovskému 11 gr. 2 d.

zůstali sirotci. Toho totiž roku čteme v Půhonech: „Co se Tavíkovských sirotků dotýče, aby se pan hejtman a hofrychtář v statek uvázali, což k dědictví přísluší, pan hejtman, což k manství,[1]) hofrychtář. A nyní poručili jsou Markvartovi, aby ten statek spravoval ještě, dokudž toho pan hejtman a hofrychtář neopatří. A co se dlužníkův dotýče, to buď nyní zanecháno do panského sněmu, tu se jim dlužníkům poví o jich dluhy, aby se uměli spravovati“.

A téhož roku na žádost Tavíkovské: „Jakož pan hejtman na místě sirotčím vsi té Dobronic ve věně jí postoupil, aby ona ves tu držela až do desk, a, když desky zemské budou otevřeny, pan hejtman nynější neb budoucí má ji věno na místě sirotčím v desky vložiti a na to věno paní může na spolek přijati, koho se jí zdá, jakoby to v deskách měli“.

R. 1494 žil ještě syn Jana Tavíkovského Jindřich; téhož roku pohnal Jana Zeleného z Říčan a z Krhova z 50 zl, že jest rukojmím bratru jeho nebožtíku (Janovi) a již jemu za Ctibora z Arklebic a Myslibořic a těch mu plniti nedbá. Stejně pohnal Hynka Jeníčka z Olbramic a ze Lhoty o touž věc. Poručníkem obou puhonů učinil svého švagra Oldřicha z Náchoda. Téhož ještě roku zemřel Jindřich, po jehožto smrti nastaly mezi dědici třenice, které r. 1494 takto byly urovnány: „Mezi Oldřichem z Náchoda a Annou Tavíkovskou, manželkou jeho, z jedné a Kateřinou, dcerou Jana Tavíkovského a Margetou, sestrou její, a Ludmilou, mateří jejich, ze strany druhé páni nalezli, že ten spolek, který Jindřich Tavíkovský udělal, moci nemá. Než Margreta, dcera Ludvíka Tavíkovského, a Kateřina, dcera Janova, syna Ludvíkova neoddílného, spolu obě k tomu dědictví právo mají. A zdá-li se Anně, Oldřichově manželce, a Barboře,[2]) kteráž v klášteře jest, oč k sestrám svým mluviti, mají právo před sebou“.

R. 1498 vložila Anna z Tavíkovic svému manželi Oldřichovi z Náchoda tvrz a ves Tavíkovice, ves Dobronice a v Přeskačích, co měla. Totéž učinila také současně její sestra Kateřina. Oldřich

---

[1]) Dle Volného náležel dvůr svobodný v Tavíkovicích již r. 1336 k farnímu (později jesuitskému) kostelu sv. Michala ve Znojmě, jehožto poddaní králem Janem ode všech dávek zemských osvobozeni byli. Dvůr ten drželi bezpochyby v manství majitelé Tavíkovic.

[2]) Barbora stala se později poslední převorou kláštera Dalešického. Barbora prodala v Tavíkovicích dvůr a pustý dvůr Janu Lechnickému ze Zastřizl r. 1493, což bezpochyby bylo zrušeno.

z Náchoda vzal ji sice na to zboží na spolek, ale statku Tavíkovského nepodržel, nýbrž hned tvrz a ves Tavíkovice, ves Dobronice i s těmi lidmi ve vsi Přeskačích vložil Prokopu Zajímači z Kunštátu. Tento získal též ostatní majetek v Přeskačích, totiž $1^1/_2$ lánu od Zikm. Valeckého z Mírova.

R. 1500 (VII, 1809) Anna z Tavíkovic pohnala p. Prokopa Zajímače z Kunštátu a na Jevišovicích z 88 zl., že jest koupil člověka v Přeskačích jménem Talafousa, kterýžto byl nebožtíka Ludvíka Tavíkovského, dobré paměti otce jejího nedílného, a potom Jindřicha z Tavíkovic, bratra jejího nedílného, po kterémžto Jindřicha ona se ve všem díle dosoudila nálezem panským jich Milostí a skrz jeho odkoupení díl její vystává po tom člověku a on toho člověka drží a dílu jejího odtud vyplniti nedbá. Anna půhon ten prohrála, poněvadž to bylo v právě manském a Anna nenaříkala, když to pan maršálek dal v dědictví Zigm. Valeckému a ten to do desk vtělil a pak postoupil Zajímači z Kunštátu.

Zajímačové z Kunštátu drželi Tavíkovský statek až do r. 1549, kteréhož roku rukojmě p. Jana Zajímače z Kunštátu vložili potomku býv. majetníků Janovi z Tavíkovic[1]) tvrz a ves Tavíkovice, městečko Běhařovice, ve vsi Ratišovicích 2 člověky usedlé, ves Dobronice, ve vsi Přeskačích 6 člověků se vším příslušenstvím. Jan Březnický z Náchoda a na Dunajovicích učinil současně vklad dobré vůle témuž uroz. p. vladykovi Janu Tavíkovskému z Tavíkovic na tyto statky. Jan Tavíkovský z Tavíkovic přikoupil r. 1552 k tomu od Jarosl. z Pernštejna ves Šamikovice a vložil r. 1553 Anně z Vrchovišť, manželce Václava Tavíkovského z Tavíkovic (svého syna?), tvrz a ves Tavíkovice se zbožím svrchu jmenovaným a Anna z Vrchovišt vzala na vše to zboží na pravý spolek svého manžela.

R. 1571 získal Václav z Tavíkovic ves Radkovice. Dědička po Václavovi Eva z Tavíkovic vdala se za Jana, řeč. Hošla Brtnického z Valdštejna. Tento zapsal r. 1576 ji $2^1/_2$ tisíce kop gr. a nad to ještě 2000 kop na svém statku Mor. Budějovicích, načež ona jej na ty 2000 kop věna vzala na spolek na svůj majetek, zejména také na tvrz a ves Tavíkovice, na městečko Běhařovice, na ves Dobronice, na ves Šemikovice a díl lidí v Přeskačích.

---

[1]) Jan Tavíkovský z Tavíkovic a na Polici byl od 1534—1548 purkrabím ve Znojmě; r. 1557 koupil od Anny z Bačkovic Slavíkovice (Loukovice) u Budkova.

Po předčasné smrti Jana Hošla Brtnického vdala se Eva z Tavíkovic po druhé. Manželem jí byl cizinec Jiří Krystián Teuffel z Gundersdorffu a Grottendorfu, komoří arcivévody Matyáše (erb č. 10.); toho Eva učinila dědicem svých statkův. Již r. 1580 psal se Jiří Kr. Teuffel po Tavíkovicích.[1] Když Eva zemřela, oženil se Jiří Teuffel s paní Marií Preynarskou. Po smrti Jiřího prodala Marie Preynarská r. 1608 Tavíkovice s příslušenstvím Jiřímu z Hodic, pánu na Plavči a Rudolci, jenž se psal „Sua Gratria Archiducalis Camerarius et Supremus Generalis Exercitus“.[2] Vklad smlouvy trhové mezi urozenou paní Marií Barborou Preynarkou, pozůstalou vdovou po panu Jiřím Kryštofu Teufflovi z Gundersdorfu a na Tavíkovicích a urozenými pány panem Karlem st. z Žerotína a na Dřevohosticích a Zdenkem Brtnickým z Valdštejna na Brtnici jakožto mocnými otcovskými poručníky sirotka po p. Jiřím Kryst. Teufflovi z jedné a uroz. pánem Jiříkem Hodickým z Hodic na Plavči a Rudolci ze strany druhé o tvrz a ves Tavíkovice o městečko Běhařonice s kost. podacím, o ves Přiskače s kost. podacím, o ves Dobronice, o ves Šamikovice, o ves Přišovice a o některé lidi ve vsi Ratišovicích stal se roku 1609. (17—80.)

R. 1629 stal se vklad trhové smlouvy mezi urozenou paní Marií Annou hraběnkou z Hodic z jedné a urozeným a statečným rytířem Ondřejem z Ostešova ze strany druhé o tvrz a ves Tavíkovice s dvorem poplužným, o městečko Běhařovice s kost. podacím, o ves Přeskače s kost. podacím, o ves Dobronice, o ves Šamikovice, o ves Příšovice a o ves Ratišovice se vším (21—95).

Za Jiřího Teuffla z Gundersdorfu nastěhovalo se do Tavíkovic a okolí mnoho novokřtěnců; nejvíce jich bylo z Tyrol. Svou řemeslnou zručností a příkladnou šetrností nabyli značného blahobytu, ano. i bohatství. Zdejší lid dosud „o Toufarech“ si vypravuje: V „Toufarském lese“ je prý zazděn velký poklad. Zedník, který ho zazdíval, byl prý se závazanýma očima na místo veden, pak sem a tam voděn a zpět se závazanýma očima od-

[1]) Roku 1589 držel Jan Martinkovský z Rozseče Tavíkovice (snad jen krátkou dobu v zástavě). Rod Teufflův byl r. 1567 za obyvatele v stavu panském na Moravu z Rakous přijat a Jiří Kryštof konal na Moravě důležité služby vojenské.

[2]) Jeho Milosti Arcivévodské Komoří a nejvyšší generál vojska. R. 1611 poslán mezi pány na generální sněm do Prahy.

veden, aby nikomu o tom místě poradit nemohl. Od pokladu toho vede prý na povrch zlatý drát. Jen kdo tento vyhledá, k pokladu se dostane, což posud nikomu se nepodařilo. Za panskou zahradou na kopečku býval prý jejich hřbitov; pod kopečkem jest několik chalup, které dosud „Toufary“ se zovou.

Zle vedlo se novokřtěncům po bitvě Bělohorské. Celá armáda císařská pod Buquoyem za studené zimy se všelikými zlými lidmi táhla Moravou. Dne 14. prosince 1620 vpadli po prvé do Tavíkovic, vyplenili jeden dům a částečně ho spálili, poranili několik bratří a sester (Novokřtěnců) a odvlekli s sebou 12tileté děvče. Dne 17. prosince přišli po druhé do Tavíkovic, všudy vše plenili a s lidmi tyransky nakládali, je co nejkrutěji mučili, ano, i několik usmrtili. Dne 6. a 7. ledna 1622 Španělové, Valoni, Fuggerovi mušketýři tyransky a nad míru nepřátelsky si počínali v Tavíkovicích, Višňovém a nejhůře ve Křténici: koho dostihli, toho pálili o peníze. Obyvatele, děti i starce, ano, i nemocné vyhnali z bytů ven, tak že mnozí hladem a mrazem bídně zahynuli. Konečně dne 28. září 1622 vydal kardinál z Ditrichštejna jménem císařským patent, aby všichni bratři Huterovští (Novokřtěnci) do čtyř neděl se vystěhovali pod ztrátou hrdla. Novokřtěnci prosili u kardinála, ano, i samého císaře, aby alespoň na třech místech na Moravě se svými starci a nemocnými přes zimu mohli zůstati, avšak marně. V říjnu zahnáni byli ze 24 míst moravských, také z Tavíkovic a okolních osad. Odebrali se do Uher, zejména do Sobotiště, do Brodska a do Lévarů. Po vypuzení Novokřestěnců zůstalo na Tavíkovském statku ještě mnoho vyznavačů různých sekt nekatolických, které majitelka Marie Anna Hodická podporovala. Protož v lednu r. 1625 kardinál-biskup Fr. z Ditrichštejna zvláštním dekretem, který v Tavíkovicích dal přibíti na radnici, nařídil, aby predikanti zdejší všech výkonů náboženských pod přísnými pokutami se zdrželi a ve 14 dnech ze země se vystěhovali.

Maria Anna z Hodic všelikými vytáčkami na dopis kardinálův odpověděla, zejména že nařízení kardinálovu nikterak protiviti se nezamýšlí, ale že církevním osobám poroučeti jí svědomí nedovoluje, to aby jiným bylo poručeno. Paní Tavíkovská i na dále proti nekatolíkům nezakročila; to dokazuje výhrůžný list kardinálův z r. 1628, ve kterém jí vytýká, že pro farnost Běhařovskou správcem učinil faráře biskupického Adama Chalupu

(Chalupius) a že ona jemu vstup do chrámu v Běhařovicích vůbec nepovolila, nýbrž i provazy a srdce ode zvonů odebrala, také kalichy, jakož i jiné kostelní věci poschovávati poručila.[1]) Dalšímu v té věci jednání ušla Maria Anna z Hodic tím, že statek Tavikovský brzy na to osvědčenému katolíku rytíři Ondřeji z Ostešova provdala.

Ondřej z Ostešova na Tavikovicích byl krajským hejtmanem ve Znojmě a volen mezi komisary, kteří lepší způsob kontribuce měli zavésti; r. 1642 povýšen byl mezi barony.[2])

Po Ondřeji následoval na Tavikovicích r. 1651 starší syn Mikuláš Hynek a po něm tohoto syn Jan Jiří svob. pán z Ostešova. Jeho pozůstalá vdova Kateřina provdala se po druhé za svob. pána Dubského a prodala se svou švegruší Alžbětou ze Slavikovic roz. z Ostešova panství Tavíkovské r. 1676 zemskému hejtmanu Kladskému Mich. Václ. hr. Althanovi za 38.300 zl. a 300 zl. klíčného, který statek ten již r. 1685 prodal zemskému mor. podkomořímu Janu Maxovi Kobylkovi z Kobylího (Schönwiesen). (Erb č. 21.) Po něm dědil syn Ignát Felix, jenž r. 1721 statek zanechal manželce Terezii, roz. Kotulinské.[3]) Tato jej roku 1724 odkázala svým bratrům Karlovi a Ferdinandovi Kotulinským z Kotulína. Statek roku 1738 připadl trhem Jiřímu Bohumírovi šl. Kochovi za 140.000 zl. Tento zemřel r. 1746 a jeho starší syn David Jindřich Josef převzal statek a † bezdětek roku 1753,[4]) načež jeho synovci Bohumír a Jan společně na statku hospodařili, ale roku 1763 Jan svou polovici Bohumírovi přepustil, jenž do velkých dluhů upadl, takže velkostatek r. 1790 v dražbě i s nábytkem prodán byl za 131.055 zl. Bedřichovi lantkraběti z Fürstenberka. Tento zemřel r. 1815 bez posledního pořízení, načež dědicové statek postoupili jeho vdově Josefě roz. hr. z Žerotína

---

[1]) Viz Fr. Snopek „Akta kardinála Ditrichštejna z let 1619—1635.

[2]) Rod jeho vymřel r. 1782; původní rodné jméno jejich bylo Fronknovský. V mor. archivě uchován jest ve XXX. sv. t. zv. „Adelsakten" list Rudolfa II. z r. 1595 ke stavům mor., aby slovutného Mikuláše Fronknovského z Ostešova za obyvatele Moravy přijali.

[3]) Ve své poslední vůli datované v Brně 3. července 1724 vyžádala si pohřeb v kryptě kláštera františkánského ve Znojmě, dědici statků ustanovila své bratry Karla a Ferdinanda Kotulinské z Kotulína. Slečnám Boženě Kotulinské odkázala 1000 zl., Maxmiliáně Kotulinské 2000 zl. a své neteři, paní Jankovské, 1000 zl.

[4]) Učinil značnou nadaci na špitál.

v ceně 465.000 zl. víd. měny. Po její smrti († 5. dubna 1857) dědil Tavíkovice Frydrych lantkrabě Fürstenberk, který statek tehdy na 89.691 zl. oceněný zadlužil. Dědicové jeho, Josef hrabě Schafgotsche a Adéla hraběnka z Herberštejna, kteří na statku měli zajištěné podíly, prodali zadlužené Tavíkovice roku 1867 Arturu rytíři Schnapperovi. Po něm († 1886) převzala statek jeho vdova Emilie šl. Schnapperová se závazkem jej předati tehdy nezletilému Robertovi Goldschmidtovi, který r. 1898 majitelem se stal. Nynějším majitelem velkostatku Tavíkovského měřícího 1088·68 ha půdy (z toho 332 ha pole a 649 ha lesa) jest tedy Robert Goldschmidt.

Roku 1750 dle přiznání vrchnostenského měl statek u Tavíkovského dvora 756 měr pole na 4 zrna a 10¼ měr zahrad, u Přeskačského 447 měr na 3½ zrna a u Šamikovského 105 měr na 3 zrna; nemělo žádných pastvin a páslo dobytek s dobytkem obecným na úhorech, pak v lesích. Luka u Tavíkovic dávají 106½ vozu sena a 27½ vozu otavy, u Přeskač 15½ vozu sena, 6½ vozu otavy, u Šamikovic 6½ vozu sena a 1½ vozu otavy. Rybník u Běhařovic živil 20 kop kaprů, u Bílé hlíny také 20 kop. Velký u Dobronic 40 kop, Malý u Dobronic 15 a rybník „Kelníček 40 kop. Vrchnost měla sice ještě 3 rybníky, které však vodu nedržely.

V Tavíkovském pivovaře vařilo se ročně 296 sudů piva a v hospodách panských vytočilo se 17 sudů vína.

Lesa prostředního držela vrchnost 846½ míry, dobrého s tvrdým dřívím 1070 měr; bažantnice měla 21½ míry. Lesy se jmenovaly: Klečůvka, ve Štokách, Rosnička, Jaborůvka, Společné trní, na Vejhoně, u Čekalvody, v Panenských, ve Stínadlech, Zadní Onvary, Pastviska, Hájek, Smohe, v Skalní cestě.

Na různých dávkách dostávala vrchnost: za předivo 73 zl. 3 kr., z polní činže 10 zl. 2¼ kr., jiné různé 91 zl. 10½ kr., vajec 58½ kopy, z hospod a mlýnů (Zavadilův, Loupalův, Nový a Vilimův) celkem 804 zl. 48 kr., za rybolov v řece 19 zl. Mlynáři platili mezi jiným také za nekrmení vepřů a nechování psů.

Desátky a to ze pšenice, žita, ječmene, ovsa a hrachu brala vrchnost z Přeskač, Dobronic, Tavíkovic a Šemikovic; z Běhařovic dostával desátek farář. Někdy chovalo panství býka, ze kterého bralo poplatek; také za trhání a požívání trávy bralo celkem 12 zl. 29 kr. Robotních dní bylo: s párem koní 8487 a s 1 osobou pěší 8268 dnů.

V Tavikovicích osazeno bylo pouze 11 půllániků a 1 čtvrtláník. Půllánici měli obyčejně 28 měr pole; někteří však jen 12, někteří až 29 měr pole, 7 měr pustin, $^3/_4$ měr zahradu a z luk $1^1/_2$ vozu sena. Čtvrtláník měl 16 měr pole a též $1^1/_2$ vozu sena.

Vrchnost měla mezi obecními pozemky 70 měr pole a 25 měr pastvin. Celkem patřilo do obce: $310^1/_2$ míry pole, 22 mír pustin, 25 mír pastvin, $3^1/_2$ míry zahrad a luk na $19^3/_4$ vozu sena.

Tratě se nacházely: U Březí, u Silnice, u Kacíře, pod Hájkem, u Stavu, u Bahýnka, u Luže, za Ovčírnou, u Vejhona, u Vejvoza, u Žlíbku, u Božích muk, u Cihelny, k Vilimovýmu mlejnu.

Osadníci se jmenovali: Dvořáček, Eliáš, Hlásný, Hrůza, Kolář, Malovaný, Michálek, Paulides, Šťastný.

Roku 1775 byli v Tavíkovicích již jen 4 pololánici, za to ale 8 čtvrtláníků.

Pololánici měli $30^3/_4$ míry pole, platili daně 10 zl. 51 kr., gruntovní činže 2 zl. 2 kr. Robotovali od Jiřího do Michala s párem koní a 1 osobou pěší 3 dní v témdni, ostatní dobu s párem 3 dni a s pěší osobou 2 dny.

Čtvrtlánici měli pole polovici a platu také; robotovali od Jiřího Michala s 1 osobou pěší 6 dní týdně, ostatní čas 5 dní týdně.

Domkařů bylo 6; ty robotovali pěšky 1 den v témdni po celý rok.

Vrchnost měla v obci 25 měr špatného pastviska.

Nová jména obyvatelů: Badrnos, Boček, Hromadný, Krátký, Pavlíček (snad býv. Paulides), Růžička, Severýn, Schneider.

▫▫▫▫▫▫

Udeřice

(do Udeřic, v U—cích od osob. jména Úder) jest nepatrná vesnička v jednu obec spojena s Bačicemi, od kterých jen 8 min. na západ jest vzdálena. Vesnička má tvar otevřené na západ podkovy. Okolo ní vedou 3 cesty, do ní jediná od Bačic. Ves pozůstává jen z návsi, na kterou domy jsou obráceny štítem. Ostatně ve všem srovnávají se s blízkými Bačicemi, kam jsou také přiškoleny; přifařeny jsou do Krhova.

R. 1835 bylo zde 15 domů se 119 obyv., r. 1870 v 17 domech 131 obyv.; r. 1910 v 21 dom. 120 obyv. českých, katolických.

K obci Udeřicům náleží 225 ha půdy, z čehož se na pole počítá 194 ha, luka 8·7 ha, zahrady 2·3 ha, lesy 11 ha. R. 1910 chovali zde 25 koní, 74 krav, 15 koz a 64 kusů vepřového a včelařili v 10 úlech.

Stará pečeť obecní měla po pravé straně radlo, po levé straně v oblouku nápis: PE. PO. OB. HUDERZIH. (Pečet poctivé obce Hudeřic.)

Podobný osud jako sousední Bačice a Radkovice měla ves Udeřice. Patřilať od pradávna ku hradu Bítovu, se kterým se r. 1307 dostala pánům z Lichtemburka v lenní držení. R. 1310 zapsal Remund z Lichtemburka klášteru Oslavanskému na Hudeřicích, Bačicích a Radkovicích 10 kop. gr.

Udeřice spravovali panoši a vladykové, pánům z Lichtemburka poddaní, kteří se psali z Udeřic (Hudeřic). Známi jsou nám Přibík z Hudeřic, který r. 1368 od Ctibora z Litavan a Miloty ze Mstěnic koupil 2 lány v Litavanech a Mikeš z Hudeřic, jenž r. 1417 jeden lán v Litavanech Jiřímu Liškovi z Ústí prodal.

R. 1498 stalo se zboží hradu Bítova dědičným v rodě pánů z Lichtemburka a již r. 1511 prodal Albrecht Bítovský z Lichtemburka a na Hostími nepohodlné odlehlé Hudeřice Janu Zelenému z Říčan a na Krhově, od kteréž doby se statkem Krhovským spojeny zůstaly.[1])

Po 30leté válce byli v Udeřicích 3 třičtvrtinyláníci, kteří měli po 72 měřicích pole a 2 podsedníci neb čtvrtláníci. (Dle udání starých lidí bylo zde rytířské sídlo se dvorem.)

R. 1667 byly Udeřice osazeny 5 třičtvrtinyláníky, 3 čtvrtláníky a 1 domkařem, jichžto jména byla: Bazala, Blatný, Dukát, Harant, Kopečný, Procházka, Pernička, Vyhnal.

R. 1719 udáno v Udeřicích panského pole $3^1/_8$ lánu a 8 komínů.

R. 1751 žilo zde 5 celoláníků a 3 čtvrtláníci; celoláník měl $100^1/_2$ míry pole, $6^1/_4$ m. úhoru a luk na $4^1/_4$ fůry sena a trávy, čtvrtláník $31^3/_8$ m. pole, $10^3/_4$ m. úhoru a luk $2^1/_2$ fůry. Tratě se jmenovaly: na Břižti, v Loučku, na Ouvařích, za Humny, k Žlíbku, u Dúbka, v Červeným, pod Borovým, u Hívy, na Horních lesích. Jména obyvatel zcela jiná jako 1667: Vystrčil, Kalina, Padělek, Otava, Urbánek, Horký, Kocanda, Ondrák. Láníci seli jen 5—6

[1]) D. B. I. 80, 218, III. 150, 578, IV. 263, V. 60.

měr pšenice, drželi jen 3 krávy a $^1/_3$ pole úhořily. Dříví lacino kupovali u Myslibořic.

R. 1776 měli celolánici (5) jen 86 měr pole, $6^1/_4$ m. půdy pusté, zahrady na 5 osmin a luk na $4^1/_2$ fůry sena a otavy; platili: kontribuce 40 zl. 36 kr., o vánocích: za husu 20 kr., za 2 slepice 20 kr., za kuře 5 kr., za 24 vajec 6 kr., za předivo 42 kr. Robota stejná jako v Hrotovicích. Čtvrtníci (3) měli 29 měr pole a $3^1/_2$ m. půdy neobdělané, z louky $1^1/_2$ fůry sena; platili 10 zl. kontribuce a polovici poplatku o vánocích. Domkaři dva na půdě vrchnostenské platili činži vrchnosti.

▫▫▫▫▫▫

Újezd

(do Újezda, v Újezdě) leží na náhorní rovině 10 km jižně od Hrotovic, ve výši 420 m. Osada, nepravidelně stavěná, prostírá se po obou březích potůčka, jenž nedaleko odtud na území obce vzniká. Pravidelná řada domů jest podél silnice, vedoucí do Tavíkovic. Domy stavěny jsou z kamene a cihel, pokryty buď křidlicí neb slamou a čistě zomítány.

Na jihozápadním konci osady vyniká vrchnostenský zámek, obklopený panskou zahradou; také domky občanů mají v předu zahrádky.

Ani starý nábytek ani kroj se nezachoval; jen v zimě nosí muži žlutohnědé dlouhé kožichy různými květy zdobené.

Přifařen jest Újezd do Běhařovic, kam dříve také byl přiškolen. Zde byla školní budova vystavěna teprve r. 1882 nákladem 5000 zl. Peníze tyto sebrány částečně dary. Fond 100 zl. na zakoupení psacích potřeb pro nemajetné dítky založil Frant. Štancl, farář běhařovský († 1884). Škola má knihovnu žákovskou a též knihovnu obecní, kterou založili bohoslovci brněnští r. 1884. Školu, nyní dvoutřídnou, navštěvuje asi 90 žáků; přiškolen jest Františkov. Správcem nově zřízené školy ustanoven Ign. Furman.[1])

Mimo zámek vyniká poblíž panský dvůr a jižně od něho asi 6 min. vzdálená panská sýpka.

Samoty do Újezda patřící jsou: Dvorek na severozápad u samého lesa v polovici cesty do Biskupic; za Dvorkem dále k Bi-

[1]) Podal obšírný popis osady do Vlastivědy.

skupicům stávalo stavení pohodného (rasa) již pobořené. U řeky jest Újezdský mlýn, poblíž něho bývalo dosti rozsáhlé „Bělidlo", kde se dříve množství plátna bílívalo: stavení jest rozbořené.

Obecní jmění kromě malého domku a školní budovy jest 20 jiter (11·5 ha) polí, $^1/_3$ jitra (0·19 ha) luk, 2 jitra (1·15 ha) pastvin. V kontribučním fondě má obec něco přes 3000 korun. Celkem patří do Újezda 571 ha půdy a to: 354 ha pole, 15 ha luk, 9 ha zahrad, 13 ha pastvin a 162 ha lesa. Panství má 348·27 ha.

Tratě polní se jmenují: Bejčník, u Rybníka, nad Rybníkem, Padělky, u Dubu, u Kříže, v Pustých, u Mlejna, u Cihelny, Krajiny, Plácanice, Zahumenice, na Smohách, Novačka, Nádavky, Ouvarky, Zahrádky, Rabštejn; tratě lesní jsou: Náplavka, u Číhadla, pod Vranovici, Vaverka, ve Žlíbkách, Dubová seč, v Semenách, Latová seč, na Babyloně, v Kopanině, Síčka. Poblíž osady je cihelna.

Lid živí se chovem dobytka a rolnictvím; řemeslníků je málo, jen pro nejnutnější domácí potřebu; několik lidí obchoduje s čerstvým ovocem, s tyčemi vinohradskými, s drůbeží a vepřovým dobytkem.

R. 1910 chovalo se 21 koní, 153 kusů hovězího dobytka, 76 koz a 96 prasat; včelaři měli 41 úlů.

R. 1863 byla pro stálé sucho, kterým i voda v řece Jaroměřičce skoro vyschla, velká neúroda; i roku 1848 byla značná drahota obilí.

R. 1910 napočítáno 379 obyv., mezi nimi 3 Němci, r. 1890 bylo v Újezdě ve 53 dom. 500 obyv. (i s Františkovem), r. 1870 v 57 dom. 373 obyv.; r. 1830 žilo ve 54 dom. 305 obyv., r. 1804 ve 47 čís. 191 obyv.; r. 1689 bylo v Újezdě jen 8 domů.

Ve staré pečeti bylo radlo a krojidlo.

Dějiny. Újezd, též Újezdec zvaný, býval původně sídlem vladyckého rodu, o kterém se nám dochovaly jen skrovné zprávy.

R. 1381 Jan z Újezda dal svému zeti Jilkovi a sestře své Adličce 2 lány v Ratišovicích.

R. 1398 Jindřich z Jevišovic prodal své právo, které měl na Újezdě od své manželky Anežky, Jimramovi z Újezda. Po Jimramovi připomíná se častěji Mikeš z Újezda, který r. 1415 své ženě Kateřině na vsi Újezdě 25 hř. věnoval.

R. 1446 připomíná se panoš Hynek z Újezda jako svědek na listině Šlýže z Chřipic. Dcera jeho Ludmila z Újezda pohnala r. 1481 Ludvíka z Tavíkovic z 15 kop zadržalých úroků, které jest zadržel její matce Elišce. Páni rozhodli: „Poněvadž Ludmila právem mateři své, kteráž byla zůstala po Hynkovi z Újezdce, to obdržela, a Hynkův syn, Markvart, došed let na to se dlužil, a ona ten statek drží, že povinna jest Ludmila, co zaň dal, vyvaditi.

Kdy a jak se stal Újezd lenním statkem biskupským, nevíme udati. Toliko známo jest, že již v 16. století lénem byl a spojen býval se statkem Slatinou, kterého užívali páni Jankovští z Vlašimě. R. 1573 vladyka Hynek Jankovský z Vlašimě a na Slatině jménem vlastním i za svého mladšího bratra Jaroslava ves Oujezdec se dvorem a se vším příslušenstvím zastavil na 6 let za 700 kop č. gr. Jeronýmovi Mackovi Čížovskému z Čížova a na Batelově na celoroční výpověď. Ale biskup s tím srozuměn nejsa nařídil v listopadu téhož roku, aby Hynek s Čížovským učinil narovnání: „Zástavní list se ruší a smlouva rozvazuje. Jankovský vrátí list hlavní na summu 800 kop se 6 rukojmími a 7 pečetmi Čížovskému a Čížovský vydá Jankovskému zástavní léno.“

Bedřich Jankovský prodal Újezd r. 1610 Jiřímu Zahradeckému ze Zahrádek a ten brzy na to Valent. Pavlovskému z Pavlovic. Pavlovský byl sice ve zpouru r. 1620 zapleten, ale podržel statek do své blízké smrti. R. 1624 kardinál z Dietrichštejna dal mocný list Tobiáši Süssweinovi, aby manství Biskupice a Újezd mohl prodati a odkázati i svým dcerám, po případě nejbližším příbuzným; r. 1627 jeho vdova, která se provdala za Mik. Schrama, dostala povolení, aby jej vzala za spolumajitele. Tak byl Újezd přivtělen ku Biskupicím, avšak Karlem Steinelem z Plessenet odprodán po roku 1660 Antonínu šl. Terzovi, který jej Barboře Schröfelové zanechal, od které jej r. 1680 Zdeněk Bohuslav Dubský z Třebomyslic za 8.200 zl. odkoupil a s Biskupicemi opět spojil, ale již r. 1696 Frant. Ant. Salavovi z Lipy prodal. Tento přepustil r. 1713 statek trhem za 10.500 zl. Janu Jos. Berthonidesovi z Tyran. Po něm drželi statek společně jeho syni Jan Josef a František Josef z Tyran, po smrti bratrově Jan Josef sám. Jeho následoval syn František Josef, pak stejnojmenný vnuk, kterým rod ten r. 1807 vymřel.

Arcibiskup olomucký hrabě Coloredo, kterému léno připadlo, prodal statek za 30.000 zl. Jakubovi Doublebskému svob. pánu

ze Šternecka. Po něm následoval jeho syn Karel, apelační rada v Brně, kterému otec statek r. 1810 prodal. Od Karla Doublebského přešel r. 1850 Oujezd trhem za 55.000 zl. na Jana Pauspertla z Drachentálu. Vrchní poručenský úřad jeho dítek[2]) prodal r. 1870 statek za 58.000 zl. lékaři Janu Vojtěchu Dobrovskému, jenž zemřel r. 1892. Po něm dědila manželka Terezie Dobrovská, po jejížto smrti r. 1903 připadly $^{2}/_{3}$ statku dceři Eleonoře Hrdličkové a $^{1}/_{3}$ dceři Anně Kalábové. Manželé Ferdinand a Eleonora Hrdlička-Císař odkoupili r. 1905 také třetinu od Anny Kalábové a jsou nyní jedinými majiteli Oujezda.

R. 1671 byly zde 2 dvonlány, ku kterým náleželo po $33^{1}/_{3}$ měř. pole II. tř. a $66^{2}/_{3}$ III. třídy a 4 zahradníci neb podsedníci, kteří měli $3-10^{1}/_{2}$ měř. pole II. tř. a jednou tolik III. třídy. Jména obyvatelů byla: Svoboda, Novotný, Křikava, Křížků, Vašků, Zálesný.

Nově osazen byl 1 dvoulán a 1 podsedek; starými pustinami zůstávaly: 1 dvoulán, 1 lán a 4 chalupy. Jména podruhů: Mikula, Blaža, Korbšík, Vepsloch.

R. 1750 doznala vrchnost — jako majitelé podepsaní jsou Jan Josef Berthonides von Tyrann a Frant. Josef Berthonides von Tůran, — že při dvoře Újezdském má 390 měř. pole, 57 měř. pustin. 76 měř. pastvin, 3 měř. zahrad a luk na 40 vozů sena a 10 vozů otavy. Rybníky byly 2: Polní na 15 kop a rybníček u mlýna na 2 kopy kaprů: lesa dosti chatrného 600 měr. ze kterého dříví se prodávati nemůže, poněvadž nestačí na vlastní a poddaných potřebu. Činže slepiční bylo: 56 kusů slepic a 210 kusů vajec: ze mlýna šel plat 160 zl., z palírny 32 zl. Desátek dostávala vrchnost (jure dominicali) a to jen 3 míry žita a $2^{1}/_{2}$ míry ovsa. Tři celoláníci robotovali s párem koní a 1 pěší osobou 5 dní, pololáník s párem koní a 1 pěší osobou 3 dni; ale v čas žní a senoseče celoláník s párem 6 dní, pololáník s pěší osobou taktéž 6 dní.

Z půllánů byl tehdy osazen 1, pusty stály 4. celkem bylo 636 měřic pole pustých.

Dobytek pásl se částečně s vrchnostenským v panských lesích. Obilí vozili sedláci na trhy do Znojma a do Jaroměřic; řemesel zde nebylo.

---

[2]) Byli to vladykové Vladimír a August Pauspertlové z Drachentálu.

Dle výkazu urbariálního z téhož r. 1750 žili tehdy v Újezdě 3 celoláníci, kteří měli pole na 89—93 měr, zahradu přes 1 měř., luk na $3^3/_4$ vozu sena; pololány — ($46^1/_{16}$ měř. pole, $^1/_8$ m. zahrady, $1^3/_4$ m. pustin a luk na $1^1/_4$ vozu sena) — byly sice 3, avšak jen jeden osazen sedlákem, ostatní držela vrchnost. Po roce 1760 vrchnost upravené pole nově rozdělila na pololány, a sice tak, že k pololánu patřilo jen 17—24 měr pole obdělaného, ale za to více, až 33 měřic pustin. Tím chtěla docíliti lepšího obdělání pole a většího výtěžku. Ale i to nepomohlo, neboť většinu těch pololánů vrchnost si sama ponechati musela. Domkaři na obecním byli 2 a na panském taktéž; podruhové byli 3.

Obec měla pouze $16^1/_8$ měřice pustin a $50^1/_4$ měř. pastvin.

Že vrchnost svým rozdělením na pololány nových osadníků nenalákala, patrno z výkazu r. 1774. Vykazuje se totiž t. r. v Újezdě jediný celoláník a pouze 4 pololáníci.

Celoláník měl $94^7/_8$ měřice pole a luk na $3^3/_4$ vozu sena; platil kontribuce 36 zl., dodával 16 slepic a kopu vajec a spředl 6 liber příze zdarma; robotoval po celý rok s párem koní 5 dní týdně.

Jeden pololáník měl 46 měr dobrého pole, $1^3/_4$ měřic pustiny a luk na $1^1/_2$ vozu: li ostatní 3 pololáníci měli jen asi 20 měr pole dobrého, k tomu 22—30 měr pustin, ale luk na 3 fůry sena. Každý platil 18 zl., odváděl 8 kuřat a $^1/_2$ kopy vajec, první robotovali s párem koní a jednou pěší osobou 3 dni, ostatní jen koňmo 3 dni v týdni.

Jména osadníků byla: Veselý, Kozdas, Řiháček, Šťáva, Kučera.

Ostatní polnosti při nedostatku hospodářů držela vrchnost.

Jména tratí shodovala se skoro s nynějšími jmény; nedochovala se jména: U Jezírka, u Brány, u Drážek, na Kakovský, u Stejsky záhumné.

Skoro stejná robota trvala až do r. 1848. Zimního času robotovalo se v lese. Dva robotníci museli denně $^1/_2$ sáhu dříví nadělati a je srovnati; dříví pak museli zavézti do skladiště (do foroty) a to denně $1^1/_2$ sáhu.

Výkupu z půllánu se zaplatilo 206 zl. 26 kr., z desátku 90 zl. 48 kr.

ooooo

Františkov

(do Františkova, na Františkově.[1]) Asi 1/4 hod. západně od Újezda leží kolonie Františkov, která s Újezdem tvoří společnou obec. Pozůstává toliko z jedné řady domů, postavených po levé straně silnice, vedoucí do Biskupic. Františkov založen byl na začátku stol. 19. asi r. 1806; usazovali se zde horníci, kteří na blízku odtud u Slatiny železnou rudu kopali. Chalup jest nyní na Františkově asi 20 se 115 obyvateli.

▫▫▫▫▫▫

Valč,[2]

jedna z nejstarších osad okresu leží malebně na náhorní planině ve výši 444 m. poblíž silnice vedoucí z Třebíče do Dalešic. (Obr. 55.)

R. 1835 měla osada 551 obyvatel v 80 domech, r. 1870 ve 88 dom. 657 obyv., r. 1890 ve 110 dom. 743 obyv., r. 1900 ve 118 dom. 740 obyvatel. Poslední sčítání r. 1910 vykazuje 744 obyv., Čechů, katolíků.

Obec rozkládá se od strany severní na jih jedinou ulicí, ku které přiléhá několik menších ulic; zvláštní návsi osada nemá. Části osady slují: Brandíra (hospoda u silnice), na Klosích, Močínek a Bělov.

Domy jednotlivé jsou buď spojeny neb odděleny úzkými mezerami, mají v předu malé zahrádky, v zadu větší zahrady. Mezi jednotlivými grunty jsou roztroušeny chalupy (baráky); jen ulice Močínek sestává ze samých chalup (baráků neb domků). Výstupků domy nemají; stavěny jsou většinou z cihel nepálených, omítány a obíleny. Obydlí sestávající z jedné světnice, kuchyně a komory jest v průčelí; dvory jsou hospodářskými staveními uzavřeny. Nábytek a kroj podobá se městskému. 1. číslo v obci má dvůr, 2. zámek, 3. fara. Na prostoře mezi dvorem panským a farou rozkládají se 2 panské rybníky.

[1]) Osada pojmenována byla dle cís. Františka I., nebyla tedy založena r. 1780 (jak Černý udává).

[2]) Odvozeno od osobního jména Válek (Valentin?) původně Valeč, zkráceno Valč.

K obci patří 38 lánů (po 50 jitrech) půdy, z čehož připadá velkostatku 13 lánů. Dle nového vyměření má obec 1069 ha půdy; z toho připadá na pole 874 ha, na luka 59 ha, na zahrady 15 ha,

Obr. 55. Valč.

na pastviny 26 a na lesy pouze 68 ha. Celoláníků jest v obci jen 8, ostatní jsou polo- a čtvrtláníci.

Před zrušením roboty pracovali láníci týdně tři dny s potahem, polo- a čtvrtláníci dle toho poměrně, domkaři robotovali pěšky 2 dny týdně.

Obec má v majetku 25 měr lesa a 60 měr polí.

Zámek jest staré stavení dle nápisu založen od Smila Osovského z Doubravice r. 1534, opraven a zahradou ozdoben byl r. 1712.

Nyní jest v bývalém zámku byt nájemce dvoru a lihovar.

Jména tratí: Zahumenice, Bezděkov, u Koujina, pod Padělky, za Potůčkem, Volice, Hloušky, ve Vodinsku; luk: v Lavičkách, Suchý onvary, na Žlíbkách. Potoky jsou Mocle a Močínek; tento teče dolním koncem obce k východu a ona teče asi $^1/_4$ hodiny od obce. Na Mocli postaven jest mlýn o 2 složeni, patřící k Valči.

K obci patří také 2 rybníky: „v Lavičkách“ a nedávno vypuštěný „Utopenec“.

Obyvatelé živí se rolnictvím a chovem dobytka; řemesla, až na strojní truhlářství, jakož i obchody provozují se jen pro místní potřebu.

Dobytka chovalo se r. 1910: koní 95, hovězího 460, vepřového 349 kusů; mimo to 105 koz.

Včelních úlů měli 53.

Poblíž osady jsou 2 cihelny.

Kostel zasvěcený „Povýšení sv. Kříže“ postaven jest téměř uprostřed osady na návrší. (Obr. 56.) Presbytář má sloh gotický, o čemž svědčí žebra na stropě lomeném, sedilia na straně epištolní ve zdi s ozdobami gotickými, obruba gotických dveří do sakristie, úzké okno gotické k východu v průčelí presbytáře, jakož i 5 podpěrných pilířů zvenčí. Loď původu pozdějšího má strop klenutý. Kostel byl r. 1784 bílými kamennými deskami vydlážděn a r. 1888 od bratří Dvořáků z Dukovan vymalován. Důkladně opraven byl za faráře Al. Wolfa. (R. 1882 obnoven hlavní oltář, r. 1887 poboční oltáře.) Na hlavním oltáři jest uměle provedený obraz umírajícího spasitele, kterýžto obraz daroval okolo r. 1785 patron kostela Joachim sv. pán Hess; obraz maloval Bedř. Oelenheinz z Vídně.[1]) Varhany dala r. 1846 svým nákladem pořiditi vysokor. slečna Molitor z Hessů. Věž kostelní jest zděná od základu až po vrchol; dolejšek jest čtyrhranný a dutý cihlový jehlanec střechy šestihranný. Věž vypínající se nad hlavním vchodem jest dole dosti prostranná. Opravena byla r. 1868 a opět 1904. Nad sakristií nachází se oratoř pro bývalou vrchnost. Kostel z venku obnoven

[1]) Obraz byl znova napjat a opraven mistrem prof. Frant. Zvěřinou.

Obr. 56. Kostel a škola ve Valči.

a uvnitř vymalován byl r. 1902. Hlavní oltář již úplně sešlý nahrazen novým r. 1913. Na věži visí 3 větší zvony a jeden malý, t. zv. robotníček, který visíval u cesty před kostelem a svolával lid na robotu. Největší zvon asi 12 centů těžký má nápis: Sancte Donate, libera nos a tempestate atque alia noxia a nobis te ferventer petentibus segetibusque nostris abice. Ita orat Matthias Jos. Kramarczik cum Tibi confisis Oviculis. (Svatý Donate, osvoboď nás od bouře a jiné škodlivosti od nás, Tebe vroucně prosících a od našich osení odvrať! Tak prosí Matěj Jos. Kramářík s ovečkami sobě svěřenými. L. P. 1743. Uprostřed viděti Spasitele na kříži a sv. Donata klečícího a nápis: Antoninus Liber Baro de Forgatsch Dominus in Waltsch.

Druhý zvon má obrazy Panny Marie a sv. Floriána s nápisem: Ss. Maria, Mater Dei ora pro nobis. — Sigmund Kerker goss mich in Brinn 1717.

Třetí zvon pochází z r. 1724 od téhož zvonaře; na zvoně viděti Spasitele na kříži a kolem něho Pannu Marii a sv. Jana, opodál sv. Jana Nepomuckého s nápisem. S. Joan. Nepomncene ora pro nobis.

Pod střechou věžní jsou hodiny.

Věž kostelní vyhořela r. 1678 a opět r. 1690.

U kostela stojí kamenný kříž z r. 1817.

Prostranná krypta pod presbytářem opravena a nadána byla ročními 100 zl. r. 1729 ovdovělou baronkou pí Mar. Forgačovou. O této kryptě zmiňuje se r. 1593. Paprocký takto: „Ve Valči, kterýžto zámek a ves na ten čas drží pan Vanecký z Jemničky, ti páni z Doubravice své pohřby mívali. Ten kostel již téměř docela spuštěný jest, ale však ještě textové na kamenich poznati se mohou. Jako: „Letha Panie 1539 umrzel urozený pán pan Jan Osowsky z Daubrawice. Pán Buoh, racz dussi jeho milostiw byti.“ Na druhém kameni: Letha 1537 umrzela urozena panna panna Anna Osowska z Daubrawicze. Pán Bůh racz se smilowati nad dussi gegi. Třetí: Letha Panie 1555 umrzel gest urozeny pan pan Jaroslaw Osowsky z Daubrawicze a na Rziczanech, gehožto dussi Pan Buoh racz milostiw byti.

Farní stavení stojí o samotě na konci osady jsouc od kostela vzdáleno asi 1000 kroků, jest jednopatrové, avšak dosti prostranné, obklopené velkou ovocní zahradou, kterou založil farář J. Kriegler. R. 1788 praví se, že u fary byly zahrady dvě, jedna před farou,

druhá za farou. Budova postavená r. 1770 značně byla opravena farářem Al. Wolfem.

Fara ve Valči jest prastará: pochází snad již ze 13. století. Když totiž roku 1294 Oldřich z Hradce, pro případ, že by bez dědiců zemřel, své statky králi Václavovi poručil a sice na Moravě ve Znojemské provincii: Valč a Vilímovice se vším příslušenstvím, ves Rečice (snad Račice), daroval patronáty všech far svých něm. řádu křižovníků: mezi těmito byla bezpochyby i fara Valecká. Jakým způsobem se octnula fara ve 14. století v majetek kláštera benediktinského ve Vilímově, není známo.[1]) Ale fara obsazována byla kněží světskými. Teprve r. 1365 žádal klášter Vilímovský řádu sv. Benedikta, který kromě patronátu i některé statky ve Valči měl, ze kterých dva mniši žili, spravující okolní majetek klášterní, papeže, aby s jeho dovolením kostel Valecký přidělen byl klášteru tak, by řízen byl klášterníky. Papež Urban V. o té záležitosti vyžádal si r. 1366 dobrozdání od pražského arcibiskupa, avšak teprve r. 1395 inkorporoval papež Bonifác IX. faru Valeckou klášteru Vilímovskému. (Cod. XII. 283.) Ještě roku 1393 připomíná se jako valecký farář kardinál paduanský, který svým generálním plnomocníkem na dobu od sv. Jiřího do sv. Jiřího příštího roku výnos té fary knězi Vojslavovi za 60 kop pronajal.[2])

První klášterník vilímovský, jenž byl dosazen do Valče na faru, jmenoval se Bruno. Psal se „perpetuus vicarius ecclesiae in Valč" a smluvil se se svým opatem Mikulášem o desátky v ten způsob, že polovici většího desátku ponechal opatovi, druhou polovici a menší desátek sobě. Klášter držel patronát až do válek husitských; za těchto zmatků zmocnili se bohaté fary jednotliví majitelé; r. 1431 byl sice převor kláštera Vilímovského Mikuláš ustanoven farářem ve Valči, odkud jsa r. 1438 jmenován opatem odešel, ale přes to ještě r. 1437 Jan z Mochova prodal

[1]) Podivno jest, že Valč spojena byla s osadou sousední Vilímovicemi. Nemá již to nějakého styku s českým Vilímovem? Vilímovský klášter benediktinský poblíž Golčova Jeníkova ve východních Čechách založen Vilémem, jenž byl příbuzným Rejčky, choti Vladislava I. ze Sulzbachu, roku 1120, tedy brzy po založení kláštera Třebického. R. 1421 byl klášter od husitů dobyt a rozbořen. Po bouřích husitských vrátili se mniši do kláštera, byli však brzy přinuceni rozejíti se. R. 1438 volili někteří mniši vilímovští s mnichy třebickými v Uherčicích opatem vilímovským kněze Mikuláše.

[2]) Tadra, soudní akta konsistoře pražské. Snad to byl Vojslav, farář z Miličína, tehdy korrektor kněžstva.

Valč s tvrzí, patronátem a desátkem patřícím ke kostelům bratřím z Náramče. Avšak r. 1446 tito bratři prodali Valč s příslušenstvím mimo patronát a dvůr farářský a právo farářovo vůbec Benešovi z Vlašimě a tento hned Hanušovi z Mírova. Že tehdy již byla fara opět mnichem vilimovským obsazena, dokazuje půhon z r. 1446, který vedl Žibřid z Račic na Hanušo z Rajce a z Valče z 20 kop, že odkoupil základ jeho, který měl na Benešovi z Vlašimě postihnouti, který také desátek po svém dvoře pobral a farářova roli osel bez jeho a farářovy vůle. Potom za neustálých rozepří s majiteli Valče obsazoval klášter Vilimovský zdejší faru až do první čtvrtiny 16. století.

Roku 1459 opat vilimovský Mikuláš pohnal Matěje (Stoška) z Alberovic a Valče, „že jest jeho moci a bezprávně odehnal od fary a podací tu ve Valči a od toho již devět let poplatků nedostával". Teprve r. 1464 páni mezi knězem Mikulášem, opatem vilimovským, a Matějem Stoškem nalezli: Poněvadž se to desátků dotýče, a Matěj Stošek podal, že chce na knězi biskupovi o všecky věci přestati, aby to hned ujistil pod 200 hř. gr., a kněz opat také, aby před knězem biskupem stáli, když jim rok položí, a jeho Milosti rozkázání učinili, což jim v tom rozkáže. Matěj Stošek postavil pod základem 200 hř. čtyry rukojmí a opat vilimovský též pod základem 200 hř. čtyry, mezi nimi Matěje, opata třebického. Že spor ten ve prospěch kláštera dopadl patrno z toho, že klášter faru na dále osazoval.[1]) R. 1497 opat vilimovský Mikuláš pohnal Bočka z Kunštátu z 1000 zl. uh., že mu drží poddací kostelní ve Valči bez práva, také pohnal předešlého majitele Valče Zikmunda Val. z Mírova, že mu nechce dáti svědectví o tom. R. 1499 byl spor mezi Janem Bočkem z Kunštátu a na Polné a opatem Vilémem o presentaci faráře do Valče, Ladislavem z Bozkovic a na Třebové tak rozhodnut, že farář, kterého ustanovil Boček, má na svém místě zůstati pod tou podmínkou, aby žádal za presentaci u pana opata. Budoucně však má každého faráře do Valče presentovati jen opat vilimovský. Roku 1517 odevzdal opat Vilém faru dosavadnímu faráři v Uherčicích Krištofovi, který ve Valči měl krušné postavení, poněvadž desátků nedostával, pročež do Krhova přesídlil. Roku 1531 pohnal jako farář krhovský převoru kláštera Dalešického Barboru, že když

[1]) Není tedy pravda, co tvrdý Volný, že Boček z Kunštátu a Polné patronát Valecký uchvátil a akatolického faráře ustanovil.

byl farářem ve Valči, její lidé z Třebenic mu desátek jarý a a ozimý, který si v té vsi složiti dal, pobrali a ona mu to napraviti nechce.

Za panování rodu Osovských z Doubravice na Valči katolická fara zanikla.

Z farářů nekatolických jest znám z r. 1610 kněz Jan Kostka rodem z Hranic, správce zboru ve Valči, který si toho roku namlouval v manželství Zuzanu, dceru nebožtíka Jana Kubiše z Jezernice. Převládala ve Valči církev bratrská. Poslední bratrský kněz vystěhoval se odtud r. 1628. Pak zůstala fara osiřelá, až teprve r. 1657 nová řada kněží katolických začíná. Sem přifařeny byly až do r. 1675 Dalešice.

V novější době nejdéle a nejzáslužněji zde působil Alois Volf, který jako arcikněz jaroměřický a farář dalešický zemřel r. 1912. Nyní jest farářem Alois Kežlinek.

Pamětní knihu založil farář Alois Kriegler (1770—1806.)

Matriky počínají se rokem 1642.

Zařízené místo kaplanské jest dlouhou dobou neobsazeno.

Do farního obvodu patří obce: Valč, Dolní Vilímovice, Střebenice, Plešice a Chroustov; všech duší vyjmouc Dolní Vilímovice (okres Třebický) jest 1342 vesměs katolíků. Farní dotace má za desátek 2284 K,[1]) dům a zahradu. Jmění kostelní v obligacích 1328 zl. (2656 K), fundacích zádušních K 9357·34. Hřbitov starý byl okolo kostela a na něm kaple, která nyní slouží za byt kostelníkovi a úkryt nočním hlídačům. Nový hřbitov založen za obcí na západní straně r. 1832; na něm stojí krásná kaple se sochou sedmibolestné matky Boží nákladem faráře Kosy.

Jako v jiných farních osadách i ve Valči stávala škola, o které však písemných zpráv málo se dochovalo. Dle farní matriky Třebické z r. 1674 byl již tehdy ve Valči učitel, ale budovy školní nebylo; učilo se v najatých místnostech. Učitel dostával od sedláků podíl o žních, měl také malý akcident za pohřby

---

[1]) Roku 1775 popisuje se desátek a jiné příjmy farářovy takto: Z Valče mimo obvyklou štolu $^{2}/_{3}$ desátku z každého obilí, na Vánoce dodával láník 4, půlláník 2 a čtvrtláník 1 vejce, na posvícení každý usedlý po koláči. Koledy o Vánocích od celoláníka koláč a 3 kr. na hotovosti, od pololáníka 1 kr. a 2 den., od čtvrtláníka 3 den. Z Plešic dostával stejně jako z Valče, z Chroustova žádný desátek, nýbrž jen obvyklou štolu, ale o Vánocích od každého chalupníka 1 vejce a koledy koláč a 3 den., o hodech koláč.

a křty, v neděli a o svátcích obědval u faráře M. St. Polanského za to, že zpíval v kostele. Totéž i novější matrika farní v Třebíči z r. 1691 o Valečké škole tvrdí. R. 1789 jest udáno, že mezi domky stála škola (Schulhaus) a že učitel v obecní trati „za Voborou“ užíval 2 jitra pole. Nově zkoušeným učitelem Janem Novotným obsazena byla r. 1792. R. 1860 postavena byla řádná školní budova, která však toliko jednu měla učírnu pro 153 žáků. Protož vyhlednuta byla místnost druhá pro vyučování v zámku, což trvalo do r. 1877, kdy obec provedla rozšíření školní budovy. Do r. 1889 přiškoleny byly do Valče obce: Střebenice, Plešice, a Chroustov; toho roku vyškoleny byly Střebenice.

Učitelská dotace byla zde jako jinde velmi bídná: stačila sotva k živoření. Učitel odkázán byl na skrovné školné, na něco posnopného za službu kostelní. R. 1857 paní Kateřina šl. Hessová založila jistinu 1000 zl. na zlepšení dotace zdejšího učitele.[1])

Dějiny. Nejstarší písemnou zprávu o Valči máme z r. 1294. Oldřich z Hradce pro případ, že by bezdětek zemřel, odporučil své statky králi Václavovi. Mezi jeho statky moravskými jmenují se Valč a Vilémovice se vším příslušenstvím a ves Rečice (Račice) ve Znojemské provincii; patronáty všech far odevzdal něm. řádu křižovníků. (Cod. dipl. V. str. 10.) Jakým způsobem Valč se dostala pánům z Meziříčí není známo; víme toliko, že r. 1365 Jan a Jindřich bratří z Meziříčí a jejich bratrovec Jan odstoupili Markétě, vdově po panu Půtovi z Vildenberka (asi sestře) po čas jejího života vesnici Valč kromě lesů. Po vymření hlavní linie Lomnických na Meziříčí ku konci 14. věku připadla Valč markraběti Joštovi, který ji r. 1406 s tvrzí a dvorem, také svým právem, které měl na Zarubicích, daroval svému stoupenci Janovi řeč. Hovorkovi z Hartvíkovic. Tento své ženě Maruši (Marketě) 100 kop gr. na Radoníně a, kdyby se tam nedostávalo, na Valči pojistil.

Hovorka byl vojenský násilník, jak dokazují současné stížnosti proti němu: R. 1406 pohnal jej Martin z Radotic že mu držel jeho ves Vilímovice, úroky bral a lidi šacoval. Téhož roku pohnal jej Přech z Kojetic, že mu pobral desátky, které koupil a zaplatil ve Vilímovicích a Třebelicích (nynějších Střebenicích) a Petr měštěnín z Třebové jej žaloval, že když s jeho lidmi, kteří

[1]) Tatáž dobroditelka založila ve Valči fundaci pro chudé, z které plyne ročně 73 zl. (146 K). Závazek ten jest na panství Dalešickém zajištěn.

na Trmáčov jeli, se setkal, oni mu pobrali 5 koní a vůz s nákladem (8 tun herynkóv a 2 samostřily) a jeho zajali. Lidé prý řekli: „Pán náš nám přikázal. abychom po vší zemi brali!“

Měšťanu Petrovi přiřknuta byla náhrada 30 kop, avšak než-li Hovorka pokutu zaplatil, byl zavražděn, pročež Petr zažaloval r. 1409 o tu sumu hejtmana Hynka z Pacova, který po Hovorkovi statky obdržel. Také hejtman Hynek z Pacova své ženě Čence na tvrzi a vesnici Valči 250 hr. gr. věna zapsal, ale již r. 1411 mrtev byl. Na to markrabí Jošt statek Valecký s tvrzí a dvorem, ves Kraluhov s patronátem. vesnice Zarubice a Radonín daroval Mikulášovi z Mochova. kterému to obdarování teprve r. 1412 do knih bylo zapsáno i s 500 kopami, ježto své ženě Markétě na Valči pojistil.

Proti tomu ozval se druhý muž Marušin (vdovy po Hovorkovi) Bernard Šenkvic, tvrdě, že jeho manželka má dříve věno zapsáno na Valči.

Vůbec proti Mikuláši z Mochova podáno mnoho půhonů nejen od Čeňky, vdovy po Hynkovi z Pacova (roku 1411), a od Maruše, vdovy po Hovorkovi, že jim neplatil z věna úroky, nýbrž také půhony pro dluhy Hovorkovy: R. 1412 pohnal Mikuláše Břeněk z Nasedlovic ze zboží Valče, které mu Hovorka zastavil za 100 kop, a Dětřich z Bransud, že půjčil Janovi Hovorkovi, pastorku svému, 30 hř, když zboží Valče doplacoval. Smil z Heraltic žaloval, že drží Mikuláš jeho základ, protože slíbil za Hovorku za 10 kop. Ondřej z Okárce tvrdil, že Krahulov a Valč jsou jeho zástavou. Také Štos z Bránic jej pohnal pro nevypláceni věna Čeňce, vdově po Hynkovi z Pacova. J. Martin z Radotic, někdy mincmistr brněnský, pohnal Mikuláše, že mu drží jeho základ, to zboží Valč, jakož on na nebož. Hovorkovi obdržel 200 kop a na ně dal přísud svůj, mezi tím Hovorka byl zabit a po jeho smrti nebožtík markrabě Jošt v to zboží se uvázal; pročež mu nebylo možno provésti práva svého. Po Mikulášovi držel Valč Jan z Mochova, kterýžto r. 1437 ves Valč se dvorem, lesy a rybníky, s tvrzí, s patronátem a desátkem patřičim ku kostelu a se zbožím v Zarubicích prodal Mikuláši a Vaňkovi, bratřím z Náramče, kteří již po 10 letech zmíněné zboží i se mlýnem, avšak kromě práva patronátního a dvoru farářova prodali Benešovi z Vlašimě. Ještě téhož r. 1447. Beneš z Vlašimě se svým bratrem Mikulášem prodali zboží Valecké Hanušovi z Mírova a Rájce, jenž vzal svou

ženu Afru z Puklštejna na ten statek za společnici. (Erb č. 33.) On získal od Jindřicha z Říčan pustý hrad Holoubek s Plešicemi a Vilímovicemi. Rod jeho, Ráječti z Mírova, drželi zboží Valecké až do r. 1480.

Mezi tou dobou vyskytuje se prostřed 15. stol. na Valči jako majitel jistý Matěj Stošek z Alberovic (Arbelovic), který dlouhý spor vedl o desátky farní s klášterem Vilímovským po roce 1464 více se nepřipomíná.

R. 1480 Zikmund a Markvart bratři Ráječti z Mírova vložili Janovi z Kunštátu a na Buchlově ves Valč, ves Vilímovice, dvůr v Chroustově a ves Plešice, načež tento své manželce Kunce z Pernštejna věno tam pojistil. Hned po kupu zastavil Jan Boček z Kunštátu zboží Valecké Janu Španovi z Barnštajna, který se počal psáti „z Valče", ale již r. 1481 jej pohnal, že jest mu pravil, že by na kněze (opata vilímovského) list měl na půltřetiho tisíce zl. a on na jeho řeč zastavil mu své zboží Valecké, a potom, když mu to zastavil, nebylo s ním více účteno než 2000 zl. a o tom mu drží jeho zboží a on škodu beře pro těch 500 zl. Jan Špan z Barnštajna musel zástavu postoupiti majiteli. Dědici po Janu z Kunštátu byli Zajímači z Kunštátu.

R. 1520 byla Ludvíkem Zajímačem z Kunštátu nabízena Valč i s Kunštátem ke koupi Vilemovi z Pernštejna prostřednictvím Jaroslava ze Šelenberka, nejv. komornika království Českého. Pan Vilém žádal, aby mu byla podána rejstra obou statků, že koupí oba — jeden bez druhého ne. Ve svých listech, které o tom kupu jednají, zmiňuje se p. Jaroslav, že kdysi koupil Valč panu Bočkovi starému, který seděl na (Hornich) Kounicích, za 2300 kop miš., že ale zboží bylo zhořelé. Koupi provedl teprve r. 1522 Vilémův nástupce Jan z Pernštejna, jemuž Ludvík Zajímač vložil ves Valči, ves Vilímovice a ves Plešice. Po 9 letech (r. 1531) vložil Jan z Pernštejna Šmilovi z Doubravice[1]) tytéž vesnice s pustou vsí Chroustovem. Smil postavil zámek ve Valči; zemřel r. 1547, kdy se syni jeho Jaroslav, Karel a Burjan rozdělili o statky Okarec, Valč a Vedrovice. Burjánovi z Doubravice připadla Valč, kterou r. 1558 s Vilímovicemi, Plešicemi a pustým Chroustovem prodal Jiříkovi Čelovi z Čechovic (Erb č. 13). Nástupce jeho Kašpar Čelo

[1]) Podepsal r. 1535 listinu Václ. st. z Lomnice a na Náměšti, kterou uděluje Mohelnu odúmrť.

z Čechovic a na Paskově vložil r. 1567 tvrz a ves Valč s kostelním podacím, ves Vilimovice, ves Plešice, zámek pustý Holoubek a ves pustou Chroustov Bartolomějovi Vaneckému z Jemničky, (erb č. 31.) který své manželce Anně Zámrské ze Zámrsk na tom zboží věnné právo vložil (fol. 8—32). Bartoloměj, jenž držel mimo Valč také Dřevohostice, zemřel dne 8. září 1589 a byl pochován v Brandýse ve hrobce p. z Žerotína. Po Bartoloměji následoval r. 1590 na Valči jeho synovec Václav Vanecký[1]) pak Jan Vanecký a od 1608—1616 jeho syn Václav. Tento byl r. 1611 mezi rytíři poslán na generální sjezd Prahy. Byl tehdy J. M. Královské firšnajdr. Po bitvě Bělohorské jest roku 1622 řeč o sirotcích Vaneckých z Jemničky.

Později stal se majitelem Valče Jiří hr. z Náchoda, jemuž byl statek vložen r. 1630 (fol. 9, 41), ale již r. 1631 Bedřich z Vlašimě, jenž zemřel 1639, pak opět Jiří z Náchoda, jemuž následoval na Valči syn Leopold Ferdinand, neboť r. 1660 jmenuje se týž majitelem na Valči a Tulešicích. Tento přepustil Valč Karlovi Bohobudovi Zahradeckému ze Zahrádek, jehožto syn Oldřich prodal již r. 1667 statek Grisslovi z Grisslau, po jehožto smrti vdova Alžběta se vdala za Dohalského z Dohalic. Od ní roku 1675 koupil Valč rytmistr František Schneider von Schneidau a od něho roku 1685 Leopold rytíř Odkolek,[2]) který r. 1713 statek ten prodal Janovi Pachtovi z Rájova, od kterého přešel r. 1725 trhem na Petra sv. pána Forgáče. Po něm držela r. 1729 jeho ovdovělá paní Marie Forgáčová, pak její syn Josef Karel. Rodina bar. Forgáčů držela Valč do roku 1785, kdy od vdovy po Josefu Karlovi z Forgáče, Josefy, roz. Zablatské z Tulešic, přešla na Joachima šl. Hessa. Nástupcem toho byl Albert baron Hiller Hess, c. k. gubernialní rada.

R. 1850 koupil Jiří baron Sina Dalešice s Valčí, a spojil oba statky s Hrotovicemi; po něm r. 1864 nastoupil jeho syn Šimon, který zemřel r. 1876. Statky ty dědila jeho dcera Ifigenie, provdaná za francouzského vévodu de Castries.

Nyní tvoří Valč s Dalešicemi a Slavěticemi zvláštní statek spojený s velkostatkem Hrotovským; rozměr jest 2531 ha. R. 1882 přešly ty statky trhem na švechatského pivovárníka Ant. Drehera.

[1]) Syn po bratrovi Jiřím potvrdil r. 1596 listinu městečku Prostoměřicům.

[2]) Leopold ryt. Odkolek opravil r. 1712 zámek ve Valči a založil 1710 znova ves Chroustov.

Poměry statku a poddaných za Antonína sv. pána Forgáče v polovici 18. století byly:

U dvoru Valeckého mělo panství 739 měr pole, 30 měr pastvin, 12 měr zahrad, sena na 35 vozů, otavy na 15; u Chroustova 239 měr pole, luk na 10 vozů sena a 5 otavy, také 300 měr lesa; u Plešic jen 250 měr lesa. Lesy byly prý špatné, protože rostly na skalnaté půdě. U dvoru byl pivovar na 140 sudů a u mlýna rybníček na 12 kop kaprů.

Valč platila 100 zl. grunt. činže, odváděla 53 kapounů, 147 slepic a 2100 vajec. Plešice 23 zl.; 10 kapounů, 30 slepic a 480 vajec. Chroustov 40 zl., 16 kapounů a 180 vajec. Místo kapounů dávali též kuřata. Ze 4 hospod brala vrchnost 45 zl. 46 kr. činže a nějaký desátek obilní a hrachový z Chroustova a Plešic. Dále měl statek k dobru roboty, o kterých při každé obci zvláště je pojednáno. Tehdy docházeli do roboty v 9 hodin dopoledne a odcházeli o půl 4. hodině odpoledne.

Ve Valči bylo tenkráte:

20 celoláníků; měli po $81\frac{1}{2}$ míry pole, na $\frac{1}{2}$ míry zahrady a luk na 6 vozů sena; robotovali po 5 dnech v týdni s párem.

Pololáníků bylo 7: měli polovici pole, $\frac{1}{2}$ míry zahrady a luk na $1\frac{1}{2}$ vozu sena; robotovali s párem koní 3 dni v týdni; od Jiří do Václava posílali také jednu pěší osobu na robotu.

Čtvrláníků bylo 7, měli 20 měr pole, 3 osminy zahrady a luk na půl vozu sena a 2 osminy půdy neobdělané; robotovali v týdni 3 dni pěšky. Ke čtvrtláníkům počítáni byli také: Hospodský na Rozkoši, jenž měl $17\frac{9}{8}$ míry pole, hospodský „Spodní“ valecký, který měl $8\frac{3}{4}$ míry pole, a hospodský „Horní“ valecký s $18\frac{7}{8}$ míry pole, také mlynář valecký se $16\frac{1}{8}$ míry pole.

Obec měla tehdy $33\frac{3}{4}$ míry špatného pole a $68\frac{3}{4}$ míry pastvin.

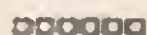
Domkařů bez pole bylo 10: robotovali 1 den v týdni. Pole bylo velmi rozkouskováno. Jména tratí: Na Brodkách, Padělky, Nádavky k Plešicím, v Hluku, pode Vsí, Dosprávky, pod a mezi Kouninem, u Utopence za Potoučkem, nad Dúbky, u Dubu, v Hlouskách, za Stráží, na Klinku, u Rozprávky, na Kamenech, u Mlejna; r. 1789 také: u Lávky, v Oslici, u Božích muk, za Chmelencem, nad Rasprůvcem, Ouvary, v Lavičkách, na Kužalkách, na Čihadle.

Některá zvláštní jména obyvatelů: Bartošek, Batela, Benda, Bóchal, Botka, Bozek, Čaněk, Kotrsal, Palát, Planeta, Pernštejnský, Skukan, Tejan, Vosmělovský.

R. 1775 za vdovy svob. p. Josefy Forgačové, roz. Zablatské z Tulešic, celolánici platili kontribuce 31 zl. 48 kr., gruntovní činže o sv. Václavu 4 zl., odváděli 2 kapouny, 6 slepic a 1 kopu 30 vajec. Robota byla částečna přiostřena tím, že od Jiřího do senoseče kromě párem koní ještě osobou pěší museli robotovati, za to ale nepotřebovala-li vrchnost od Jiřího do Václava práce s potahem, tedy robotu konali 2 osobami pěšími.

Pololánici měli platy poloviční; odváděli do panské kuchyně 1 kapouna, 3 slepice, 45 vajec. Robotovali od Václava po senoseč 3 dni týdně s párem koní, od Jiřího mimo to s 1 osobou pěší ještě 2 dni týdně, v čas žni s párem koní a 1 osobou 3 dni týdně.

Čtvrtlánici platili kontribuce 8 zl. a grunt. činže o sv. Václavu 1 zl., dávali 2 slepice a 22 vajec. Robotovali za doby žni a senoseče s 1 osobou 6 dní, v ostatní čas jen 3 dni týdně. Jediný Kamenický již tehdy z roboty se vykoupil a platil 10 zl. ročně. Domkaři, bydlící v panských chalupách na obecním gruntě, platili 18 kr. kontribuce, ale 5 zl. gruntovní činže o sv. Václavu a konali pěší robotu 6 dni v týdni, dva z nich jen o žních 4 dny v témdni. Muži ku mlácení schopni mlátí v panských stodolách času zimního obilí za 14. míru; mimo to konají po celý rok posílky až na $1^1/_2$ míle, také dělají bezplatně všeliké práce u zámku a pomáhají při dovážení a skládání obilí na sýpku. Nová jména přistěhovalých obyvatelů: Eber, Hmat, Janda, Jonáš, Kamenický, Kašpárek, Kókal, Lópal, Luňa, Olmitka, Platný, Řeřucha, Saural (snad Zaoral), Vanča, Vitovec, Vyhnálek, Zahráčka.

Zarubice

(od osob. jména Zaruba, do Za—bic, v Za—bicích), vesnice, ležící asi 6 km severozápadně od Hrotovic na silnici, vedoucí z Třebíče do Hrotovic. Osada položena jest v mírném dolíku náhorní roviny mezi lesy; na východ pode vsí jest rybník, ve kterém ženy perou prádlo. Obec skládá se ze dvou částí: starší část má podobu pod-

kovy na jihovýchod otevřené; tu bydlí rolníci a někteří domkaři, kteří se zde usadili na rozprodaných gruntech. Druhá část obce, mnohem mladší, která sestává ze 14 podél silnice po jedné straně postavených domků, v nichž bydlí jen domkaři, jsou t. zv. „Familie“. Původ „Familií“ datuje se asi od r. 1835. Tehdy dal hrabě Arnaguld Josef Taaffe, držitel panství Myslibořického, povolení, aby si lidé na těch místech stavěli příbytky. Kámen potřebný nalámali si sami, ostatní stavivo, zejména dříví, dostali od velkostatku. Za stavební místo zaplatili 80 zl. a zavázali se každý 26 dní ročně robotovati.

Vlastní obec má prostrannou náves. Domy stavěny jsou vesměs z tvrdého materiálu a pokryty křidlicí. Stavení jsou zomítána, domkařů olíčena vápnem, rolníků obarvena obyčejně na zeleno. Kolem oken viděti vypouklé ozdoby. Domy stojí těsně vedle sebe, obráceny průčelím do návsi, v jejíž středu stojí kaplička a poblíž ní rybníček pro husy a kachny. Za deštivého počasí bývá náves velmi blativá. Před domy jsou menší zahrádky pro květiny a zeleninu. Za domem, do kterého se vchází velkými vraty, jsou větší zahrady porostlé travou a vysázené ovocným stromovím, kterému se pro štěrkovitou a slínovitou půdu valně nedaří.

Obec měla r. 1910 jen 47 domů a 278 obyvatelů; r. 1900 v 46 dom. 295 obyv. R. 1870 napočítáno v 41 dom. 242 obyv.; r. 1835 načítáno ve 22 dom. 160 obyv.

Lid se živí hospodářstvím a chovem dobytka. Před r. 1848 stál u Zarubic panský dvůr, ve kterém chovány ovce; později dvůr vyhořel. Na zbořeništu měla býti vystavěna škola, ale obec u panství o to se neucházela; proto z části tam postavena nynější panská hájovna.

Dříve bývalo v okolí mnoho rybníků; u rybníka „Kopyto“ zvaného stával dříve mlýn.

Přifařena jest osada do Krhova.

Přiškoleny byly Zarubice až do r. 1898 do Myslibořic, od které doby zde byla zřízena jednotřídní obecná škola, na které skoro od počátku působí učitel Jan Grmela. Školu navštěvuje asi 60 dítek. Škola má úhlednou zahradu a knihovnu žákovskou se 200 knihami.

Poštovní a telegrafní úřad nejbližší jest v Myslibořicích.

Před rokem 1846 robotovali rolníci z celého lánu po celý rok 3 dni týdně s potahem a od sv. Jana do sv. Václava 1 den

pěší; domkaři měli 26 dní pěší roboty. Daně platilo se z lánu 40 zl. šajnu, pak stříbra. Desátky dávaly se ponze z obilí. Výkupného za vše dáno z lánu 1000 zl.

Školné platili rolníci zvláště a sice z každého dítěte po 1 měřici žita a $^1/_4$ měř. hrachu.

Obecní majetek sestává ze 14·8 ha pole, 1·04 ha luk a 1·7 lesa, z čehož dostává se nájmu 1228 kor.: toť jediný obecní příjem.

Velkou část půdy získala obec r. 1899 zcelením pozemků. Lid zdejší jest pilný a pořádný, tedy i zámožný. Do obce patří 556 ha půdy; pole jest 298 ha, luk 39, zahrad 3·5, pastvin 16 a lesa 179 ha.

Hovězího dobytka chovalo se r. 1910 kusů 174, koní 28, koz 18, prasat 126. Včelařilo se v 89 úlech.

Ve vesnici jsou odbory Nár. Jednoty a agrárního sdružení.

Staré rody jsou: Votavův, Buchtelův a Muzikářův.

Tratě se jmenují: Zahumní, před a za Školou, pode Vsí, Myslibořická, Horní a Dolní pole, Kacíř, Parubky, Lipenská, Vilímská, Dlouhé, Niva, Kopec a Díly.

Do katastru patří 3 rybníky: Kacíř,[1]) pode Vsí, Kopyto.

Nedaleko odtud stávala ves **Oldřichovice**, která již r. 1464 a opět r. 1531 jakožto pustina se připomíná. (Viz dějiny osady.) Ležely asi v místech nynějšího dvora „Huberta“.

Ve staré pečeti mají Zarubice pod obráceným radlem písmeny W. Z. (ves Zarubice) bez letopočtu.

D ě j i n y. Jako jiné sousední osady také Zarubice ze starších dob byly rozkouskovány na několik vladyckých usedlostí—dvorců, jichžto majitelé nejen v osadě samé, nýbrž i v osadách okolních, zejména v Račicích a Odunci bydleli, jak dokazují nejstarší zápisy v deskách Brněnských:

R. 1349 paní Eva z Račic odevzdala svým bratřím Ctiborovi a Oldřichovi 7 lánů v Račicích, 5 v Zarubicích a 3 v Oldřichovicích; toho roku drželi nějaké zboží v Zarubicích také bratří z Bukovína Hartlib, Henrik a Smil.

R. 1356 zaměnil Zdislav z Oldřichovic 2 lány v Oldřichovicích za 1 lán v Račicích s Vikardem ze Zarubic; týž Vikard prodal r. 1361 Václavovi a Ratiborovi z Myslibořic půl lánu v Za-

---

[1]) Původně Kačíř, poněvadž na rybníku zdržovalo se mnoho divokých kačen (kachen). Sousední trať byla „u Jarošovce“. Obě tratě spojeny nyní názvem „u Jarošovského kacíře“!

rubicích (Cod. d. IX., list 249.)[1]) a r. 1385 zapsal Janovi ze Zarubic v Zarubicích činžovní dvůr.

R. 1360 paní Anka ze Zarubic prodala Odolenovi z Petrovic v Oldřichovicích 5 lánů.

R. 1364 paní Elška[2]) ze Zarubic se svým majetkem v Zarubicích a sice s alodem a 3 dvorci spolčila se se svým manželem Ješkem, čemuž Ratibor a Václav z Myslibořic odpor kladli, tvrdíce, že na Zarubicích ničeho nemá kromě 15 kop věna. Protož r. 1366 paní Eliška ze Zarubic a její manžel se vyjádřili, že sice měli 60 kop gr. od Jindřicha ze Zarubic na 3 dvorcích a na dvoře, které náležely pánům z Myslibořic, ale poněvadž jim ty peníze od Víta a Václava z Myslibořic vyplaceny byly, tedy dali položku vymazati.

R. 1369 Štěpán z Ratíšovic prodal 3 lány v Zarubicích Ojířovi ze Zarubic a témuž Adam z Olši v Zarubicích dvůr.

R. 1386 Artleb z Myslibořic prodal Pavlíkovi z Nezamyslic a Maršíkovi z Výčep 5 kop duchodu na 8 lánech v Zarubicích a Pavlík roku 1390 postoupil tento důchod Žibřidovi ze Zarubic a Žibřid své ženě Kačně a Ondřeji Nelepovi. Téhož roku také Jan ze Zarubic a jeho matka Perchta prodali Ješkovi a jeho dědicům 1 lán v Zarubicích a vše, co měli v Oldřichovicích, a Ješek své ženě Kačně na tom zboží 20 kop pojistil. Stejnou dobou jmenuje se Maršík ze Zarubic.

R. 1392 Kačna, vdova po Janovi ze Zarubic, zapsala Žibřidovi ze Zarubic a jeho ženě Kačně a dědicům dvůr v Zarubicích.

R. 1399 Ludvík z Bukovin prodal Zarubice Ješkovi Málkovi.[3]) který na statku tom své ženě Kateřině 25 kop zapsal.

R. 1406 činil nároky na některé odumřelé zboží v Zarubicích markrabě Jošt a toto zboží daroval Hovorkovi z Hartvikovic.

R. 1407 Ješek Prase ze Zarubic znova zapsal své ženě Kačně, sestře Jana Kláta, na zboží v Zarubicích a Myslibořicích 12 kop. Po smrti svého muže vdova po Ješkovi Málkovi Kateřina r. 1416 prodala své věno 25 kop v Zarubicích Heřmanovi z Miličína a jeho dědicům a r. 1437 syn Heřmanův Soběslav z Miličína právo na toto věno postoupil své sestře Marketě a její synům. Na ostatní

---

[1]) Brandl mylně vykládá slovo Sarawitz za Zárovice místo Zarubice. Perg. listina s 3 pečetmi v Zemském archivu Lit. S. n. 6.

[2]) První manžel Elšky byl Jindřich ze Zarubic, jenž jí věno k rukám Bluda z Kralic zapsal r. 1358.

[3]) Ješek Málek nazýván byl také Ješek Prase ze Zarubic.

věno (12 kop) vzala vdova po Ješkovi Málkovi (Praseti) r. 1420 na spolek Filipa ze Slatiny.

R. 1418 vyskytuje se jakýs Mikuláš ze Zarubic (snad syn po Ješkovi, viz rok 1390!), který své ženě Ofce na 1 láně v Zarubicích a $2^1/_2$ láně v Oldřichovicích 20 kop věna pojistil. Tentýž Mikuláš vyskytuje se jako svědek na listině Anny z Chřípic z r. 1432; tentýž ještě r. 1447 pohnal Svacha z Telče a Oslavičky, že mu slíbil za správu za $1^1/_2$ lánu v Zarubicích, které mu měl v desky vložiti a toho neučinil, a stejnou dobou Zigmunta Jeníčka z Olbramic, že jest rukojmím na opravu, že měl mu ten dvůr v Zarubicích, na kterém sedí, a 3 podsedky v desky vložiti. Měltě Mikuláš asi syna stejného jména, jenž v listinách se jmenuje od r. 1464—1508.

Dle půhonu z r. 1459 měl také Prokop, blanař z Třebíče, na Zarubicích pohledávku, kterou měl Ondřej z Říčan a Okárce do desk vložiti, a toho neučinil.

R. 1464 Matěj Stošek z Arbelovic, ručitel za Martina a Dorotu, zapsal Mikuláši ze Zarubic dvůr a 3 chalupy v Zarubicích,[1]) les „Pahrobík" a stráně s pastvinami u Vilímovic a zároveň týž Matěj Stošek s Janem Liznou z Myslibořic, ručitelé za zemř. Jana z Probic Mikuláši ze Zarubic a jeho ženě Kateřině zapsali dvůr v Probicích (u Hrušovan). Žena jeho Kateřina z Litavan vzala jej za společníka na věno v Probicích, na 3 lány v Litavanech a své ostatní zboží. Téhož roku pohnal Jan z Myslibořic Kateřinu z Valče a ze Zarubic, že mu prodala Zarubice a nechce činiti dle úmluv, jak řekla, také pohnal Mrakše z Náramče ze 100 hř., že mu měl Zarubice v desky vložiti a toho učiniti nechce.

R. 1466 byl Mikuláš po druhé ženat s Barborou z Újezda, které na Dolních vsech a Probicích zapsal 80 kop. gr.

R. 1494 pohnal Půta z Lichtemburka a z Bítova Mikuláše ze Zarubic a Jana ze Zarubic (snad syna Mikulášova) ze 200 kop, že mu měli spraviti dvůr s 3 podsedky ve Slatině.

R. 1500 získal majitel Krhova Jan Zelený z Říčan zboží v Odunci; i pohnal r. 1501 a opět r. 1502 Mikuláše ze Zarubic ze 100 zl. uh., že mu topí rybníkem Zarubským pole Vodunecké. Když tímto svým půhonem ničeho nepořídil, pohnal r. 1502 Matěje Vacka

[1]) Na tento majetek, jakož i na své ostatní zboží v Zarubicích (celkem na 5 lánů a 5 chalup) vzal r. 1464 Mikuláš ze Zarubic za společníka Jana z Nové Vsi a Radkova, jehožto učinil též společníkem na 7 lánech v Odunci a na pusté vsi Oldřichovicích.

z Bezděkova a z Tupanova ze 300 zl. uh., že jsa mu rukojmím za správu v Odunci za dvůr a 4 lány a Mikuláš ze Zarubic mu topí na grunty Odunské a Vacek toho mu opraviti nechce a vyčistiti nedbá dle zápisu. I tu Zelený ničeho nespravil, „poněvadž práva přešla".

Po Mikuláši ze Zarubic dědila dvůr a ves Zarubice r. 1506 jeho dcera Kateřina, která byla provdána za Jindřicha z Hořeřic, jehož vzala za společníka. Potomci její Jan a Petr z Hořeřic[1]) a dcera Kateřina, které matka již r. 1517 vzala na spolek na Zarubice, 2 lány v Odunci a pusté Oldřichovice, prodali roku 1531 Zarubice Burjanovi Zelenému z Říčan, čímž navždy spojeny byly s Krhovem.[2]) R. 1549 kněz Valentin, farář myslibořský pohnal p. Jana Zeleného z Říčan, že mu pobral ve vsi Zarubicích desátky.

Z dob pozdějších stůjtež zde tyto zprávy:

R. 1667 byly zde osazeny: 2 šestičtvrtiny lány, 3 celolány, 2 půllány, 2 čtvrtlány, pusty byly: 2 čtvrtlány, 2 půllány a 6 celolánů. Osadníci se jmenovali: Čech, Dlask, Duchek, Hajný, Holárka, Konečný, Kučera, Koutný, Nehybka, Pejcha, Písnička, Skácel, Sobotka.

R. 1717 stala se smlouva mezi pánem myslibořickým Frant. Josefem sv. p. z Ostešova na Myslibořicích, Syrovicích a Jackově a mezi majiteli Krhovskými, urozenou paní vdovou Annou Frant. Rodenovou z Hirzenau, roz. šl. Menclovou a jejími syny Karlem Ondřejem a Janem Ondřejem z Hirzenau o některé sporné lesy a polnosti mezi Zarubicemi a Lipníkem. Nové hranice byly určeny a poznamenány; při tom upravení byly Zarubice zkráceny. Lipenští dostali od Zarubic 65 měř. a Zarubští od Lipníka jen 37 měřic.

R. 1719 udala vrchnost, že má v Zarubicích 3 lány a $7^1/_4$ osminy a 9 komínů.

R. 1751 bylo v Zarubicích jen 6 láníků, 6 čtvrtláníků a 1 domkař bez pole (řemenářský tovaryš).

Láníci měli $111^1/_2$ měř. pole; 2 osm. zahrady a luk na $4^1/_4$ fůry sena a trávy; čtvrtláníci měli $33^1/_2$ měř. pole, 3 osminy zahrady a louky na $1^1/_2$ fůry.

Obec měla $3^1/_2$ míry pole a 21 měr pastvin.

---

[1]) Vladykové z Hořeřic psali se později Zarubští z Hořeřic.

[2]) Viz Desky Brněnské I. 80, 140, III. 29, 150, 330, IV. 116, 157, 429, V. 230, 231, 232, VI. 106, 121, VII. 1117, 1166.

Pro nedostatek pastvin chovali dobytek jen pro nejnutnější potřebu, dříví kupovali od vrchnosti.

Jména tehdejších osadníků: Blatnej, Coufal, Čech, Homola, Kazda, Kočar, Kuchařík, Muzikář, Nehebka, Olava, Vilámvás. Tratě: u Březiny, u Rybníčka, na Moclech, nad Maky, na Kralice, ke Kačiří, na Mikulky, u Jarošovce, na Prštnejch.

R. 1775 bylo tam opět jen 6 láníků, 6 čtvrtláníků a 1 domkař; láníci měli jen $84^{11}/_{16}$ m. pole a čtvrtníci $25^{3}/_{4}$ měř.: láník platil 32 zl. kontribuce, o vánocích za husu 20 kr., za 4 slepice 40 kr., za 30 vajec 7 kr. 2 d. a za předivo 42 kr., čtvrtník platil kontribuce 8 zl., za $^{1}/_{2}$ husy 10 kr., za 1 slepici 10 kr., za 5 vajec 1 kr. 1 d., za předivo 21 kr. Čtvrtník Matouš Muzikář, jenž byl rychtářem, neplatil ničeho. Robota byla jako v Hrotovicích: čtvrtníci mlátili v zimě za $^{1}/_{16}$ míry v panských stodolách.

V zimě museli 3 celoláníci denně nadělati 3 sáhy dříví. Koně a nářadí dostávali robotníci od vrchnosti. Tato si stěžovala, že žádní noví sedláci pozemky v Zarubicích si nezakupují a se neusazují.

Desátkem platili celoláníci (6) ze Zarubic po 10 snopech žita a 5 snopech ovsa, čtvrtláníci po 4 snopech žita a 2 sn. ovsa vrchnosti, ostatní desátek, mimo z ječmene a hrachu, který patřil vrchnosti, odváděli faráři krhovskému. Hospodský, hajný a šafář dávali témuž celý desátek, mimo ječný a hrachový.

ooooo

Dodatek ke straně 94.:

Obr. 57. Vnitřek chrámu Páně v Dukovanech.

DOSLOV.

Předem budiž omluveno poněkud opozděné vydání tohoto okresu. Zavinil to nedostatek sazečů v mor. akciové knihtiskárně, ježto většina sil pracovních za vojenskou povinností povolána byla. Okres Hrotovský jest okres poslední, který pro Vlastivědu zpracovati jsem se byl zavázal. Práci tu vykonal jsem rád. Znaje ze svých potulek mineralogických, které před 30 lety z Třebíče jsem konal, skoro všechny osady Hrotovska, nečinil mi topografický popis okresu zvláštních obtíží, ač jinak okres pro nedostatek železnic jest málo přístupným. Mimo to dostalo se mi ochotou našeho duchovenstva a učitelstva mnoho místních zpráv, za které všem, kteří je poskytli, vřele děkuji.

Jako dřívější mé okresy: Třebický, Náměšťský a Strážnický, i Hrotovský okres zpracován jest na pramenech původních.

Zdali novým svým příspěvkem Vlastivědě naší jsem prospěl, posoudí laskavé čtenářstvo samo.

V Brně dne 15. prosince 1916.

Dr. *Frant. Dvorský.*

SEZNAM OBRAZŮV.

□□□□□□

OBSAH.

I. Všeobecná část.

II. Jednotlivé obce:

cooooo